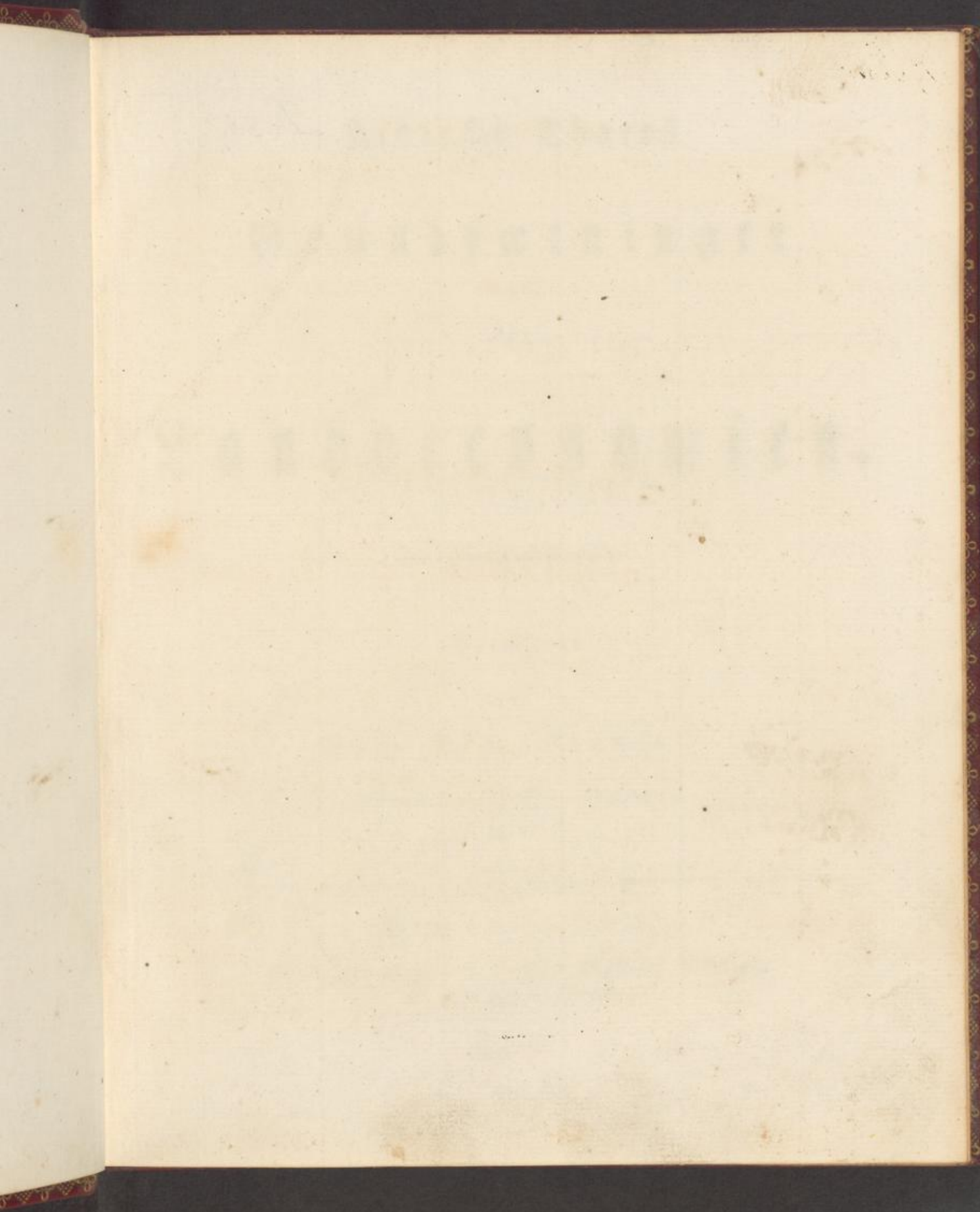

A. Thaer

Thaer 2266

Univ.-Bibl.
Giessen

1.

D. 38.

B. 4. a

e

20

2266

Albrecht Thaers

Grundsætninger

for

Landøecnomien.

—••••—
Oversatte

af

Joh. Chr. Drewsen.

—••••—
Første Deel.

—••••—
K i ø b e n h a v n .

Trykt hos Directeur Johan Frederik Schultz,

Kongelig og Universitets-Bogtrykker.

—••••—
1816.

e

Albrecht Speers

Handwritten text, possibly a name or title, appearing as a mirror image.

1818

Handwritten text, possibly a name or title, appearing as a mirror image.

Handwritten text, possibly a name or title, appearing as a mirror image.

1818

Handwritten text, possibly a name or title, appearing as a mirror image.

Handwritten text, possibly a name or title, appearing as a mirror image.

Handwritten text, possibly a name or title, appearing as a mirror image.

Handwritten text, possibly a name or title, appearing as a mirror image.

Handwritten text, possibly a name or title, appearing as a mirror image.

1818

Bort

Landhuusholdnings - Selskabs

hæderværdige Præsident,

Hr. Statsraad

J o n a s C o l l i n,

Deputeret for Finantserne og Ridder af Dannebrogen,

tilegnes,

medholdende . . .

Høilagelse, Ærbødighed og Venskab,

dette Bærf

af

Forfatteren.

I det
telse
giore
de For
og i de
50 Ma
endnu
i det r
træder
staae
fatte
test
Laster
se hi
frides
endog
udret

Oversætterens Fortale.

I det jeg overleverer mine Landsmænd den første Deel af min Oversættelse af Thæers Grundsætte der rationellen Landwirthschaft, bør jeg gjøre opmærksom paa de Bevæggrunde, der bestemte mig til dette Arbeide; de Forhaabninger jeg nærer derved; det Maal jeg sigter til.

Ogsaa bør det mig at svare paa nogle Dypfordringer og Spørgsmaal, og i det Hele gjøre Næde for eet og andet ved Oversættelsen.

Er det end paa den ene Side vist, at vort Agerbrug i de sidste 40 til 50 Aar har gjort Fremskridt, kan det paa den anden ikke nægtes, at det endnu stedse er i sin Barndom. Det synes endog at tøve alt for længe — i det ringeste alt for længe for Fædrelandets Bønnen Dnsker — inden det træder over i en modnere og kraftfuldere Alder.

Last og Kraft maae i enhver Maskine, der skal udrette det mest mulige, staae i rigtigt Forhold til hinanden. Saaledes ogsaa i den saare sammensatte landoeconomiske Maskine. Men vi kunne ikke nægte, at vi som oftest — vi vende vort Øie til hvilken Fædrelandets Egn vi ville — finde, enten Lasten for stor eller Kraften for liden. Sielden har man, ved at formindskke hiin og forege denne, ikke alene tilveiebragt Ligevægt mellem disse modstridende Kræfter, men endog et Overskud af Kraft, hvorved Maskinen, endog under indtrufne uheldige Omstændigheder, blev i Stand til, stedse at udrette hvad den burde.

U. r.

Arbejde og Gødning ere den landoekonomiske Maskines Kræfter. Hiin sætter den i Bevægelse, denne vedligeholder dens Gang, og i det Forhold sidstnævnte forøges, fremmes Maskinens Virksomhed. Men Tilveiebringelsen, saavel som Vedligeholdelsen af disse Kræfter, ere atter Maskinens største Last. Til hiint udfordres Mennesker og Dyr, der fortære en stor Deel af de ved deres Anstrængelse frembragte Produkter; denne kan kun tilveiebringes og forøges ved at ofre til Dvæget en Deel af det Jordsmø, som ellers kunde ydet affættelige Afgroder; men som vist nok uden Dvæget og altsaa uden Gødning, snart vilde give aldeles intet. Den Landmand, der altsaa ved det mindst mulige Arbejde og den mindst mulige Gødning, kan varig frembringe det størst mulige Produkt — d. e. ved mindst mulige Udgifter skaffe sig den størst mulige Indtægt — har naaet Agerdyrningens Maal: den størst mulige rene Indtægt.

Kun den Landmand, der bekiendt med Aarsager og Virkninger, til rette Tid og i rette Mængde veed at anvende sin Kraft, naaer dette Maal, og Hensigten af nærværende Skrivt er, overensstemmende med den landoekonomiske Videnskabs nærværende Standpunkt, at give Landmanden en Ledetraad ihænde, hvorved han kan finde ud af den Labrynth, hvori Naturens mangfoldige Phænomener hensejter ham.

At gavne dem blandt mine Landsmænd, der ikke kiende Originalen, var min Hensigt, mit Haab, mit Niemeed ved at oversætte dette Værk. Mit Ønske er, at de, der kunne sammenligne Oversættelsen med Originalen, ikke maatte finde, at Værket ved denne Omplantning har tabt for meget. At jeg skulde have undgaaet Feil, er ikke tænkeligt; men enhver Kundig, der altsaa veed at vurdere de med dette Arbejde forbundne Vanskeligheder, vil rette disse, men overbærende tilgive de fra ethvert menneskeligt Foretagende uadskillelige Mangler.

Intet landoekonomisk Skrivt har hidindtil vaakt saa megen Sensation, som dette. Man har stundum angrebet dets Forfatter, undertiden dets Grundsatninger. Men Angreb — som oftest lidenskabelige Angreb — vare ikke

ikke Beviser. Dets Grundsatninger spredte, liig Himmels Lys, sine flinnende Straaler til alle Europas Kanter, og naar Bankundighedens eller Partiskhedens Taage end stundom stræbte at skjule deres Glands, have de dog stedse giennemtrængt, adspredt den og vlist, at den kun var — Taage. Ja! store Mand! Allerede mange af Dine Samtidige erklænde Dit høie Værd; men Efterlægten, den upartiske Efterlæggt, der egentlig vil høste det fulde Gavn af Dine utrættelige Bestræbelser, skal først fuldkommen vurdere dem, og tælle Dit Navn blandt Menneskeslægten's store Belgiorere. Derfor:

Befignet skal Dit Minde staae

Saa længe Plov og Harv kan gaae!

Men hverken Forfatteren eller hans Værk trænger til at jeg hæver min svage Stemme til dets Roes. Hvad jeg her har sagt, var kun et Taknemmeligheds Offer, for de Belgieringer, jeg som Agerdyrker har nydt, ved hans Bestræbelser for Menneskehæd.

Man har gjort sig mange og vigtige Forestillinger om dette Værk, af hvilke jeg skal anføre et Par, og stræbe at besvare dem.

Nogle have af Originalens Titel: "rationelt Landbrug", strax sluttet, at Værket var blot theoretisk, og alene fremstillede et godt Hoveds Drommerier. Ikke saa praktiske Landmænd, der med Rette satte høi Priis paa sande Erfaringer, forledtes derved til at troe, at kunne undvære dette Skrivt.

Andre, der vel kiendte Forfatterens vidtberømte Navn, men horte ham nævne som Stifteren af en ny Agerdyrkersect — om jeg saa maae udtrykke mig — gjorde sig enten aldeles ikke eller kun løseligen bekiendt med hans Værk, formenende, at de deri fremstillede Regler blot passede til visse Ideer, som de nu engang, ofte efter fremmed Autoritet, ansaae for upassende — om just ikke i Almindelighed — saa dog til vore Forhold, vor Grad af Kultur.

Begge

Begge have bedraget sig, og de Første vilse, efter at have gjort sig bekendte med dette Skrivt, indrømme, at Thæer i høieste Grad sætter Pris paa Erfaringernes Sunn, og kun naar disse paatrykke Theorien deres Stempel, anseer den som grundet.

De Sidste vilse ligelodes opdage, at Thæer ikke har stræbt at danne Grundsetninger, passende til sit System, men uafsladeligen har grundet dette paa Naturens uforanderlige Love, som han med Held har stræbt at udgrandske. De sande landoconomiske Grundsetninger passe ikke blot for Berelbruget og Kobbelbruget, men til hvilket som helst andet Jordbrug; thi Naturen virker ideligen paa samme Maade. Forskiellige Agerbrug kunne kun forlange forskiellige Modificationer af de samme Midler, og det er disse, som Thæer i nærværende Værk fremsætter. Den blot empiriske Agerdyrker kan vel være duestig paa den Plet han lever; han kan have havt et godt Exempel at følge, en god Raadgiver; men forlader han sin Plet og skal dyrke under forandrede Omstændigheder, ligner Thæer ham med Nette "ved en Styrmand i rum Søe, uden Compas". Den blot empiriske Agerdyrker seer vel hvad der skeer, men ikke kiendende Marsagen dertil, ofte ikke engang Følgerne deraf, kan han ikke modarbejde de ugunstige, ikke benytte sig fuldkommen af de heldige Omstændigheder. Følgelig fare ogsaa de vild, der formene, at en Landmand blot behøver at være nøiagtig bekiendt med det Mechaniske af Agerbruget, og derfor lade haant om al Theorie. Enhver Landmand, han henhøre for Næsten til den nye eller gamle Skole; han være Berelbruger eller Trevangsbruger, vil i dette Skrivt finde de fornødne Dplysninger.

Ved Oversættelsen har jeg, foruden de fra et saa vidtloftigt Foretagende uadskillelige Besværigheder, endnu havt andre at overvinde. Thæer, dette skabende Genie, har ogsaa paa en Maade skabt sig et eget Sprog eller dog en egen Terminologie. Jeg har ikke vovet at følge hans Spøer, fordi jeg ikke torde vente, at man vil tilgive en Oversætter Friheder, som man ikke tilregner den geniale Mand. Jeg har imidlertid ofte været forlegen, for at finde Ord til at udtrykke Forfatterens Mening, uden alt for vidtloftig

tig

tlig at omskrive ham. Undertiden har jeg vel endog, hvor jeg har været meest i Forlegenhed, dannet et nyt Ord, især naar jeg havde Analogien for mig. Lord Kames siger: In arts and sciences, a plentiful source of obscurity and indistinctness, is the using a word in different senses, without warning the reader of it. Considering what volumes have been composed on agriculture, it is amazing, how little precision there is in the terms of art Better coin words than write indistinctly. Saaledes kalde vi f. Ex. saavel den Jordybning som Ploven gier i Jorden, som den opvæltede Jord — Juren. Jeg kalder hiin, Juren, men denne, Ploisstrimmelsen, eller blot Strimmelsen, hvor dette sidste Ord ikke kan misforstaaes.

Jeg har, for endnu at anføre et Par Exempser, kaldet — Nuthvieh — Savnqvæg, ligesom vi sige: Savntommer; hvoraf naturligtvis ikke følger, at den øvrige Deel af Besætningen er uden Savn, ligesaa lidet som den øvrige Deel af Træet uden Nytte. Jeg har sagt — Spændet og Spændarbeidet — da jeg ikke kunde sige Arbeide med Heste og Bogn, fordi det ofte forrettes med Stude eller Tyre, og fordi det undertiden er tvivlsomt, hvilket der menes. Hoveriet bestemmes desuden efter Haanddage og Spænddage. Ordet Schlag og Koppel bruges ofte som enstydende Ord, men da de igien paa andre Steder betegne — f. Ex. Schlagsystem og Kobbelsystem — to forskellige Ting, saa har jeg søgt at skielne derimellem, ved at kalde det første Bangsystemet, det sidste Kobbelsystemet.

I den chemiske Terminologie, hvoraf der iøvrigt forekommer mere i næste Deel end i denne, har jeg fulgt Hr. Profesors nye Benævnelser. Vel ere disse mindre bekiendte, men ere de rigtige — og derom har han i sine Forelæsninger overbevist mig — saa er det Skribenternes Pligt at bruge dem, for at skaffe dem Indgang i Sproget. Det gaaer med nye Ord, som med nye Klæder, de genere indtil de blive noget brugte.

Vel veed jeg, at der almindeligen indvendes, at Terminologien burde stedse være den samme, i hvilket Sprog vi end skreve, og at hertil passede

ene de videnskabelige og døde Sprog. Uden at vilde bestride Rigtigheden heraf, maae jeg blot anmærke, at man, i Henseende til Chemien, havde længe og meget overtraadt denne Regel. Man sagde og skrev Suurstof, Vandstof, ja vel endog Stikstof, langt oftere end Oxygene, Hydrogene og Azote. Men saa er dog unægteligen Ilt, en meer betydningsfuld Benævnelse af det ildnærende, Brint af det brændbare Væsen, og Kvælstof af den Luft, hvori intet Dyr kan aande. Naar vi ellers sige: Des oxydation, er det saare uvist, i hvilket Sprog vi tale; sige vi derimod Afiltning — Berøvelse af Ilden — forstaae vi Meningen og tale Dansk. — Dette er det høieste Discipelen kan tillade sig at sige. Læreren vil, om det endnu skulde behøves, langt bedre udvikle og forsvare sine Grunde. Imidlertid har jeg, da denne Terminologie endnu er ganske ny, for ikke at tilveiebringe Misforstaaelse, i Forstningen tilføiet de latinske Kunstord.

Nogle have spurgt mig, om jeg ikke troede at burde udelade saadanne Paragrapher, der egentlig aldeles ikke passede til vore Forhold? Andre, om jeg ikke vilde tilføie Anmærkninger til dette Værk?

De Første svarer jeg, at jeg, med Undtagelse af de Arbejdstabeller, der findes i første Tome af Originalen, og en Tabel Side 53, som nok fordrer Kiendskab til et Skrivt, jeg ikke har kundet forskaffe mig, aldeles intet har udeladt. Thi om den første Tome end stundum afhandler Gienstande, der ere os, som Landmænd, aldeles fremmede, troede jeg dog, at disse i historisk Henseende kunde fortiene Dpmærksomhed; og da de ikke indtage megen Plads, lod jeg dem staae. Arbejdstabellerne derimod, som kun den tydske Landmand kunde interessere sig for, har jeg udeladt. Havde jeg seet mig i Stand til at levere originale paalidelige Arbejdstabeller, vilde jeg have sat dem i Stedet. Maa skee een af vore større Jordbrugere engang kunde finde Kald til at erstatte dette Savn og levere saadanne til een af de følgende Dele. De vilde med Tak modtages og benyttes.

De Sidste svarer jeg, at dersom jeg end havde trostet mig til at commentere dette Skrivt, vilde jeg dog foretrække at levere mine Bemærkninger

ger et andet Sted, end i Bærket selv. Korte Anmærkninger gavne intet, lange forstyrre undertiden Læsningen. Overalt var det Thæers Meninger og ikke mine, som her skulde meddeles.

Hvad jeg med Hensyn paa vore Forhold, maaskee hist og her kunde have ønsket at sige, vil jeg engang i Fremtiden kunne have Leilighed til at fremsætte til nærmere Bedømmelse, i vore landoeconomiske Tidender.

Skiondt denne Deel er udkommen senere end jeg, da jeg anmeldte Oversættelsen, haabede — hvilket hidrører fra Marsager, som vel egentlig ligge i Tidsomstændigheder — venter jeg dog, da anden og tredie Deel endnu formodentligen kunne fremkomme i Aar, inden det bestemte Tidrum udslober, at severe hele Bærket.

At Trykfeil ere bleve ubemærkede, tilstaaer jeg. Men da Meningen, saavidt jeg har mærket disse, dog ikke tabes, saa haaber jeg, at Enhver, der opdager disse Feil, selv gunstigt vil rette dem.

Anden Deel agter jeg at pryde med de Mænds Navne, der ved at tegne sig for dette Bærk have givet mig Mod til at fortsætte det begyndte Arbejde, og Haab om, ikke derved at lide et alt for stort Tab. Da jeg har besluttet at lade Subscriptionen staae aaben indtil den anden Deel er udkommen, skal den tredie indeholde Navnene paa dem, der i Fremtiden maatte behage at tegne sig.

Februar 1816.

Oversætteren.

Forfatterens Fortale.

Den egentlige Hensigt af dette Værk, i den Form, hvori det her fremtræder, er: at have en Ledetraad, hvorefter mine Forelæsninger kunde ordnes, og en Grundvold, hvorpaa de kunde hvile. Af denne Aarsag har jeg vist nok fattet mig kortere, end jeg ene med Hensyn paa mit læsende Publikum ellers kunde have gjort. Smid- lertid haaber jeg, ved Tydelighed, Fuldstændighed og Orden at have erstattet dette saaledes, at alt vil være tydeligt for den Læser, der ikke læser adspredt, fragmen- tarisk og flygtig, men med Opmærksomhed og Orden. Ved nogle abstrakte Ma- terier, s. Ex. i dette Bind ved Videnskabens Grundlægning, har jeg maaskee fattet mig alt for kort; men ved fuldstændigen at udvikle denne Materie for en Deel af mine Læsere, maatte jeg have kiedet den anden, ved Vidtløstighed. Hvor det kom an paa at stille en vigtig Materie i tilbørligt Lys, har jeg udladt mig saa vidtløf- tigt, at den selv for mine Tilhørere neppe behøver videre Forklaring. Det for- staaer sig, at mange Gienstande, der kun formedelst den almindelige Oversigt maatte her fremstilles i Læren om Deconomien, ville, paa deres rette Sted, noiagtigere vorde behandlede. Som en Følge af dette meer eller mindre kortsattede Foredrag, vil man undskylde Stilens Forfskiellighed.

Da saa med Hensyn paa Foredragets Orden, har jeg i en vis Henseende rettet mig efter det Nødelinste Underviisningskurses Vinter- og Sommerhalvaar, og efter Gangen i Forelæsningerne, over de dermed forbundne Videnskaber. Det første og en Deel af det andet Bind indeholder det mere abstrakte og blot videnskabelige af

den

den landoconomiske Lære, der mindre behøver en sandseelig Fremstilling og udfordrer mere Estertanke end Sagttagelse; til hvis Foredrag og Studium Vinteren altsaa meest egner sig. Indholdet af det første Bind ligger for Dagen. Det andet indbefatter 1) Agronomien, om at kiende og vurdere Grunden efter dens chemiske og physiske Egenskaber, med Hensyn paa dens hensigtsmæssigste Benyttelse og Læring. 2) Agrikulturen eller Læren om Jordens Forbedring og Forberedelse, hvilket Hovedstykke igien deler sig i to Afdelinger: a) Læren om dens chemiske Forbedring og Frugtbargjørelse, ved at bringe saavel relativt forbedrende, som positivt gjødende Substanser paa den og indblande dem deri; b) Læren om Jordens mekaniske Forbedring og Forberedelse, hvori indbefattes saavel den egentlige Pløining, som Dyrdyrkingen, Vandafledning, Vandingen o. s. v. Foredraget af Agronomien og Agrikulturens chemiske Deel indtræffer i det Tidrum, hvori jeg allerede kan forudsætte de fornødne chemisk-physiske Kundskaber hos mine Tilhørere; med den mekaniske Agrikultur aabnes Sommerforelæsningerne paa den Tid, hvor disse Foretagender bedst kunne fremstilles paa en sandseelig Maade.

Det tredje Bind indeholder Læren om den vegetabiliske Frembringelse i dens hele Omfang, og hviler paa den, da allerede foredragne almindelige og specielle Plantelære, der her kommer nærmere i Betragtning og Anvendelse, med særegent Hensyn paa Planternes Dyrkning.

Det fjerde Bind skal indeholde Læren om de dyriske Frembringelser, der saa meget meer behøver en Indledning, om denne dyriske Organisme i sin sunde Forfatning og dens sygelige Afvigelser, da de Sidstes Særegenheder særskildt angives; deres hyppigste Former, ved hver Slags af Huusdyrene, for at den rationelle Agerdyrker i det ringeste kan vedblive at være uafhængig af de sædvanlige Kursmedde, Hyrder og Dvagsalvere, men vide at sætte Priis paa den ægte Læge.

Læren om de tekniske Haandteringer, der staae i nærmere og hensigtsmæssigere Forbindelse med Landoconomien, saavel med Hensyn paa Produkternes Benyttelse som Dværgablen, vil slutte dette Bærk med et særskildt Supplementbind.

Uden hiint Hensyn paa det Møgeligste Underviisnings-Kursus, havde jeg maaskee valgt en anden Orden og tilsidst behandlet, den mere abstrakte Lære om Deco-

nomien.

nomien. Jeg er imidlertid uvis, om dette havde været mere passende til deres Behov, der overensstemmende med dette Bærk, ville rationel studere Landoeconomien; nu har derimod Erfaring hos den største Deel af mine Tilhørere lært mig, at hiint Orden giver den klareste og tydeligste Anskuelse. Naar man ikke overskuer det Hele ere eensidige Indtryk, der vanskeligt udslettes, næsten uundgaaelige, og disse have tilføiet Landoeconomien megen Skade, saavel i Theorie som Praxis. Havde jeg valgt en anden Orden, saa vilde jeg paa een Gang have udgivet dette Bærk, hvilket under nærværende Tidsumstændigheder, da var kommet meget senere for Dagen.

Men jeg sølte at Forpligtelsen paalaag mig snart at udgive dette Bærk, enten i denne mere concentrerede eller i en udførligere Form. Mit Engelske Agerbrug og nogle andre Skrifter havde almindelig opvakt en Iver for Landoeconomien, der til da var uden Bøge, tilligemed Følelsen og Overbeviisningen om Muligheden af en høiere Drikt og Bængsel efter den største Fuldkommenhed. Men som Følge af den eensidige Anskuelse, som Mange havde faaet i hiint Bærk, kom de, der stræbte hurtigst frem mod Maalet, paa Afveie, hvorpaa de forseilede det, eller dog senere og med unødvendige Opoffrelser naaede det. Nogle vandrede snart paa den ene, snart paa den anden Vej, uden at komme videre, og atter andre bleve staaende uvisse hvilken Vej de skulde vælge. Fiere vendte hurtigt om, naar en Forvildet stillede sig i Veien for dem og raabte: "Dette er ikke det Rette, experto crede ruperto!" Mange vilde bane sig en nye Vej, som deres Kræfter ikke tillod dem at bestige. Andre, der forstode at beregne de fornødne Midler til tidligere eller sildigere at naae Maalet, staae nu paa Toppen og tilraabe Andre: "Her er jeg! følg mig!"

Jeg haaber, at dette Bærk skal bevare for saadanne Bildfarelser, hvortil jeg ved hiint maaskee kunne have givet nogen Anledning. Imidlertid er det dog heller ikke en Veiviser, som man kun behøver at henvende sig til, naar man just føler Trang til den. Det er en Grundtegning, som man bør studere og heel og holden have for sine, naar man vil orientere sig paa enhver Plet af dette Land og iugensteds fare vild.

Levende føler jeg, at dette Værk ikke er frit for Mangler. Krigens Trængsler — om just ikke Udelæggelser — som jeg med saa Afbrydelser har i syv Aar været udsat for, mange Sorger og huuslige Lidelser svækkede den frie Mandens Virksomhed, som et saadant systematisk, ikke fragmentarisk Værk, i et hidtil ikke videnskabelig behandlet Fag udfordrede. Man vente derfor intet Fuldkomment, men kun det bedste jeg under slige Omstændigheder formaaede.

Jeg ønsker Kritik af dette Værk, saavel over det Hele som over dets enkelte Dele. Om den, der synes mig grundet, vil jeg i mine Annaler bestebent ublade mig, og, om man ønsker det, optage den deri. Skulde jeg derimod mærke, at Nogen kun vil slaae sig til Ridder paa mig, saa vil jeg ligesaa tidt svare ham, som jeg svarede en Rückert eller Leupert. Det er i Særdeleshed mit Ønske, at man vil paatale Ufuldstændighed, eller om jeg maatte have overseet visse ikke ubetydelige Tilfælde og Omstændigheder, da jeg med Taknemmelighed skal betiene mig af saadanne Anmærkninger til Rettelser, fordi Videnskaben derved fremmes.

Nogle have, som jeg erfarer, ønsket og ventet, her at finde en særdeles fuldstændig Litteratur og Anførelse af Skriver over enhver Materie. Men til denne Forventning har jeg ikke berettiget Nogen, da jeg ikke ynder det Haandarbejde, at affrive Bogtitler, og skulde jeg have indladt mig paa at recensere disse Skriver, vilde 12 Bind ene hertil, ikke have været tilstrækkelige. Desuden have vi et efter Materierne ordnet meget fuldstændigt, hæderligt Værk, om den landoekonomiske Litteratur: *L. B. Webers Handbuch der ökonomischen Litteratur* i 2 Bind, Berlin 1803. Dernæst en meget nøiagtig og ypperlig ordnet Fremstilling af alt det der om Landoekonomiens Gienstande findes i alle Nationers lærde og landoekonomiske Selskabers Skriver: *Reuls repertorium commentationum a societatibus literariis editarum, P. VI. Oeconomia*, Göttingae 1806. Forresten finder man ogsaa Litteraturen i *Beckmanns Lehrbuche*, i *Webers Handbuche der Felderwirthschaft*, Frankfurt 1807; i *Naus Anleitung zur Landwirthschaft*, Frankfurt am Mayn 1804, og i flere Lærebøger fuldstændigt nok anført. Udskillige udmærkede ældre Skribenters Mening om visse vigtige Gienstande, finder man

man ogsaa meer eller mindre rigtig og træffende fremsatte i Germershausens Hausvater und Hausmutter.

Den idealske Mynt, som jeg i Læren om Deconomien har antaget, nemlig: $1 \text{ \#} = \text{Værdien af } \frac{1}{3} \text{ Skieppe Rug eller} = \text{Prisen paa et sædvanligt, ei anstrængt Dagarbeide, vil i Begyndelsen støde Mange. Men ved nærmere Dverveielse vil man opdage, hvor meget lettere det ved denne idealske Mynt bliver, at udfinde almindelige Forhold og Resultater, og dernæst at anvende disse paa specielle Omstændigheder.$

Mögelin, den 3die Julii 1809.

Forfatteren.

Indhold af første Bind.

Første Hovedstykke.

Grundlægning.

Begrebet af den rationelle Landoeconomie:

	Side
Den's Diemed	3.
Agerdykningslæren: den haandværksmæssige, den kunstmæssige og den videnskabelige	3.

Lærens Grundlægning:

Paa Erfaring	6.
Hvad Erfaring er	7.
Forsøg	8.
Fagttagelser	10.
Naturvidenskabers Bidrag	11.
Botanik	12.
Zoologie	12.
Mathematik	12.

Grund:

Grundvolden for Haandteringen:		Side
	Subjektet:	13.
Dets Egenskaber		13.
Temperament og Tilbøieligheder		14.
Kundskabernes Erhvervelser		15.
Opdragelse til Landmand		15.
Hjælpevidenskaber		16.
Landoeconomiske Lærestole ved Universiteter		17.
Reiser		18.
Ærskildte Instituter til landoeconomisk Underviisning		18.
	Capitalen:	22.
Grundcapitalen		23.
Staaende Capital		23.
Drivscapital		24.
Renter af denne Capital		24.
Disse Capitalers Forhold til hverandre		25.
Hvorledes Drivscapitalen bedst bevares for Haandteringen		27.
	Jordegodset og dets Tilstræbelse:	28.
Valget af en Jordeiendom		29.
Jordeiendommens Pris		31.
En Jordeiendoms Vurdering		32.
Stadeindhold		32.
Maal efter Udsæd		33.
Bedommelse af Jordens Godhed		34.
Jordens sædvanlige Klassifikation		36.
Jordens flette Dvalitet erstattes vanskelig ved dens Qvantitet		39.
Engenes Vurdering		40.
Græsgangens Vurdering		42.
Skovenes Vurdering		45.
Hvorvidt man kan forlade sig paa indhentede Underretninger		46.
Overslag over Godsindtægterne		47.
Udsædens Bestemmelse		48.
Foldenes Bestemmelse		49.
Erdragelse af Korn der fortæres		51.
		51.

Side		Side
	Frdragelse af den Sæd, der behøves til at dække Avlingsomkostningerne	57.
13.	Forpagtningskorn	58.
13.	Toster	56.
14.	Haver	57.
15.	Fordegodssets Burdering:	57.
15.	Burdering af Dvægbenyttelsen	57.
16.	— af Bierhverv	58.
17.	— af Afgifter	58.
18.	— af Tienden	59.
18.	— af Hovetiet	60.
22.	Dværg Hensyn	62.
23.	Jordernes Beliggenhed	63.
23.	Gaardens Beliggenhed	65.
24.	Markvejenes Befæstelse og Retning	65.
24.	Bygningernes Indretning og Tilstand	65.
25.	Bandet	66.
27.	Ugerens Lighed og Forskellighed	66.
	Merkantile Forhold	67.
	Statens Rigdom	68.
28.	Statsforfatning og Regjerings-Maxime	69.
29.	Militair-Forfatning	70.
30.	Befolkning	70.
32.	Større eller mindre Sikkerhed mod Krigsfare	72.
34.	Sæder	72.
33.	Retligheder	74.
34.	Særegne Retligheder	75.
36.	Hvorledes Værdien af disse Omstændigheder og Forhold i Almindelighed bestemmes	76.
39.	Forpagtningen:	77.
40.	Ejers og Forpagterens forskellige Grundsætninger for Haandteringen	77.
44.	Ansættelse ved Forpagtningscontracter	78.
45.	En gylden Forpagtnings A. B. C.	79.
46.	Undtagelse fra Reglen	82.
47.	Arvefæstet:	84.
48.	Indfæstning	85.
49.	Urigtig Fremgangsmaade gjor Sagen forhadt	85.
51.		Ufsig.

	Side
Udgifstens Bestemmelse efter Sædens Middelpriis	86.
Arveføstets Fordele	87.
Om man bør oprette store eller smaa Arveføstegaarde	88.
Fordele for private Grundeiere	90.
Fordele ved Domainerne	92.

Andet Hovedstykke.

D e c o n o m i e

eller

Læren om Avlsbrugets hensigtsmæssige Forhold, om dets

Indretning og Bestyrelse: 93.

Arbejds Betydning 95.

Arbejdet i Almindelighed: 97.

Arbejde, Ritte til al Fortieneste 97.

Hvorvidt Jorden har Deel deri 97.

Forst ved Arbejde faaer Jorden Værdie 97.

Forhold mellem Prisene 98.

Hværopaa grunder sig det Fortvin, der tilkommer den extensive eller intensive Drikt 98.

Nærmere Bestemmelse af Forholdene, hvorunder man bør vælge den ene eller den anden 99.

Om Arbejdslønnen er stegen 100.

Hvorved Arbejdslønnen stiger og falder 100.

Antagelse af en idealfø Mynt eller anden Maalestok for Tingenes Værdie 102.

Næringsveienes Forøgelse eller Formindskelse 103.

Mangel paa Arbejdere foraarsaget ved Landplager 104.

Lønnen og Arbejds Pris bør noie adskilles 104.

Arbejdsbesparelse ved dets rigtige Anvendelse 105.

Dette er vanskeliggere ved Avlsbruget end ved andre Næringsveie 105.

Regler ved Arbejds Indretning og Fordeling i Almindelighed 105.

Hvor-

	Side
Hvorvidt Deling af Arbejde ogsaa i Avlsbruget forbeslagligen kan anvendes	108.
Avlings-Calender	109.
Arbeids-Dverslag	110.
Spændets Arbejde:	110.
Heste og Oxer:	110.
Strid om Hestenes eller Oxernes Fortrin	110.
Hestenes Fortrin	110.
Fordele ved Oxerne	111.
Hvorved den enes Fortrin for den andens betinges i et godt Avlsbrug	112.
Spænd af Vexeloxer	113.
Oxernes Vinterarbejde	114.
Valg og Anskaffelse af Hestene	114.
Egenkaber ved en god Arbejdshest	115.
De selv tillagte Hestes Fortrin	116.
Jagttagelser for Landmanden ved Tillæg	116.
Køb af Føl	117.
Egenkaber ved en god Trækoxe	117.
Oxernes Tillæg	118.
Druktsninger ved Hestene	119.
— ved Oxerne	121.
— ved Redskaberne til Spændarbejdet	123.
Stykkevis Fordele paa Antallet af Trækdyrene	124.
Folk. som arbejde med Spændet. Karle	125.
Hvor stort man skal indrette et Spænd	126.
Sammentilning af Udgiivterne ved Heste og Oxer	127.
Spændarbejder	127.
Harvingen	131.
Tromlingen	131.
Den forfinede Agerdyrknings Arbejder	132.
Giødnings Udkiørselen	133.
Høstkiørseler	133.
Sædens Vortkiørsel	134.
Kiørsel af Brændematerial	134.
Bygningskiørseler	134.
Extrakiørseler	134.

Kiørs

	Eide
Kiøsfeter ved Bihaantæring	135.
Foerbedringsarbeider	135.
Beregning over det noevnede Spænd	135.
Efter Aarstiderne	136.
Almindeligt Overflag	137.
Haandarbeider: 138.	
Tjenestefolk og Dageløere	138.
Hvilke ere de fordelagtigste	138.
Tjenestefolkernes Personale	139.
Bespisning paa Gaarden eller Deputat	140.
Tjenestefolkernes Kost	141.
Udgifter derved	141.
Daglon og Stykkeviis, eller Accordarbeider	142.
Arbejdende Familiers Ansættelse	143.
Haandarbeiderne	144.
Kvægsbrugets Bestyrelse: 149.	
Kvægsbestyreren bør være uindskrænket	149.
En indskrænket Forfatning for ham er feilsuld	151.
En Kvægsbestyrers Egenstaber	153.
Hans Lønning	153.
De øvrige Kvægsbestyrere	154.
Parcelgaardens Bestyrelse. Underbestyrere	156.
Lærlinge. Diskes Dannelse	158.
Underopsynsmænd	160.
Huusholderstjen	160.
Personalets Forhold i et af de større Kvægsbrug	161.
Bestyrerens almindelige Tilsyn	161.
Huuspoliti	162.
Sparommelighed	163.
Omhu for det fornødne	164.
Produkternes Salg	165.
Priser. Sandsynlighed for deres Stigen eller Falden	166.
Torve	167.
	Bilag

Sider	Side
135	169.
135	170.
135	170.
136	
137	171.
	Landoeconomisk Bogholderie:
	171.
138	171.
138	172.
138	173.
139	173.
140	175.
141	175.
141	178.
142	178.
143	179.
144	180.
	180.
	183.
149	185.
	188.
149	188.
151	189.
153	189.
153	190.
154	190.
156	191.
158	193.
160	198.
160	
161	
161	199.
162	199.
163	201.
164	201.
165	202.
166	203.
167	Hver.

	Side
Andre Afsgrøbers udtærende Evne	203.
Hvorved Jorden faaer Erstatning for Udtæringen	204.
Jordens naturlige Kraft	206.
Forhold hvori Afsgrøde og Udtæring staae til hverandre	206.
Ved den rene Trevangsdrift	207.
Ved Urte- og Kartoffelavl i Brakmarken	208.
Ved et Kobbelsbrug i syv Vange	215.
Ved et Kobbelsbrug i ni Vange	218.
Ved et Kobbelsbrug i elleve Vange	221.
Ved et Frugtvepselbrug	222.
Sammenligning af Jordens Til- og Aftagelse i Kraft ved de forskellige Avlsbrug	225.
Gjødnings Frembringelse og dens Værd	227.
Gjødnings Maal og Vægt	229.
Forhold mellem det Gjødning frembringende Dvæg og Agerbruget	230.
Forskjellige Bestemmelser	230.
Forholdet lader sig ikke bestemme efter Dvægets Antal	233.
Gjødnings Forhold til Foringen	233.
Forsøg til at bestemme dette Forhold	234.
Bestemmelse af dette Forhold ved Hø og Halm	236.
Ved andre Vexter med Hensyn paa deres nærende Evne	236.
Fodervejters Afsgrøder og nærende Evne	239.
Forhold hvori den nærende Evne og Gjødnings-Frembringelsen staaer	241.
Afsgrøden af Halm	243.
Hvad der efter Ricerne kan ventes i Halm og hvormegen Gjødning deraf	246.
Græsgangens Gjødningen	248.
Hvorvidt de forskjellige Slags Dvæg bør komme i Betragtning ved Beregning over Gjødnings-Produktionen	249.
Sammenligning med andre Beregninger	250.
Fodrets Fordeling paa Dvægten	252.
Forskjellige Beregninger af det til et Dvægshoved fornødne Foder	253.
Græsgangens Forhold	256.
Gjødning af Brænderies-Affald o. s. v.	259.
Fordelagtigste Frembringelse af Gjødning, ved en rigtig Forbindelse mellem den dyriske og vegetabiliske Produktion	259.
Hverledes dette opnaaes	260.

Sider	Sider
	Agerdyrkningsystemerne: 260.
203.	
204.	Hvorpaa Agerdyrkningsystemerne grunde sig 260.
206.	Dieses almindelige Inddeling i Wang og Vexelbrug 262.
206.	
207.	
208.	Wangsystemet: 262.
215.	Omløbets forskellige Længde 263.
218.	Trevangsystemet 263.
221.	Dets Giødningsbehov 264.
223.	Græsningsbehov 265.
225.	Brakken 266.
227.	Brak besaaet om Foraaret 267.
229.	Kløver i Stedet for Brakken 268.
230.	Strid om den rene Braks Undværlighed 270.
230.	Hvad bør forstaaes ved Brak 270.
233.	Brakningens Fordele 271.
233.	Hvorved Brakken alene kan undværes 272.
234.	Sammensat Trevangsystem 274.
236.	Forsvar for Trevangsystemet 275.
236.	Giendrivelse af de til dets Forsvar anførte Grunde: Dets Velde og Almindelighed 276.
239.	Storre Sødaavl 277.
241.	Mindre Arbejde 279.
243.	Dets Haandgrebs Simpeltbed 279.
246.	Gældende lovmæssige Indrøtninger 279.
248.	Jordeiendommens Udskykning 280.
249.	Midler derimod 281.
250.	Trevangbruget 283.
252.	Tremvangbruget 284.
253.	
256.	Vexelsystemet, Wang og Kobbelbruget, det meklenborgske og holsteniske Agerbrug: 284.
259.	
259.	Kobbelbrugets Historie 285.
260.	Forskjel mellem det holsteniske og meklenborgske Agerbrug 289.
	Det holsteniske 290.
	Det meklenborgske 292.
	For

	Side
Forskjellige Inddelinger	292.
Ædsfistet	294.
Koblernes Forbindelse efter deres Nummer	294.
Koblernes Lighed	295.
Koblernes Betiiggenhed	296.
Koblernes Figur	296.
Lige lang Afstand fra Gaarden	297.
Nødvendige Afvigelser fra Reglen	297.
Grøfter og Beie	298.
Banfeligheder som Bøndermarkerne ofte volde	298.
Koblernes Antal	299.
Koblernes Afdelinger	299.
Bikobler	300.
Hovedkobler	300.
Næstenborgst. Markinddeling	302.
Denne Dyrkningsmaades Udfald	305.
Dens Fortrin	305.
Dens Mangler	309.
Frugtveksen:	
Gamle Erfaringer til Fordeel for Frugtveksen	310.
Theoretiske Grunde for og imod Frugtveksen	311.
Erfaringsgrunde	312.
Hvorfor man har givet denne Frugtveksel Navn af det engelske System	322.
Dette Systems karakteristiske Egenskaber	324.
Dette Systems Betingelse ved Indførelsen	328.
Vexelbrug med Græsgang:	
Staldforingsystemet:	
Staldforingens Fordele	336.
Betænkeligheder ved Staldforingen	339.
Staldforingens virkelige Hindringer	345.
Staldforingens Forbindelse med forskjellige Marksystemer	346.

• 292.
 • 294.
 • 294.
 • 295.
 • 296.
 • 296.
 • 297.
 • 297.
 • 298.
 • 298.
 • 299.
 • 299.
 • 300.
 • 300.
 • 302.
 • 305.
 • 305.
 • 309.
 • 310.
 • 310.
 • 311.
 • 312.
 • 322.
 • 324.
 • 328.
 • 330.
 • 335.
 • 336.
 • 339.
 • 345.
 • 346.

Første Hovedstykke.

Grundlægning.

Før

I n d h o l d.

Begrebet af den rationelle Landoeconomie.

Lærens Grundlægning.

Haandteringens Grundlægning.

 Subjektet.

 Kapitalen.

 Jordgodset, og om at tage det i Besiddelse.

Be-

Begrebet af den rationelle Landoeconomie.

§. 1.

Landoeconomi er en Syssel, hvis Hensigt er, ved Frembringelse (undertiden ogsaa ved videre Bearbejdelse) af vegetabiliske og animaliske Substantier at tilveiebringe Fortieneste eller at erhverve Penge.

§. 2.

Jo større denne Gevinst vedholdende er, desto fuldstændigere opfyldes denne Hensigt. Det fuldkomneste Agerbrug er altsaa det, der af sin Udøvelse drager den høiest mulige vedholdende Binding, aft i Forhold til Evne, Kræfter og Omstændigheder.

Ikke den høieste mulige Production, men den største rene Binding efterat Omkostningerne ere fradragne — hvilke begge kunne staae i modsat Forhold — er Agerdyrkerens Hensigt, eller bør være det, selv med Hensyn paa det almindelige Bedste; med Undtagelse af det eneste Tilfælde, hvor man for Videnskabens Skyld vilde vise Muligheden af en høi Production, omendskiøndt med ringere Fordeel under de Forhold, der finde Sted.

§. 3.

Den rationelle Lære om Landoeconomi maae altsaa vise, hvorledes den høiest mulige rene Fordeel under alle Forhold kan udbrages af denne Syssel.

§. 4.

Agerdyrkningslæren kan være tre Slags, d. e. paa tre Maader kan man lære og undervises i denne Syssel: for det første haandværksmæssig, for det andet kunstmæssig, og for det tredje videnskabelig.

§. 5.

Den haandværksmæssige eller mekaniske Underviisning bestaaer i den efterlignende Øvelse af Haandgrebene, Diemalet, og af Takten eller Tidslagtagelsen. Den er en blot Afrettelse, og den haandværksmæssige Landmand kan blot efterligne og blive ved sine sædvanlige, til Rum og Tid mere eller mindre modificerede Haandgreb, hvorefter han ikke har eller behøver at have noget Forstandsbegreb.

§. 6.

Kunst er Ideens Fremstilling i Virkelighed. Den blot kunstmæssige Landmand antager paa Tro og Love sine Forsædres Ideer og Regler. Den kunstmæssige Underviisning bestaaer altsaa i at tilegne sig fremmede Ideer, eller i at lære Regler og i at øve sig i at iværksætte disse Regler.

§. 7.

Den videnskabelige Lære fastsætter ingen positive Regler, men den udvikler Grundene, efter hvilke man i ethvert forekommende specielt Tilfælde — hvilket den lærer nøiagtigt at adskille — selv udfinder den bedst mulige Fremgangsmaade. Kunst udfører en given og antagen Lov, Videnskaben giver selv Loven.

§. 8.

Kun den videnskabelige Lære kan være almindelig gylbig og altomfattende, og under ethvert Forhold lede til at opnaae det Høieste. Alle positive Regler og Læresætninger ere kun anvendelige paa bestemte Stillinger, og enhver behøver særegne, som kun Videnskaben kan give saaledes, at det bedst mulige kan opnaaes i ethvert Tilfælde. Det høiere Agerbrug kan altsaa alene kaldes rationel Agerbrug, og begge ere et og det samme.

Ligesom Sømanden, der med Kompas og Kort omseiler Verdenshavet benytter sig ved disses Hielp af hver Wind og Strøm, for at nærme sig sit Maal, om endog ofte ved mange Darveie og kun langsomt, omgaaer sikkert Klipper og Hindringer, vælger i ethvert Tilfælde den fordeelagtigste Retning, og altid lykkelig naaer Havnen i den muligst korteste Tid — forholder sig til Kystfareren, som ikke tør tabe Kysten af Syne, naar han ikke vil overlade sig til den blinde Skæbne; saaledes den rationelle Agerdyrker til den blot tillærte.

§. 9.

§. 9.

Den haandværksmæssige og kunstmæssige Underviisning er dog ikke unyttig for den Landmand, der vil høre sig til Videnskab og til Idealet. Det er godt, naar han har lært at kende Haandgrebene og ligesom at føle den Kraft, der udfordres, for at kunne bedømme den mekaniske Udvævelse. Ogsaa udfordres Wiemaalets Svælske og Udholdenhed, for at kunne bringe det af Forstanden dannede Begreb til Virkelighed.

§. 10.

Men den blot tillærte Landmand maa aldrig uden bestemte Anviisninger snerpe sig fra sin Væst, omendskiøndt denne kun kan være passende til en særegen Stilling.

Han bør følge sin engang antagne Regel eller den Indsigtsfulderes Forskrifter, og vil, om han selv tænker og handler frit, ligne Soldaten, der fuld af personligt Mod træder ud af Råd og Beled, giver Tid, og i Stedet for at befordre den gode Sag bringer Alt i Forvirring.

Desaarsag er det ofte meget rigtigt, naar man siger, at Hølsforvaltere, som i andre Egne og under andre Omstændigheder med Hæd vilde have forestaaet Tingene, nu, andensheds hængslede, snuble uomgiængeligt ved hvert Skridt og bringe det Hele i Forvirring. Deres paa Tro og Love antagne Regel passer ikke paa en forskiellig Grund, til et forskielligt Maal af Kræfter og til forskiellige Forhold, og saaledes erklærer man disse paa deres Plac kunstmæssige Deconomer for uvidende. Den sande rationelle Landmand vil derimod orientere sig i de forskielligste Stillinger, naar han kan give sig Tid, til rigtigt at lære at kende dem.

§. 11.

Derfor kan den ikke videnskabelig dannede Landmand kun gjøre liden Brug af selv gode Bøgers Læsning. Han forstaaer ikke at ordne de nye Ideer og at indflette dem i det Hele. De forvolde derfor kun Forvirring i, og ved ham. Han tør i det højeste kun læse saadanne Bøger, hvilke staae i nær Forbindelse med hans særegne Forhold.

§. 12.

Landøkonomiens videnskabelige Lære maa, uden at give specielle Regler, vejlede til at kende og til at vurdere Resultaterne af de hidtil giorte Erfaringer og Grandstninger, i at forklare dem trænge til deres dybeste udforskede Grund, udbrede Lys over alle Operationer, drage for Lyset Grunden eller Ugrunden til de antagne

tagne Meninger, og lede i ethvert individuelt Tilfælde til Selvpogbagelse af den Regel, som vi bør følge, og lære at forudsæe og beregne ethvert dens Udfald. Da den videnskabelige Landmand altid rigtigere forstaaer den selv udfundne Regel, end den af en Anden meddeelte, og da den fremstiller sig tydeligere for hans Forstand i Anvendelsens Dieblik, saa vil han fuldkomnere udføre den, og ved Udgøvelsen vælge enhver nødvendig Modifikation. Det er kun denne videnskabelige Lære der kan forene de Modsigelser, der fremkomme ved de af enkelte Sagttagelser uddragne Regler, og der kan sigte og luttre Erfaringerne. Den vækker Talentet til selv at domme og paa egen Bedømmelse at grunde en Beslutning om alle de Tilfælde, der forekomme ved Haandteringens Udøvelse. Dgsaa den alene sætter os i Stand til at domme rigtigt om andres Fremfærd, og lærer os at tilbageholde overilet Dadel, hvortil den blot kunstmæssige Landmand er saa tilbøielig.

§. 13.

I Landoecnomien er der kun i enkelte Dele bleven givet videnskabelig Underviisning, men ikke i dens hele Sammenhæng og udgaaende fra almeengyldige Grunde. Underviisningen var enten blot empirisk, grundet paa særegne Localiteter og individuelle Anstuelser, eller, naar den skulde være systematisk og altomfattende, en Compilation af Fragmenter, en Blanding af heterogene Erfaringers modsigende Resultater.

Alle Videnskaber af denne Slags have kun gjort Fremskridt ved saadanne Hoveder, hvilke forenede Theorie med egen Praxis — Videnskab og Udøvelse. Agerdyknings-Theorien har hidindtil næsten kun beskæftiget saadanne Hoveder, der havde liden Praxis og Leilighed til Sagttagelser og Undersøgelser. Derimod havde de praktiske Landmand kun deres Dyrkningsmaade for Dine og alt for liden Kiendskab til andres Erfaringer og Naturforskeres Opdagelser. Og da de desuden manglede mathematiske, logiske og Sprogkundskaber, saa forvitbede de sig, saasnart de traadte ud af deres snevære eller videre Sphære.

Lærens Grundlægning.

§. 14.

Paa Erfaring.

Agerdyknings-Vidensskaben grunder sig paa Erfaring og man kan ikke gjøre andre Fordringer til den, end til enhver Erfaringsvidenskab. Dens Grundstof er

em-

empirisk, d. e. givet ved sandfælige Iagttagelser. Men var end Erfaringen ganske empirisk, saa er dog Resultaternes Udvikling og Videnskabens Konstruktion, Forstandens Værk.

§. 15.

Men allerede Erfaringer i sig selv ere ikke blot sandfælige Iagttagelser, men indbefatte Betragtninger over det Iagttagne. Begrebet om Kausalitet, eller at et Phænomen er Virkningen af et Andet, ligger til Grund for enhver Erfaring, og selvfølgelig er enhver sammensat af sandfælige Iagttagelser, og af Forstandens Virksomhed.

hvad Erfaring er.

Det er endog for det raæfste Menneske egent at spørge om Ursagen til ethvert iagttaget Phænomen, og Noget uden Ursag kan Ingen tænke sig.

Ursagen til eet Phænomen maa være et Andets Virkning og dette maa atter have en anden Ursag. Saaledes tænker ethvert Menneske sig en Kæde af Ursager, saalænge det er muligt, tager ofte Phantasten til Hjælp for at forlænge den — lader Verden hvile paa en Kæmpe, Kæmpen paa en Elephant, Elephanten paa en Skildpadde — men maa endelig komme til en Punkt, hvor han ikke mere kan finde en Ursagerens Ursag. Den sidste Ursag kalde vi da Kraft, hvilken vi betragte som udgaaende fra Naturen, fra Guddommen. Men Kraft er stedse kun det sidste, hvorhen vor Forstand kan trænge, og Meget, som man anfaar for en uudgrundelig Kraft, er senere blevet erkendt for Virkning af dybere liggende Ursager.

§. 16.

Til den Slutning, at et Phænomen er et Andets Virkning, føres vi derved, at disse Phænomener ere saa ofte tilsammen eller følge hverandre. Men netop heri ligger Grunden til de fleste Feilslutninger, i det vi ere alt for tilbøielige til, altid at betragte det Følgende som Virkning af det Foregaaende. (Post hoc, ergo propter hoc). Dgsaa fattes, desværre, et bestemt almindeligt Kiendemærke til at adskille en blot Følge i Tiden fra en Følge af Kraften.

§. 17.

Den hyppige og gjentagne Sammenværen berettiger os først til blot at betragte Forbindelsen imellem to Phænomener som Ursag og Virkning. So oftere den gjentages, desto sandsynligere er denne Forbindelse, og omsider moralsk Visshed for os, hvilken dog ophører at være dette, naar kun een eneste Gang den ene fremkommer uden den anden. Da tør vi i det ringeste ikke holde den ene for den Andens eneste Ursag eller Virkning.

§. 18.

§. 18.

Men de fleste Phænomener ere ikke, saaledes som vi iagttage dem i deres hele Sammenhæng, Virkninger af een, men ofte af mangfoldige sammensatte Aarsager, der forene sig. Naar ni af dem ere tilsammen, men den tiende fattes, saa paafølger heller ikke den Virkning, men ofte en ganske modsat.

For at frembringe et fuldstændigt Kornar udfordres:

- 1) Et sundt Sædekorn med ubeskadiget Kime;
- 2) Jord, som er løsnet og vel forberedt;
- 3) Fugtighed i tilbørlig Mængde, hverken for meget eller for lidt;
- 4) Varme i tilstrækkelig Grad;

Dette vidste Enhver, men nu veed man, at der ogsaa udfordres:

- 5) Luft, thi i lufttomt Rum udvikler ingen Spire sig;
- 6) Ilt (Oxygen) i det rette Forhold, thi i en Luft, hvor den fattes, udvikler heller ingen Spire sig;
- 7) Kulstof, thi uden denne kommer Planten kun til Blomsring, men ikke til Frødannelse;
- 8) Lys, thi uden saadant bliver Planten syg og hængsler, forend den modnes.

Altsaa er Tilstedeværelsen af alle disse Stoffer og Potenser, og maaskee af mange flere, nødvendig til at frembringe hiin Virkning, eller Ar, og i deres rette Forhold for at kunne tilvejebringe et fuldkomment. Det kan mislykkes, fordi den ene eller den anden af disse fattes.

§. 19.

Erfaringer gjøre vi enten ved blot

Tagttagelse, naar vi tilbørlig lægge Mærke til Legemer og Potenser, der mødes af sig selv, til disses gjensidige Indvirkning, og til Resultatet; eller ved

Forsøg, i det vi sammenbringe velbekendte Ting, lægge Mærke til deres Bærelsvirkning, og derved tillige saavidt muligt hindre, at intet Uvedkommende eller Ubekendt, som kunde have Indflydelse paa Udfaldet, blander sig deri.

Et Forsøg er et Spørgsmaal, der forelægges Naturen, og hvorpaa den uomgiængelig, naar det er tilbørligt indrettet, maae give et Svar — var dette endog kun Ja eller Nei.

§. 20.

Forsøg.

Den Kunst at gjøre Forsøg har man næsten først, i det forrige Aarhundrede, lært at kiende rigtig og uddannet. Paa denne grunder sig dog fornemmelig Menneskets Magt over den materielle Verden, og han kan udstrække denne saa meget videre, jo fuldkomnere han gjør hiin Kunst, og jo meer han anvender den.

§. 21.

§. 21.

Det fortæner imidlertid aldeles ikke Navnet af et Forsøg, naar man lader forskellige Stoffer og Potenser ubestemt og umaalt virke paa hverandre og bemærker Udfaldet, uden at afværge Fremmedes Indflydelse derpaa. Af saadanne saakaldte Forsøg have vi vel mange, og der er vist nok ogsaa tilfældigviis derved opdaget meget Bigtigt og Nyttigt i Naturgrundforskningens tidligere Perioder; men aldrig erfarede man derved det, som man netop vilde vide, og som var magtpaaliggende, og Millioner foretoges frugtesløst, inden man gjorde en Opdagelse.

§. 22.

Ganske rene og fuldkomne Forsøg ere næsten kun mulige i et isoleert Rum under Naturforskerens Klokke og i Chemistens Laboratorium. Disse ligge uden for den egentlige Landmands Virkekræds; at udforske, kende og nøiagtigt at anstille dem er dog, som vi ville faae at see, af den høieste Bigtighed for Agerdyrkningslæren.

§. 23.

Imidlertid kunde vi vist nok ogsaa vente Forsøg af Landmanden, hvor Taa, Maa og Vægt muligst nøiagtigen ere anvendte, og Alt, hvad vi ikke kunne undersøge disse, bemærket med al den Nøiagtighed man formaaer, og disse blive, uagtet de ikke ere anstillede med den fuldkomneste Reenhed, dog af Bigtighed.

§. 24.

I Særdeleshed gives der et Slags Forsøg, hvilke komme de ganske rene nær, og kunne anstilles i Landbruget, i det ringeste ligesaa nøiagtigen, som i mange andre Erfarings-Videnskaber. Disse ere de sammenlignende Forsøg. Da nemlig de indvirkende Ting i fri Luft sielden kunne tilveiebringes eller siernes efter Tykke, og ligesaa lidet kunne maales eller veies, saa maae vi, for at udforske Virkningen af een Ting, der staaer i vor Magt, kun tilføie og udelade denne Eneeste, i forskellige paa een Gang ved Siden af hverandre anstillede Forsøg, forandre den i Henseende til Mængde og Forhold, men vedligeholde alt andet muligst lige. Udfaldet vil da underrette os om den Andeel, som den eneeste forandrede Omstændighed havde derpaa, og vise os, om og hvorvidt denne er nyttig eller unyttig til at opnaae en

vis Hensigt. Disse Forsøg maae imidlertid for at være fuldstændige, gientages under mangfoldige Omstændigheder, der ikke staae i vor Magt, i forskjellige Climater, ved forskielligt Veirligt og paa forskiellig Grund.

§. 25.

Forsøg af denne Art ere vist nok ikke lette, men dog mulige for enhver tænkende Landmand. Og enhver der udfører eet saadant, men fuldstændigt, om det endog kun er under særegne Omstændigheder og fortæller det sandfærdigt, gjør sig fortient af Haandteringens Videnskab, og følgelig ogsaa af Praxis hos Samtid og Fremtid. At anstille dem i Mængde overstiger enkelt Mands Kræfter, og de Forordringer man kan gjøre til denne, og det bliver kun Statens Sag, at sætte Mænd, der ere dette Arbeid vorne, i den Stilling, hvor de ganske kunne ofre deres Tid og Talenter for at udgranske Naturen, til Agerbrugets og den almindelige Velstands Fremme.

Deconomiske Selskaber, som stiftes til Videnskabens Befordring, skulde frem for alt lade det være sig magtpaaliggende at anstille saadanne Forsøg og at fordele disse mellem deres Medlemmer; saaledes som det meklenborgske Selskab havde i Sinde at gjøre.

§. 26.

Men da Tallet af saadanne nøiagtige Forsøg endnu er for ringe, saa maae vi behjælpe os med den, maafløe allerede for store Samling af blotte Jagttagelser og Efterretninger om mange Slags anstillede Prover, uagtet al deres Ufuldkommenhed, og benytte dem til Grundvold for vores Videnskab.

Der har jo udbannet sig Videnskaber, der foruden Jagttagelsen af ubekjendte Potenters Virkninger og enkelte meget ufuldkomne Forsøg kunde lægge endnu færre rene Erfarings-Sætninger til Grund, f. Ex: Medicinen.

§. 27.

Men der udfordres megen Varsomhed og Skarpsindighed for at bringe Lys og Orden i dette forvirrede Chaos. Hine opbevarede Jagttagelser maae ikke alene samles og ordnes, men ogsaa betragtes fra alle Sider, sammenlignes med hverandre, påses tilsammen, og prøves efter bekjendte Kiendsgierninger og nøiagtigere Forsøg, som allerede have fundet Sted. Saaledes kunne vigtige Resultater udbrages deraf, hvilke vel ere mere eller mindre tydelige, men som man dog fornuftig-

viis ikke kan nægte sit Bifald og som lede til en nøiere Undersøgelse, hvoraf da endelig deres Bekræftelse eller Giendrivelse uimodsigelig maae fremgaae. Man maae kun vel adskille, hvad der med mere eller mindre Paalidelighed, ligesom hvad der i Følge de nærværende ufuldstændige Erfaringer kun paa en tvivlsom Maade kan antages. Vi vilde ogsaa være kommet meget længere heri, naar ikke den latterlige Undseelse, hvormed de fleste Landmænd fordølge feilslagne Forsøg, og den Overdrivelse, hvormed de berette de lykkelige, havde forsinket Fremgangen.

§. 28.

En stor Hielp til at grundlægge vor Videnskab, og i Særdeleshed en Traad ^{Naturvidens-} ^{skabens Bi-} ^{drag.} for at rede os ud af de opbyggede, for det meste eensidige Erfaringers Labyrinth, en Prøvesteen til at udforske deres Indhold og Rigtighed, giver Naturvidensskaben, der i de senere Tider er gaaet saameget frem. Naturen virker overalt efter lige og evige Love, og kun ved at benytte sig af Naturkraften, virker Landmanden. Derfor laade sig af fysiskalsk-chemiske Kundskaber deels udlæde umiddelbare Regler for Agerbruget, deels den Rietning bestemmes, som vi bør følge ved vore Undersøgelser. Naar Grundens Lighed og Ulighed og dens Bestanddele kun ere bestemt udfundne ved hine, saa er dette nok til at faae Lys over den hyppige Ulighed i Udfaldet af anstillede Operationer. Fra Arilds Tid have hine Videnskaber haft Indflydelse paa Læren om Agerdyrkningen, og fra deres ufuldkomne Tilstand vare mange Fordomme og falske Begreber bragte med herover, hvilke vi ikke kunne sjerne paa anden Maade, end ved Benyttelsen af de nu berigtigede Naturkundskaber. I de nyeste Tider er især Chemien anvendt til at berige Agerdyrknings-Vidensskaben, og stor er den Binding, som selv Praxis allerede har havt deraf. Vi kunne nu tydeligt bevise mange Sandheder, hvilke vi kun anede efter vore Jagttagelser paa fri Mark og i Avlsgaarden, og giendrive mange antagne Fordomme.

Derfor maa den videnskabelige Agerdyrkningslære uomgængelig grunde sig paa rigtige fysiske og chemiske Begreber, og vi maae ved dem stræbe at komme saa dybt som muligt til Phænomenernes Grund, fordi vi kun da kunne arbejde med Held i vore Undersøgelser, og kunne drage saameget talrigere og rigtigere Folgeslutninger, som vi dybere trænge til Naturphænomenernes Grund.

Kun at vi ikke springe over noget Trin, ellers trænge vi ikke ind; vi frygte i Formodningens og mørke Begrebers Afgrund, hvilke vel kunne beskæftige Phantasien, men vilde forstaaen.

§. 29.

Botanik. Da Landmanden fornemmelig beskæftiger sig med Planternes Frembringelse, Væxt, og Fuldværelse, saa er Kundskaben om Planternes Organisation og Natur, (Plantefysiologie) ligesaavel som den om deres karakteristiske Skielnetegn, deres naturlige og kunstige Klasser, og deres Benævnelse (Botanik) uundværlig for Landbrugslæren.

§. 30.

Zoologie. Og da Landmanden end videre gjør Frembringelsen af Dyr og dyriske Substanter til sin Beskæftigelse, saa er Kiendskab til den dyriske Natur og dens Afvigelser fra den sunde Tilstand høist vigtig for Læren, for at kunne udfinde den rette Dgangsmaade derved.

§. 31.

Mathematik. Uden den rene Mathematiks Grundsætninger kan ingen Videnskab udbanne sig. Men Landoeconomien behøver forskellige Dele af den anvendte Mathematik, fornemmelig Regnekunsten i Ordets mere udstrakte Betydning, Kalkulationen til mangfoldige Beregninger af Forholdene og det nøiagtigste Bogholderi, for at erholde sikke Data; end videre Landmaaler- og Nivelleerkunsten, Chemien, Hydrauliken og Hydrostatiken, samt Bygningskunsten.

§. 32.

Til Lærens Udvikling kan endelig ikke undværes politiske, statsoeconomiske, juridiske og merkantilske Kundskaber og rigtige Begreber i alle disse Fag.

§. 33.

Og da mange Slags Tilberedninger af de selvundne Produkter forhøie den Nytte, som man kan drage deraf, hvilken igien tilbagevirker fordeelagtigt paa hele Avlsbruget, saa udfordres der mange teknologiske Kundskaber. De ere endog nyttige med Hensyn paa saadanne Produkter, hvilke Landmanden sælger til Fabrikanten, for at kiende den Værd disse have for ham, og hvorledes denne kan forhøies.

Den

Den landoekonomiske Lære maa altsaa fra alle disse Videnskaber laane Sætninger til at grundfæste sine egne, og maa følgelig have disse Videnskaber i deres hele Omfang ved Haanden, omendstundt den ikke selv foredrager dem.

Grundvolden for Haandteringen.

§. 34.

Til Haandteringens Drivt udfordres frem for alt: 1) et dueligt Subjekt, 2) Kapital, og 3) Gods.

S u b j e k t e t.

§. 35.

Enhver der med den størst mulige Fordeel — thi om andet kan her ikke være Tale — vil drive Høling, maae forbinde Energie og Virksomhed med Overlag, Stabighed, og med alle fornødne Kundskaber.

Vel har man i lang Tid anseet det som et Kalb til at blive Landmand, naar et ungt Menneske besad for saa Evner til en anden Haandtering; og man har ogsaa Exempler, at nogle af denne Slags, uagtet de bleve staaende paa et meget lavt Trin, ikke destomindre have gjort deres Lykke ved Landbruget. Men dette var kun et lykkeligt Sammenstøb af uadvortes tilfældige Omstændigheder, hvilket ikke var siældent i et vist Tidrum, men nu neppe mere kan indtræffe.

Landbrugets Drivt er sammensat af mangfoldige enkelte Forretninger, hvilke hver for sig synes lette, men ere vanskelige at vedligeholde i det rette Forhold, i det de ofte modarbejde hinanden. At ordne disse overeensstemmende med Tid og Kraft, saa at ingen deraf forsømmes, men at derimod enhver tilkørligen fulbyrdes saaledes, at andre ligesaa nødvendige ikke forsømmes eller lide derunder, dette udfordrer stor Opmærksomhed og Virksomhed uden Angstselighed, hurtig Beslutning uden Overivelse, et almindeligt Blik ud over det Hele, med streng Opmærksomhed paa enhver Punkt, rigtig Vurdering af det i ethvert Støbtik meer eller mindre Nødvendige og Gavnlige, Stabighed i at fuldende det Begyndte, uden dog berover at forsømme det meer Magtpaaliggende, rigtig Beregning af Kraft og Tid til deres muligst fordeelagtige og vedvarende Benyttelse.

§. 36.

Da maafler ingen Haandtering er udsat for saa mange Tilfælde og ulykkelige Hændelser, som Agerdyrkningen, saa er ved Siden af den fornødne Virksomhed, endnu en vis Slags Sindsvro en nødvendig Betingelse, for derved at kunne føre et lykkeligt Liv.

Land-

Landmanden bør kunne forvinde og glemme enhver uforklædt Ulykke eller fejlslagen Forventning, saasnart han ved passende Forholdsbegreber har saavidt muligt formindsket deres Følger, hvad enten dette nu meer formedelst et vist naturligt Phlegma, eller derved, at han foreholder sig de høiere Trostegrunde, som Philosophie og Religion give ham. Kun bør han ei være lefsindig i Hensende til egen eller andres Brøde og en naturlig levende Omfindtlighed, styret af Fornuften, forebygger lignende Feit i Fremtiden.

§. 37.

Landlivet har uagtet alle sine Behageligheder dog saa meget Censformigt, og uagtet alle sine Forretninger dog saa mangen Kiedsomhedsstund, at det neppe kan tilfredsstille et fyrigt Hoved, hvis han ikke beskæftiger sig med andre Studier. Men blandt dem alle, er intet mere passende for ham, end Naturens. Han kan mere end nogen anden overgive sig til den lykkelige Tilbøielighed, at leve i Naturverdenen og at udforske dens ophoiede Love, i det han, uden at forsømme sine Forretninger, bestandig kan tilfredsstille den, og næsten i hvert Dieblisk forene den dermed.

Naar den moralske Verden og de selskabelige Forhold næsten kun tilbyde os det væmmelige Syn af en Modstræben imod Fornuftens evig lyksaliggjørende Love, hvorved Sorg og Etsdigthed udbreder sig over Jorden, saa viser Naturen os desomere Orden og Enhed, jo dybere vi giennemtrænge den. Det lyksaliggjørende Indtryk af denne Beskuelse tilfredsstiller ikke alene Sindet, men møbner ogsaa den Troe, at den evige Visdom som aabenbar fremskikker sit Værk i den materielle Verden for vore Dine og lader Materien fremskæbe i bestandig nye Former, vil igien have ordnet alt i den aandelige Verden efter en Plan til et harmonisk Heelt, hvis Fuldbendelse er forbeholdet Evigheden.

Denne Følelse bliver, om endog kun dunkel, dog mere levende oprakt hos Landmanden end hos Kiedstædmanden, hvorfor man ogsaa har bemærket, at der altid hersker større og renere Religiositet hos agerdyrkende Nationer og Stænder, end hos saadanne, der gjorde Krig og Handel til deres Beskæftigelse.

Uden Kiærlighed til Naturen og Kundskab om den kiedes lettelig den ved Landlivet, der blot væsger det for at opnaae sin Hovedhensigt, og der udfordres da en meget stor Resignation, til blot at opoffre sig for sine Pligter, og maa ske en saameget større, jo mere dannet man er. Mange, som vare vante til Bylivet og dets Mangfoldigheder, have forladt disse af Kiedsomhed eller af andre Aarsager og villet opoffre sig til Agerdyrkningen; men snart fandt de Pligterne og Savnet alt for tunge og opgave ganske eller tildeels deres Foretagende, dog ikke uden smerteligt Tab. Blandt dem, der i Stæderne havde erholdt en høiere Uddannelse, har jeg kun fundet saadanne deres Forsæt troe og lykkelige i Udførelsen, hvilke hengave sig ganske til den Tilbøielighed, at leve for Naturen, hvilket ikke kan være Tilfældet med den Dannede uden grundige Kundskaber derom.

§. 38.

§. 38.

Den Mand der bliver hine Talenter vaer hos sig i Forening med denne Til- ^{Kundskaber- nes Erhver-} bøielighed, den Ungling, der yttreer Anlæg dertil, vil kunne offre sig med stort Held ^{velse.} til Agerdyrkningen, og opnaae det høiere Maal deri, naar han forskaffer sig fuldkommen Kundskab derom. Spørgsmaalet er altsaa, hvorledes denne sikkert kan erhverves.

§. 39.

Man erhverver sig den uidentvivel paa den letteste og naturligste Maade, naar en blot sandfelig og mekanisk Underviisning og Øvelse eller egentlig Opdragelse til Agerdyrkning gaaer foran den videnskabelige Underviisning. Ikke destomindre have vi saare mange Exempler paa, at, uagtet Opdragelse og tidligere Bestaetigelse var netop ganske modstridende den landoekonomiske, have Mænd af afgjort Talent og Tilbøielighed dannet sig til store Landmænd, ved en blot videnskabelig Underviisning, og have endog i vor Tid vundet Forspringet for ældre indsigtfulde Landmænd. Videnskaben aabnede dem Anskuelse, som Rutinen oversaae, og skærpede deres Blik til at ssee det tydeligt og bestemt, ved hvilket lang Øvelse havde ladet sig nøie med en dunklere Følelse.

For det meste have de vel i Begyndelsen begaaet Feil i enkelte Dele og have maattet betale Lærepenge, men deri var Manglerne ved den videnskabelige Underviisning, som hidtil fandt Sted ene Skyld.

§. 40.

Ved lige Talenter og ved lige videnskabelig Underviisning maae dog den have ^{Opdragelse til Land-} Fortriinet, hvilken uden Tilfidsaettelse af den øvrige Uddannelse allerede i den første Ungdom har nydt en Opdragelse til Landmand. Denne Opdragelse saaer den femtenaarige Ungling i et meget vindfabeligt, af mangfoldige Grene sammensat, med mange og mange Slags Kræfter virkende Avlsbrug, om det endog er endnu meget fiernt fra en høiere Hensigtsmæssighed. Her skal han kun erholde de sandfelige Indtryk af alle Agerdyrkningens Gienstande og Forretninger, nøiagtigt opfatte ved egne Forsøg og Øvelse Detaillen og Haandgrebenes enkelte Momenter, øve sig i Raamets, Tidens og Kraftens Burdering, og danne sig deraf en Maalestof i sit Hoved. Han lære her end videre at kiende og øve sig i Dmgang med de arbejdende Menneffer og ^{den}

den Behandlings Maade, ved hvilken man sikkest og meest vedholdende naaer sin Hensigt hos dem. Han øve sig fremdeles i Virksomhed, Taalmodighed, Vedholdenhed og Moderation, hvert til sin Tid, og vænne sig physisst og moralsst til Agerdyrknings-Levemaaaden. Han vække sin Opmærksomhed og hielp sin Hukommelse ved umiddelbare Optegnelser i sin Lommebog og ved at føre en Journal. Derefter lære han at kiende Bestyrelses-Forretningen efter den her indførte Maade, for saavidt han dertil kan have Leilighed, og han forsomme i Særdeleshed ikke at erhverve sig en vis Takt, ved Kiøb og Salg, for at kunne bekæmpe List med List. To mere mekanist og positivt han her lærer Alt, desto bedre er det maaste, naar han siden efter skal erholde en høiere Uddannelse. Kun vakkende og falske Grunde som pleie at ansøes for mange Gienstande, og hvilke den unge Mand, førend han endnu kan prøve dem, antager paa Troe og Love, paafæste sig blot som Fordomme, hvilke med Noie maae udryddes. Saaledes forberedt kan han gaae over til videnskabelig Underviisning, med det Haab, at opnaae det Høie og Store.

§. 41.

Hjelpevidens-
skaber.

Allerede længe har man ikke aldeles miskiendt Hjelpevidenskabernes Gavnlighed for det høiere Agerbrug, og da antaget, at Underviisningen deri maatte gaae forud. Af den Aarsag have i Tydskland nogle unge til Landoeconomien bestemte Mand opholdt sig nogle Aar ved Universiteterne, for her at studere det saa kaldte Kammeralsfag. Men disse Bividenskaber udfordre, med Hensyn paa Landoeconomien, en ganske egen Behandling. Det Generelle deraf maae læres fuldstændigt og grundigt, for saavidt som det er nødvendigt, for deraf at udlede alt Specielt. Men i Henseende til det Specielle forekommer mig kun det hensigtsmæssigt, som har nær Hentydning paa Haandteringen eller Læren om denne Haandtering. Ved at udstrække denne Lære forvidt, adspredes Sindet for meget, og ledes bort fra Hovedsiemærket, og den overveiende Tilboielighed, hvilken opstaaer for et andet Studium i disse Aar, der ere saa stikledede til at modtage ethvert Indtryk, kan gjøre det virksomme Liv meget Afbræk; eller ogsaa kan der opstaae en vis Overfladisthed, en saakaldet encyklopædist Widen. Foredrages derimod alt med Hensyn paa den ene Gienstand som man har til Niemed, saa concentrerer alt Lys sig derpaa, og den fremstiller sig da

for

for Unglingen i desto skønnere Gestalt. Derfor har det forenede og i hinanden gri-
bende Foredrag af Hoved- og Hjelpevidenskaberne saa store Fortrin, og Mange, som
have hørt Hjelpevidenskaberne paa Universitetet, begyndte først derved at erkende
den Sammenhæng, som den kunde have med hans Videnskab.

§. 42.

At man allerede for hundrede Aar siden anede Muligheden og Gavnligheden landoecono-
miske Lære-
stole ved Uni-
versiteter.
af en videnskabelig Underviisning i Landoeconomien, bevise de Lærestole, hvilke siden
den Tid ere blevene oprettede ved næsten alle Universiteter. Jeg erklærer deres
Gavnlighed, for saavidt som de skulle give den tilkommende Statsembedsmand, Su-
risten, eller Theologen og Lægen, en klar Anskuelse af den landoeconomiske Haandte-
ring, og jeg ønsker kun, at Foredraget derfra maatte være passende til denne eneste Hensigt,
som ved dem kan opnaaes. For den lærlystne Landmand synes de mig ganske upas-
sende, da Universitetsforholdene, den academiske Levemaade og selv Sagens hele
Synsmaade der bringer noget heterogent i hans Dannelse, hvilket med Hensyn paa
hans tilkommende Virksomhed og Levemaade let kunde blive ham skadeligt. Man
kan desuden neppe vente, at en praktisk-videnskabelig Landmand vil antage en Lære-
stol ved et Universitet, og en anden er aldeles uduelig til et saadant Foredrag.

§. 43.

De Hoveder, i hvilke den landoeconomiske Videnskab hidtil mere eller mindre
udviklet eksisterede, have maattet skabe sig den ved egen Granskning og kunde kun be-
tiene sig af den uhyre Masse af Bøger, der ere skrevne i dette Fag, til deraf at
uddrage de i disse adspredte gode Materialier. Men som oftest vare disse kun saa-
danne, der bannede deres Systemer til eget Brug og til deres særegne Forhold, eller
ogsaa Kameralister og Statistiskere, hvilke atter igien havde een, fra det Landoecono-
miske forskiellig Synspunkt, og maatte indtvinge Alt i de vante Former, hvilke
ofte vare givne, ikke af Naturen, men af Vilkaarligheden.

Det er af denne Aarsag, at vi endnu ikke have nogen til Landoeconomien passende Lov-
givning, fordi vi endnu ikke havde saadan en Videnskab. Thi hvorledes kunde Lovgive-
ren faae rigtigt Die paa en saa udviklet Haandtering, hverom han kun fik eensidige Be-
greber? — Dog er dette nylig lykket de landoeconomiske Skribenter Krug og Kraus.

§. 44.

Reiser.

Hidindtil kunde Intet saa meget bidrage til en rationel Landmands Udbannelse, som Reiser igiennem de i landoeconomisk Hensigt udmærkede Lande. Sagttagelserne af forskellige Folkeslags forskellige Metoder og Indretninger tilintetgiøre Censidigheden og de indsugede Fordomme, at det ei kan være anderledes eller bedre end hjemme. Hele Provindsen og Nationens Bedtægter, saavel i de almindelige oeconomiske Former, som i Udvøvelsen af enhver Forretning og i Behandlingen af ethvert Produkt, ere for den tænkende Mand, Forsøg i det Store, naar han, ved mangfoldige Sammenligninger af deres Resultater, forstaaer at stille dem paa den rette Maade ved Siden af hverandre. Men der hører en stor Bedholdenhed og Overtvøvelse af mange Vanskeligheder til at gjøre saadanne Reiser nyttige, og for ganske at trænge ind til Grunden med sine Sagttagelser. Den, der gennemreiser et Land med Extrapost og kun tager ind i Vertshuse, vil derfra kun hjembringe et ubetydeligt Udbytte af denne Slags. End videre udfordres en ved mange Forkundskaber dannet Forstand og Skarpsindighed, og en fordomsfri Upartiskhed, for af saadanne Bemærkninger at kunne drage sande og bestemte Resultater. Ellers bringer man i aflagte Klæders og Fordommes Sted nye i Landet, der endnu mindre passe til vort Klima og til vore selskabelige Forhold, end de gamle. Hvis dog Agerdyrknings-Haandværket, ligesom de Laugsmæssige, havde gjort Reiser til en Pligt for sine Evende, saa saae det formodentlig bedre ud med dette.

Længere hen Noget om Reglerne for Reiser i landoeconomisk Henseende, de hensigtsmæssigste Reiserouter, og om den landoeconomiske Geographie.

§. 45.

Særskilte In-
stituter til
landoecono-
misk Under-
visning.

Endelig ere ogsaa nogle landoeconomiske Underviisnings-Instituter i den nyere Tid bleve hyppigt foreslagne, projekterede og forsøgte, men ere endnu ikke vedholdende udførte. Man har tildeels forlangt for meget af dem. Det Mechaniske bør vist nok vises tydeligt og fra Grunden af, og læres i saadanne; men dermed lader Dvølse sig neppe tilstrækkeligt forbinde. Det, som vi have kaldet en landoeconomisk Opdragelse, kan bedre opnaaes i lavere Skoler, som dog ikke behøvede at være af nogen stor Omfang, og hvilken enhver brav og flittig Avlingsforvalter, næsten uden

nogen

nogen videnskabelig Dannelse kunde forestaae, saameget mere som det længere Ophold i disse ogsaa er mindre kostbart.

Til en videnskabelig Undervisnings-Anstalt kan man gjøre følgende Forbringelser:

Der maa alt Videnskabeligt, som staaer i directe eller indirecte Forbindelse med det landoekonomiske Liv, læres forenet og indgribende i hverandre, og med en tydelig angiven Hensyn paa Hovedsiemedet.

Hertil udfordres, at hver Lærer ikke blot besidder sin Videnskab i fuldkommen Klarhed og Grundighed, da det altid er langt vanskeligere at foredrage en Videnskab i særdeles Sammenhæng med en anden, end blot i Almindelighed; men han maa ogsaa have fuldkommen Kundskab og et høit Begreb om dens Bigtighed, for hvis Skyld den foredrages.

Tilligemed denne Erkiendelse maae Riærlighed og Enthusiasme opvækkes for Sagen. Idealet af den høieste mulige Fuldkommenhed maae opstilles saa høit, saa indlysende, saa tillokkende, at Længselen efter at opnaae dette for sin egen Skyld, maae staae dybe Rodder i Sindet. At de, der komme paa et saadant Universitet have Evne dertil, kan man allerede formode af deres Komme.

Et Ideal er ikke et Hiernespind, omendskont det kan være uopnaaeligt. Det er et Forstandens og Fornuftens Produkt, i hvilket slet intet vilkaarligt bør findes; nemlig Forestillingen af den høieste Fuldkommenhed, som er tænkelig, i hvilket som helst Fag, uden Hensyn paa de Indskrænkninger, hvilke Nødvendighed og Tilfælde kunde lægge i Veien for Udførelsen. Man maae nødvendig have et saadant for Øie, naar man vil opnaae det høieste muligt under alle Omstændigheder, for at nærme sig dette i enhver Tilfælde, om endog kun et lille Skridt og ved store Omveie. Ved Landoekonomiens Ideal forstaaes ingen enkelt Indretning, men den Orden, hvorved under alle givne Omstændigheder Haandteringsens Hensigt efter § 1 og 2 opnaaes paa det Fuldkomneste.

Det er aldeles nødvendigt, at en sandelig Fremstilling af alle Gienstande og deres Behandling i enhver Detail og i ethvert Minut forbindes med Læren, for at et dybt, tydeligt og vedvarende Indtryk kan fremvirkedes, og for at der ogsaa kan gives et Erfaringsbeviis eller Experiment til Oplysning af hver vigtig Sætning. Derfor er et tilstrækkeligen udstrakt og sammensat Udsagn nødvendigt derved, hvilket indeholder Foranstaltninger til alle vigtige Operationer, og giver Anledning dertil.

Men da dog ikke Alt kan være forenet i eet Aulsbrug, uden at gjøre det alt for sammentat — hvorved det igien vilde ophøre at være et Monster i Aulsbruget, som det dog bør være — saa maae man udvælge en saadan Egn for Institutet, hvor mangfoldige Indretninger og Forskieligheder kunde betragtes i Nærheden, og Sammensligninger anstilles.

Det Aulsbrug som forbindes med Institutet, bør vel være et Monsterbrug, men behøver ikke at være et fuldendt. Det er endog bedre, naar det stræber efter Fuldstændelse, for at vise de Vanskeligheder, der stille sig derimod, og hvorledes man undviger disse. Ogsaa maa det befinde sig i sædvanlige Forhold og ikke have eller benytte overordentlige Hjælpemidler, hvorved det hurtigere kan hæve sig, end det ellers er muligt. Ligeledes maa det ikke heller betiene sig af noget Hjælpemiddel, som fremkommer ved en overordentlig stor Driftskapital, hvilket i det Store aldeles ikke er anvendeligt.

Det maa hverken købe Giødning fra Byer eller forbedre sine Agre ved dyb Reoling med Spaden, ved den fleeraarige Nedploining af Ugsroder eller ved deslige for kostbare Midler, men maa gaae aldeles oeconomisk og rigtig frem. For at vise, hvad der ved saadanne Operationer kan fremvirkes, ere enkelte Kvadratsavne tilstrækkelige.

Ligesaa nødvendigt er et fuldstændigt Apparat tilligemed hensigtsmæssige Indretninger for de Hjælpevidenskaber her foredrages. Hele Levemaaden og Underholdningen maae gaae ud paa den eneste Hovedhensigt og hele Virksomheden henvendes paa den, ikke ved Tvang eller positive Anordninger, men ved den Kiærlighed og Interesse, som opvækkes for Sagen. Ved aabne og frie Samtaler bevirkes bedst Ideernes og Meningernes Udvevling, ligesom en dybere Eftertanken derover og Afspøringen af alle medbragte Fordommes Rust. Den maa derfor paa enhver Maade tilveiebringes, ledes og beforders, da Intet fremmer en grundig Prøvelse saa meget som Modsigelse, hvilken ikke maae hæves ved Persons Ansæelse, men ved Fornuft, og bringes til en tydelig Afgjørelse.

Da videnskabelig Uddannelse i og for sig selv ikke taaler nogen udvortes Tvang, men kun kan være Virkning af den frie Aand, og da man i Almindelighed kan antage, at de, der indfinde sig i en saadan Indretning, komme derhen af frit Valg og altsaa med den faste Villie at erhverve sig den muligste Fuldkommenhed i dette

Sag,

Fag, saa vilde Dvang være skadelig og unyttig. Derimod maatte man strax snerpe saadanne, som kom eller sendtes i enhver anden Hensigt, saasnart det nemlig viste sig, at de ikke bleve grebne af hiin almene Aand, og ikkun ved Dvang kunde afholdes fra at forstyrre den. Dog maa vist nok en vis Orden bestemmes og noie iagttages, for saavidt den er nødvendig for det almene Beste og for at sikke enhver sin Frihed og Bequemmelighed.

Saameget den selskabelige Meddelelse end under hine Forudsætninger fremmer Hensigten, saa maa den dog ikke forstyrre den eensomme Glid, hvorfor enhver Enkelt bør boe paa et eget Værelse og besidde dette uforstyrret.

So mere en saadan Anstalt forskaffer sig en udbredt Navnkundighed, for fra snerpe og forskiellige Provindser at hidbrage Lærelystne — ikke lutter uerfarne, men saadanne Mænd, der allerede ved lang Ovelse og Skarpsindighed have erhvervet sig en noiagtigere Kiendskab til deres Lands brugelige Voldsdrift — desto fuldkomnere vil den blive. Thi Intet er virksommere til at forebygge Eensidighed hos Lærer og Lærling, end naar hiin maae tage Hensyn paa de mangfoldige medbragte Begreber, at denne kan indsee, hvorledes de givne almindelige Begreber i sig indbefatte og lykkeligt forene alt det forskielligen dannede. Bed at møde og leve med Mænd fra de forskielligste Klimater, Lande og Nationer, hvor de meest afvigende Sædvaner, Indretninger og Meninger herske, forener sig her en levende Masse af Kundskaber og Erfaringer, undertiden ogsaa af Fordomme og Meninger, hvilken i Begyndelsen opvækker en ualmindelig Siæring i alle Hoveder, men hvoraf snart ved tilbørlig Ledning fremgaaer en klar, reen og almindelig Aand, som meddele sig til Alle og fremstiller for Alle det samme Ideal af den muligste Fuldkommenhed, kun at enhver ved egne Idæforbindelser modificerer det og stræber at naae det efter hans egen Individualitet og Localitet. En saadan Sammentræffen er langt gavnligere end Reiser selv.

Har Anstalten naaet denne Navnkundighed, saa vil den ikke blot drage Lærlinge til sig, men endog Mestere, hvilke den maa kunne forestaffe Beskæftigelse og Fordeel nok, for at kunne beholde dem det længste muligt. Dette gjør i Særdeleshed stor Vinding paa de endnu mindre modne, styrker dem i deres Tro, forøger deres

deres

beres Bestræbelse, og kaster et tillokkende Lys paa det Ideal, som Videnskaben her har opstillet for dem.

Vare Indretninger af denne Slags engang komne berhen, saa vilde Videnskaben paa den sikreste Maade fra dem udbrede sig over den civiliserede Verden; Praxis faae ved dem snart en bedre Retning og større Tryghed; forældede, Agerdyrkingen bestemt undertrykkende Indretninger ophæves ved Regenternes bedre Indsigter, og saaledes Rigdom udgydes over Markerne og Velstand over Folkene. Mand, her dannede og begejstrede af Kiærlighed til et fuldkomnere Agerbrug, vilde gaae ud i Verden som dets Apostler, og udbrede Troen ved Underviisning og Daad, ved Spaadomme og Mirakler.

Over Landoeconomiens Lære og Studium jevnsfør Annalen des Ueberbaues
I B. Pag. 227.

Kapitalen.

§. 46.

Næst efter den Duelighed, som det Subjekt bør besidde, der beskæftiger sig med Agerbruget, er Kapitalen den væsentligste Betingelse for Driften; thi Fordelen og Udfaldet staaer, med ellers lige Talenter, bestandig i Forhold til den anvendte Kapital. Derfor har ogsaa, næst efter Subjekternes Uduelighed, Mangel af den i Agerbruget anlagte Kapital været en Hovedaarsag til dets Usuldkommenhed.

§. 47.

Ved Kapital i Almindelighed forestaae vi det, som man efter den sædvanlige Talebrug kalder Formue: Ethvert Gods, hvilket ved egen Brug eller ved at udleies til Andre, giver sin Eier en Indkomst eller Rente, uden at vi ændse, hvorledes det oprindeligt er blevet frembragt; om dette er skeet ved Natur eller ved Arbeide.

De fleste pleie rigtig nok kun at kalde Kapital den ved Arbeid frembragte og samlede Forraad af Gods, som kan benyttes, hvis Værd repræsenteres og udtrykkes ved Penge. Men deels er ofte den Andeel ikke at beregne, som Natur eller Arbeid har havt i et Gods f. Ex. ved et Biergværk, Steenbrud, eller i en opdyrket, ved Kunst Naturen fravundet Grund; deels er det mere passende for det borgerlige Selskabs nærværende Tilstand, hvor man ikke mere kan tage Jorden, tilbuden af Naturen, i Besiddelse, men alene kun tilhytte sig den mod en anden egentlig Kapital, ogsaa at regne Jord og Grund til

Ka-

Kapital. Desuden vil det saaledes give os en tydeligere Anskuelse af den landoeconomiske Haandterings Drift

Den forevigeede Kraus har efter min Formening i hans ved Kammerpræsidenten von Auers woldt udgivne Stats-Economie gjort den nøiagtigste Forskiel, i det han regner Værdien af Jordegodsene til Nationens Formue, men ikke til dens Fortrub. Ingensteds ere Landoeconomiens, Statens og National-Formuens gjenfidsige Forhold tydeligere og mere praktisk behandlede, end her; og jeg vilde ganske have lempet mine Begreber efter hans, dersom jeg havde læst dette Værk, førend jeg udarbejdede dette Kapitel. Men det vil falde enhver Læser let at gjøre det. Begge komme vi til eet og samme Resultat.

§. 48.

Den i Agerdyrkingen anlagte Kapital er efter denne Bestemmelse tre Slags: 1) Grundkapitalen, 2) den staaende Kapital, 3) den omløbende eller Driftskapitalen.

§. 49.

Grundkapitalen er altsaa den, hvorved en Landmand har sat eller kan sætte sig i Besiddelse af et Jordegods. Den er Værdien af den Jordeiendom, som man allerede har taget eller vil tage i Besiddelse. Efter den almindelige Vedtægt og med tilstrækkelig Grund regnes ogsaa Avlsbygningerne og alt paa Grunden faststaaende hertil. Men desuden ogsaa alle Godsset tilhørende Rettigheder, hvad enten de staae i umiddelbar Forbindelse med Agerbruget eller ikke.

Denne Grundkapital eller Jordegodssets Værdi bliver ikke altid den samme, men forandres, dels ved udvortes Omstændigheder med Hensyn paa dens Forhold til andre Ting eller til Pengenes Værdi, men dels og fornemmelig i og ved sig selv. Værdiforandringerne af det sidste Slags kaldes Forbedringer eller Forværringer. Ved Forbedringer foretages den i et Gods anlagte Kapital, ligesaa vel som ved Kiøbet af ny Jord.

§. 50.

Den staaende Kapital udgjør Værdien af de til Jordbrugets Drift nødvendige Ting, og er anvendt til disses Indkiøb.

Den kaldes i Almindelighed Inventarier, og hertil regnes i særdeleshed Arbejdsdyrene og de bestandige Gavn dyr, Agerdyrkningsskaberne og Vogntøiet. Efter nogle Landes Vedtægt regnes ogsaa Udsæden, Agerens i Folge Aarstiden allerede fuldendte Dyrkning, og de selvundne Fødemidler, som fra Høst til Høst behøves til Avlsdriften. Men egentlig henhører dette sidste til den følgende Slags Kapital.

§. 51.

§. 51.

Driotskapi-
tal.

Den omlobende eller Driotskapitalen, hvormed Tyendet, Arbejderne, de Forsødenheder som indkøbes, det afværende Fødeqvæg o. s. v. betales, bestaaer i den Pengesforraad, som dertil bør være i Kassen, eller i det Natural-Forraad, som man har liggende, for derved at tilveiebringe disse Penge.

Men af denne Kapital maa ogsaa Vedligeholdelsen af den forrige eller Inventariet beskrives, hvilket efter sin Natur altid forværes. Og endelig tages ogsaa i Almindelighed de Omkostninger deraf, hvilke anvendes til Grundkapitalens Forøgelse eller til Godssets Forbedring.

Denne Driotskapital er den Kraft der bevæger hele Udsættetsbrug; den er Arbejdssets Betingelse, og dette er egentlig det som tilveiebringer Indtægten af den landoekonomiske Haandtering. Derfor staaer denne næst efter Dyrkerens Talenter og Flid — overordentlige heldige eller uheldige Tilfælde fraregnede — altid i Forhold til denne Kapital.

Vanstokkeligheden ved og Kostbarheden at erholde denne Kapital, de høie Renter, som derfor maae betales, eller Leiligheden i andre Haandteringer at vinde en større Fortieneste med sin Kapital, er det, som i Særdelseshed standser Ugerdyrningen, og folgelig Frembringelsen af Jordens Grode. Derimod vil enhver Lettelse der bidrager til at erholde denne Kapital, og enhver Opmuntring, at anlægge sine Kapitaler i denne Haandtering, allersikkert forbedre Ugerdyrningens Tilstand. Og da herved naturligviis maae fremvirkedes en højere Produktion, saa maa ved Landmandens Velstand og ved den Fordeel hans Haandtering giver — i det han nemlig derved kan bevæges til at lade sin erhvervede Formue blive henstaaende i hans Næringsvei — frembringes Overflodighed og let Kiøb paa Produkterne, og det tværtimod de fleste Kortsynedes Mening, o. s. v.

§. 52.

Renter af den
ne Kapital.

For at erholde et tydeligt Begreb om den landoekonomiske Haandtering, er det nødvendigt vel at adskille denne Kapital og dens Renter.

Grundkapitalen eller Godssets Værd kan kun onsees for een med største Sikkerhed paa Renter udsat Kapital og bør give saadanne, som en Slig med størst mulig Sikkerhed kan give. Mere kan man ikke forde af denne.

Den staaende Kapital eller Inventariet er — omendskiondt vi antage, at den altid maa vedligeholdes i den samme Tilstand af Driotskapitalen, — dog

stedse

største udsat for flere Farer end den forrige, eller Grundkapitalen, da den er underkastet ulykkelige Tilfælde, ved hvilke dens Eier staaer Fare for at lide Tab, hvorfor man ogsaa ofte ved Afureringer pleier at sikke den. Kunde man anslaa Grundkapitalens Renter til 4 Procent, saa maatte de for denne allerede regnes til 6 Procent. Den omløbende eller Drivtskapitalen er udsat for de største Farer, er Betingelsen for hele Drivten, og der udkræves stor Opmærksomhed og Indsigt til dens Beskyrelse. Derfor maa den som Drivtskapitalen til enhver Haandtering bære høie Renter, og i det ringeste ansættes til 12 Procent. Thi heri bestaaer Haandteringsens egentlige Fordeel.

Naar altsaa en Eier selv driver sin Avling, saa maa han vel agte paa, hvortledes han har at beregne Indtægten af sit Gods, som Rente af disse forskellige Kapitaler. Grundværdien af hans Gods vilde han ogsaa have faaet forrentet, dersom han havde bortforpagtet eller solgt det, og andensteds sikkert anlagt Kapitalen. Det samme vilde være Tilfældet med Inventariet, naar han med omtrent lige Usikkerhed overlod det til en Anden. Begge disse Renter maae altsaa drages fra Avlsbrugets Indtægt, og hvad der da bliver tilovers er den rene Fortieneste af Avlsbruget, som skyder af den anlagte Drivtskapital, og som staaer i Forhold til denne naar man forudsætter samme Kundskaber og samme Glib. Vilde man noiere adskille, saa kunde man endnu antage en særskilt Kapital af samlede Kundskaber, hvilken vist nok, lig andre Kapitaler, kun erhverves ved Anstrængelse og Omkostninger, og naar s. Ex. en duelig Avlingsforvalter netop ved sin Duellighed frembragte en Indtægt, som oversteg Forholdet af samtlige Kapitaler, saa maatte man tilregne hans Kundskabskapital dette Overflud.

§. 53.

Ved denne noiagtige Adskillelse undgaaes den høist feilsfulde Slutning fra Indtægten af et Tordegods til dets Vardi, og paa den anden Side det Baklende i den Forhaabning, som man gjør sig efter Godssets Grundværd eller efter Avlsbrugets Indtægt, fastere bestemt.

§. 54.

I hvilket Forhold disse Kapitaler maae staae til hverandre, lader sig ikke i Almindelighed bestemme, men kun i enkelte Tilfælde efter noie Overveielse af Localiteterne. Kun dette: Hvo der besidder en indskrænket Kapital, vil som Landmand desto bedre kunne bestaae, jo mere han tilbageholder deraf som Drivtskapital og derfor ikke gjør Anlægget af Grundkapitalen, ja end ikke af den staaende, alt for stor. Thi

den rene Indtægt af Haandteringen retter sig mindre efter Avlsbrugets Omfang end efter Summen af de paa dets Drivt anvendte Omkostninger.

Det følger forresten af sig selv, at dette Anlæg har sine Grændser, hvilke dog strække sig langt videre, end man indbilder sig.

Jeg siger: bestaaer bedre som Landmand, thi Godshandleren har gandske andre Regler at følge for sin Haandtering, hvilken til visse Tider og under visse Konjuncturer vist nok var fordeelagtigere, end at besatte sig med Agerdyrkingen.

I England, hvor merkantilistisk Beregning og Skarpsindighed mest har udbredt sig over alle Næringsveie, antager man, at Drivtskapitalen, i hvilken man dog der altid indbefatter den staaende Kapital, bør være syv til ni Gange saa stor som Renterne af Grundkapitalen eller Landrenten. Den, der forpagter et Gods for aarlig Afgift af 1000 Rdlr., maa have 7 til 9000 Rdlr. Formue, hvorover han kan disponere. Man beregner da Fordelen af hans Haandtering, ikke efter Forpagtningsafgiften, men efter denne Drivtskapital, og antager at man maae have 12 pCt. deraf, af 9000 Rdlr. altsaa 1080 Rdlr. over Forpagtningsafgiften. Er han selv Eier, saa afdrager han først fra det rene Dverflud hiin Forpagtningsafgift eller Landrente, hvilken han ogsaa kunde have uden at besatte sig med Avlsbrug, og det Dvrigte betragter han da som Fordeel af denne Næringsvei. Men han vil aldrig giøre den Feilslutning: at da Avlsbruget paa dette Gods indbringer mig 1080 Rdlr., saa er dets Kapitalværd lig den Summa, hvilken jeg, ved at multiplicere hiint Avlingsoverflud med 25, faaer ud. Og heraf vil man see, hvor utrigtigt det er at ville slutte fra det Dverflud et Gods giver til dets virkelige Værd, hvilket dog stæer ved de almindelige Dverflag. Man stræber vel at raade Bod paa denne Feil ved en ny, i det man anslaaer Gevinsten meget ringere, end den kunde være under en tilbørlig Drivt. Ikke desto mindre bliver dog dette Dverflag ubestemt, vildeledende og af skadelige Folger for Haandteringen.

Selv den staaende Kapital, — omenstiondt et forøget Anlæg deraf har megen Indflydelse paa det Dverflud, der fremkommer ved Avlingen — kan dog, ved indskrænket Formue, giøres for stor, naar den Kapital, der er i Dmløb, derved alt for meget forringes. Ved for stort Indløb af Dvæg have mange berøvet sig Midlerne til at avle det dertil fornødne Foder.

§. 55.

Drivtskapitalen giver ofte en Indtægt, som man jævnlig overseer, fordi den ikke kommer tilbage i Kassen i rede Penge, men søies umiddelbart til Grundkapitalen eller anvendes til Eiendommens Forbedring. Anlægger man Penge eller Arbeide i direkte Forbedringer, saa falder dette rigtig nok tydeligt i Dinene, naar man fører nøiagtig Regning derover; men mindre, naar man, ved at opoffre nogen Fordeel, forøger Jordens Kraft, i det man i Stedet for at dyrke en affættelig Afgrøde, der

ud-

udlømmet Jorden, frembringer en anden, der ikke alene holder dens Kraft, men endog betydeligt forøger den, ved at forvandles til Giødning. Men da Drivtskapitalen herved for det første formindskes, til Fordeel for Grundkapitalen, saa maa hiin være desto større eller maa erholde nyt Tilflud.

Heri ligger egentlig Grunden, hvorfor man siger, at der altid er Tab forbundet ved Overgangen til et bedre Agerbrug, især paa udmagrede Jorder. Men det er ikke et Tab, men et Tillæg i Grundkapitalen, hvilket altid med det tilbørlige Overlæg giver en stor Fordeel. Dog kan Drivtskapitalen let udlømmes, naar den anlægges alt for svag og ikke erholder Tilflud. Saadanne Forbedringer formere i Almindelighed ikke strax Krediten, og derfor er Mangen derved bleven banqverot, hvis Kredit allerede i Forveien stod noget spændt, endskiøndt han forresten har sig rigtig ad. Feiten bestod kun deri, at han foretog sig noget Større, end det hvortil hans Drivtskapital kunde forslaae.

Saaledes blive af Mangel paa denne Kapital næsten alle store Forbedringer hindrede, og steds mere, jo større Godterne ere. De Uformuende kunne ikke bringe den tilveie, fordi Forbedringer ikke give Kapitalisten Sikkerhed for de Penge dertil anvendes. De rigere Godseiere troe ikke at kunne det, fordi de ansee sig paa en Maade forpligtede til at leve paa en Jod, der i det ringeste lader dem fortære deres Renter. De tænke kun paa en aarlig contant Pengesfordeel og ville ikke taale at denne formindskes noget Aar, ret ligesom om de levede af Livrenter, og at Kapitalen ikke kom dem ved. Andre ville ikke, fordi de kun have et eensidigt Begreb om Indkomst og Kapital, og derved kun tænke sig rede Penge, som kunne gieres rentebringende. Derfor ere gierrige Landmænd i Almindelighed slette Agerdykere og bevise paa det Tydeligste, at Gierlighed er en Rod til alt Ondt.

§. 56.

Skal Kulsbruget hurtigt have sig i en fattig Stat, eller i en saadan, hvor dog kun en i det Hele ringe Kapital er offret det, saa maae man søie saadanne Indretninger, at denne ringe Drivtskapital kommer i den muligste Virksomhed, og at den ikke endnu mere formindskes. Men dette sidste skeer, naar den anvendes til Kiøb af Fordeiendomme, og netop derved spildes den for Haandteringen. Derfor er det nok bedre, naar Grundeieren bliver Grundeier og kun trækker sine Renter, men at Kulsbrugeren derimod bliver Forpagter. Men da enhver Forpagtning paa Lid er saa mislig for begge Parter, og ved den nødvendige Udmagring af Jorderne saa skadelig for det Hele, kan intet saa godt som Arvesæster løse dette Statsøkonomiens Problem. Og for at enhver Deel af hiin Kapital, saaledes som den er i enkelt Mandes Hænder, kan komme i Virksomhed, maae Arvesæsternes Størrelser være me-

Hvorledes Drivtskapitalen bedst bevares for Haandteringen.

get forskellige, saa at Enhver kan finde Noget, der svarer til hans Kræfter, og Ingen forledes til at overtage en Avling, der overstiger disse.

§: 57.

Heraf kionner Enhver, at den landoekonomiske Haandtering ikke kan drives med Held, uden Kapital eller vedvarende Kredit, og at ethvert Forsøg derpaa vil faae et elendigt Udfald og holde Dyrkningen paa det laveste Trin.

For Den, der arbejder selv, er Arbeidsvorne paa en vis Maade Driivtkapital. Imidlertid maa ogsaa han have saa stor Kapital, som han behøver, for at kunne bestaae, indtil han kan sælge Produktet af sit Arbeide. Men han maa ikke vove, uden at have samlet sig en anden Kapital, at gaae videre, end saa langt hiin i og for sig selv naaer. Derfor see vi, at ganske smaas Lobeiere hielpe sig frem, men at større, naar de engang ere aldeles forarmede, aldrig komme i Veiret. Det er imidlertid Sandhed, at Arbeidsvornen uden mindste samlet Forraad i det Hele benyttes ringere.

Den, der vel besidder en betydelig Kapital af Kundskab, men — ingen eller kun en ubetydelig Pengkapital, vil i Særdeleshed først drage den største og sikreste Fordeel af hiin, naar han driver Haandteringen for Andre. Dette har vist nok større Banfælgeligheder end at dyrke for sig selv. Men disse vil alt mere og mere formindskes i det Forhold som Videnskaben, hvilende paa faste Grunde, mere udbreder sig, da man derved lærer rigtigere at paaaffionne det sande Talent, og ved nøiagtigere Bestemmelser af de hidtil vakkende Meninger forebygges saadanne Misforstaaelser, der nu saa hyppigt finde Sted imellem Eieren og Avlings-Forstanderen.

Jordegodsset og dets Tiltrædelse.

§: 58.

Den, der er forsynet med fornøden Vilhoielighed, Talent og Kundskab, og med den Kapital, der udfordres til Driivten af den landoekonomiske Haandtering, maa nu for det tredie sætte sig i Besiddelse af et Jordegods, enten ved Kjøb, ved Forpagtning eller Arvefæste, hvis han ikke paa een eller anden Maade er Eier af et Saadant.

Vi ansee aldeles ikke, som mange Andre, Besiddelsen af en Jordeiendom for den første og nødvendige Betingelse for Valget af den landoekonomiske Haandtering, da man ved de to første Betingelser altid vil være i Stand til at erhverve sig en Saadan, og som oftest en der er mere hensigtsmæssig og til Subjektets Evner og Formue mere svarende end den, der allerede sees, pleier at være. Ikke heller ere vi enige med Andre, i at ansee Besiddelsen af et arvet Jordegods for et gyldigt Kald eller Motiv til at offer sig til Landoekonomien eller ville gjøre dette til Pligt for en Arving af en Jordeiendom. Vi troe meget

mere,

mere, at den, der ikke føler et indvortes Kald til at offere sig til Agerdyrkningen, gavnes sig selv og det Almene mere, naar han paa en eller anden Maade søger at sikke sig en passende Rente af sin Fordeielendom, men overlader en Anden at dyrke den. Hiin Mening, der gjør det til Pligt for en Gudsbeier, selv at drive sin Abling, kunde kun grunde sig paa et vist strengere Begreb om Lehnssystemet, hvilket nu næsten ikke mere er til i nogen europæisk Stat, men fortrængt af Nutidens Handelsaand.

Naar Noget, tilligemed de øvrige Egenstaber forbinder Besiddelsen af en arvet Fordeielendom, der er passende til hans Forhold og ikke altfor heterogen til de Ideer, som han har gjort sig om Agerdyrkningen, saa kan dette vist nok være et stærkt medvirkende Motiv, gjøre Tingene meget lettere, og saavel ved Kiærlighed til Fædrenejorden, som ved mange Wijskandigheder, forhøje det Tilskønde. Men da vi her betragte Landmanden blot i hans Haandtering og fri for alle Bibegreber, saa kunne vi ikke tage Hensyn paa disse tilfældige Omstændigheder.

§. 59.

Den der attraaer en Fordeielendom maae, for at faae den fordeelagtigste, see Balget af en Fordeielens dom. sig vidt omkring, og ikke indskrænke sig til eet Distrikt, een Provinds eller Stat, fordi han kan vælge bedre, jo mangfoldigere Gienstandene fremsiile sig for hans Valg.

Den, der besidder Fædrelandekiærlighed, hvilken grunder sig paa Erkendelse af Forfatningens vækkelige Fortrin, vil med Rette heri finde en Bestemmelse, til desto snarere at give en Landeielendom i denne Stat Fortrinnet. Men en blot forubfattet Kiærlighed til Fædelandet kan ikke komme i Betragtning, naar Taler er om den Opgave, som Landmanden, betragtet som saadan, har at opføre.

§. 60.

Man bør altid vælge den Landeielendom, hvilken, efter at man vel har overlagt alle Omstændigheder, lover den størst mulige rene Fordeel, vel at forstaae, i Forhold til den Tiltrædendes Kræfter. En ganske fuldkommen, feilfri Fordeielendom, der i alle Henseender opfylder de Vnsker man kunde have, vil man sielden eller aldrig finde, og det kommer ogsaa kun an derpaa, hvorvidt Summen af dens gode Egenstaber overstige dens Slette, folgelig paa disses noiagtige Durdering og Sammenligning.

§. 61.

For at kunne foretage denne Sammenstilling paa en lys og tydelig Maade, synes folgende Methode mig at være hensigtsmæssig:

Naar man har i Almindelighed bestemt sig for en Landeielendom, eller at den dog i det ringeste er med paa Balget, saa antage man dens i Forveien efter almindelige

delige Grundsætninger udfundne Værd til 100 eller 1000, begynde da at undersøge og vurdere alle Biomstandigheder og at taxere til visse Procent, efter det muligt rigtige Udslag, alle de Fortrin, som man bemærker derved, foruden den egentlige Jord; man sætte disse under hverandre, og opsummere da, hvor høit denne Eiendom kan stattes over sin egentlige Grundværd. Derimod anmærke man igien paa den anden Side, alle dens Ufuldkommenheder og alle dens Vanskeligheder for en højere Kultur, taxere disse ligeledes efter Procent og opsummere dem, saa vil det vise sig, ved at drage den ene Summa fra den anden, hvormeget den efter Glædeindhold og Jordens Bestaffenhed antagne Værd forhøies eller formindskes ved saadanne Biomstandigheder.

Det følger af sig selv, at dette ikke maae foretages mekanisk, men med modent Overlæg, og under Forudsættelsen af Kiendskab til hele Haandteringen.

§. 62.

Man bør aldeles ikke fortænke den begyndende Landmand, om han ved at købe sig en Landeiendom tager Hensyn paa saadanne Egenskaber, som ere overensstemmende med hans personlige Forhold, hans Tilboielighed til et vist Jordbrug og til hans Forestilling af et særegent Ideal. Besynderlige personlige Forhold kunne gjøre det høist vigtigt for ham, at købe en Jordeiendom af en vis Slags og i en vis bestemt Bestaffenhed. Men hvo, der ene og alene vil tage Hensyn paa den Haandtering han vil befatte sig med, saaledes som vi her maa forudsætte, maae ikke gjøre sig noget Ideal af en Landeiendom eller af en egen Dyrkningsmaade, som derpaa skal udføres, eller blot stræbe at udfinde et Material, ved hvilket han vil kunne realisere sin Idee. Han bør meget mere først, efterat han af andre Grunde har valgt Eiendommen, bestemme det Afsbrug, som han der vil udøve. Det kan vel hændes sig, at man tilfældigviis træffer paa en Eiendom, som særdeles svarer til en forudsattet Idee, men i Almindelighed bliver Valget derved gjort vanskeligere, og man fiernes fra de Hensyn, som man bør iagttage ved Kiøbet, for at gjøre et der kan blive saa fordeelagtigt, som det er muligt.

§. 63.

Fremfor alt bør man dog iagttage, at den Landeiendom, man modtager, staaer i rette Forhold til den Formue man eier. Men herved kommer det ikke ene an paa Kiøbesummen, men ogsaa paa Overslaget af de Omkostninger, som udfordres til at organisere og fortsætte Avlingen, saaledes, at deraf efter en vis bestemt Tid kan udspringe den størst mulige Fordeel.

Naar vi her i Almindelighed tale om Kiøb af Landeiendomme, saa seer dette kun med Hensyn paa den egentlige Landmand, der anseer den Eiendom, han agter at kiøbe, som et Material, der skal bearbejdes, af hvilket han vil frembringe et Produkt, men ikke som en Handelsvare til Salg, ved hvilken man kun, i det man anslaaer den, tracter efter at giøre sig Fordeel. Thi denne Handelspekulation har ganske andre Grundfætninger og Regler end den landoeconomiske Haandtering.

§. 64.

Landeidommene's Priis er meget foranderlig. I en lang Periode er den indtil nærværende Tid bestandig stegen, nu fra tyve til tyve og ofte fra ti til ti Aar bleven fordoblet, saa at den nu kom til en Høide, der for halvtredsiendstyve Aar siden syntes enhver utrolig. Dette maae man tildeels tilskrive det forøgede Pengeomløb, disses sunkne Værd, og den folgelig paa alle Produkter stegne Priis. Men man kan heller ikke nægte, at paa den anden Side have de forøgede og sig videre udbredende Kundskaber i det landoeconomiske Fag, det lykkelige Udfald af mange Forbedringer, den større Indtægt af forbedrede Agerdyrkningsystemer, og maaſtee kun Anelsen om en endnu høiere Fuldkommenhed og en den nærværende overſtigende Indtægt bidraget ligesaa meget dertil, som den større Tilbøielighed og Applikation til Landlivet, der er opstaaet mellem de velhavende og mere dannede Klasfer.

Landeidommene's Priis.

For saavidt som den første Aarsag, forøget Pengeomløb og en sikket Kredit, har drevet Eiendommene's Priis i Veir, er det sandsynligt, at den vil falde betydeligt i den næste Periode, da begge Dele ere meget svækkede ved uhykkelige politiske Konjuncturer. Prisen kunde især dale meget betydeligt, hvis mange Eiendomme paa een Gang maatte falbydes. Imidlertid tør man altid haabe, at den anden Aarsag — udbrest Indsigt i Landoeconomien — vil virke saa stærkt derimod, at denne Dalen i det høieste kun vil blive øieblikkelig; og dette saameget mere, som bes

tydes

tydelige Kapitaler, der for vare anlagte i andre Haandteringer, i Følge de samme Konjuncturer maae tilflyde Grundeiendom og Agerdyrkning. I al Fald vil den anden Aarsag, efter en Raad af Aar, virke saa kraftigt, at Grundeiendommens Værd endnu vil stige, naar Rolighed, Flid og fri Handel ere igjen tilveiebragte. Man behøver aldeles ikke at befrygte, at Priserne skulle synke meget ved en forøget Produktion, fordi Konsumtionen ogsaa tager til med denne.

§. 65.

Pengenes ustabile Værdi gjøre dem altid til en upaalidelig Maalestof, for at bestemme Tordeiendommens positive Værd. En meget sikkrere, ikke saa foranderlig, overalt anvendelig, finde vi i et saadant Produkt, som formedelst sin Uundværlighed stedse staaer i et stadigere Forhold til Værdien af alle andre Ting. Dette er Sæden — hos os fornemmelig Rugen — og for at fastsætte Værdien af en Tordeiendom, er det meget sikkrere at sige: den er saa mange Tonder Rug, end saa mange Rigsdaler værd. Naar man da vil reducere den saaledes bestemte Værd til den efter Tidsomstændighederne foranderlige Pengeværdi, saa maae man udforske Middelforholdet, hvori Sæden i almindelige Aar staaer til Pengene, og kan da let udfinde hvormeget Eiendommen, efter den nu bestaaende Pengeværdi, bør gielde.

§. 66.

En Tordeiendoms Værdi vurdering.

En Tordeiendoms Værd udfindes: 1) af hele Arealets og de enkelte Deles Størrelse; 2) af Jordens Godhed, hvilken vel egentlig kun kan nøie udfindes ved Undersøgelsen af dens Bestanddele og dens physiske Egenskaber, men som dog i det Hele kan bedømmes ved adskillige strax i videsaldende Kiendemærker; 3) af de forskellige Tilliggenders Bestaenhed og gienfaldige Forhold; 4) af Eiendommens udvortes Forhold, Fortrin, Rettigheder eller Byrder og Dienstpligtighed, eller af dens ulegemlige, relative Egenskaber.

§. 67.

En Eiendoms og dens enkelte Deles Fladeindhold kan kun nøie bestemmes ved en geometrisk Dymaaling, og kiendes af Kortet og Dymaalingsforretningen.

Med bakkede og biergede Terrainer gjør det ofte en mærkelig Forskiel, om denne Dymaaling er foretaget efter den bølgende Overflade eller efter den horizontale Grundlinie.

I et

Set Land, hvis Agermaal man ikke nøiagtigt kender, bør man meget omhyggeligt erkjendige sig derom. Endnu ere desværre kun faa Maal nøiagtigt nok bestemte! Thi om man endog veed, hvormange Kvadratsavne et Agermaal holder; og af hvormange Fod en Kvadratsavn bestaaer, saa er dog alligevel Fodens Længde overmaade forskjellig, og dens tilsyneladende ubetydelige Forskiellighed gjør en stor Forandring i Maalet af et heelt Areal.

§. 68.

Men det er ofte Tilfældet, at Landeiendomme ikke endnu ere opmaalte og det er da umuligt at foretage denne Opmaaling ved en Kiøbslutning. Her angives Fla-^{Maal efter Udsæd.} deindholdet efter visse Agermaal, som ere i sig selv høist ubestemte, f. Ex. efter Tønder Hartkorn (Huse), eller man kan dog ikke erholde nogen Borgen for, at Eiendommen med dens Tilbehør virkelig har det angivne Maal. Man tager derfor, med Hensyn til Agerlandet, sin Tilflugt til Udsædens Størrelse, som dog er en ligesaa usikker Angivelse. Her maae man frem for alt udforske, hvormegit der i denne Egn saaes paa et bestemt Fladeindhold, og hvilke Grundsætninger man følger, med Hensyn paa tykkere eller tyndere Udsæd efter Jordsmonnets forskjellige Godhed og dets forskjellige Behandling.

Det følger af sig selv, at man maae være overbevist om, at Angivelserne af Udsæden ere rigtige, og at man, hvor dette ikke er Tilfældet, maae gaae frem med den yderste Forsigtighed.

Engene pleier man gierne i saadanne Tilfælde at anslaae efter Læs Hø, og Enhver indseer, hvor lidt dette har at betyde.

Under saadanne Omstændigheder maae man hyppig forlabe sig paa sit Diemaal, paa Afstridning, paa Gyne til at orientere sig og paa et omfattende Blik. Uddannelsen af dette Talent, er derfor yderst vigtigt for Landmanden, og kan ved en god fysisk Organisation erholdes og utroligen styrkes ved Øvelse. Mangler man derimod dette, er det ofte nødvendigt at tage en anden mere øvet, men tillige paalidelig Mand til Hielp derved.

Forsynet med dette Talent kjober man ofte forbeelagtigere, da Værdien af umaalte Eiendomme pleier at være meget ubestemt, ligesom de sædvanligen ikke er prøvne til nogen heil Indtøgt.

§. 69.

I mange Egne bestemmes Jordeiendommens Fladeindhold, tilligemed Jordens foregivne Godhed efter Udsæden — altsaa et sammensat Begreb. Man har nemlig her antaget den, skøndt i Almindelighed falske Grundsetning, at den gode og kraftfulde Ager bør besaaes stærkere, den svagere og mere magre derimod tyndere, fordi hiin kan bære meget, denne derimod kun lidt. Paa en Løndes Udsæd regner man derfor af den bedste Jord 10000, af den flettere omtrent 14000 □ Aen. Sa man har endog foruden Agerlandet villet vurdere andre Tilliggender, saasom Vand, Moræds, og Torvemoser efter saadanne Lønder Udsæd, og have af disses Summa villet bestemme en Landeiendoms Størrelse tilligemed dens Indtægt og Værdi. Hvor upaalidelige saadanne Angivelser ere, maatte snart falde i Minde, og de have netop i de Lande, hvor denne Taxation var lovmæssig indført, og hvor Skattesystemet grundede sig derpaa, tabt al Tiltro. Hvor derimod dette Begreb er mindre almindeligt indført, og dets Ubestemthed er mindre paafaldende, der hange fortsynede Landmand og Kameralister vel endnu derved, saa at man endog i de nyeste Tider og i en meget oplyst Stat har bestemt særdeles trykkelige Afgifter efter Udsæden, ja efter eet Aars meget uvisse Angivelser, i det man troede saaledes at gjøre dem meest svarende til Eiendommens Værdi. Undertiden har man endog omvendt dannet sig et Begreb om Fladeindholdet efter Udsæden og forstaaer da ved en Lønde Land ingen bestemt geometrisk Flade, men et saadant Stykke Jord, hvorpaa man pleier efter gammel Skik at saae en Lønde Sæd.

Angives hele Agerlandets Størrelse efter Maalet af den Sæd, der kan saaes, saa forstaaer man enten derunder hele Udsæden, eller ogsaa, hvad der paa nogle Steder er hyppigere Tilfældet, kun Vintersæden, selvsig ved Tredangsdriften, kun den tredie Deel af Ageren.

§. 70.

Bedømmelse
af Jordens
Godhed.

At bedømme Jordens Godhed paa en grundig Maade efter dens kemiske og physiske Egenskaber, og at bestemme dens Værd og Indtægt, er een af Landoeconomien vigtigste Opgaver, hvilken vi ville søge at løse i Kapitlet om Agronomien. Her, hvor vi kun tale om det, der bør iagttages ved Kjøbet af en Eiendom —

hvor-

hvorved ingen saa noie Undersøgelse finder Sted — maae vi hielpe os med overfaldelige, men i Dine faldende Kiendemærker.

§. 71.

Bed det første almindelige Blik give Trærnes og Buskenes Væxt paa Marken, deres Slags, deres Styrke og Sundhed, deres Rigdom af Grøne og Reenheden af deres Bark, et af de sikreste Kiendetegn paa Jordens Godhed.

Dernæst kan man fra de vildt voksende Planter, selv fra skadelige Ukrudsarter slutte sig til Agerlandets Frugtbarhed; imidlertid er det ikke nok at de staae enkelte og elendige derpaa, men de maae forekomme i Mængde og i yppig Væxt. Saaledes viser den lille Marktidse (Seratula arvensis) en frugtbar, kraftig og flør Leer; storbladet Hestehov (Tussilago Petasites) en stærkere Leer; Tussilago Farfara og det vilde Brambær en mergelagtig Leer; almindelig Hønsbid (Alisine media); almindelig Svinemelk (Sanchus oleraceus); Agerfenep — (Sinapis arvensis) vore paa en løs, kraftig Grund; hvorimod Riddig Røddike (Raphanus Raphanistrum) ogsaa vover i slet, mager Jord. Den lille gule humleagtige Sneglebælle (Medicago lupulina) er et meget godt Tegn paa Jordens mergelagtige Beseffenhed. Græsvæxten i Almindelighed, hvorefter de saa kaldte Boniteurer pleie meest at rette sig, er et høist misligt Tegn, da den ofte er afhængig af Veiret og den kortere eller længere Tid, siden hvilken Jorden blev giødet, ja endog af Afgrødernes slette Tilstand.

Den unge Sæds Udseende er et meget betrageligt Kiendetegn, da den, tidlig og tykt saet, om Foraaret og Efteraaret ofte, naar man ikke nøiagtigt nok undersøger den, synes paa en slet Grund at overgaae den paa en bedre.

For at fluffe Kloberne, har man undertiden saet overmaade tykt.

Med større Sikkerhed kan man slutte fra den Sæd der er gaaet i Ar og fra Stubbene til Jordens Godhed, dog med den Forsigtighed, at man overseer hele Agerlandet, og ikke nøies med een enkelt Mark, hvorpaa undertiden fortrinlig Giødsfning og Kultur har tilveiebragt en yppig Afgrøde paa de øvrige Markers Besøfning.

Er Jorden nylig ploiet, saa er den sortebrune Farve et Hovedkiendefegn paa dens Frugtbarhed, naar den ikke har sin Oprindelse fra Heide eller Moos. Og saa vidner en sortebrun Farve af det Vand, der staaer i Furerne og paa den affskylede Dynd om Agerens Rigdom.

Ved nogen Vøelse erkender man allerede ved at træde paa Jorden og ved derpaa at støde med en Stok, ja selv ved Følelsen, i det man rider over den, i hvilken Grad den er bindende og om den sei Leer, den store Leerjord, eller den løse Sand prædominerer. Dette kiendes ogsaa af Jordklumpernes Beskaffenhed efter nylig foretagen Ploining og af de ældres større eller mindre Kraft til at hænge sammen. Men ved Søndergnidning imellem Tommel- og Pege-Fingeren kan man endnu nøiere lære at skatte Forholdet af Leeren til den grusede Kiseljord.

Jordsmonnets dyrkede Dybde lærer man let at kiende ved at støde en Stok i Jorden, og ved Græsterne, hvor Jorden er indhegnet, paa hvilken sidste Maade man ogsaa bliver bekendt med Jordlaget under den, hvilket Mulvarpestubbene ligeledes tilkiendegive.

Disse Kiendemærker, der først falde i Sandserne, maae da lede til en nøiagtigere agronomiske Undersøgelser, hvis man ellers har Tid dertil.

§. 72.

Den videnskabelige Landmand, som har bestemtere Begreber om Jordens Klasser og Godhed, og som kiender de mangfoldige Hensyn, man bør tage derved, maa ogsaa kiende den brugelige Klassifikation og de Udtryk, hvormed Empiriker enten overhovedet eller i enkelte Provindser afdele og betegne Jordarterne, at han især ved saadanne Kiøbslutninger forstaaer dem.

§. 73.

Jordens sædvanlige Klassifikation.

Det er almindeligt og naturligt at skielne mellem god, maadelig og slet Jord. Men dette er blot relativt, og hvad man et Sted kalder Middelfjord, kaldes paa et andet god og paa et tredie slet Jord. Man tager derved kun Hensyn paa den forholdsmæssige Grad af Frugtbarhed i enhver Egn. Snart forstaaer man ved slet Jord en tør og løs Sand, snart en vaad, kold og sei Leer. Paa Muligheden, paa den større eller ringere Vanskelighed, hvormed denne sidste maa skee kan forbedres

ved

ved Vandets Afledning, tager man aldeles ikke Hensyn, og ofte har den gode Jord intet andet Fortrin for den slette, end at der hidindtil har været anvendt mere Kultur og Giødsfning paa den, hvilket vist nok gjør en Forskiel i dens nærværende Værdi, men dog ofte kan erstattes ved ringere Omkostninger, end det Forskiellen i Overslaget udgjør. Den ved Sædvane antagne Klassifikation bliver i visse Distrikter ofte erkiendt for urigtig, selv af empiriske, men klogere Landmænd i det de sige, at de langt foretrække deres Middelsjord for den gode Jord. Man har ofte sat den feie Leer i den første, og den skørere, ofte kalkholdige Leer i den anden Klasse; men paa andre Steder har man derimod medrette sat denne over hiin, maaskee fordi man hist ved Kobbeldriften saae mere paa den naturlige Græs væxt, her alene paa Dykning og Sædavl.

Undertiden tager man Udtrykkene tung, middel og let Jord i lige Mening med hine, men undertiden adskiller og betegner man hermed kun den kraftige Modstand, som Ageren sætter mod Plov og Harv.

§. 74.

Undertiden klassificeres Jorden overhovedet efter Forøgelsen af Udsæden, overeenstemmende med det i Landet brugelige Marksystem, og man siger, at der er Jord til tre, fire, fem, sex Fald. Man regner ofte med Udsæden, ofte uden Udsæden, og man maae kiende, hvor tykt der saaes, og om man saae ligemeget paa det samme Glædeindhold af enhver Jordart, for at kunne slutte noget af disse desuden alt for ubestemte Angivelser. Men Afgrøden er overhovedet mere afhængig af Jordens Giødningsstilstand, end af dens Grundbeskaffenhed.

§. 75.

En af de sædvanligste Klassifikationer er, efter de Afgrøder, hvilke den ved det indførte Jordbrug, som oftest Trefangsbruget har baaret, og efter den antagne Mening kan bære med den største Fordeel. Her pleier man at gjøre følgende Klassifikation:r:

- I. Hvedejord, hvilken efter Brakken med mere Fordeel bærer Hvede, end Rug. Kan den efter Trefangsdriftens Orden bære to Gange Hvede i sex Aar, omendskiøndt den kun saae eengang Giødsfning, saa kalder man den

a) stærk

- a) stærk Hvedejord, hvilken i denne Mening nok ikke forekommer, uden i Marskegne,
- b) ligefrem Hvedeager, naar den kun efter Giødskning kan bære Hvede, og, efter den anden ugiødte Brak, Rug.
2. Bygjord. Ved denne og den efterfølgende Klasse tages ikke Hensyn paa den første eller Vintersæden, men kun paa den anden eller Waarsædsafgrøden. Man adskiller ogsaa her:
- a) stærk Bygjord, der ved sexaarig Giødskning bærer to Gange Byg efter Vintersæden. Da Mange antage, at en saadan Jord til første Afgrøde ogsaa kunde bære Hvede, saa sætte de den i een og samme Klasse med Hvedejorden. Men Andre adskille den rigtigere derfra, da megen Jord er ualmindelig passende for Bygget, men ikke saameget for Hveden, at den kunde bære denne med større Fordeel end Rugen. Derimod kan den bindende Jord, som er tiendligere for Hveden end for Rugen, mindre egne sig for Bygget, og man dyrker med langt større Fordele Havre paa den til hvilken som helst Afgrøde;
- b) svag Bygjord, der kun bærer Byg i det andet Aar efter Giødskning, men som man, skjøndt med ringe Held, lader bære Havre i det fjerde Aar.
- Hvor man dyrker baade det store og det smaa Byg, kalder man hiin stor Byg-, denne smaa Byg-Jord.
3. Havreegne, hvilke bære Havre efter Vintersæden. Egentlig er det kun den seie, saa kaldte kalkgrundige Jord, som hører til denne Klasse; og enhver anden, som bærer Havre med Fordæle, vilde ogsaa være i Stand til, ved tilbørlig Kultur at bære Byg. Men i Almindelighed sætter man ogsaa den Jord i denne Klasse, som man anseer for at være for let eller for løs til at bære Byg. Man adskiller:
- a) stærk Havrejord, hvilken ved niaarig Giødskning hver Gang efter Vintersæden, altsaa tre Gange, bærer Havre;
- b) maadelig Havrejord, hvilken man lader hvile i ottende Aar, efter Giødskning;

c) svag

c) svag Havrejord, af hvilken man under disse Omstændigheder kun een Gang tager Havre.

4. Rugjord, hvilken i Trefangsbruget kun hvert tredie Aar bærer Rug, men har derefter ingen Kraft til at bære nogen anden Afgrøde og maa hvile i to Aar.

Sexaarig, niaarig, tolvaarig Rugjord kalder man den, der hver siette, niende eller tolvte Aar dyrkes med Rug, og ellers hviler. Hertil høre de sierre Udsjorder, som aldrig faae Giødning, og hvis slette Egenskab da som oftest ikke hidrører fra deres Grundbestaffenhed, men fra denne Mangel paa Giødning. Den Kraft, som Naturen giver denne Jord ved Grønsværen, eller som den erhoder ved den tabte Giødning af de derpaa græssende Faar, udsuges strax igien ved Rugafgrøden, hvorved Jorden holdes i denne ufrugtbare Forfatning.

Saameget vaklende der end er ved denne Klassifikation, saa er den dog iblant de sædvanligt antagne endnu den noiagtigste og tillige den, der er lagt til Grund for de fleste Overslag. Derfor maa enhver Landmand kiende den, om han endog veed at lægge bestemte Begreber til Grund for hans Bedømmelse af Jorden, men han maa noiagtigt erkjendige sig i enhver Egn, hvorhen hans Skiæbne fører ham, hvilken Jord man efter dens physisk-chemiske Bestaffenhed pleier at sætte i enhver af disse Klasser.

§. 76.

Enhver forstandig Landmand vil ved Valget af en Eiendom, mere lade sig lede af Jordens Godhed, end af Arealets Størrelse. Dens slettere Bestaffenhed kan sielden erstattes ved dens større Overflade. Det gives Jord, der som Agerland betragtet, har aldeles ingen Værd, og som noie regnet aldrig giver noget Overflud over de med dens Bearbejdning forbundne Omkostninger, hvor følgerlig 100 Tønder Land ikke kunde vurderes lige med en Tønde Land god Jord, med Hensyn paa Sædavl. Dersom et Jordsmøn ikke kan bære fire Afgrøder til tre Tønder Sæd pr. Tønde Land efter een Giødning, saa kan man virkelig ikke tillægge den nogen Værd, betragtet som Agerland, det maatte da være, at man havde ganske sikkre Midler til dens Forbedring, f. Ex. passende Mergel eller Dynd i Nærheden, hvor man da ved Kiøbet maa regne saaledes, som om man blot kiøbte Pladsen, for derpaa at skabe sig en

Jordens slette
te Dvalitet
erstattes vans-
keligt ved
dens Avans-
titet.

pasfen-

c) svag

passende Agerjord. Regner man paa den rette Maade, vil man i Giennemsnit ligge den gode Jord lettere end den slette, fordi de fleste Mennesker endnu sætte for høi en Værd paa store Udstrækninger.

Jo frugtbarere en Egn er i det Hele, desto ringere er Værdien der af den slette Jord, thi Overskuddet eller Renten af det naturligt frugtbareste Jordstykke indskrænker Renten af det dermed concurrerende. Hvor Produkterne af det frugtbare Jordstykke ere tilstrækkelige til at tilfredstille Fornødenhederne, vil neppe de mindre frugtbare kunne bearbejdes med Fordeel. Strække derimod hine ikke til, saa vil det sidste Bearbejdning mere lønne sig, og man vil derfor kunne dyrere betale denne Slags Jord i en ufrugtbar end i en frugtbar Egn.

Man har anseet Naboskabet af frugtbare græs- og straaerige, lavt liggende Grundstykker for at være fordeelagtigt for høie og tørre Jordeiendomme, i det disse derved faae Leilighed til at gjøre Indkøb af Hø og Halm. For saavidt som den første Grund til Forbedringer lægges ved dette Indkøb, og dets Udgifter skulde regnes til Kapitalen, kan dette vist nok være fordeelagtigt, men vil ved noiere Beregninger aldrig findes at svare Regning, som en bestandig fortsat Drivtsmaade. Saaledes kan denne Fordeel ikke opveie den Skade, som et saadant Naboskab foraarsager, ved det lette Kiøb paa mange Produkter og ved den sædvanlige Forhøielse af Arbejdslønnen.

Grundstykker, hvilke udelukkende kunne levere Nødvendigheder, som søges i en Egn, erholde derved en høi Værd.

S. 77.

Engenes Bure-
bering.

Næst efter Agerlandet kommer frem for alt Engene i Betragtning.

Man har hidindtil anseet et rigtigt Forhold af Engene til Agerlandet for en nødvendig Betingelse ved en god Landeiendom, og uden en tilstrækkelig Engbund, selv ved godt Ploieland, en saadan for at være feilfuld. Denne Mening grunder sig paa en erkendt Sandhed, at, nemlig intet Agerbrug kan bestaae, uden tilstrækkeligt Foder for Avæget; men dernæst paa den Fordom, at ingen Foring kan frembringes, uden paa Enge. Naar man veed, at man ved Dyrkningen af Foderplanter og ved afværende at nedlægge Agerlandet til kunstige Enge, kan frembringe den

tre

tre og firedobbelte Mængde Foder, af det som bestandige Enge af lige Fladeindhold leve, saa vil man ikke ansee Mangelen af naturlige Enge for en uerstattelig Feil ved saadanne Jordeiendomme, som have privativt og frugtbart Pløieland. Her ved bliver dog Værdien af gode Enge kun indskrænket i den rationelle Agerdyrkers Mening, men ingenlunde, som visse uforstandige Mennesker have villet forstaae dette, aldeles tilintetgiort.

Det er ogsaa kun ved godt og privativt Agerland, at man kan ansee Engene for uundværlige. De blive bestandigt nødvendigere, jo flattere Agerlandet er, og jo uistkrere dets Dykning med de fordeeltigste Fodervæxter er. Den tørre sandige Grund kan vist nok kun ved et forholdsmaessig stort Forhold af gode Enge holde sig i Kultur, og sikke sin Indtægt; og ligesaa uundværlige ere de, hvor Fælleskabet og den dermed bestaaende Græsning paa Brakmarken og i Høret forhindre en uindskrænket Benyttelse deraf.

Er der for mange Enge ved en Eiendom, og udgiore disse mere end $\frac{1}{4}$ af Agerens Fladeindhold, saa tabe de i deres Værd imod Agerlandet, med mindre de ere skillede til Dyploining, eller man med Fordeel kunde sælge Høet.

§. 78.

Det er næsten vanskeligere at bestemme Engenes end Agerlandets Værd, og herom kan først meddeles rigtige Grundfætninger i Læren om Engdyrkingen. Man deler dem efter de almindelige Taxationsmaader for det meste i tre Klasser, i gode, middelmaadige og slette; men dette er endnu langt fra at være nok til deres sande Vurdering. Eller man retter sig efter den Frembringelse af Hø, hvortil man efter Erfaringer anslaaer dem, efter Godheden og Værdien af dette Hø, hvilken sidste er meget ulig i forskellige Egne og til forskellige Læder; og saaledes antager man ofte fem Klasser, af hvilke den første anslaaes til 60 Centner, den anden til 40 Centner, den tredie til 28 Centner, den fjerde til 20 Centner, og den femte til 12 Centner paa en Tønde Land. Men man maa ogsaa især tage Hensyn paa deres Sikkerhed eller Usikkerhed, da de ellers fortrinligste Flod-Enger ibeligen udsættes for Oversvømmelser i Urtide.

Efter de almindelige Taxationer anslaaes Engene efter deres Areal, eller efter den Høfrembringelse, hvortil de ere vurderede, til uhorste lave Priser, hvilket har sin Grund deri, at Dvægets Benyttelse anslaaes særskilt og ligeledes meget lavt.

Man indbilber sig her, ligesom i mange andre Tilfælde, at raade Bod paa een Feit i det man begaaer en anden.

Kiøberen maa efter de Kundskaber han har om Engene og om de Forbedringer, der vist uok ikke uden Omkostninger derved kunde foretages, vurdere dem med Hensyn paa de Fordele, som de kunne forskaffe ham i hans Avlsbrug, ligesaavel som efter Egnens sædvanligste Høypriis, hvilken han bedst reducerer til Sæd. Det følger af sig selv, at han maa tage Hensyn paa, om Engene ere privative, eller underkastede Foraaers og Efteraaers Afgræsning og andre Servituter, og tillige om han har fri Raadighed over det giennemflydende Vand.

§. 79.

Græsgangenes Burdering.

Man ansaae Græsgangene for ligesaa uundværlige som Engene, indtil man endelig lærte at indsee Muligheden af Staldforing eller af Agerlandets afværende Udlægning til Græsgange. Fra den Tid af vurderes de overalt ringere end forhen, men ere dog derfor ikke uden Værdi. Ved Kiøbtaxationer anslaaes de i Almindelighed under Rubriken af Dvægbenyttelse. Smidlertid fortjene de, at der ved Kiøbet af en Landeiendom tages særskilt Hensyn paa dem.

§. 80.

Græsgangene finde Sted:

1. paa røddede eller med saa Træer besatte Overdrev. Ere de her privative og uindskrænkede, saa maa man vurdere Jordens Grundværdi, da det nemlig staar i Eierens Magt ogsaa at benytte dem paa anden Maade, saafremt deres physiske Beskaffenhed tillader det. Er dette sidste ikke Tilfældet, fordi f. Ex. hyppige Overtømmelser gjøre en anden Benyttelse alt for usikker, saa maa han bedømme dem, efter den Næring de kunne give til et vist Antal Dvæg.

Oftere er det Tilfældet, at saadanne Overdrev ere Fælleder, og at der tilkommer enhver Eier en vis bestemt eller dog indskrænket Græsningensret derpaa. Her maa Værdien af denne Rettighed ligeledes bedømmes efter Dvægets Antal og den virkelige Gavn, som det har deraf. Dog alligevel maa man ogsaa tage særdeles Hensyn paa locale Forhold, om en nær forestaaende Deling kan udvirkes, i hvilket Tilfælde saadanne ved deres Udyrkning slet benyttede Grundstykker

Kunne

kunne erholde en utrolig højere Værd, enten som private dyrkede Græsgange, eller ved at benytte dem paa andre Maader.

2. Paa Brakken og paa Været. For saavidt denne Græsning findes paa egne Agre, beregnes den i Dverlaget, som en Benyttelse af Ager eller Dvæg. Udøves den derimod formedelst en Rettighed paa fremmede Agre, saa maa den særskilt bringes i Beregning. Thi saa skadeligt saadant er for det Hele, og saa ringe en Fordeel den Berettigede end monne have deraf, i Sammenligning med den Skade der tilføies den, der maa lade græse paa sin Grund, saa fremkommer dog under adskillige Forhold nogen Fordeel for hiin, hvilken han ikke er forpligtet at opgive uden Erstatning. Uden Tvivl drage Skafnerne den væsentligste Gavn deraf, hvorfor ogsaa mange, omendskiønt urigtigen, have troet, at disse ikke kunde bestaae uden denne. For at udfinde dens Værd, maae man bestemme, hvor stort et Fladeindhold af denne Slags og ved denne Giødsning, der udfordres til et Dvægshoved, naar Ageren hele Sommeren over laae til Hvile eller til Græsning. Dernæst maa man tage Hensyn paa Græsningstidens Længde, hvis Begyndelse og Ende er forskjellig efter Vedtægt og Dyrkning, og endelig paa den Vegetationsperiode, hvori den falder; da Græsværten nemlig stedse er stærkere i de tidligere end i de sildigere Maaneder. Græsning paa Brakmarken er i de senere Tider næsten overalt bleven indskrænket ved den Rettighed, at dyrke en Deel af Brakken, men dog ikke allevegne, og her maa denne Tiltrædelse særskilt erhverves fra den, der har Ret til at lade græse derpaa og i saa Fald erstattes. Saaledes er ogsaa den Termin, hvorefter Brakmarken første Gang opbrydes, snart vilkaarlig bestemt, snart tidligere eller sildigere; og da denne Græsning ved den første Ploining taber den største Deel af sin Værd, saa maa man ved den Vurdering især tage Hensyn derpaa. Alt som Fornuften mere udbreder sit Lys over Agerdyrkningens Anliggender, tør man vente, at denne gamle, vel som oftest tilfornegne Rettighed vil blive ophævet, dog paa en retfærdig Maade, og ikke uden billig Erstatning til den, der virkelig har havt Fordele deraf.

3. Paa Engé i Foraaret og efter at de ere høstede een eller to Gange. Her kan ligeledes kun Talen være om denne Rettighed paa fremmede Engé, og dens Værd

retter sig efter Engbundens Godhed, efter dens Barighed og efter Aarstiden. Fordelen heraf er ligeledes kun meget ringe, i Sammenligning med den Skade, som derved tilføies Engens Eier, med mindre den skulde være indskrænket ved netop de samme Betingelser, som Engens Eier vilde fastsætte for sig selv, om han afgræssede den med sit eget Dvæg.

4. I Skove. Her kommer det an paa Bestaffenheden af Skovgrunden, paa hvad Slags Skov det er, og paa dens tættære eller aabnere Stand. Græsgange i ikke alt for vaade Ellemoser, dernæst i Birke- og Egeskove, ere de bedste, men i Bøgeskove og i dem af Naaletræer af meget ringe Betydning. Dernæst gjør det ogsaa en Forskiel, om Grunden kun er bevoret med høie Træer, eller ogsaa med Underkov, i hvilken Grad af Tæthed og Styrke begge Dele staae. Jo tættære og stærkere Skoven er, desto flettere er Græsningen, ikke alene med Hensyn paa Pladsen, men ogsaa paa den mindre Evne til at nære, som det Græs har, der groer i Skygge. Den ringe Fordeel, som ogsaa denne Græsning giver, staaer heller ikke i noget Forhold til den Skade, den tilføier Skovopelsningen, og derfor er dens Ophævelse en ubetinget Fordring af den sunde Fornuft. Den er for det meste indskrænket ved Skoveierens Ret til at indtage en Deel af Skoven til Fredning.

5. Paa tørvagtige og sumpige Moser. Her kommer det an paa, om de ere Moser med sort eller hoi Moos (Schwarz- oder Hochmoose), som kun bærer Lyng og andre flette Værter eller græsbegrote Tørvemoser, hvis milde og muldede Overflade er gunstig bedre Græsartes Vært. De sidste pleie dog at have den Feil, at de indeholde Syrer. Dernæst kommer det an paa, hvorvidt de ere tørre og tilgængelige for Dvæget, og endelig om Græsset ikke ved at overskyles med Dynd bliver modbydeligt for Dvæget og skadeligt for dets Sundhed.

Først paa et andet Sted kan der bestemtere handles om Benyttelsen og den relative Værd af disse Græsgange. I de sædvanlige Overlag kommer deres Indtagt under Rubrikken: Dvægbenyttelse.

Den Rettighed at besætte saadanne Græsgange, er undertiden uindskrænket, men for det meste dog bestemt til et vist Antal Dvæg af enhver Slags, ellet i Overeenstemmelse med det, som en saadan Gaard kan føre Vinteren over med selvavlet Foder. Kommer det i dette

sidste Tilfælde an paa en noiere Bestemmelse af denne Rettighed, s. Ex. ved Udfistningsger, saa kan vel kun Foderavten ved den herskende Trefangsdrift lægges til Grund, da der ved en anden Dykningsmaade under mange Omstændigheder kunde frembringes en uoverfluelig Mængde af Vintersoder.

§. 81.

Skovens Burdering er meget problematisk. Vi berøre den kun, for saavidt som den ved et Godskiøb er af yderste Bigtighed, men overlade den forresten til Skovvideuskaben. Burderingen kan foretages under mange Hensyn og derefter have et saare forskielligt Udfald. Enten efter den Indtægt, som Skoven, for bestandig at holdes i god Tilstand, efter forstvidenskabelige Grundsætninger kan give, eller ogsaa efter Værdien og den Priis, hvortil det Brænde, som nu virkelig fandtes derpaa, kunde sælges. For saavidt som det ganske eller tildeels kunde sælges, i hvilket Tilfælde endnu Værdien af den ved Skovens Borthugning vundne Grund maa tilføjes, for saavidt som denne kunde benyttes paa andre Maader. Forskielligheden i disse Taxeremaader er overordentlig stor, især naar hiin anstilles efter den paa Erfaring grundede Indtægt af offentlige Skove. Det er bekiendt, at mange Godsfer ere kjøbte i de nyere Tider, og at de ere blevne ganske eller tildeels betalte med den Summa, som man har udbragt ved at sælde en Deel af Skoven. En Spekulation, som hurtig har beriget mangan Godshandler, men som nu i kultiverede og folkerige Egne sjældnere kan iværksættes. Der gives dog alligevel endnu Godsfer, hvis Skovværdi snart vil overstige hele Kjøbprisen, naar de ved den tiltagende Brændemangel erholde Affætning derpaa, og naar Transporten bliver gjort lettere ved Kanalers Gravning eller ved Oprensningen og Opdæmningen af de naturlige Bænde. Efter mange Taxationer var Grunden mere værd, naar den slet ingen Skov bar, men laae til Faaregræsning.

Man bør derfor ved Godskiøb kun lidet agtet paa saadanne Taxationer af almindelige Forstbetienter, men meget mere gjøre sig selv et Overflag over Værdien af den staaende Skov, overensstemmende med locale Forhold, og dernæst tage Grundens Værdi i Betragtning, hvilken ofte indeholder en opdyngt Rigdom af Muld, og kan især ved en eengang ødelagt Skov benyttes ulige høiere til Ager eller Eng; hvorefter

Skovens
Burdering.

imod

imod man da ofte kunde besaae eller beplante og frede andet udmagret Agerland, som sin vunskelig Kunde sættes i Stand igien.

Fornødent Bygnings- og Gavntømmer, ligesaa vel som Brændsel, er en stor Behagelighed ved et Gods, hvorpaa man ved Kiøbet bør tage særdeles Hensyn.

§. 82.

Hvorvidt man kan forlade sig paa indhentede de Underretninger.

Mange, som ville kiøbe en Eiendom, lægge særdeles Vægt paa de Underretninger, som de indhente af Naboer eller dog i Egnen bekendte Personer, eller ogsaa af Byendet, Røgteren eller af de Arbeidspligtige. De kunne vist nok give Vind, men deres Udsagn maa først undersøges paa Stedet, førend man kan sætte Liid dertil. Den der saaledes vil befrie sig for at see med egne Øine, bliver meget let bedraget. Saadanne Udsagn blive alt mere og mere mistænkelige, jo mere Eiendommene i en Egn ere blevne let affættelige Handelsvarer og komne i de egentlige Godshandlers Hænder, i Særdeleshed i deres, der drive Haandteringen i Compagnie. De Kunstgreb, hvoraf man her betiener sig, for at bedrage Kiøberen, synes utrolige og overgaae næsten Hestehandlernes. I en saadan Egn maa man holde enhver, til hvem man gjør et Spørgsmaal, for Sælgerens bestemte Instrument. Men under saadanne Omstændigheder tør man ikke engang sætte Liid til skriftlige Documenter, Forpagtningsskontrakter og Register, naar der ikke stilles Sikkerhed for Indholdet. Desuagtet kan man dog undertiden kiøbe med Fordeel af disse Handelsmænd, da en hurtig Omsætning ikke alene er dem magtpaaliggende, men de ofte heller ikke selv kiende deres Vare, som de formedest deres Spekulationer have kiøbt til let Priis.

Andre sætte stor Tillid til en Eiendoms Historie, for derefter i Almindelighed at bedømme dens Værd, og de erkjendte sig om, hvilke Eiere eller Forpagtere den har havt efter hverandre, til hvilken Priis den før har været solgt eller bortforpagtet, og hvorledes denne eller hiin ere komne fort derved. Kunde man fuldstændig lære at kiende denne Historie indtil dens mindste Detail, saa vilde den vist nok give megen Oplysning; men saaledes, som man almindeligt erfarer den, forleder den til hyppige Feilslutninger.

Forbi den almindelige Mening om en Eiendom ofte grunder sig herpaa, saa vil man ofte allerfordeeltagtigst kunne kiøbe netop saadanne, paa hvilke Eiere eller Besiddere have tilfat

deres

deres Formue eller ere gangne til Grunde. Undertiden have de sidste Eiere anvendt meget deraf paa og virkelig derved forøget Jordens Kraft, uden at have haft Utholdenhed eller Kapital nok at styde til, for at drage Frugterne deraf, og man har mange Exempler paa, at reelle Forbedringer paa denne Maade ere giorte, blot til Eftermandens Gavn. Paa den anden Side kunne de sidste Besiddere have forstaaet, at udbrage en stor velskaffet Pengefordeel, men paa Agerens Bekostning, hvorved de have forøget deres Formue, i det de ligesaameget forringede Eiendommen. Herved kan et Gods hos Kortsynede komme i et slet eller godt Rygte, saa at der, naar det skal sælges, i det sidste Tilfælde indfinder sig en Mængde Kiøbere; men i det første aldeles ingen, hvorved det enten sælges over eller under sin Værd. Imidlertid tør man dog heller ikke antage dette som almindeligt, thi ofte kan en uvidende og kiøbesløs Landmand have haft en meget ringe Indtægt af en Eiendom, og dog alligevel have forringet det saa meget, at der udfordres en betydelig Kapital til at sætte den i Stand igjen.

Ofte have Godser store Hielpetilber, som ere bleve ubemærkede eller ubrugte af uvidende og uvijsomme Landmand, og disse tør man snarere vente paa en Eiendom, der har været i slette, end i gode Hænder.

§. 83.

Med ethvert Salg lader Sælgeren i Almindelighed giøre et Dverflag over Eiendommen, der forelægges Kiøberen, hvilken da besvarer det med sine Erindringer eller med et Dverflag fra sin Side, for at de Punkter, hvori de ved Vurderingen afsvige fra hinanden, kunne tages nøiere i Dverveielse.

Et saadant Dverflag er enten bygt paa Grundværdien eller paa Indtægten af Eiendommen. Det første Slags, hvortil Data angives i Læren om Agronomien, vilde være langt sikkrere, naar de til et saadant Dverflag nødvendige Kundskaber vare mere udbredte. Da dette imidlertid endnu ikke er Tilfældet, saa hjælper man sig med Indtægtsdverflag, der nødvendigt maa være fælsfulde, hvilket fremlyser deraf, at den Indtægt, der udspringer af Jordens Beskaffenhed, af Kundskab og Dverlag, af Driivskapital og Arbeide, og ved hvilken Risikoen desuden ikke kan beregnes, tillægges alene Grundværdien. Da man, skjøndt utydeligt, har følt dette, saa har man antaget Indtægten saa lav som muligt; men i Særdeleshed har man aldeles ikke regnet paa Brakmarkens Benyttelse, da denne sædvanligen grunder sig paa Dreyangsdriivt, men anseet den som en Meieriet billig tilfaldende Fordeel.

Derfor passer denne Maade at anslaae, i Særdeleshed saaledes, som den er indført i de preussiske Stater, og med visse Modificationer lovformelig bestemt ved

Do-

Domainernes Taxation og de ridderlige Burberingsprinciper, ogsaa kun for Trevangsdriften; men bliver derimod høist uskikker, naar den skal anvendes paa andre Driftsmaader, og det saa meget mere, som man ved disse endnu ikke troer at være i Besiddelse af tilstrækkeligt bekræftede Erfaringsætninger. Naar derfor denne Taxationsmethode skal anvendes ved en Landeiendom, som drives paa en anden Maade, saa maatte man dog beregne dens Indtægt saaledes, som om den laae deelt i tre Bange, fordi endnu urigtigere Resultater vilde fremkomme ved enhver anden Beregning efter disse Grundsætninger, hvilke derfor ogsaa fattes den offentlige Tillid.

§. 84.

Denne fornemmelig i de preussiske Stater indførte Maade at gjøre Overflag paa, er, uagtet alle dens Mangler, dog endnu den fortrinligste blandt alle de bekiendte, og er ogsaa derfor antaget af de mere indsigtsfulde Deconomer i andre Lande. Den videnskabelige Agronom vil vel selv kunne vide rigtigere at bestemme Jordens Grundværdie, uden Hensyn til Avlingsindtægten, men maa dog i Almindelighed kiende denne Taxeringsmaade, om det endog kun var for de Forhandlingers Skyld, som han kan have at afgjøre med Andre. Angaaende de særskilte Modifikationer, som ere brugelige i enkelte Distrikter, og som ere indførte ved Localforhold, kan han da let underrette sig i ethvert saadant, hvor han har Forretninger.

§. 85.

Ved at anslaae Agerlandet, kommer følgende to Hovedpunkter i Betragtning:

1. Hvor meget der saaes paa et vist Areal, efter Jordens angivne Bestaaffenhed.
2. Hvor mange Fold man tør vente.

§. 86.

Ubsædens Bestemmelse.

Naar denne Maade at anslaae er brugelig, har man næsten almindelig antaget den Mening, at der maa saaes tykkere:

- a) jo bedre Jorden er efter dens Grundbestaaffenhed;
 - b) og jo stærkere og nyligere den er bleven giødet, og man troer at have beviist dens Rigtighed, ved den Grundsætning, at Hvo der er stærk, kan ogsaa bære stærkt. Det kommer altsaa an paa, i hvilken Klasse man sætter Jorden
- efter

efter §. 75 og endvidere, hvormange Afgrøder den har givet siden den sidst blev giødet. Dog har man nylig i de østpreussiske Taxations-Instruxer antaget rigtigere Grundsætninger om Udsæden.

Da Trevangsdriften almindeligt er lagt til Grund, saa følge, naar Brakken giødes hvert tredje Aar kun to Afgrøder efter den samme Giødning; men derimod fire Afgrøder, naar den giødes hvert siette, sex, naar den giødes hvert niende Aar, og efter hver Brakning een Gang Vintersæd og een Gang Vaarsæd. Man har ikke indladt sig videre end paa en niaarig Giødsning, men regner da den Ager, som ikke en gang erholder saadan en, til treaarigt Rugland.

Muligheden af det Forhold, hvori der kan giødes, udfindes af den Dvægbesætning, der kan holdes eller af foregaaende Erfaringer; hvorefter siden tales.

§. 87.

Efter den samme Klassification og Afgrødernes Antal bestemmer man da ogsaa, ^{Foldenes Bestemmelse.} hvormange Fold Udsæden giver og den hele Indtægt af et Areal (f. Ex. af en Tønde Land) udkommer ved at multiplicere Udsæden med de antagne Fold.

Maalet for Udsæden er antaget temmeligt bestemt; men hvad Foldene angaae, da er man naturligviis tvivlraadig i Henseende til een Fold mere eller mindre, hvilket vist nok maa gjøre en stor Forskiel ved Beregningen over den rene Indtægt, men kan efter Tingens Natur ikke forandres. Herpaa maa man altsaa, naar man undersøger Taxationerne, i Særdeleshed have sin Opmærksomhed henvendt, og ikke tilføede nogen høiere, naar den ikke er grundet paa Jordens særegne Godhed og paa en stærkere Giødsning.

§. 88.

Man antager i Almindelighed de i følgende Tabel angivne Grundsætninger:

Jordsfort.	Klasse.	Afgrø- de efter Gjød- ningen	Udsæd			Hvor- mange Fold.	Hele Afgrøden					Kornfort.	
			pr. Tde. Land.				pr. Tde. Land.						
			1. Tde.	2. Tde.	3. Tde.		1. Tde.	2. Tde.	3. Tde.	4. Tde.	5. Tde.		6. Tde.
Hvedejord . . .	Første	Første	1	1	1½	7 til 8	8	1	2½	9	3	-	Hvede.
— — —	—	Anden	1	.	2	7 — 8	7	3	2	8	4	.	Byg.
— — —	—	Tredie	1	.	2	6	6	3	Hvede.
— — —	—	Fjerde	.	7	2½	5 — 6	4	6	½	5	5	3	Byg.
— — —	Anden	Første	1	1	1½	6 — 6½	7	.	1	7	4	3½	Hvede.
— — —	—	Anden	1	.	2	6	6	3	Byg.
— — —	—	Tredie	1	.	2	5 — 6	5	2	2	6	3	.	Rug.
— — —	—	Fjerde	.	7	2½	5 — 6	4	6	½	5	5	3	Byg.
Bygjord . . .	Første	Første	1	.	2	6 — 6½	6	3	.	6	7	1	Rug.
— — —	—	Anden	1	.	2	6 — 7	6	3	.	7	3	2	Byg.
— — —	—	Tredie	.	7	2½	5	4	6	½	.	.	.	Rug.
— — —	—	Fjerde	.	6	3¼	5	4	2	¼	.	.	.	Byg.
— — —	Anden	Første	1	.	2	6	6	3	Rug.
— — —	—	Anden	1	.	2	6	6	3	Byg.
— — —	—	Tredie	.	7	2½	4½	4	2	1½	.	.	.	Rug.
— — —	—	Fjerde	.	6	3¼	4½	3	6	2½	.	.	.	Havre.
Havrejord . . .	—	Første	.	7	2½	5	4	6	½	.	.	.	Rug.
— — —	—	Anden	.	7	2½	5	4	6	½	.	.	.	Havre.
— — —	—	Tredie	.	6	3¼	3½	2	7	3½	.	.	.	Rug.
— — —	—	Fjerde	.	6	3¼	3½	2	7	3½	.	.	.	Havre.
— — —	—	Femte	.	5	3½	3	2	1	3½	.	.	.	Rug.
— — —	—	Siette	by	rf	es	ikke oeco	no	mi	ff.	.	.	.	
Rugjord . . .	—	Første	.	6	3¼	3	2	4	1½	.	.	.	Rug.
— — —	—	Anden	.	5	3¼	2½	1	6	3½	.	.	.	—
— — —	—	Tredie	.	5	½	2	1	2	1	.	.	.	—

§. 89.

Naar nu paa denne Maade Totalindtægten af Arealet i ethvert Aar Ageren bærer Sæd er udfunden, saa bestemmer man den rene Indtægt og fradrager først Udsæden fra hiin. Herved kan i og for sig selv ikke opstaae nogen Tvivl, da Udsæden er antaget saa stærk paa kraftig Grund, at man kan spare megen deraf.

§. 90.

Om endog Avlingens samtlige Omkostninger særskilt beregnede drages fra den udfundne totale Indtægt, saa pleier man desuagtet ved Beregning over Kornindtægten, og ved enhver Kornsort, strax at fradrage det til Forbrug ved Avlingen in natura Nødvendige (f. Ex. hvormegen Hvede, der bruges til Maden, Rug til Brød, Byg til M o. s. v.) ligesom ogsaa den Skieppe, der gives i Tærskeløn; en som mig synes ufornoden Bidtøftighed, da man meget lettere ved Beregningen af alle andre Avlingsomkostninger ogsaa kunde anslaae den Sæd, som skulde fortæres, og derved erholde en fuldstændigere Oversigt. Ofte maa der dog købes noget af een eller anden Slags Sæd, f. Ex. af Havre.

Frabragelse af Korn, der fortæres.

§. 91.

Men man har ofte, for at spare sig de virkelig høist besværlige Beregninger over Avlingsomkostningerne fradraget en vis forholdsmeetsig Deel fra Sædindtægten, for dermed at dække alle disse, og ikke alene Sædkonsumtionen. Denne Bestemmelse er siensynligen meget upaalidelig, og maa efter Tid og Sted være meget forskiellig. Det gjør i særdeleshed en stor Forskiel, om Avlingen drives med meget, lidet eller intet Hoveri; men ogsaa hvor høi Arbeids- og Folkeløn er i den Egn, hvor dyr Kosten er, og i hvor høi Priis de øvrige Ting staae, der maa købes. Hvor man derfor har villet gaae noiagtigere til Værks, har man tilligemed Bestemmelsen af det saakaldte Avlingskorn endnu forestrevet et særskilt Overslag over Omkostningerne og anstillet en Sammenligning for at erfare, hvorvidt den fradragne Sæd har dækket disse. Men man opdager da, at man sielden kommer ud med det efter Reglen bestemte Avlingskorn.

Frabragelse af den Sæd der behøves til at dække Avlingsomkostningerne.

Man antager nemlig som en Regel, at naar man har fradraget Udsæden skal det Halve af den øvrige Sæd beregnes for de samtlige Avlings Omkostninger; dog kun

Kornsort.

Hvede.

Byg.

Hvede.

Byg.

Hvede.

Byg.

Rug.

Byg.

Rug.

Byg.

Rug.

Byg.

Rug.

Byg.

Rug.

Havre.

Rug.

Havre.

Rug.

Havre.

Rug.

Rug.

—

—

Kun da, naar Sæd-Productionen ikke anslaaes høiere end til fem Fold. Man beregner altsaa, noiagtigen taget, aldrig over to Fold for Avlingsomkostningerne; dog have andre, der indfaae Umuligheden af at komme ud dermed, kun fradraget, som Avlingskorn, den fjerde Deel af det, der var over fem Fold. Det vil mestendeels forslaae paa en god Jord, men paa slet, hvor man kun regner tre Fold, vil Avlingen umuligt kunne drives derfor. Der maatte i det ringste beregnes $1\frac{1}{2}$ Fold til Avlingsomkostninger, saafremt man ikke bestred disse paa andre Maader.

Paa Hvede- og Bygjord af den første Slags, pleier man ogsaa at forbre, at Brakkens Benyttelse skal bringes i Anslag. Men efter Billighed kan dette dog kun skee med en tredie Deel af den virkelig giødede Jord af denne Klasse. Denne antager man at være dyrket med Urter, hvoraf saaes een Tønde pr. Tønde Land og høstes fire Fold.

§. 92.

Forpagts-
ningskorn.

Grad der bliver tilovers af enhver Slags, efter at Sædekornet og det for Dyrkningsomkostningerne er fradraget, kalder man Forpagtningskornet, og anslaaer det til Penge, som den rene Indtægt af Avlingen.

Denne Pengepris er meget vanskelig at bestemme, da den efter Tid og Sted er meget forskjellig. Ved Domainernes Ansættelse iil Forpagtning og i Ridderflaats Taxationsprinciper er den antaget meget lav efter gammel Maalestok, og først nylig blevet noget forhøiet i de første. Efter de sidste tolv Aars Middelpriis har hiin kun været halv saa hoi som den virkelige, hvilket fornemmelig har givet Anledning til Forpagternes Binding, hvilke ellers ikke kunde have bestaaet ved Agerdyrkingen, fordi Avlingskornet ikke har dækket Omkostningerne. Ved private Forpagtninger og Burderinger til Salg, har man paa nogen Tid antaget den høiere, Rugen til 1 Rdlr. 8 Gr. omtrent 2 Rdlr. 1 Mk. i Sølv, og den øvrige Sæd i Forhold dertil. Uagtet Middelpriisen af de sidste tolv Aar er meget betydeligere, saa tør man dog vel ikke antage nogen høiere, end denne sidste, da Dyrheden i denne Tid blev forarsaget ved særegne Omstændigheder.

Aldrig mindre end i nærværende Tid, kunde man forudsee, hvorledes Sædepriserne vilde forholde sig i Fremtiden, da Pengenes Værd, i Forhold til andre Ting, vil beroe paa den Vending, som Finants-Kredit- og Handels-Konjunkturerne vilde tage i denne Krisis.

§. 93.

§. 93.

Man gjør i Almindelighed Beregningen over Indtægten af Ugerlandet saaledes, at man af hver Lønde Hartkorn, (Huse) af det Areal eller den Kobbel, som indbefattes under eet Navn, angiver Tallet paa dets Lønder Land, tilligemed Udsæden og Afgrøden efter Boniteringen, saavel af Winter- som Vaarsæd, enhver Slags efter Trediebelen af Areal. Dernæst fradrages Udsæden og Avlingskornet fra Afgrøden af hver Slags, efter de i §. 89 og 90 angivne Principer; den rene Indtægt anslaaes til Penge, og sættes i Pengerubriken.

§. 94.

Eller ogsaa tager man under eet den ved Dymaalings- og Boniterings-Registret til samme Klasse henregneede Jord, deler den i tre lige Marker, og gjør Dverflaget tabellarist. For at give et Exempel af saadanne Tabeller, antage vi i runde Tal, at en Eiendom har 1200 Tdr. Land. Deraf ere 300 Tdr. Land boniterede som Hvedejord af anden Klasse, 300 Tdr. Land som Bygjord af første Klasse, 300 Tdr. Land som Havrejord, og 300 Tdr. Land som treaarig Rugjord. I Forhold til Besætningen — hvis Størrelse i Forveien maae udfindes overeensstemmende med det Foder der høstes og med Erfaringer — kunde 200 Tdr. Land aarlig giødes. Denne Giødning fordeles sparsommelig saaledes, at 50 Tdr. Land Hvedejord eller Siettekleden, 100 Tdr. Land Bygjord eller Trediebelen, 33½ Tdr. Havrejord eller Niendebelen, kunde giødes. Saaledes blev der endnu Giødning tilovers for 16½ Tdr. Rugjord, som man fordeler som en halv Giødning paa 33½ Tdr. Land, og som altsaa var tilstrækkelig til Niendebelen af Rugjorden.

Der blev altsaa besaaet:

1) Hvedejord af anden Klasse:

Til 1ste Halm med Hvede	50 Tdr. Land.
— 2den — — Byg	50 —
— 3die — — Rug	50 —
— 4de — — Havre	50 —

2) Byg

1052

Man bereg-
gerne; dog
et, som Av-
rebeels for-
til Avlingen
til Avlings-
fordre, at
e dog kun
Denne an-
e Land og
og det for
og anslaaer
id og Sted
Riddersta-
t, og forst
is har hin
Anledning
dyrningen,
gtninger og
n til r Rde.
ertil. Uag-
dog vel ikke
foraarsaget
ene vilke for-
erree paa den
me Krifts.
§. 93.

2) Bygjord.

Til 1ste Halm med Rug	100 Tdr. Land.
— 2den — — Byg	100 —

3) Havrejord:

Til 1ste Halm med Rug	33 $\frac{1}{2}$ Tdr. Land.
— 2den — — Havre	33 $\frac{1}{2}$ —
— 3die — — Rug	33 $\frac{1}{2}$ —
— 4de — — Havre	33 $\frac{1}{2}$ —
— 5te — — Rug	33 $\frac{1}{2}$ —
— 6te — —	

4) Rugjord efter halv Giødsning:

Til 1ste Halm med Rug	33 $\frac{1}{2}$ Tdr. Land.
— 2den — — Rug	33 $\frac{1}{2}$ —
— 3die — — Rug	33 $\frac{1}{2}$ —

og desforuden i Hvede- eller Bygjordens giødede Brak

Erter 50 —

og da giver følgende Tælle en Oversigt af hele Indtagten.

Med 6 og 7 Fold er der i den antaget 2 $\frac{1}{2}$ Fold, som Avlingskorn.

Løn- der	Udsæd af Hvede.		Udsæd pr. Lde. Land.			Hvor mange Kold.	Hele Ud- sæden.			Hele Af- grøden.			Husholdningskornet, som fradrages det Hele.			Forpagt- nings- Kornet.			
	Klaue.	Afsæde.	L.	S.	St.		Lde.	S.	St.	Lde.	S.	St.	Hvor man- ge Kold.	Lde.	S.	St.	Lde.	S.	St.
50	1	1	1	1	1½	6	58	4	3	351	4	2	2½	146	3	3½	146	3	3½
50	Rug.		1	-	2	6	53	1	-	318	6	-	2½	132	6	2	132	6	2
100	2	1	1	-	2	6	106	2	-	637	4	-	2½	265	5	-	265	5	-
33½	3	1	-	7	2½	4½	31	6	1½	142	7	2½	1½	55	4	3	55	4	3
33½	3	3	-	6	3½	3	28	3	-	85	1	2½	1	28	3	1½	28	3	1½
33½	3	5	-	5	3½	2½	24	5	5½	61	6	3½	1	18	4	1½	18	4	1½
33½	4	1	-	6	3½	3	28	3	-	85	1	2½	1	28	3	1½	28	3	1½
33½	4	2	-	5	3½	2½	24	5	5½	61	6	3½	1	18	4	1½	18	4	1½
33½	4	3	-	5	3½	2	21	2	3½	42	5	3	1	16	-	1½	5	2	3
350	Summa		-	-	-	-	318	6	-	1435	7	1½	-	563	7	1½	553	2	-
50	Byg.		1	-	2	7	53	1	-	371	7	-	2½	132	6	2	185	7	2
100	2	2	1	-	2	6	106	2	-	637	4	-	2½	265	5	-	265	5	-
150	Summa		-	-	-	-	159	3	-	1009	5	-	-	398	3	2	451	4	2
50	Havre.		-	7	2½	5	47	5	1	258	2	1	2	95	2	2	95	2	2
33½	3	2	-	7	2½	4½	31	6	1½	142	7	2½	1½	55	4	3	55	4	3
33½	3	4	-	6	3½	3	28	3	-	85	1	2½	1	28	3	1½	28	3	1½
116½	Summa		-	-	-	-	107	6	1½	466	3	-	-	179	2	1½	179	2	1½
50	Kvæder.		-	6	3½	5	42	4	2½	212	7	1½	2	85	1	1	85	1	1

Reen Indtægt.

Hvede . . .	146 Ldr. 3 Esp. 3½ St.	à 6 Rddlr. 80 p. Lde.	. . .	1000 Rddlr. 94 p.
Rug . . .	553 - 2 - -	à 4 - 53 -	. . .	2518 - 42 -
Byg . . .	451 - 4 - 2	à 3 - 40 -	. . .	1542 - 80 -
Havre . . .	179 - 2 - 1½	à 2 - 27 -	. . .	469 - -
Kvæder . . .	85 - 1 - 1	à 4 - 53 -	. . .	387 - 62 -
Summa . . .	1415 Ldr. 5 Esp. 3½ St.			5858 Rddlr. 86 p.

§. 95.

Er der indhegnede Løfter, saa pleier man at beregne disse særskilt, og ikke efter deres Udsæd og Afgrøde, men efter deres Areal, og altsaa at anslaae en Tønde Land meget høiere, end paa det uindhegnede Agerland. Man har endog ved officielle Taxationer vurderet den til 6 a 12 Rbdlr., uagtet man ikke kan antage, at Jorden i sin vedvarende Grundbestaaffenhed udmærker sig synderligt for det øvrige Agerland. Deres høiere Kultur- og Gjødsfningstilstand og den saakaldte Haveret, det er den Frihed, at Fremmede ikke tør græsse derpaa, og dernæst den større Benyttelse, som virkelig ligger for Dagen, er Grunden til den særskilte og høiere Bærding. Men Kulturen og Gjødsfningskraften ere ikke varige, kunne ikkun vedligeholdes ved større Omkostninger, og derved ligesaa vel tildeles den øvrige Mark. Haverettigheden maa vist nok meget forhøje deres Værd; men naar Landets Love berettiger Godseieren, at paadrive en almindelig Udskiftning af Dvægets sædvanlige Bøgning paa Marken, saa bortfalder ogsaa dette Løfternes Fortrin, og hele Agerlandets, i det ringeste dets bedre Deels Benyttelse kan bringes til Lighed med Hines.

Deres hidtil erkjendte Værdi giver det mest talende Beviis for den Værd, hvortil et heelt Agerland kan bringes, da ikke Naturen, men blot menneskelige Indretninger frembragte Forskiellen. Ved en høiere Kultur vil hele Marken blive en Løfte, og man vil da formodentlig derved finde sig bevæget til ogsaa at taxere den efter Areal.

§. 96.

Riikkehaver taxeres ligeledes efter Arealen og anslaaes temmelig høit. Den større Indtægt man udbringer af dem, bør dog for største Delen tilskrives den paa dem anvendte Flid. Det samme er Tilfældet med Humlehaverne.

Viinhaver taxeres paa en ganske egen Maade, efter Værdien af deres Produkt, for hvilken man neppe har en Maalestok, hvilket man fiender af Erfaring, da den deri vorende Viins Særegenhed endnu ikke tilfredsstillende nok kan udledes af Grund, Beliggenhed og Klima.

Ved Frugt- og Frugttræplantninger kommer det Frugtavlens gunstige Klima til ligemed Grunden i Betragtning. Der gives Egne, hvor man hvert andet Aar kan gjøre Regning paa en heel Afgrøde, andre derimod, hvor man neppe kan haabe den hver niende. I hine, hvor der pleier at være mange og store Frugtplantninger, er

Værd

Værdien temmelig bestemt efter Indtægtens Middeltal. I en saadan vilde jeg, foruden Grunden, kun anslaae Træernes Værdi efter deres Størrelse, Sundhedstilstand og Slags, med mindre, at en varm, mod skadelige Vinde dannet Plads var stærkt besat med Frugttræer af en god Qualitet, i hvilket Tilfælde et Climat, der er Frugtavlens ugunstigt, kan give den en fortrinlig Værd.

Om Engene og Græsgangene og den Maade, hvorpaa de vurderes, er der allerede talt i §§. 70-80.

Jordegodsets Vurdering.

§. 97.

Med Hensyn paa Dvægbenyttelsen kunne Vurderingerne ikke andet end være <sup>Vurdering af Dvægbenytte-
telser.</sup> høist usikre og forskellige. Man sætter dem derfor ved den almindelige Drevangsdrifts-Vurderinger neppe halv saa høit, som deres endog her erkiendte Benyttelse udgjør. Da man imidlertid allerede har beregnet Enge og Græsgange, og da Giødningsens Værdi, for hvis Skyld Dvæget egentlig holdes, allerede er beregnet ved Agerens Indtægt, saa er dette virkelig ogsaa nok. Naar Enge og Græsgange anslaaes tilbørligt, saa bør intet videre regnes for Dvægbenyttelsen, i det dens høiere Indtægt ene og alene bør tilskrives Landmandens Industrie. Det forstaaer sig, at det Dvæg, som man virkelig skal overlevere efter tilbørlig Taxation, maa regnes til Capitalværdien.

Efter de sædvanlige Vurderinger antages Værdien af en Ros Benyttelse mellem 3 og 10 Rdlr. Det Sidste finder ved Drevangsdriften kun sielden Sted og kun paa de frugtbareste Flodgræsgange. En Trediedeel af Dvægantallet regnes til Ungqvæg eller til Guldqvæg, og et Stykke deraf anslaaes til en Siettedeel af det mælkende Dvæg. Dog antager man ogsaa at Græsgangene paa Udmærkerne søde betunge og gølge Dvæg, og man beregner da enten dette eller hiint slet ikke.

Hundrede Faar regnes til mellem 20 og 30 Rdlr. og deres Græsning paa Udmærkerne slet ikke. Omendskiøndt Igdætten af Faarflokkene, selv uden udmærket Industrie, erkiendes for større, saa har man dog hidtil formedelst den store Risi-

co af Faarenes Død ikke forhøiet denne Beregning ved de sædvanlige Burderinger; og Industrie maa vist nok komme i særdeles Betragtning ved Faareflokkenes virkelige Indtægt.

Svineavlen beregnes undertiden efter Køerne, undertiden efter Udsæden. I det første Tilfælde antager man, at der ved hver Ko kan oplækkes et Svin og ansætter dette for 2 Mk. til 2 Mk. 8 $\frac{1}{2}$. (8 til 10 Gr.). Paa den anden Maade regner man paa 1 Tønde Winterudsæd 10 Sk. for Vvrets Benyttelse med Svinene.

Efter Vaarudsæden anslaaer man derimod Benyttelsen af Fedekreaturene til 4 Sk. af 1 Tønde Land.

Det almindelige Fiskeri og Jagten kan kun anslaaes efter Erfaring eller efter Forpagtning i Følge ethvert Steds særegne Bestaaffenhed. Damsfiskeriet udfordrer en nøiagtig Kiendskab dertil, hvilken vi ikke her kunne forudsætte.

§. 98.

Bierherv. Dgsaa de med Volsbruget forbundne Haandteringer, saasom Brygeri, Brændeviinsbrænderi, Teglbænderi og Mølleri, anslaaes hyppigt efter den Maade hvorpaa de kunne benyttes, hvilken kun historisk kan udfindes ved Register og ved Vidners Udsagn. Men da det herved kommer saa meget an paa den Bindstibeligbed, hvormed Haandteringen drives, hvilken ikke kan taxeres, ligesaavel som paa Tidssomstændighederne, saa burde man nøie adskille Haandteringen selv fra den særegne Rettighed, overhovedet selv og i en vis Omkreds udelukkende at drive den, og kun bringe den sidste, som en særdeles, med Eiendommen forbunden Rettighed, i Beregning.

§. 99.

Afgifter. De bestandige Penge- og Natural-Afgifter beregne sig selv, de ubestandige ikke anderledes end efter Middeltallet af en Deel Aar, ofte med Hensyn paa Tidssomstændighederne. Udgiøre saadanne en betydelig Deel af en Landeiendoms Indkomst, saare de mere en Gienstand for Capitalisten end for Landmanden. De forrente kun Capitalen og lade sig egentlig ikke forøge. Den der kober et Gods for 100,000 Rdlr. hvoraf 50,000 Rdlr. forrentes ved saadanne Afgifter, har egentlig kun kopt et Gods til 50,000 Rdlr. Havde han villet offre den hele Capital til den landoekonomiske Haandtering, saa vilde han paa denne Maade have forfeilet sin Hensigt.

§. 100.

§. 100.

Til de vigtigste Natural-Ufgivter hører Eadtienden, som nogle Godser oppe- Tienden.
 bære fra andre Marker, men som ogsaa nogle maa erlægge. Den er en Rettighed af
 meget stor Vigtighed, hvilken ikke alene har betydelig Indfyndelse paa Godsets umid-
 delbare Indtægt, men endog formedelst Halmen paa hele Dyrkningsystemet. Der-
 for fortæner den, at man nøiagtig erkjendiger sig om den Maade, hvorpaa den inddra-
 ges, om de gieldende Anordninger, om Tiendetagerens og Tiendeyderens Pligter,
 især om den tilbringes den første paa Gaarden eller om den maa hentes af ham, og
 om alle derved forekommende Forretninger og Vedtægter.

Om Tiendens Skadelighed for det tiendepligtige Gods, og Umutigheden derved at indføre For-
 bebringere og en høiere Kultur, har jeg udførlig udtalt mig i mit engelske Agerbrug, 3
 Deel S. 89. Tienden udelukker saa meget mere al Kultur jo flattere Jorden er; thi der
 ere mange Tilfælde, hvor den ganske borttager hele den rene Indtægt, ja undertiden
 endnu mere, hvorfor vi ogsaa have mange Exempler, at Tienden af en Lunde Land
 betales høiere, end Jorden selv. Det er altsaa indlysende, at ingen tænksom Landmand
 kan falde paa at kiøbe en tiendepligtig Landeiendom, med mindre der er det sikreste Haab
 om at kunne erstatte Tienden paa en anden Maade.

Tiendetageren kan vel drage en ualmindelig stor Fordeel af Tienden, især ved at ophjælpe et ub-
 suget Gods, da den gier det muligt for ham, at holde en stærk Dvægsætning, og fol-
 gelig at giøde stærkere. Imidlertid er det mærkværdigt, at i Egne, hvor næsten alle
 store Avlinger tage Tiender af tiendepligtige Marker, og hvor man troer, at saadanne af-
 betales ikke kunne bestaae uden Tiender, staae disse Avlsbrug dog paa et saare lavt Trin,
 og have ikke forøget deres Indtægt i det Forhold, som man kunde vente af den Overflø-
 dighed af Halm, der bliver dem til Deel. Indretningen af de Avlsbrug, der ere beregnede
 paa Tiende, er ofte saa feilfuld, at det kunde blive en Velgierning, ved Tiendens Op-
 hævelse, at fremvinge en anden, hvorved som oftest den rene Indtægt uden Natural-
 tiende kunde drives høiere end med Tienden. En fornustig Godseier, der indseer Mulig-
 heden af at holde sine Ager i den rette Gjødsningsstilstand uden fremmed Halm vil der-
 for gierne være tilfreds med Ophævelsen af Natural-Tienden, imod en bestemt Kornaf-
 givt, enten dette skeer ved en gyldig Privatforening, eller naar Staten beslutter at op-
 hæve en Indretning, der bringer den ene Part uendelig mindre Nytte, end den anden
 Elæde, og derved holder Landets Agerdyrkning paa et lavt Trin. Ved en streng eller
 endog en ubillig Udøvelse af Tienderettigheden, hvilken man især kan vente af dem, der for-
 pagte aarvis, forringer Tiendens Værd sig fra Aar til Aar, i det Moeslandet og de
 Tiendepligtiges Velstand derved udtømmes. Avlen af Klover og af Godervæxter udeluk-
 kes ganske, naar deraf skal gives Tiende.

Hoveris.

Endelig kommer Hoveriet i Betragtning. Det delst sig i:

1) Det Arbeide, der forrettes med Heste og Vogn og ved Haandarbeide.

Det første forrettes i Almindelighed kun af saadanne Gaarde, som oprindeligen ere store nok til at kunne holde Arbeidsdyr; det sidste af smaa Jordlodder, som der til ikke ere eller oprindeligen ikke vare store nok. De, der forrette det første kaldes sædvanlig Bønder, og disse deler man igien i saadanne, der eie hele Gaarde, hvilke tiene med fire Heste, eller i saadanne, der eie halve og tiene med to Heste eller een. De, der tiene med Haanden kaldes Huusmænd, dog gøres ogsaa Haandtjeneste af saadanne, der aldeles ingen Jord have, men kun Huus, Have og Dvæggræsning, under Navn af Indsiddere, Zunderster og saa videre.

2) I bestemt og ubestemt Hoverie.

Bestemte Tjenester ere sædvanligen fastsatte efter Dage, saa at der aarlig maa forrettes et vist Antal af Gaarddage. Valget af disse Dage beroe hele Aaret igiennem paa Landmanden, men ere fastsatte til hver Uge af den Aarstid, i hvilken Landmanden kan virke. Tillige er et vist Quantum Arbeide, som daglig skal forrettes af ethvert Slags undertiden foreskrevet, undertiden ikke. I det sidste Tilfælde ere de i Almindelighed den dertil Berettigede kun af saare ringe Værd, og synke ned til Intet, naar han ikke paa Stedet kan betjene sig af legemlige Tvangsmidler, saaledes som det vil blive Tilfældet, naar Livegenskab eller Bornevæsen afskaffes, og endnu mere ved ophævet Patrimonialrettighed. Men de blive da ogsaa mere skadelige for den tjenstpligtige Bonde, og selv for det almindelige Bedste, ligesom ethvert andet Slags Hoveri, fordi de skabe Dovenstab, forsætlig slet Arbeide, Ulydighed og lumsk Opsætighed, hvorved Moraliteten fordærves, og saaledes megen Lid og Arbeidskraft bortødes. Bondens Kone eller Søn lærer af sin Husbond eller Fader at være doven, skodesløs og ondskabsfuld, han sætter en Værd i at have bedraget Godseieren, vænner sig til Dovenstab, bedrager da ogsaa sin Husbond eller Fader og endelig sig selv for det Arbeide, som han havde kunnet gjøre. Derfor findes man i Almindelighed uvilligere Mennesker paa saadanne Steder, hvor især saa-

Danne

Danne Hoverier forrettes, og hele Gaardens Folk efterligne den Tienstpligtiges Døvenskab og Dndskab. Derfor ere saadanne Hovarbeider, ved hvilket Arbeidets Maal er bestemt til hver Dag, dog bedre, og man gjør vel i at eftergive et betydeligt Antal Hovdage, naar denne Bestemmelse kan derved erholdes.

Men undertiden er Hoveriet ogsaa foreskrevet efter et vist Maal bestemt Arbeid, uden noget Hensyn paa Dage. I dette Tilfælde forrettes Arbeidet med Hurtighed, men ogsaa desto slettere. Naar hele Gaardens Agerland eller en Deel deraf dyrkes ved Hoveri af dette Slags, udmærker denne sig ved Afgrøder, der ere slette, endog mod de paa Bøndermarkerne, og giver ofte endog ved Fordelen af betydelige Tiender og vidtudstrukte Græsgange den usleste Indtægt. I saadanne Egne kan man allerede langt fra skielne den ved Hoveri dyrkede Ager fra den, som behandles med eget Spænd, og Forskiellen af Indtægten udgjør unægteligt mere, end Værdien af det ved Hoveri forrettede Arbeide.

Naar derfor Arbeidets Maal enten efter Dage eller dog i Almindelighed skal fastsættes, saa er det bedst at vælge saadanne Arbeider, ved hvilke den Maade, hvorpaa de udføres, ikke kan gjøre nogen betydelig Forskiel, altsaa om muligt Kiørseler, hvis Fragt er saa temmelig bestemt.

Ubestemte Hovarbeider synes kun at kunne bestaae med den Bondes Forfatning, hvor Huus, Gaard og Dvæg tilhører Godseieren som Eiendom, og hvor denne ogsaa har Ret til at lade ham beholde eller at fratage ham saadant. Her maae man ganske betragte Bonden som Tienstefarl, der istedet for Kost og Løn har Benyttelsen af denne Gaard. Herren tør ikke overlæsse ham eller hans Dyr med Arbeide, naar han ikke vil ødelægge sin egen Eiendom. Man kan ogsaa tænke sig denne Indretning uden Børnedskab eller Livegenskab, og maaskee bedre uden dette, end dermed. Begge Parter kunne da opsigte hinanden, naar de ikke ere tilfreds. Dog finder denne Indretning endnu undertiden Sted, hvor Bonden virkelig eier sin Gaard. Her indskrænkes ubillige Fordringer ved den Grundfætning, at Bonden maa have saa megen Tid tilovers, som udfordres til at dyrke sin Ager, og tage vare paa sin Avling. Men da Afgjørelsen heraf er saa ualmindelig indviklet, saa opstaaer

deres

derved de saakaldte Umuligheds-Processer og uendelige Stridigheder, som neppe ere det Arbeid værd, som man deraf kan vente.

Haandtiennesterne ere deels bestemte efter Dage, deels efter visse Arbeider. Til de sidste høre især Jorbdyrknings- og Høst-Arbeider, hvor en dertil duelig Person maa forrette en vis Qvantitet Arbeide. Ved Dagarbeider er det for det meste ubestemt, om et Mandfolk eller et Fruentimmer, om en stærk eller svag Person skal sættes dertil. Da de forrettes af saadanne Folk, som for det meste have deres øvrige Fortieneste fra Gaarden, og folgelig ere afhængige af den, undertiden vel ogsaa af Indsiddere, som derved betale deres Leie: saa kan man forholdsmæssigen vente mere deraf, end af Arbeide med Heste og Bogn, og man kan i Almindelighed regne en saadan liig en qvindelig Dagleier. Deslige Arbeider ere ogsaa mindre skadelige for den, der forretter dem.

Hist og her finder man den Indretning, at Høstarbeidet forrettes ganske af disse Folk, hvorfor de da erholde en vis Deel af den opbundne Sæd, og ved Tærskningen igjen en bestemt Tærskerkiæppe. Saa beqvem denne Indretning end er forekommet Mange, saa er man dog nu i Nedreschlesien overbeviist om dens Skadelighed, dog ikke saa meget for den betydelige Afgivts Skyld, hvilken disse Folk have at fordrø, som formedelsst den Uorden og Uredelighed, hvormed Indhøstningen skeer. Disse Arbeidere, der ere arvelige ved Godsset, anses derfor nu almindelig som en Byrde.

Ved at vurdere Hoverierne, i Særdeleshed de, der forrettes med Heste og Bogn, maae man fremfor alt tage Hensyn paa den Tilstand, hvori Bønderne og deres Arbeidsdyr befinde sig. Hvor denne er god, kan man vist nok vente og paa tilbørlig Maade fordrø mere og bedre Arbeide af dem. Hvor Bønderne derimod eengang ere i slette Omstændigheder, der have de næsten tabt al Værd, og blive undertiden en sand Byrde for Godsset, da Godsierne i de fleste Lande ere pligtige at underholde Bonden, at indestaae for hans Afgivter til Staten, og at istandsætte en ødelagt Bondegaard. En velhavende Bonde vil ogsaa, naar man indseer, at Hoveriet kan undværes, meget snarere findes villig til at yde en billig Erstatning derfor enten i Penge eller Sæd, og vil ordentligere erlægge den, end den eengang i Glendighed

hed nedstunkne kan eller vil. Det er saa meget vigtigere at tage Hensyn herpaa, som det er sandsynligt at alle Regjeringer vil, om ikke just byde, saa dog paa alle Maader befordre Hovriets Dphævelse, imod en billig Erstatning, da man almindelig erkjender, hvilken stor Masse af Arbeidskraft, som nu slumrer, derved vil vækkes og sættes i Virksomhed til Statens Gavn. Om vi endog indromme at Hovriets Dphævelse i enkelte Tilfælde hverken vilde være fordeelagtigt for den Berettigede eller for den Pligtige, med Hensyn paa det Equivalent, som derfor skulde erlægges, saa vilde dog en i begge Dele virkelig gavnlig Indretning kunne iværksættes, naar Hovriet blev ansat og beregnet som Afbetaling af en bestemt Forpagtningsafgift, om hvilken begge Parter da kunde forene sig til visse Terminer, overensstemmende med deres Leilighed.

Efter den forskellige Forfatning, hvori saavel Bønderne, som deres Arbeidsdyr befinde sig, beregnes ogsaa Hovtjenesten meget forskiellig ved Burderingerne. Man regner en Arbeidsdag med to Heste til 8, 12 eller 32 Sk., kun i enkelte Tilfælde til 48 Sk.; en Arbeidsdag til 4, 6 til 12 Sk., og antager overhovedet at Arbeidet af to med Hovheste forspændte Vogne er lige med det, der forrettes af een af Gaardens egne Vogne, og at to Dagleiere udrette ligesaa meget som tre Mand til Hove. Hiint kan kun antages ved godt Hoveri, og Erfaring lærer at en af Gaardens Vogne udretter ofte mere end fire eller fem Vogne, der gjøre Hoveri. Man bør ogsaa tage i Betragtning, om der maa gives Folkene noget for Hovriet enten i Penge eller i Naturalier, og om man maae tilstaae Arbeidsdyrene Græsning, i hvilket Tilfælde dette atter maa fradrages fra det, hvortil Hovarbeidet er anslaaet. Mange specielle Indretninger, der finde Sted ved Hovriet, kunne vi ikke her berøre, men man maae erkjendige sig derom paa ethvert Sted.

Hovriets Benyttelse vil forresten blive afhandlet i Capitelet om Arbeidet.

§. 102.

En vigtig Omstændighed ved Burderingen af en Landeiendom er Jordebændernes gjensidige Beliggenhed.

Jordebændernes Beliggenhed.

I nogle Egne er Udstyknings- og Blandingen af de til forskellige Godser hørende Jorder, eller af de herskabelige med Bønderjorderne, næsten ganske almindelig.

delig. Harsagen til disse Udstykninger maa fordom have været Uvidenhed om, hvorledes man ved Delingen af en Bymark skulde udfinde en vis Lighed mellem Lodderne, eller ogsaa i andre Grunde, hvilke den Gang syntes vigtigere end Jordens tilborlige Dyrkning. Hvor denne Indretning ikke forandres, kan Agerdyrkingen aldrig naae et høit Trin af Kultur. Agerens Bearbejdning er underkastet mange Uanseligheder og megen Tvang, og kan aldrig stee med den Fuldkommenhed paa smaa som paa store Breder. Tabet af Tid, ved at trække om fra een Mark til en anden, er betydeligt, og det er ligesaa lidt muligt at have et tilstrækkeligt Tilsyn med Arbejderne og Kontrol med de forrettede Arbejder, som at gjøre en nøiagtig Beregning over den Tid og Kraft, som vil være nødvendig til at dyrke en Mark. Ved Agerens Adskillelse ved Jordstrimler, hvilke dog ere nødvendige, naar Grandserne ikke skulle krænkes, gaaer en betydelig Plads tilspilde. Det bliver umuligt for en Enkelt at udbydde det Ukrud, hvis Frø eengang er nedlagt i Jorderne. De ofte saaa nyttige Indhegninger falde bort, saa man ikke kan afværge den Udelæggelse, som volderes af vilde og tamme Dyr, ja endog af Mennesker. Ikke heller kan en enkelt Mand foretage de nødvendige Udgravninger til skadeligt Vandets Vortledning, og disse foranstattes og vedligeholdes høist sielden paa en hensigtsmæssig Maade af et heelt Samfund. Men hvad der endnu er det Skadeligste, er, at Græsgangen ikke er privativ, og kan altsaa ikke benyttes privativ. Derfor er man bundet til det gængse Marksystem, der, som oftest, er høist urigtigt, ikke kan bestaae med en hensigtsmæssig Dyrkning, og gjør alle væsentlige Forbedringer umulige.

Saadanne adspaltede Jordstykker er altsaa, efter alle rationelle Landmænds Overbeviisning, ikke halvt saa meget værd, som de sammenliggende og private. En Saadan vil derfor bestandig vogte sig for at kobe en Eiendom af dette Slags, naar han ikke har den visse Udsigt, at kunne tilveiebringe Magelæg og at kunne forene sine Jorder, om end ikke alle, i store udfiskede Kobler, der kunde indhegnes. See Engl. Landwirthschaft 2den Deel 2den Afdeling Side 324.

Naar en Jordieendom har sine Jorder i fuldkommen Sammenhæng, eller dog i betydelige Kobler eller Marker, saa kommer det meget an paa det Heles Figur. Jo mere den nærmer sig Cirkelen eller Kvadraten, desto bedre er det, og et Areal, som

dan-

danner en lang smal Figur, har mange Ubequemmeligheder og tillader ingen hensigtsmæssig Indretning af Vange.

§. 103.

Dernæst er det af stor Vigtighed for Avlsdriften, at Gaarden ligger næsten i ^{Gaardens} Midten af Agerlandet eller i lige Afstand fra alle Jorderne. Kan Koblerne inddeles saaledes, at de alle støde til Avlsgaarden, og at den enes fierneste Grændser ikke ere meget længere borte end den andens, saa er Beliggenheden den fuldkomneste, fordi man da kan gjøre en saadan Indretning, ved hvilken Arbeidets Fordeling med lige Kræfter kan Aar ud og Aar ind finde Sted, da man derimod, naar et af Koblerne er langt bortliggende kun med Bekymring kan tænke paa det Aar, hvori det skal gjødes, faae en særdeles Bearbejdning, eller eengang skal bruges til derpaa at avle Foder.

En urigtig Beliggenhed af Avlsgaarden er en Feil, der kun altfor hyppigt findes Sted, fordi man i de Tider, da Riddergodserne bleve bebyggede, maatte tage Hensyn paa ganske andre Ting end paa Bequemmelighed ved Dyrkningen, og siden ere kunielden hele Gaarde, men for det meste enkelte Bygninger bleve nye opførte, hvilke man da, for at vedligeholde Forbindelsen mellem dem og de gamle, bestandig har sat paa den forrige Plads.

Dette Unde kan ofte kun raades Bød ved at opbygge en nye Avlsgaard eller en Parcelgaard, og dette er ofte vigtigt nok for at maatte bestemme sig hertil; men dette maa da ved Burderingen af et Gods ogsaa beregnes til Afdrag.

§. 104.

Markveiene til Forbindelse med Avlsgaarden og mellem Markerne indbyrdes ^{Markveienes} fortjene særegen Overveielse, fordi Tid og Kræfter betydeligt spildes paa feilsulde, ^{Bevægenhed} flette, ujevne og krumme Veie. Nødvendigheden af at forlægge og reparere dem, ^{og Retning.} maae man ikke overse ved Godskiøb.

§. 105.

Avlsbygningernes hensigtsmæssige Indretning og rigtige Forhold hører til ^{Bygningernes} fuldkommenhederne ved et Gods, og Mangel derpaa erstattes langt fra ikke derved, ^{Indretning} at de ere umaadelige store, hvilket aldeles ikke er ønskværdigt for en Landmand.

Udsbygninger anslaaes i Almindelighed ikke; men ansees som en uomgængelig Fornødenhed ved et Gods. Ere de feilfuldt indrettede eller brystfældige maa Riisbereren ikke forsømme at beregne imellem de ufordelagtige Egenskaber de til deres Istandfattelse nødvendige Omkostninger.

Massive og varige Bygninger fortiene altid, at man sætter Pris paa dem, uagtet den der beregner Rente og Rentesrente af den Capital som sikker deri, ikke vil bestemme sig til at opføre saadanne.

§. 106.

Wandet. Godt og rigeligt Vand paa Gaarden og overalt, hvor man behøver det, er en vigtig Nødvendighed, hvis Værd man sædvanlig først lærer at vurdere, hvor det fattes.

Paa giennemflydende Bække vil man sætte tilbørlig Pris, naar man indseer Muligheden af at kunne benytte dem paa mangfoldige Maader. En nær ved Uds-gaarden forbi flydende Bæk kan ofte være meget gavnlig til at drive, et Maskineri, der kan benyttes paa flere forskellige Maader.

§. 107.

Agerens Lighed og Forskellighed.

En fuldkommen Lighed af Agerlandets Grundbeskaffenhed, naar denne er af et skært, og maadelig fugtigt Slags, saa at Ageren bestandig kan bearbejdes, letter meget Markernes og Koblernes Inddeling, samt hele Dyrkingen. Store og hyppige Afvekslinger af Grundbeskaffenheden, foraarsager derimod mange Vanskeligheder ved Inddelingen og ved Valget af Rotationen, til hvis Overvindelse udfordres megen Skærpsindighed. Men hvis Jorden dog er feilfuld, saa er det altid ønskeligt, naar den er det paa forskellige Maader, og at de forskellige Dele have modsatte Feil. Hvor man har een Deel sei, gienstridig Grund, der kun kan bearbejdes ved en hvis hurtig forbigaaende Grad af Tørhed, der er en forholdsmæssig Deel let Jord, som lader sig bearbejde i al Slags Veir, baade ønskelig og mere værd end ellers, fordi man paa det sidste kan beskæftige Mennesker og Dyr, naar hiin ikke tillader noget Arbejde; hvorimod man da i den Tidspunkt, hvor gunstigt Veir indtræffer, kan anvende saa megen mere Kraft paa den Jord, der er vanskelig at behandle. Nogle hundrede Tønder Land stærk Leerjord blive mere værd, naar man har ligesaa megen leer-

Blandet Sand vertil. Ogsaa erstatter den bedre Høst paa den ene Misvækten paa den anden, naar Veierliget er enten for vaadt eller tovt. Tillader Beliggenheden det, saa kan undertiden saadan af forskellige Bestanddele bestaaende Jord ofte foredeles temmelig lige blandt alle Kobterne, i hvilket Tilfælde der dog maa foretages nogen Forandring i Sædfolgen overensstemmende med Jordsmønnet i samme Bang. Ved en anden Beliggenhed vil man derimod vist nok maatte vælge forskellige Markrotationer, og ikke let kunne bringe de af eet Slags i fuldkommen Sammenhang.

§. 108.

Blandt de relative Egenstaber ved en Landeindom kommer de merkantilske For-^{Merkantilske} Forhold og alle de Omstændigheder, som staae i Forbindelse dermed i særskilt Betragtning. Disse ere tildeels afhængige af den geographiske Beliggenhed. Store Stæders Naboskab kan forhøje Grundens Værd til det dobbelte og tredobbelte for den spekulerende Landmand, der rigtig forstaaer at benytte det.

Dog forandrer en større eller ringere Afstand fra store Torve eller Havne Værdien mærkeligt. Men man pleier allerede ved at anslaae Kornets Priis at regne efter disse Forhold. Kommunikation med disse ved seilbare Floder og Kanaler, eller dog ved gode, altid fremkommelige Landeveie, hvilke ikke ere betyngede med for store Paalæg, bringe Godset paa en vis Maade nærmere til hinc, i det de formindste Omkostningerne ved Producternes Transport, hvorfor ogsaa enhver fornuftig Godseier med Glæde bidrager til disses Anlæg og Vedligeholdelse.

Det er ulige fordelagtigere for den tænkende Landmand, naar der er Søgning paa Producter af forskellige Slags, end naar denne kun indskrænker sig til nogle enkelte. Han kan benytte Jorden efter dens forskellige Beskaffenhed til de hensigtsmæssigste Producter og foretage en større og nyttigere Afverling deraf, da han derimod hvor Søgningen alene er efter Sæd, er langt mere indskrænket. Er Prisen paa dyriske Frembringelser høi i en Egn, saa er dette som oftest gavnligere for Agerdyrkingen, end naar Sæden staaer høiere i Forhold dertil. Thi han kan salbyde forholdsmeetsigt mere af hans animaliske end af hans vegetabiliske Frembringelser, fordi de sidste tildeels medgaae til Volsbrugets Fornødenheder, og fordi Arbeidsprisen retter sig mere efter Sæden, end efter Kiødens og Aldens Priis. Men herved kommer fornem-

melig i Betragtning paa hvor lidet kostbar Maade Giødning frembringes, og dennes store Indflydelse paa den vegetabiliske Production.

Dgsaa bør Hensyn tages paa de Ting's Priis og gode Veffaffenhed, som Landmanden maa kjoibe, som f. Ex. Jernets, Løderets, Saltets o. s. v. Der gives Egne hvor de landoeconomiske Producter staae lavt, men disse landoeconomiske Fornødenheder desto høiere, og hvor man ofte slet ikke kan faae dem tilbørligen gode. Deels er Materialet slet, deels fattes der gode Arbeidere, og dette er næsten overalt Tilfældet i fattige Lande, og i saadanne, hvor Indførselen fra andre Lande formedelst falske Statsgrundsaetninger er forbudet.

§. 109.

Statens Rigdom.

Statens Rigdom, saavel med Hensyn paa de offentlige Finantser, som og paa den private Formue forandrer overmaade meget Landeieendommenes Værd. En hurtig Pengecirculation, hvad enten den har Sted ved virkelig udpræget Mynt eller ved Papirernes Kredit og en lav Rentefod, er alle Landmandens Foretagender gunstig, hvorimod Pengemangel, Standsning i Omsetningen og kostbar Kredit, høie Renter og Coursens Dalen i Udlandet maae svække Landmandens Energie. En god Forsatning og en omhyggelig Administration af de offentlige Finantser sikker Godseieren mod nye og extraordinaire Paalæg. Høiere Afgifter af Jorden staae Landmanden mindre, end mangfoldige indirecte Paalæg, der vel kun træffe ham middelbart, men derfor dog ganske vist, og i det de forstyrre fri Handel, udfordre mange Omkostninger og en Hær af uproduktive Acciebetienter, give de paa den ene Side Leilighed til Drilleri og paa den anden til Understøb og Bestikkelser. Men værst er et vakkende og hyppigt forandret, om endstiondt ikke fra Grunden af forbedret System ved Tilveiebringelsen af Statens Fornødenheder.

Hvor de offentlige Finantser ere i god Forsatning og give et Dverskud over de nødvendige Udgifter, der kan man snarere vente Foretagender og Forbedringer fra Regjeringens Side, hvilke ere gavnlige for Agrikulturen i Almindelighed og sølgelig for enhver i Særdeleshed.

§. 110.

§. 110.

Men ogsaa Statsforfatningen og Regjeringens Maximer have forresten en mere ^{Statsforfat-} get stor Indflydelse paa en Landeiendoms Værdi. Bestemte, utvetydige og for- ^{ning og Regie-} staaelige Love, en saavidt muligt simpel og til hurtig Afgjorelse ledende Precederings- ^{nings: Maxi-} maade, een paa ingen Maade bestikkelig Rettergang, forhøie Eiendommens Værdie i hver retsklassen Mands Værdie.

Et godt, hensigtsmæssigt Huus-, Mark- og Landpolitie, som beskytter for Over- løbet af Bagabonder, som sikker Eiendommene imod Tyvbander og saavidt muligt mod alle Farer, der letter Byrden ved de Fattiges Forsørgelse, der vel ved Evangs- midler maa raade Bod paa den manglende Almeenaand, men ikke udarter til sikkelt Drilleri, ikke trodser paa for lange siden giendrevne Fordomme, ikke gaar frem ef- ter forældede Former, men efter fornustige Grunde, ikke retter sit Viemed paa Væ- der, men paa Hensigten: et saadant Politie er af stor Værd. Fremfor alt er en hen- sigtmæssig og strengt lagttaget Orden blandt Dyende vigtig.

En Regjering som erkender den evig sande Sætning, og virkelig indretter sine Maximer derved: at Jordens Forbedring og Kultur, drevet saavidt muligt grunder frem for alt andet Statens Vel, Styrke og Rigdom, og at ethvert andet Hensyn i Statsoeconomien altsaa maa underordnes Producternes vedholdende Forøgselse, vil allerede derved ualmindeligt forhøie Værdien af Grundeidommene og lokke udenlands- ske Kjøbere. Thi her tør man love sig, at der ikke skal lægges Hindringer i Veien for den frie Udøvelse af den landoeconomiske Haandtering, og at den Fordeel, som man efter Billighed kan vente deraf, ikke skal forstyrres ved frugtesløse Forbud mod Sæd- og Dvægudsørsel eller ved andre Indskrænkninger af fri Handel og Wandel. Af en saadan vil man derimod kunne vente Ophævelsen af mange fra fordums Tid hidstam- mende, nu aldeles ikke mere passende Indretninger — vist nok kun under billig Er- statning for det, som andre tabe ved deres Ophævelse — følgerig Affkaffelsen af de væsentligste Hindringer, der staae i Veien for den mere virksomme Agerdykning.

En Forfatning, grundende sig paa Landstænder og altsaa repræsentativ, er, uagtet den har draget mange Misbrug efter sig og har ofte ved Spænding med Regjeringen for- hindret gode Planers Iværksættelse, dog alligevel, ved en god Organisation, noget meget

Des

Behageligt for Godskieren, og kan blive velgørende for Staten. Den bringer Landets Trang for Regentens Dine, skaffer Forestillinger til det almindelige Bedste Indgang, sikker for overlede vilkaarlige Forholdsregler og beskytter hver Enkelt mod ulovlig Behandling og imod Magtens Misbrug. Da Landstænderne nylig ere ophevede i de fleste Stater, saa har man dog i deres Sted gjort en anden Indretning, og en saadan kan være meget fordeelagtig, naar den ikke bestaaer i blotte Formaliteter men naar virkelig derved de under Indsigtfulderes Tilsyn sammentraadte Jordegodsseiers Forslag og Anviisninger blive Gienstande for Overveelse. Bestyrelsen og Udøvelsen af visse politiske og statsøconomiske Forretninger maatte da overdrages til et Udvalg deraf, som det maatte overlades at foretage visse Modificationer derved; saameget mere som man kunde vente af dem, at de bedre kiendte Trangen og Forholdene i deres Distrikt, end Regjeringskollegierne i Byen.

§ 111.

Militaire
Forsatning.

En Stats militaire Forsatning kan blive mere eller mindre trykkelige og skadelig for Agerdyrkeren. Hvor den imidlertid bevirker Statens Sikkerhed og dens ukrænkelige Selvstændighed, der vil enhver Patriot med Glæde underkaste sig den, og det kommer da kun an paa en god Organisation af denne Forsatning, paa et godt Forhold mellem det, der vedkommer det Civile og Militaire, og paa en saadan Indretning, at der undrages Landet saa lidt som muligt af arbejdende Kraft. Nye Indretninger, som vi i denne Henseende have at vente i de fleste Stater, ville, tør man haabe, løse det Problem, at sikre Fædrelandets Forsvar, uden at undergrave dets Velstand. Naar enhver Statens Borger blev Soldat i Krigstid og hver Soldat i Fredstid der producerende Borger, uden derfor at forsømme alle krigeriske Øvelser, saa maatte en saadan Stat være ligesaa betrygget mod fiendtlige Indfald, som lykkelig og valdig i dets Indre.

§ 112.

Befolkning.

Jo stærkere Befolkningen er i et Land, desto fordeelagtigere er Agerdyrkingen, og desto større er Jordens Vardi. Men det kommer endnu især an paa hvad Slags Befolkning det er, paa Styrken af de forskjellige Mennekklasser og deres gienfærdige Forhold.

En

En stor Bybefolkning er i merkantilist Henseende meget gavnlig for Agerdyrkingen, fordi den sikker Affætningen af mange og forskellige Producter. Men derimod unddrage mange og store Steder Agerdyrkingen de brugbareste og virksomste Mennesker, fordærve ved deres Naboskab ofte Landfolkets Moralitet, og vanskeliggøre derved den landoconomiske Haandtering. Hele Avlsbruget maa være særdeles beregnet paa Nabolauget af en stor Stad, naar man deraf vil drage saa stor Fordeel som muligt, hvilken da vist nok let opveier andre deraf flydende Ubehageligheder. For den, der elsker et roligt, fast Avlsbrug, som ønsker at producere, men ikke speculere, er den alt for store Nærhed af en Stad slet ikke meget onskværdig, og han vil ikke købe Eiendom der, fordi Tordernes Pris er naturligviis her meget høiere.

En Befolkning paa Landet kan være stor, enten i Henseende til dem, der selv drive Avling, eller til den tienende og arbejdende Klasse. Hvor Landeiendommene ere meget fordeelte og Eiendommene smaae, der er i Almindelighed Tordernes Værdi, ligesom Produktionen, størst, især naar ikke feilfulde Indretninger og stor Armod, maa skee ogsaa en alt for vidt dreven Udparcellering, svækker Agerdyrkerens Virksomhed. Her kan selden et stort Agerbrug drives med Fordeel, da Torderne ikke alene ere meget dyrere og i og for sig selv yder en stor Rente, men og fordi Arbeidet sædvanligst maa betales dyrt, og Producternes Affætning desuden pleier at være mislig, da enhver avler hvad han behøver og endda i Almindelighed har et Overtud, som han kan bringe til Torvs, hvorved Sælgernes store Concurrence ofte nedsætter Torveprisen under Productionsprisen.

Derimod er en stor Folkemængde i den tienende og arbejdende Klasse meget ønskelig for de større Landmand, og letter ualmindeligt Udvælsen af Agerdyrkingen og et høiere Avlsbrug, om end Arbeidsprisen desuagtet ikke er meget lav. Kan man kun for god Betaling — thi uden en saadan er en vedvarende Forøgelse af denne Klasse ikke tænkelig — bestandig have udvalgte Arbeidere, saa kan ogsaa en Deling af Arbeidet ved Agerdyrkingen finde Sted, hvis store Virkning man har erkendt ved Haandværkerne. Man kan ogsaa her anvise enhver Arbejder bestemte Forretninger, i hvilke han da forskaffer sig større Færdighed, saa at han med mindre Anstrengelse kan udrette mere, fortjene mere efter Accord og dog gjøre Arbeidet for bedre Kiøb end en Uvet.

Ved

Med større Fortieneste nyde Arbeiderne bedre Føde, erholde flere Kræfter og vænne tidligt deres Børn til Flid. Mange staae vel i den Indbildning, at Armod er et fortrinligt Middel til at fremme Arbeidsomhed. Nøden kan vel en kort Tid tvinge dertil, men lader derefter Arbeiderne nedsynke i fuldkommen Afmagt. Arbeidslyst kan en saadan aldrig faae, der kun findes hos den, der seer at hans Arbeide forøger hans Nydelse og hans Velstand. Selv da, naar han lærer at kende flere Nydelse, ere disse ham en ny Spore til Flid, fordi han, uden at være stræbsommere, ikke kan forkaffe sig dem. Det er høist velgiørende at forøge Arbeidernes, men ikke Diggernes Antal. Hvor hint er stort, der bosætter Landmanden sig gierne, men vogter sig for dette.

§. 113.

Storre og mindre Sikkerhed mod Krigsfarer.

Kunde man i vores Tid finde en Egn, hvor man var sikker for fiendtlige Indfald og Krigsfarer, saa vilde man vælge den fremfor nogen anden. Men da denne Sikkerhed ingensteds er til, under de nærværende Tidsomstændigheder, og da de Egne, som man holdt for de sikreste, have lidt allermeest deraf, saa bortfalder næsten ganske dette Hensyn, indtil Alt igien er kommet i fuldkommen Ro og Ligevægt. Imidlertid er dog i nogle Egne Beliggenheden ved Hovedveie, mellem Fæstninger og fortrinlige militaire Positioner farligere, end i aabent Land, hvor Krigsskuepladsen i det ringeste hurtigere drager forbi. En Egn, der ligger i Kobler, er giennemskaaen med mange Grøfter og Hækker, opstiller store Vanskeligheder mod Krigsoperationerne, og Fienden vil, om muligt, undgaae et Angreb derpaa, dersom han ellers anseer den for at være besat og godt forsvaret af en i Skyden øvet Landmilitz. En saadan Provinds vilde maaskee ved en noget bakket Beliggenhed være den stærkeste af alle Fæstninger.

§. 114.

Sæder.

Ogsaa Sæderne, Levemaaden, Moraliteten, Karakteren og Bestyrelserne, som ere herskende imellem Indvaanernes forskellige Klasser i en Egn, kommer i Betragtning ved at vælge en Landeiendom. Der er herved individuelle Hensyn, som Enhver i Følge sin Tænkemaade og sine Omstændigheder har at tage. Kun Noget i Almindelighed:

Om

Om Luxus er gavnlig eller skadelig, er et saare tidt opløst Spørgsmaal, men hvilket i det Hele dog endnu ikke er tilfredsstillende besvaret, og heller ikke kan blive det, uden at det sonderlemmes. For saavidt som den bringer den hos Enkelte opdyngede Rigdom i Omløb, beforder Circulationen i Almindelighed og opvækker Arbeidsomhed, er den vist nok gavnlig. Smidlertid er nogle Riges Udsethed langt fra ikke af den Virksomhed, som et mellem de forskjellige Klasser af Indvaanere udbredt og passende Vellevnet. Hvad hine udgive, kommer atter snart ud af Circulation, gaaer for en stor Deel ud af Landet, og det er, som oftest, kun nogle faa Mellemhandlere, som vinde derved, uden at det har synderlig Indflydelse paa den egentlige Erhverv. Forresten har en sparsommere Levemaade, hvorved enhver beholder noget tilovers af sin Fortieneste, og lægger mere eller mindre op, ikke alene en bedre Indflydelse paa Familiernes indvortes Lyksalighed, men endog paa det almindelige Bedste, især i et Land, der ei er meget rigt; da Haandteringens Drivtskapital derved føreges.

Saadanne Egne, i hvilke man ikke vel kan unddrage sig fra en for sin Stand og sit Forhold overdreven Levemaade, uden tillige at forsaage alle selskabelige Forbindelser og Fornøielser, vil den Huusfader, der er betænkt paa sin Familjes Vel og paa en energisk Drivt af sin Haandtering, hellere undgaae. Langt fra at forøge Livets Nydelse, forstyrres denne kun derved, og man kan leve ligesaa glad i Ungarn, uden Rhinsk- og Bordeaux-Viin, som ved Rhinen uden ungersk Viin.

Redelighed, Paalidelighed og en liberal Tankemaade ere mere eller mindre egne hos Indbyggerne af en vis Egn og hos dens forskjellige Klasser, vist nok altid med Undtagelser. Der gives Egne, hvor der hersker gjensidig, naboelig Tjenstfærdighed, Agtelse, Tiltro og Redelighed imellem Godsejerne og de kultiverede Stænder; der gives andre, hvor Skadesryd, Mistro, Misundelse, smaalig Egoisme og Snedighed ere i Vine faldende. Den retfaste liberale Mand undgaaer gjerne disse moralske Torne og Tidler.

Den tienende og arbeidsomme Klæses sædelige og huuslige Forsætning fortjener ogsaa at komme i Betragtning. Indbyggernes legemlige Kraft og Arbeidsdu-

lighed beroer ikke alene paa deres huuslige Omstændigheder, paa deres forholds-
mæssige Velstand eller Armod; men endog deres Sædelighed og Trofasthed bestemmes der-
ved, og sædelige og troe Mennesker ere af ualmindelig Værd for Landmanden. Selv
denne Klasse's intellektuelle Dannelse, sande eller falske Religiositet, Tolerance
eller Intolerance imod andre Religionspartier, ere undertiden af stor Vigtighed for
Landmanden.

Sædeligheden er uden al Tvivl meget afhængig af Ungdommens Opdragelse og
Dannelse. Derfor ere Skoleanstalter, som virkelig og hensigtsmæssigen fremme denne,
meget vigtige. Den Landmand, der endog kun rigtig veed at beregne sin egen For-
deel, vil altsaa gierne bidrage til disses Vedligeholdelse og Indretning.

Man maa udforske Sædvaner og Skikke i en Egn, ligesaa vel som Vedtæg-
terne, der ofte have mere Kraft og følges strengere end de positive Love, og man
maa vel tage dem i Overveelse, da de kunne have en stor Indflydelse paa Avlingens
Organisation.

§. 115.

Rettigheder.

Endelig maa man udforske og nøie mærke sig Rettighedsforholdene, eller de
Rettigheder og Servituter, som ere forbundne med Besiddelsen af Jorder, for ved
Eiendommens Burdering at have den for Die. Her kunne de kun overfladeligt be-
røres, og udfordre et særskilt Studium i ethvert Land, hvor man vil ned sætte sig.

§. 116.

Eiendommen er enten uindskrænket, arvelig og sælgelig, og hedder da Arve-
gods, Allodium, eller den er indskrænket saaledes som Lehnsgods, Arvefæstegods-
set, og Bøndergodsset paa mangfoldige Maader pleier at være. Den frie Eiendoms
Indskrænkelse, som forekommer ved Besiddelse af sidste Slags, er høist for-
skjellig i forskellige Lande og Provindser, mere og mindre byrdefuld, og man maa,
inden man bestemmer sig til et saadant Kjøb, indhente de nøiagtigste Underretninger
over de i den Anledning gældende Love og Anordninger, ligesom over den øfte ganske
specielle Vedtægt. Mere herover finder man i Juristernes forskellige Skrifter,
især i Hagemans Handbuch des Landwirthschaftsrechts, Hanover 1807, og i
Webers ökonomisch-juristische Handbuch der Landhanshaltungskunst, 1 B., Ber-
lin 1809. Men

Men da de fleste Regieringer for nærværende Tid erklende, hvor skadelige Indstrænkninger af Landeiendomsrettighederne ere, saa er man overalt betænkt paa at opheve disse indstrænkende Indretninger, og at giøre enhver Eiendom fuldkommen fri, imod Erlæggelsen af visse bestemte Afgifter, hvorved da mange Jorder, der hidtil næsten have været uden Værd, ville gienvinde deres oprindelige Værd, og Nationens Formue derved betydeligen forøges. Derfor vil man da ogsaa med stor Fordeel kunne tilforhandle sig saadanne Besiddelser i Stater, der paa en konsekvent Maade følge denne Grundsætning, uden at være udsat for de mange Chicaner, som de før vare underkastede.

§. 117.

Der gives mange særskilte Rettigheder, som et Gods kan udøve, eller som det kan være underkastet, og som altsaa komme i Betragtning ved dets Burdering. Derhen høre følgende:

Skovningsrettigheden eller den Rettighed at tage af en Andens Skov, hvad man behøver af Bygnings- eller Savntømmer, eller af Brændsel. Den er med Hensyn paa eget Forbrug undertiden ganske uindstrænket, ellers mere og mindre udstrakt. I det første Tilfælde arbejder den paa Skovens Ruin, og man kan hyppigt forudsee, til hvad Tid den ved disses fuldkomne Udælgelse maa ophøre.

Oldenrettigheden eller den Rettighed at drive sine Sviin i en Andens Skov. Ogsaa denne er undertiden uindstrænket, men i Almindelighed dog bestemt efter Antal. Den er, som oftest, meget skadelig for Skovens Benyttelse.

Veirettigheden, hvorefter man kan fordrø en Vei over en Andens Jord, hvilken eengang er bestemt, eller hvilken Eiermanden kan forlægge efter eget Godtbefindende. Bredden af en Markvei bør være 8 Fod, og hvor den krummer sig 10 Fod, saa at Giennemkørselen af en belæst Høstvogn bliver uhindret.

Ogsaa har man blotte Fodsirettigheder, hvilke undertiden blive meget byrdefulde og skadelige for Jordeieren, saa at man altsaa omhyggeligt maa vogte sig for at de blive til.

Der gives ogsaa Dverdrivts- og Bændings-Rettigheder paa samme Grund, hvilke ofte forhindre Dyrkningen i en betydelig Brede.

Bandlebning- og Vandbenyttelses-Rettigheden giver den der er i Besiddelse deraf, Ret til at gjøre Foranstaltninger til Bandlebninger paa en Andens Jord, at anlægge Kender, Grøfter og Sluser, hvilke dog ikke maa tilføie Grundeieren anden Skade, end den, der er nødvendig efter Tingens Natur. Med Hensyn paa den Rets- tighed, at turde tilføre Naboen det afledede Vand, ere Provincialkonstitutionerne meget forskellige, og dette gjør ofte en stor Forskiel i Værdien af betydelige Jorder, for saavidt de i Folge heraf kunne holdes tørre eller ikke.

Hvor man har et forbislydende Vand, er det som oftest af stor Bigtighed, hvilke Rettigheder og hvilke Indskrænkninger, der med Hensyn derpaa finde Sted, saas vel paa min, som paa min Naboes Grund.

Foldingsrettigheden: hvilket Begreb man skal forbinde hermed, er Noget, hvorom de Lovkyndige selv endnu ere meget uenige; og det som Mange have sagt derover, be- viser, at de have end ikke den ringeste Kiendskab til de landoeconomiske Forhold. Derunder forståes formodentlig den Rettighed, hvorefter en Faareslok bør giøde en andens Ager, hvilket er brugeligt i forskellige Egne. See Hagemann Pag. 593.

§. 118.

Andre Rettigheder og Privilegier maa enhver beregne efter sine og efter Lan- des Forhold: Rettighed til Bryggeri, Brænderi, Mølle- eller Kroholds- Privile- gier, eller den Evang at underkaste sig saadanne, ere ofte af stor Bigtighed. Men oplyste Regjeringer stræbe ogsaa at fierne disse for det Hele høist skadelige Ind- skrænkninger fra den landoeconomiske Haandtering.

§. 119.

Hverledes
Værdien af
disse Omstæn-
digheder og
Forhold i Al-
mindelighed
bestemmes.

Med den tilbørlige Overveielse af alle disse Omstændigheder kan vel ikke udfin- des nogen positiv Værdi, der kan anslaaes til Penge, men vel een, der er tilstrække- lig, for derefter at kunne bestemme sig til et Godskøb. Efter at man først har be- stemt, hvad den egentlige Jord kunde være værd, uden noget Hensyn paa særegne Omstændigheder, vil man bedre kunne gaae frem efter den i §. 61 foreslaaede Me- thode, taxere alle gunstige og ugunstige Omstændigheder, hver paa sin Side, og saaledes drage den Balance, hvorefter man vil see, om man kan give mere eller mindre derfor, end den egentlige Grundværdi udgjør.

S O L

F o r p a g t n i n g e n .

§. 120.

Den anden Maade, hvorpaa man kan sætte sig i Besiddelse af en Forbeien- Eierens og Forpagterens forskiellige Grundsa- ninger f. r. Haandterin- gen. dom, er ved Forpagtning. Den er et Riis af Eiendommen eller af dens Indtægt paa visse Aar, og har derfor meget tilfældes med selve Riiset. Sogningen efter en til Landmandens Formue og Virksomhed passende Forbeieendom, Undersøgelsen af den forelobigen valgte og dens Vurdering, maa skee paa samme Maade. Men ved Forpagtning har man ogsaa mange væsentlig forskiellige og ganske modsatte Forholdsregler at iagttage. Eieren driver eller bør drive sin Haandtering i den Hensigt, at erholde en sig steds forøgende Indtægt af sit Gods, eller steds at forhoie dets Capitalværdi. Forpagteren kan kun see paa den største mulige Fordeel i Forpagtningsaarene, uden at bekymre sig om, hvad Værdi Eiendommen vil have, naar disse ere udløbne. Naar Eieren derfor gjerne er tilfreds med at have en lille Fordeel i de første Aar, for med desto større Sikkerhed at kunne regne paa en større og mere vedholdende i Fremtiden, saa vil Forpagteren stræbe at vinde en saa stor, som muligt, i de første Aar, selv da, naar denne i de sidste Aar af hans Forpagtning derved forringes. Thi den Eier, der vil handle, som en fuldkommen Landmand, anlægger helst og fordeelagtigst sin disponible Capital og sin disponible Indkomst i Eiendommen selv; Forpagteren derimod uddrager deraf, saameget som han kan, for andensteds at anbringe det, og for at faae Renter deraf. Eiendommens Forbedring er en Glæde for Eieren, da derimod at fylde Pungen, udgjør Forpagterens. Eiendommen er Eieren hoiestseede Ugtesælle, men derimod Forpagterens Maitresse, fra hvilken han atter vil stikke sig.

Jo længere Forpagtningstiden imidlertid er, desto mere nærmer Forpagteren sig til Eieren; jo kortere, desto mere maa begges Maximer afvige fra hinanden. Ved en Forpagtning paa 24 Aar, vil en Forpagter, om han er forstandig, i de første $\frac{2}{3}$ af hans Forpagtningstid gaae frem paa samme Maade som Eieren. Men den Tid kommer dog steds, da han vil handle efter ganske modsatte Principer, og da stræbe at uddrage saameget mere af Jordens Kræfter, jo mere han i Begyndelsen havde forøget eller bevaret disse,

Dertil

Dertil kommer endnu, at en Forpagter, efter sine Formuesomstændigheder i Almindelighed, om han endog vilde, ikke kunde gjøre saameget for Eiendommen, som Eieren selv. Forpagteren maa aarlig betale Forpagtningsafgiften, Eieren derimod som driver sin Haandtering med Iver, vil kunne spare noget af den rene Indtægt, for at anlægge dette i Eiendommen. Hiin forholder sig til denne, som Kiøbmanden, der handler med en saant Capital, til den der driver sin Handel med egen Formue. Hiin maa frem for alt stræbe, at kunne betale sine Renter, denne kan strax tænke paa at udvide sin Næringsvei og paa nye Spekulationer.

Man kan altsaa ikke vente noget af en Forpagter, og efter Haandteringernes Grundsætning kan der ikke forlanges af ham, at han, ved at drive et Gods, skal bære sig ad, som om han var Eier, og opoffre, om endog kun en lille Fordeel, for at tilveiebringe store Forbedringer paa Eiendommen.

§. 121.

Vanskelighed
ved Forpagt-
ningskontra-
ter.

Man har derfor erkjendt det for nødvendigt, at indskrænke Forpagteren ved særdeles Betingelser og gjøre ham til Pligt at behandle Eiendommen paa en for samme fordeelagtig Maade. Men saadanne Forpagtningskontrakter ere yderst vanskelige, og man har sagt, maaffee med Ret, at, naar et Kollegium af de dueligste Lovkyndige og de bedste Deconomer i Landet, traadte sammen og beskæftigede sig i fire Uger med en Forpagtningskontrakt, saa skulde de dog ikke kunne tilveiebringe en, der sikrede Godset mod Forværelser af en listig Forpagter, om den end var fuldkommen god, saafremt Forpagteren var redelig. Eier man altsor indskrænkende Betingelser, saa vil en ærlig og tillige klog Mand forkaste saadanne, og overlade Forpagtingen til eenfoldige eller underfundige Mennesker. Om endog Forpagtningssummen var saaledes, at han kunde bestaae ved de paalagte Betingelser, saa vil han dog hindres i alle sine Foretagender, og ofte afholdes selv fra det, der kunde være Godset fordeelagtigt, og maatte frygte for Bebreidelser og Chikaner ved enhver Iværksættelse, der kun paa mindste Maade afveg fra den almindelige Læst, hvor gavnlig den end kunde være. Derimod vil en Forpagter, for hvem det kun er magtpaaliggende, ikke efter Bogstaven i hans Kontrakt, at kunne sagsoges og tilholdes at betale en Skadeerstatning, der overstiger hans Binding, bestandig indgaae de Forpagt-

pagtningskontrafter, der ere fulde af juridiske Forsigtighedsregler, især da, naar derved ikke er taget et strengt Hensyn paa Eiendommens særegne oeconomiske Forhold, og han vil dog altid finde Udveie til at undgaae alle de ham besværlige Betingelser, eller paa anden Maade og til endnu større Skade for Eiendommen, at holde sig skadesløs for disse.

§. 122.

For at sætte de Maximer i et klart Lys, hvilke snedige Forpagtere pleie at ^{En gylden} gjøre sig til Rettefnor, og for tillige derfor at advare dem, der bortforpagte, ^{Forpagtnings} vilde vi ^{A B C.} her opstille følgende gyldne A B C for de Forpagtere, der een Gang have sat sig ud over en ærlig Mand's Pligter:

1. Estrab for alting at finde en Eiendom, hvilken hidindtil, enten ved et godt forbedrende Aulsbrug eller ved en staaende Benyttelse af dens Jorder er sat i en stor Kraft og god Giødfknings-Tilstand. Med Hensyn paa dens Areal og Bonitet kan Du i en kort Forpagtningsstermin betale den dobbelt saa dyrt, som en anden, hvilken gierrige Landmænd, eller snue Forpagtere allerede have udsuget. Hift kan Du med den største Raffinement anvende alle Udsugnings-Kunster, her derimod kun gaae frem paa den sædvanlige Maade.
2. Dyrk blot overalt, hvor det er muligt, sælgelige Afgroder; slet intet for Dvæget, fordi dette i Almindelighed ikke umiddelbart gienbetaler den bedre Føring, og fordi Du efter den korte Forpagtningsstid ikke mere vil have den fulde Nytte deraf.
3. Dyrk blant de saakaldte Brakfrugter dem, der give den største Pengeindtægt, saasom: Dlieplanter, Hør, Tobak o. s. v., og hvis Du ikke selv kan overkomme Arbeidet, saa bortlei til dette Brug Jorden til simple Folk i Nabolauget, enten for Penge eller for en Deel af Afgroden. At disse Afgroder ikke skaffe Halm, skader ikke; thi det er som oftest forbudet Forpagteren at sælge denne, og Du tør i det ringeste ikke gaae alt for vidt eller offentlig tilværks med denne Handel.
4. Da saadanne Afgroder fordrer megen Giødning, saa forbehold denne, især da der bestandig frembringes mindre deraf, til de Marker der eengang ere bedst i Stand, og som ligge nærmest, fordi Transporten ogsaa her borttager den mind-

ste

- ste Tid. Skulde da endog de øvrige ikke ville bære mere i de sidste Forpagtningsaar, saa har Du dog paa en anden Maade tilfulde erstattet dette Tab, og Du har da Ret til at klage over Misværet og at fordrø Estergivelse. Desuden ville de nærmeste Markter meest falde, saavel Herren, som Fremmede, i Vinene, og naar Nogen siger, at Hør, Kaps og Tobaksavl udsuge Jorden, saa behøver Du kun at beraabe Dig paa Din skionne Hvede, som voxer derefter. Men brug fremfor Alt ingen Giødning paa den Mark, der allermest trænger dertil, thi den magre Ager betaler aldrig den første Giødning; i al Fald kan Du dog bestroe den noget langs med Kanter og Veie. Er det muligt, saa tæg Din Giødning i det sidste Høstaar paa Baarsædsmarken, fordi Du høster denne, men ikke den Vintersædsmark, som Du maae besaae.
5. I de første Aar maae Du bearbejde Jorden paa det slittigste, saavel med Plov, som Harve og Tromle, for at ødelægge Ukrudtet, for at bringe al den Giødningskraft i Virksomhed, som Jorden indeholder, og for at pulverisere alle Jordklumper, saa at Planterødderne kunne drage Næring deraf. Forøg derfor Dit Spænd; nu vil det betale sig! Men imod Enden af Forpagtningstiden maa Du efterhaanden ophøre med Din slittige Bearbejdning, for at kunne formindste Antallet paa dine Arbeidsdyr, eller for at kunne anvende disse til mere indbringende Bihaandteringer. Er det muligt, saa pløi kun een eller to Gange, og lad Plovene gjøre ret brede, at Du kan tage tolv Sommer brede Furer. Ikke heller behøver Du ved at nedlægge en Sæd, som Du ikke mere høster, at binde Dig til paaføende Veirligt; men Du kan fordeelagtigere benytte dette til Biarbejder.
6. En stor Fordeel er det, om det tillades Dig at opbrække og pløie gammelt Græsleie eller Skovgrund, og Du maa ved at opsøge Dig en Forpagtning frem for alt, henvende Din Opmærksomhed derpaa. Anstreng da strax i de første Aar alle Kræfter. Handelsværet lykkes strax fortræffeligt derpaa, og derefter vil denne Mark uden Giødning bære taalelig Sæd, indtil Enden af Forpagtningstiden, men da vist nok ogsaa være ganske udmagret.

7. Bryd Dig ikke synderligt om Engene, uden ved Høstøsten. De betale ikke hurtigt nok et Arbejde, der gøres for at forbedre dem. Skulde de end i de sidste Forpagtningssaar være blevne moradsige derved, at Grofsterne ere opfyldte af Dynd, og fordi Kilderne ikke havde Afløb, eller begroede med Siv og Buskværk, fulde af Muldvarpestub, og folgeligt kun give lidet og slet Hø, saa er det Dig ved Enden af Forpagtningstiden ikke magtpaaliggende, hvis Du ellers ikke maa sælge Hø.
8. Naar Inventariummet er modtaget efter Taxation, og skal ogsaa igien afleveres derefter, saa skal først de bedste Heste, Stude, Køer o. s. v. af Veien, og sæt flette i deres Sted, eller betal det Manglende. Det Gode taxeres altid ved saadanne Vurderinger ringere end det flette, og Sletheden er mindre paafaldende, naar det Gode ikke staaer ved Siden deraf. Det er raadeligt, at Køerne ved Forpagtningstidens Udgang slet ikke springes, eller at dette dog skeer saa sildigt, at de ved Overleveringen endnu ikke have kalvet; thi da synes de at have bedre Huld, om de endog have faaet slet Foder. Ved længere henad Efteraaret at malke de Køer, der ikke ere med Kalv, vil Formindskelsen af Foraarsmelken for Afleveringen let erstattes Dig. Pas ogsaa paa at bringe alt det gamle Heste- og Vognstøi og gamle Redskaber til Taxation, opbevar til den Ende alt Ubrugbart, og sliik det først lidt sammen igien; men bring det Nyanskaffede til Side. Det gjør ofte et meget fordeelagtigt Indtryk paa Vurderingsmændene, naar alt seer ret jammerligt ud; de beklage da den stakkels Forpagter.
9. Det følger af sig selv, at Du ikke anvender Noget paa Havernes, Dammens eller Bygningernes Vedligeholdelse; thi Godseieren bærer i Almindelighed, efter Forpagtningskontrakterne, Byrderne af de større Reparationer; Du maa altsaa lade de smaa Skader blive store.
10. De Hovepligtige anstrænger Du paa alle ved Lovene og Bedtægter nogenlunde tilladelige Maader; om de gaae til Grunde, er ikke din Sag.
11. Skulde Bortforpagteren forlange Deputat og sætte en høj Værd paa Dine Produukter, fordi de ere af hans eget Gods, og paa Grund deraf give betydelig efter i Forpagtningsvurderingen, saa antag kun dette. Vel vil du desto snarere

Komme i Tvedragt og Strid med ham; men dette skeer saa alligevel under enhver Omstændighed, især naar han boer paa Godsset; og naar Du kun er fuldkommen sikkert ved Din Kontrakt, saa maa Du ikke bryde Dig noget derom. Skulde det imidlertid, især i Begyndelsen, kunne blive Dig til Skade, saa maa Du gaae den rette Vej, for at bringe Tjenestefolkene, der modtage Deputatet, paa din Side.

§. 123.

Undtagelse fra
Reglen.

Der gives vist nok Forpagtere, hvis bekendte personlige Karakter kan tilstrækkelig betrygge Godsseieren, at de ikke ville følge saadanne Maximer. Sa man finder endog saadanne, der ere saa levende giennemtrængte af Ideen om det muligst fuldkomne Avlsbrug, at de endog opoffre deres Fordeel for dette, naar de kun til dets Udøvelse have sandsynlig Sikkerhed. Imidlertid hører dette sidste til Undtagelserne, og man kan ikke vente selv af den redelige Mand, at han som Forpagter skulde anvende Noget paa Godssets Forbedring, som ikke med fuldkommen Sikkerhed blev ham erstattet i hans Forpagtningstid. Men det, der ikke forbedrer sig, forværres ganske vist, og det er derfor et sielent Tilfælde, at et Gods ikke afleveres i slettere Tilstand fra en Forpagter, end den, hvori han tiltraadte det.

Ganske anderledes forholder det sig i nogle Stater med Domaine-Forpagterne, hvilke have faaet deres Forpagtinger paa meget billige Vilkaar, omendstiondt paa kort Tid, og ved Regjeringens Grundsætninger ere sikrede, hver Gang at erholde Forklængelse deraf, naar de opføre sig som redelige Forpagtere og underkaste sig de nye Burderinger, der udsærdiges efter meget billige Grundsætninger, ved hvilke da oven i Riøbet tages Hensyn paa de af dem foretagne Forbedringer; ja, hvor de ved en fortrinlig Administration af deres Forpagtinger kunne erholde endnu fordeelagtigere, og kunne paa en vis Maade haabe, at disse gaae i Arv til deres Familie. En saadan Generaldomaineforpagter kunde ofte betragte sig som Eier, og i alle Henseender handle, som en Saadan. Under disse Betingelser har det været muligt, at Statsdomainerne, omendstiondt med betydelige Opoffrelser af reen Indtægt, have vedligeholdt sig. I andre Stater derimod, hvor man uden lovlig Hensyn paa Forpagternes personlige Karakter, bortforpagtede Domainerne til den Høistbydende, og

saa

saaledes vist nok drog en langt høiere Indtægt deraf, have alle i Forpagtningskontrakter anførte Clausuler og anordnede Kontrakter, hvilke den redelige Mand endnu mindre underkaster sig, ikke kunnet forhindre, at de betydeligen forværrede sig, og allerede ved nu giældende høie Kornpriser tiendeligen sank i deres Indtægter, saavel som i deres Produktion.

§. 124.

Da imidlertid mange Godseiere forhindres fra selv at bestyre deres Godser, og Bestyrrelsen ved Andre, uden Herrens umiddelbare Opsigt, ofte har store Vanskeligheder og Betæneligheder, saa synes Forpagtninger at være nødvendige; og en Indtægt, der saameget muligt betryggede saavel den Bortforpagtende, som Forpagteren og Godset selv, vilde være af største Vigtighed, ikke alene for Godseiere og for Agerdyrkere, men endog for det almindelige Bedste. Eierens Formue, der er anlagt i Jorden, vilde give sin Indtægt ved Afgiften, og den, der drev Haandteringen, kunde ganske ofre sin Kapital til Driivten. Jorden vilde yde den høieste Produktion, og derved forsøge sin Kraft og Værdi fra Aar til Aar, og da virkelig gjøre Forpagtningen vedholdende fordeelagtigere, end egen Bestyrrelse. I mit Værk engl. Landwirthschaft 2 B. 2 Afd. S. 87 har jeg gjort et Forslag, i Folge hvilket en Forpagter efterat en Termin er udløbet, uomgængelig kan fordrø dens Fortsættelse under visse Betingelser, naar Eieren ikke vil affinde sig med ham ved en passende og betydelig Summa, formedelst hvilken hiin faaer en tilstrækkelig Erstatning for de Fordøle han ved længere Dyrkning af dette Gods kunde drage af sine Forbedringer, saa at han i det mindste ikke behøver at frygte, at Godseieren uden de gyldigste Grunde vil opsigge ham, hvorved denne dog beholder det i sin Magt, selv igjen at tiltræde sit Gods, naar Omstændighederne tilraade det. Dette Forslag kunde endnu modificeres paa forskjellige Maader.

§. 125.

At modtage Inventariummet efter Taxation, har mange Vanskeligheder, og deri ligger ofte en stor Hindring for Forbedringer. Reent ud at sælge det til den tiltrædende Forpagter, har altid Fortrin, naar man kan blive enig med ham om Handelen; ellers sælger man det efter eget Tykke, og Forpagteren an-

Skaffer sig et nyt. Dog følger det af sig selv, at her aldeles ikke menes ganske korte Forpagninger. Ogsaa vil den første Indførelse af denne saa naturlige Indretning, der gjør alt Forskud og Caution ufornoden, finde Vanskeligheder i de Egne, hvor det Modfatte er brugeligt.

§. 126.

At Forpagtere skulde foretage betydelige Forbedringer, som bestandigen forhoie Landeiendommens Grundværd, kan aldeles ikke fordres; Veiligheden dertil er imidlertid saa hyppig, og Nytten deraf saa erkjendt, at begge Parter maae være tilbøielige til at fremme dem. Her kunde den Overenskomst skee, at Eieren leverede den dertil fornødne Capital, som kunde bestemmes til en vis Summa, imod at Forpagteren tilbød sig at forrente den med 10 Procent i hans Forpagningstid. Ved en saadan Forrentelse vil Forpagteren ikke foreslaae nogen Forbedring, om hvis reelle Nytte han ikke har den fuldkomneste Overbeviisning, og den Bortforpagtende behøver kun at undersøge, om en saadan Forbedring ogsaa er varig.

Ved alle Reparationer, hvad enten de ere store eller smaa, synes det hensigtsmæssigt, at Eieren betaler Materialet, men Forpagteren Arbejdslønnen. At lade smaa Reparationer skee paa Forpagterens og store paa den Bortforpagtendes Regning, hører til de skadeligste Betingelser man kan gjøre.

A r v e f æ s t e t.

§. 127.

Arvefastet. Arvefastet har det Særegne, at det yder den i hvis Hænder det er, en lige-
saa fri og sikker Benyttelse, som en fuldkommen Eiendom, og Jorddroten, under visse Betingelser, en sikker Indtægt, der ingen Risiko er underkastet og aldrig forringes.

Det er mere eller mindre indskrænkende, efter de derom sluttede Kontrakter. Ofte har man tilføiet allehaande Betingelser, hvilke uden reele Fordele, der for Jorddroten paa en anden Maade meget lettere kunde opnaaes, ere hoist byrdefulde for Arvefasteren, og forringe Jordeiendommens Værd. F. Ex. Indskrænkning

ning af Salg og Arveberettigelse, i det hiint ikke finder Sted, uden Jorddrottens Tilladelse, og denne kun i en vis Orden. I det ringeste maa der i de fleste Tilfælde for dette Samtykke betales en bestemt saa kaldet Indfæstning, og den nye Eier bliver paa en vis Maade paa nyt forlehnet dermed. Denne Indskrænkning, der nedstammer fra Lehnssystemet, er skadelig for begge Parter og for Sagen i det Hele, maa nødvendig formindste Jordeiendommens Værdi for Eieren, nedsætte Afgiften, følgelig forringe den størst mulige Indtægt for Jorddrotten, og overhovedet gjøre Jordeiendommens saa gavnlige fri Overgang fra een Haand til den anden vanskelig. Thi, naar den nye Besidder, foruden Kiøbesummen og foruden det, der maae anlægges i Avlingen, endnu skal betale en Indfæstning, saa vil dette affrække mangen fra Kiøbet. I Stedet for denne uvisse Indkomst, vil Jorddrotten staae sig bedre ved en forholdsmæssig forhøiet Afgift.

§. 128.

I de fleste Tilfælde betales ved Arvefæstningen strax en vis Summa under Navn af Arveindfæstning. For saavidt som denne sikker Jorddrotten imod Eiendommens Forværelse og betrygger ham hans Indtægt i rette Tid, er dette nyttigt; dog kan det vel sielden være raadeligt, at ansætte denne Arveindfæstning høiere, end fornødent er, fordi den Afgift, som faaes og ydes, vil derved formindstes i et større Forhold, især paa en Tid og i et Land, hvor Kapitaler ikke hyppigt ere den agerdyrkende Klasses Hænder. Konkurrenternes Antal maa nødvendig formindste sig derved, og enhver vil tilberegne sig denne Kapital til høiere Renter, end de, hvortil Jorddrotten kan benytte den.

§. 129.

Allerede for lang Tid siden havde man indseet Arvefæsternes Gavnlighed, og afhændet saavel Privatgodsfer som Domainer, hele eller udparcellerede, paa denne Maade. Men da man gik frem uden modent Overlæg, og det Skadelige og disse Indretninger strax viiste sig som en stor Forurettelse mod Jorddrotten; saa har man siden beraabende sig paa saadanne feilsulde, mislykkede Exempler udstreget dem, i Særbeleshed af alle Slags Dihensigter, og advaret Godsieiere og Regjeringer derimod.

Men

Men herved, som ved alle andre Statsøkonomiens Gienstande, kommer det kun an paa, at have sig til en høiere Standpunkt og overflue det Hele ved Forstaaens klarere Lys. Da vil man ikke lade sig blende af enkelte Exempler, der formædelst deres forulykkede Indretning gjorde det Gode tvivlsomt for fortsynede Dine; men lade hine Exempler tiene sig til Advarsel, for at undgaae lignende Feil ved en i sig selv ypperlig Sag.

Man havde nemlig ikke alene brugt den saa usikre og foranderlige Maalestof, Penge, til Eiendommenes Vurdering; men endog efter den da endnu saare ufuldkomne Agerdyrkningskunst gjort Indtægtoverslaget alt for lavt og aldeles overseet mange Tilliggender, der ved nogen Kultur kunde bringes til en høi Indtægt. Det viste sig altsaa snart, at Kontrakterne vare sluttede til den største Skade for Jorddrotten og til en alt for uforholdsmæssig Fordeel for Arvefæsteren, saa at man ogsaa derfor i en vis Stat troede sig berettiget til igien at ophæve disse Arvefæster ved et souveraint Magtsprog. Herved var Sagen kommet i endnu værre Rygte, og havde endog vakt Forpagternes Mistro imod sig.

Imidlertid er denne Sag igien bragt i Gang i adskillige Lande og faldet lykkelig ud, uagtet Raabet derimod. Det har i Særdeleshed viist sig, at ikke alene de offentlige Kasser, men ogsaa den almindelige Produktion, Befolkningen og Underfaaternes Velstand have vundet betydeligt ved udslykkede og arvefæstede Domainer, og om de første nye Forsøg af denne Slags end ikke skulde være ganske feilfri og indrettede til den størst mulige Fordel for de offentlige Kasser, saa have de dog bragt Sagen igien i Gang, og forudvirket den Overbeviisning, som kun Udfaldet kan give.

§. 130.

Det Væsenligste ved denne Sag er, at man rigtig vurderer Jordværdien, eller det, som den kan yde, efterat alle Omkostninger og Forpagterens billige Fordeel er fradraget, og dette ikke efter Pengenes foranderlige Værdi, men efter et bestemt Maal af Sæd, hvis Værdiforhold til alle andre Ting fra Arilds Tid har været og stedse vil blive sig liigt, naar Middeltallet udbrages af længere Tid og af større Qvantiteter. Det forandrer sig vel fra det ene Aar til det andet, og er i kort Tid endnu

endnu foranderligere end Pengenes Værd, men ikke i længere Perioder, og holder sig i Ligevægt med alle Livets sande Fornødenheder, fordi Arbejdsprisen i Almindelighed bestemmes derefter. Derfor bør Arvefæsteafgiften fastsættes til et vist Maal af den sædvanligste Sæd; men denne i Almindelighed ikke betales in natura, fordi Arvefæstningsafgiften da vilde i eet Aar blive af høi, i et andet af ringe Værdi; men derimod i Penge efter Middelpriisen i en Række af foregaaende Aar. Dog maae man, ved at uddrage denne Middelpriis, udelade de Aar og de Tider, hvori den ved Misvært eller andre overordentlige Konjunkturer var steget meget høit, fordi Arvefæsteren ved Misvært, uagtet de høie Priser, dog vel har havt Skade, og fordi det hverken er at vente eller ønske, at overordentlige Omstændigheder skal vende tilbage. Saaledes vilde det være høist ubilligt at bestemme en Middelpriis efter de sidste ti Aar, i hvilke alle Afgrøder vare middelmaadige, og hvor andre Omstændigheder indtraf, der forhøiede Prisen; thi sandsynligviis vilde da i de næste enhver Arvefæster derved gaae tilgrunde.

Imod denne Beregning af Arvefæsteafgiften efter Sædeprisen, har man indvendt, at, da denne kun forandre sig og synke, saa var heller ikke en vis Indkomst sikkert. Men den reelle Værd bliver altid den samme og kun den nominale forandrer sig. Med Hensyn paa Statens Indkomster, for hvilke man har anseet dette farligt, kunde en stor Deel af dennes Udgifter, i Henseende til det nominelle Beløb, lade sig forandre til bestemt Fordeel for det Hele, s. Ex. alle Besoldninger, hvilke da fra ti til ti Aar maatte forøges eller formindskes efter Pengenes stigende eller faldende Værdi, hvorved et passende Udkomme mere end nu var sikkert Enhver.

§. 131.

Arvefæstets Fordele ere saa indlysende, at der er ingen Tvivl om, at deres Indretning vil snart blive almindelig i vor nøie regnende Tidsalder, i det ringeste der, hvor Grundejendommene endnu er af betydelig Størrelse. Andre Fordele, som hidindtil have været overladte paa usikre og for begge Parter byrdefuldere Betingelser, ville nu modificeres efter denne Arvefæste-Indretning. Denne er uden tvivl den almindelige Tilstand og det høiere Agerbrugs sikreste Grundvold. Enhver Grundeier, Staten eller en privat Mand, vil kunne drage en sikker og virkelig ufor-

Arvefæstets
Fordele.

ander-

anderlig Fordeel af sin Jord, dens Værdi bestemmes derved paa en fast Maade, og Krediten derpaa kan være fuldkommen sikkert efter denne Værdi, da Afgiften selv kan sættes i Pant og Renterne umiddelbart hæves, saa at Eiendomsretten paa en vis Maade over, tillige med Hypotheket, og uden mindste Formalitet, er fuldkommen sikkert. Herved vilde hos enhver Nation den største Kapital, som hviler i Jorden, komme i Omløb, og enhver anden Formue erholdt tillige den største Sikkerhed.

Godseieren nødtes nu ikke tvertimod sin Villie og Tilbøielighed, til selv at dyrke sit Gods og kom ikke i Fare for at see det forværret af Forpagtere paa Tid. De utallige Fortredeligheder, som enhver Forpagtning volder, det nødvendige Opfyn og Kontrol og de mange Udbrug for tilfældig Skade faldt bort.

Men hvad der endnu mere fortjener at komme i Betragtning, Agerdyrkningen vilde snart derved faae et nyt Sving, naar enhver, der havde Lyft og Talent dertil, fandt Leilighed til, at drive den med en meget ringere Kapital, og dog med den Sikkerhed, som Kun Eiendom giver. Arvefæsteren kan handle fuldkomment som Eier, og alt hvad han anlægger i Godsset for Fremtiden, er hans; dog behøver han ikke at anstaa Grundkapitalen, men kun billig at forrente den, og kan derfor benytte hele sin Formue til Driftskapitalen.

§. 132.

Om man bør
oprette store
eller smaa
Arvefæste-
gaard.

Man har nu opfattet det indviklede Spørgsmaal: om det med Hensyn paa Stat og Almeenvel, saavel som paa Agerbruget selv er bedst, at oprette større eller mindre Arvefæstegaarde? Dette Spørgsmaal er besvaret meget forskielligt, og maatte nødvendig efter dennes eller hiins forskiellige lokale Synsmaader. I Almindelighed kan man efter min Formening besvare det saaledes: Man indrette i enhver Provinds, i ethvert Distrikt saadanne Arvefæstegaarde, som meest søges, og, hvad der er det samme, som betales dyrest. Hvor mere formuende og mere indsigtsfulde Landmænd melde sig til større Arvefæstegaarde, der give man dem disse, saaledes som de ønske dem, forudsat, at de ville betale dem ligesaa dyrt, som de, der attraae de mindre. Men, hvor der er en større Konkurrent af Saadanne, hvilken hverke have Formue eller Sands for større Udsælg, der give man dem ogsaa smaa. Efterspørgsel efter store, maadelige eller smaa Arvefæstegaarde, vil sikkert vise, hvilken Stør-

relser

velser, der er den nyttigste i Forhold til Folkets og den agerdyrkende Klasse's Kulturs tilstand, overeensstemmende med Jorderne og Lokalteterne.

Striden om store eller smaa Avlsbrugs Fortrin kan ingenlunde afgjøres, med mindre at Lokalteten bestemmes. Enhver har i Almindelighed sit særegne, som jeg i mit engl. Landwirthschaft 2 B. 2 Ufd. Pag. 91 o. f. har forsøgt kortelig at stille ved Siden af hinanden. Men jeg tilstaaer, efter min nærværende Overbeviisning, at jeg der i Almindelighed har indrømmet de store Avlsbrug alt for meget. Hvor der findes sand Arbeidsomhed og forholdsmæssig Formue blant de mindre Lodsieiere, og hvor disse i deres Haandtering ere uindskrænkede og forresten ikke alt for betyngede, der vil en frugtbar Grund ved smaa Eiere, hvilke bearbejde den med egne Hænder eller dog under eget uafbrudt Opsyn, kunne ikke alene — som nogle maaskee indrømme — frembringe mere, men ogsaa — hvad man snarere vil benægte — give en større reent Indtægt. Den Frygt, at alle Produkterne ville her igien fortæres, og at sælgelig Intet blev solgt, er ganske ugrundet, og kan kun være opstaaet ved at betragte de i visse Egne saa elendige Bønde-Avlsbrug, der af ganske andre Aarsager ere saaledes beskafne. Naar smaa Arvefæstere kunne betale deres Afgift, indkøbe saa mange Ting, leve vel paa deres Wiis, og endda have noget tilovers, hvorpaa vi see talrige Exempler i mange Egne, hvis Grund ingenlunde udmærker sig ved særdeles Frugtbarhed — saa maade de jo nødvendig have Noget at sælge, og dette Overskud vil, naar man nøie undersøger Sagen, overgaae det, som store Godser kunne fremvise af et lige Areal.

Dog maa man herved tage Hensyn paa enhver Egn's Kulturtilstand og Befolkning. I spagtbefolkede Distrikter, der ere langt tilbage i Kulturen, hvor Arbeidet er forholdsmæssigt langt dyrere end Jorden, og hvor derfor et mere extensivt end intensivt Jordbrug finder Sted, kan det Hele ikke dyrkes ved smaa Avlsbrug, og man vilde hindre de størres Drivt, naar man unddrog dem Arbejderne derved,

at man indkommede disse alle smaa Pletter, hvoraf de i al Fald blot ved noget andet Arbeide kunde ernære sig. Her bør man kun lidt efter lidt gaae over til smaa Udparcelleringer, eftersom Folkemængden tiltager og arbejdende Hænder tilbyde sig. Det er derfor en feilsuld Indretning, hvis Felger man tungt har sult, naar man i en vis Stat bestemte, at Enhver, som en Godseier gav Huus, ogsaa skulde tildeles et Stykke Jord paa omtrent 4 Tønder Land.

Ved de større Privatgodfers Udparcellering, og Overdragelse paa Arvefæste, gjør man desto bedre i, at henstille den Raade, hvorpaa de skulde deles, til Eieren selv, fordi den, det er ham fordeelsagtigst, og saa vil være det for det almene Vel. Ved Domainerne maa man vel hist og her tage særskilte Hensyn.

§. 133.

Fordeel for
private
Ejendomsere.

Eierne af store Jordegodser, hvilke ansaae disse og deres dem temmeligt byrdefulde Administration, som Kilden til deres Indkomster og derfor maatte drive dem, erholde ved dette Arvefæstehystem fuldkommen Sikkerhed for deres Indtægt, og befries derved fra denne Byrde og Bekymring. Hvo der hidindtil har besattet sig med deres Dyrkning af Tilbøielighed og med Fornøielse, maa dog altid befrygte, at denne Tilbøielighed ikke gaaer i Arv til hans Børn, og at altsaa hans Indretninger ville hendøe med ham. Naar han lægger sin Plan med Hensyn paa en hensigtsmæssig Parcellering og Arvefæstning, forelobigen anordner Markernes Inddeling og Gaardenes Opbygning, saa vil dette tilbyde hans Virksomhed og Indsigter Stof nok. En saadan Forberedelse, der overmaade meget letter de tilkommende Arvefæstere Sagen, og hvorved man kan give dem en Tegning ihænde af det de skulde erholde, vil drage dem hid i Mængde. Der behøves kun et Forstud, maa skee til at opføre de første Gaarde. Ved Salg eller ved Indfæstning af disse, kunng de andre indrettes og saa fremdeles. Den Godseier, der har Raadighed

over

over en Capital, vil altid lettere og med færre Omkostninger kunne fuldføre en saadan Bygning, end den tiltrædende Arvesæster, fordi han længere kan forberede den, og besidder mere Kundskab derom. Det vil altid være gjørligt, at beholde for sig selv en velbeliggende og udmærket storre Gaard i Nabolauget af Hovedgaarden, at sætte denne i Forbindelse med Have- og Vystanlæg, og derpaa at fremstille den landoekonomiske Haandtering i sin høieste Skjønhed, i sin særegne Ynde og Symmetrie. Og, naar han saaledes har omgivet sit Landsæde med venlige Bopæle for frie og virksomme Mennesker, hvis Marker sikkert om kort Tid staae i ulige høiere Kultur og tilbyde den største Mangfoldighed, saa vil dette give ham en langt skjønnere Udsigt, end den uoversæelige Flade af den forhenværende Herregaards- og Bondemark. Næst efter det Agerbrug, der paa den Gaard han beholder tilbage indrettes til Mønstre, vil Bedligeholdelsen, Inddelingen og Anlægget af Skove, Damme, Løremoser, Kalk- og Teglblanderier, maaskee endnu andre forbeholdte Liggender, maaskee Drikt og Indretning af tekniske Haandteringer tilfulde kunne beskæftige ham; og disses Bestyrelse kan dog nu lettere overdrages til Andre, end Godssets forrige store Avlsbrug.

Langt fra, at den Betyrning skulde være grundet, at dette Arvesæstesystem skulde frembringe de adelige, især de gamle Familiers Udelæggelse, er jeg meget mere overbevist, at det vil befordre deres Bedligeholdelse, ja, at det i mange Tilfælde endnu alene gjør denne mulig. Den bestemte Værdi, den sikre Rente, Godsernes upaatvivelige Kredit, den rigtige Beregning, som man kan gjøre over Indtægt og Udgift, og som paa ingen Sider lader befrygte Tab, maae sikkrere vedligeholde mange Familiers Velstand, og igien have andres allerede sunkne Stamgodser kunne jo, om man vil, ligesaa godt bestaae derved.

Fordeel ved
Domainerne.

Hvad Statsdomainerne angaae, da er den Fordeel som vinde, blot ved at bespare Administrations-Omkostningerne, Bygningsudgifter, Skadeserstatninger og Eftergivelse indlysende. Da end ei den tilkommende Afgift overgik den nærværende Tidforpagtning, maa herved den rene Fordeel allerede betydeligt forøges; men langt meer vil Staten middelbart vinde ved den høiere Kultur, Produktion og Befolkning.

Andet

Andet Hovedstykke.

Økonomie

eller

Læren om Avlsbrugets hensigtsmæssige Forhold, om
dets Indretning og Bestyrelse.

Handwritten text, possibly a title or header, appearing as a mirror image.

Handwritten text, appearing as a mirror image, including the word "Karten" and "Handwritten".

Vertical text on the right edge of the page, including words like "D", "Apf", "stode", "alf", "Ekriv", "men", "Hus", "ning", "hiint", "dered", "epnaet", "oecon", "relse", "Ekril", "Menig", "bered", "pleie", "Anvend", "om det", "denne", "som lan".

Ordet **Dekonomie**, er blevet brugt i mangfoldige Betydninger, og tilsidst af de Ordet's Betydning.
 Dydste i en meget urigtig. Efter dets Etymologie og oprindelige Betydning for-
 stode Grækerne derved, Indretningen og Bestyrelsen af Huus- og Familievæsenet,
 altsaa netop det samme, som vi kalde Huusholdning. Xenophon handler i sit
 Skrift om Dekonomien om huuslige Forhold, om Huusfolkens gjensidige Pligter,
 men kun i forbigaaende om Agerdyrkningen, for saavidt denne har Indflydelse paa
 Huusvæsenet. Han og flere Græker brugte ellers aldrig dette Ord om Agerdyrk-
 ning, men betiente sig dertil af Ordene Georgia eller Geoponia. Romerne toge
 hiint Ord i en meer omfattende og saare forskjellig Betydning. De forstode nemlig
 derved Sagttagelsen af de rigtigste Forhold, hvorved Hensigten af en Ting kunde
 opnaaes, Dispositionen, Planen, Inddelingen af ethvert Værk. Cicero siger:
 oeconomia causae, oeconomia orationis, og forstaaer derved en Retssags Fø-
 relse, en Tales-Disposition, i hvilken Bemærkelse det ogsaa er taget af nogle nye
 Skribenter, der tale om Dekonomien i et Skuespil, et Digt. I hiin Romernes
 Mening er dette Ord ogsaa taget af alle andre Nationers Skribenter, og de forstaae
 derved blot de enkelte Deles Forhold indbyrdes og til det Hele, det samme, som vi
 pleie at kalde Organisation, og Ordet erholder kun en virkelig Betydning ved dets
 Anvendelse paa en anden Gjenstand. Saaledes taler man om Naturens Dekonomie,
 om det dyriske Vegemes, om Statens og vist nok ogsaa om en Haandterings, hvor
 denne dog maa nævnes, naar det ikke af Sammenhængen forstaaes af sig selv. Der-
 som landoekonomiske Indretninger skulle forstaaes derved, saa siger Franskmændene:
 oecono-

oeconomie rurale, Engellænderen: rurale economy, dog forstaae disse afbrig derved den virkelige Udøvelse, den egentlig Agerdyrknings-Akt, men kun Agerbrugets Inddeling og Forhold. Kun i de Tider, da man i Tydskland troede at kunne forhoie enhver Videnskabs Værdighed ved et latinisk eller græsk Ord, og detiente sig derfor især deraf til Bogtitler, have nogle Stribenter begyndt ikke alene at kalde Læren om Agerdyrkingen, men Agerdyrkingen selv, Dekonomie, og dette Ord er af mange udelukkende brugt alene i denne Bemærkelse. Saaledes har Benckendorf betitlet sit vidtloftige Værk *oeconomia forensis*, efter hvilken Tittel man skulde vente et Værk om Retspleiens og Domstolens Indretning. Derefter have da ogsaa de, hvilke formene at drive Agerdyrking noget mere udstrakt og kunstmæssigt, kaldet sig Dekonomer, og endelig kalder Enhver sig saaledes, som er ansat til at drive paa Plovsfolkene, uagtet han ikke har det ringeste Begreb om Aulsbrugets rigtige Forhold.

Men dette Ord er endnu taget i en anden ligesaa fremmed Betydning. Fordi det nemlig er det Væsentligste ved en god Dekonomie, at opnaae Niemedet af ethvert Foretagende med saa ringe Omkostning som muligt, saa har man først derved forstaaet Sparsomhed i Almindelighed, dernæst Pengesparsomhed, og kalder vel endog Sierrighed, om ogsaa denne ganske forseiler sin Hensigt, Dekonomie; og derfor har man undertiden kaldt den en god Dekonom, der anvendte Intet paa sit Aulsbrug, men ndmagrede det.

Ogsaa kalder man Dekonomie Indtagters og Udgivters Besørgelse, og den, til hvem denne, især af geistlige Corporationer, er overdraget, Dekonomen.

Vi vende tilbage til Ordets latiniske Betydning, og forstaae ved Dekonomie, med Hensyn paa Læren om Aulsbruget, Læren om de hensigtsmæssigste Forhold, og om de Kræfters Styrelse og Anvendelse, ved hvilke Produktionen fornemmelig frembringes, og derfor handler dette Hovedstykke om de arbejdende Kræfters Anordning, Bedligholdelse og Styrelse, om Dvægbesætningens, eller rettere, om Foringens og Gjødnings Forhold til Agerdyrkingen, om de derpaa grundede Markinddelinger eller Aulingssystemer med Hensyn paa den Opnaaelse af Haandteringens Niemed, der under alle Omstændigheder er den fuldkomneste, nemlig den størst mulige vedvarende

rende rene Indtægt af hele Afsbruget; endelig om Afslingens Bestyrelse og dennes Fremlæggelse i Bøger og Regninger.

Arbeidet i Almindelighed.

§. 134.

Det er ved Arbeidet, at Mennesket erhverver og har erhvervet alt det, som Arbeide, Ri- den til at Fortieneste. det nyder. Hvad Jorden yder uden Arbeide, er saare lidet, og kan kun komme i Betragtning ved en nomadisk Levemaade. Alle Levnetsmidler, alle Nydelsler, al Velstand og Rigdom, selv den Capital, som er nødvendig til at tilvejebringe Arbeidet, skyldes vi det. Ved Mængden og Bestaffenheden af det Arbeide, der anvendes paa en Ting, bestemmes dens Værdi eller dens naturlige Priis.

§. 136.

Dog udfordrer Arbeidet et Material, hvorpaa det udøves. Dette Material giver Naturen til Agerdyrkningen i Jorden og af det Produkt, der ved Arbeide udbrages af Jorden, leveres Materialet, der anvendes ved ethvert andet Arbeide.

§. 137.

Det er vel altsaa ikke ganske og ubetinget rigtigt, naar man i den nyere Me- hvorvidt Jor- den og har Deel deri. tapolitik udleder Nationens hele Formue og Indkomst ene og alene af Arbeidet. Jor- den har en betydelig Deel deri. Men paa den anden Side gaar de forvidt, det betragte Jorden som den eneste Kilde til al Indkomst.

En Nation, som beboer en meget frugtbar Grund, kunde meget lettere have sig til en hoi Grad af Velstand, end en anden; men ofte var vel netop Jordens og Klimatets Frugtbarhed Aarsagen, hvorfor den ikke vilde.

§. 138.

Uden Arbeide bærer Jorden Intet, og ved Arbeidet faaer den først sin Værd. Først ved Ar- beide, faaer Jorden Værdi. I Nationernes Barndom tog derfor Enhver for Intet den Jord, han vilde bearbejde, fordi der den Gang endnu vare faa arbejdende Kræfter. Da man lærte at kende den Værd, som den ved Arbeide var i Stand til at erholde, tilegnede Magthaverne sig den, og satte en Priis derpaa. Denne var meget ringe, saalænge man fattedes Arbeidskraft og den Kunst at anvende den paa en hensigtsmæssig Maade. Efter- haan-

haanden som begge toge til, steg Jordens Priis, men tillige med denne Arbejdsprisen; og sølgelig blev ogsaa det ved begge fremkomne Produkt dyrere.

§. 139.

Forholdet
mellem Pri-
serne.

Derfor er der i kultiverede og folkerige Lande opstaaet et varigt Forhold eller Ligevægt imellem Jordernes Priis samt Arbejdets og Produkternes, beregnet efter Middeltallet af flere Aar, hvilket, om det end ved tilfældige Omstændigheder forstyrres, dog snart igien bringes i Orden.

§. 140.

Imidlertid er dette Forhold ikke overalt det samme, men retter sig efter Jordens Qvantitet og Qvalitet, i Forhold til de arbejdende Kræfter, til de videnskabelige Kundskaber, og til den for Agerbruget bestemte Driivtscapital. Jorden staaer i lav Priis, hvor der fattes arbejdende Kræfter, videnskabelige Kundskaber og Capitaler, og der staaer de Sidstes Priis høi, imod den Førstes. Naar derimod i en folkerig Stat de arbejdende Kræfter, Kundskaberne, og de til disses Tilveiebringelse og Forudbetaling nødvendige Capitaler have forøget sig, saa stiger Jordens Værdi i Forhold til hine.

§. 141.

Derpaa grund-
der sig det
Forrin, der
tilkommer
den extensive
eller intensive
Driivt.

Dette Arbejdsprisens Forhold imod Jordens Priis bidrager meget til at grundfæste de forskellige Dyrkningsystemer. Man kan i deres Yderlighed kalde disse det extensive og intensive Agerdyrkningsystem.

Hvor Jorden nemlig er godt Kiøb, men Arbejdet derimod dyrt, der maae man bestræbe sig for, at frembringe en vis Mængde af Produkter paa en stor Flade, men med saa ringe Arbejde, som muligt. Hvor derimod Jordens Priis er høi, men hvor Arbejdet tilbydes i tilstrækkelig Mængde og til billige Priser, der maae man, paa et mindre Areal, stræbe at frembringe den samme Værdi af Produkter — hvilket vel altid er muligt — ved en forøget Anvendelse af Arbejde.

Der er Egne i America, hvor man kjober en Ager god Jord for en Arbejdsdags Priis. I Belgien, i Engeland og i nogle Distrikter af Italien kan man neppe faae et ligesaa stort Stykke Jord i aarlig Forpagtning for Prisen af 80 Arbejdsdage.

§. 142.

§. 142.

Hvo der vil drive Agerdyrkning med en bestemt Capital, bør i det første Tilfælde købe et meget stort Areal, om han endog kun beholder lidt tilovers til Avlins- Nærmere Bestemmelse af det Forhold, hvorunder man bør vælge den ene eller den anden gens Drivt. Han maa drive extensivt Agerbrug, med saa ringe Anvendelse af Arbeidskraft, som muligt. I det andet Tilfælde derimod bør han købe et lille Areal, ikke allene fordi Jorden er dyr, men ogsaa fordi han maa beholde en større Capital tilovers til at betale det forøgede Arbeide, der skal anvendes. I hiint Tilfælde kober man ofte Gods, hvor Høvet alene er tilstrækkeligt til de nødvendige Arbeider, og hvor derfor, naar Inventariummet eengang er tilstede, kun et ubetydeligt Forskud i rede Penge behøves til Avlingsdriften.

Jo lettere Kjøb Jorden er, jo mindre tilraadelige blive de Forbedringsarbeider. Hvor man kan købe en Ager Jord til 15 Rigsdaler og drager deraf 2 Rdlr. rene Fordeel, vilde det maaskee være usordealagtigt derpaa at anvende 15 Rdlr. i Forbedringsomkostninger, f. Ex. ved Mergling, om den endog derved gav den dobbelte Indtægt, fordi man for disse Omkostninger kunde købe endnu een Ager, der forrentede sig ligesaa stærkt, som de paa hiin anvendte Forbedringsomkostninger.

Jeg siger maaskee, thi der gives dog mange Forhold, hvorunder det vilde være sordealagtigere, at forbedre en Ager eller et Gods, som man allerede eier, med de Omkostninger, hvorfor man kunde købe et andet.

§. 143.

Naar Agerjorden er dyr, blive ogsaa derved Produkterne noget kostbarere, dog ofte kun i et ringe Forhold. Men Ageren er ikke altid dyr, om endog Produkterne ere det, fordi man af Mangel paa Kræfter eller Kundskaber ikke forstaaer at benytte hiin og tilstrækkeligt at frembringe disse. I hiint Tilfælde bør man anvende saamegen Anstrængelse, som muligt, paa Produktionen; i dette bør man vel overveie, om man anvender sin Capital sordealagtigt, enten til at købe mere Jord, eller ogsaa til at bearbejde den bedre.

§. 144.

Quenskjøndt Extremerne af Jord til meget let Kjøb og meget dyr Arbeidsløn, eller af dyr Jord og lav Arbeidspriis, sielden eller aldrig forekomme i Sydland, saa findes dog mange Gradationer af dette Forhold i forskjellige Provindser og

Distrikter, hvilke man ved Avlsbrugets Indretning nøie bør overveie, for derefter at kunne bestemme sig til et mere eller mindre intensiøst Avlingsystem.

Hvis vil Kobbeldrivt med lang Hvile og Godning, som falder paa Græsgangene, spare meget Arbeide; her vil en aarlig Frugtveret med Foderdykning og Staldforing fordeelagtigere forøge Arbeidet, og uagtet de større Omkostninger betydeligt forøge den rene Indtægt.

§. 145.

Om Arbeids-
lønnen er ste-
get.

Det er i nogen Tid blevet en almindelig Klage imellem Landmændene, at Arbeidernes og Tjenestefolkenes Løn er steget saa overmaade meget, og man anseer dette for et stort Onde. Mange ansee dette som Aarsagen til de forhøiede Sædpriser. I de Egne, hvor Hoveriet er tildeels ophævet, søger man igien Aarsagen til den stegne Arbeidsløn i denne Ophævelse. Men det er meget mere Levnetsmidlernes stegne Pris, tillige med den derved virkede Opmuntring til større Produktion, hvilken har maattet forhøie Arbeidslønnen efter Pengepriserne, og ved Hoveriets Ophævelse er meget mere de arbejdende Menneskers Virksomhed forøget, og følgelig Summen af det forreftede Arbeide forstørret, hvorfor dette snarere maa virke til Arbeidslønnens Forringelse.

§. 146.

Men hiin Klage er, som oftest, ganske ugrundet, og Arbeidsprisen For-
dyrelse er kun nominel, aldeles ikke reel, da Pengenes Værdi nemlig har forringet sig mod den af alle andre Ting; men Prisen derimod paa alt det Dørlige, især paa Sæden, staaer fordeelagtigere mod Arbeidsprisen end forhen.

Man maae adskille vel de Aarsager, hvilke, naar man regner efter Penge, virke paa Arbeidslønnens Stigen eller Falden. De ere følgende:

Hvor ved Ar-
beidslønnen
stiger og fal-
der. Den er
og maa være
i et vist For-
hold til Pri-
sen paa Lev-
netsmidlerne.

1) Priserne paa Livets Fornødenheder. Arbeideren maa nødvendigviis fortjene saameget, at han og i det ringeste end een Person eller to Børn kunne leve deraf, og paa saadan Maade, at de ikke tabe Kræfterne og Helbred, og at de tillige deraf kunne opdrage deres Børn. Havde de hidindtil ikke havt mere end dette Nød-tørftige, og Livets Fornødenheder nu stege, uden at Arbeidslønnen forhøiedes, saa vilde de snart blive saa elendige og fattige, at de bleve uduelige, ikke kunde opdrage deres Børn friske og sunde, og saaledes vilde snart deres Antal formindste sig saameget, at de saa nu Tilbageblevne kunde fordre en desto større Løn. Der maa altsaa nødven-

digen

digen blive et vist Forhold imellem Prisen paa Levnetsmidlerne og Arbeidslønnen, og dette Forhold kan kun paa en kort Tid og altid til Skade ophæves, men kommer snart igien af sig selv i Ligevægt.

Stiger Arbeidslønnen i en Egn af een af de andre Aarsager over sit Forhold til Levnetsmidlerne; saa fortjene selvfølgelig Arbeiderne meer, end de behøve til Nødtørst, saa ville de tidligere gifte sig, avle og opdrage flere Børn, og saaledes vil denne Klasse og de Arbeidsøgendes Antal forøges, hvorved Lønnen igjen maa falde.

Smidlertid følger denne Virkning ikke hurtigt, og retter sig ikke efter den aarlig afværende Kornpriis, men kun efter det i en lang Række af Aar udsundne Middeltal. En pludselig Dalen af Levnetsmidlernes Priis kan meget mere fremvirke det Modsatte, da saadanne Arbeidere, hvilke kun kiende Nødtørstighed og ikke have Sands for Besparelse, kunne nu i tre Dage fortjene saameget, som er tilstrækkeligt til denne Nødtørst, og hvortil før udfordredes fem Dages Arbeide. De ville nu let forledes til kun at arbeide tre Dage om Ugen, hvorved Arbeidet i det Hele betydeligen formindskes og hvoraf følger, at den der behøver det, maa betale det desto dyrere. Men ogsaa dette er kun forbigaaende, fordi dog flere Mennesker sødes og drage derhen, hvor der er større Fortieneste; og med den større Fortieneste vaagner dog hos de Fleste det Ønske, at fortjene endnu mere og at spare noget, hvilket før var ganske undertrykt ved Umuligheden af at kunne tilfredsstille det.

I alle Egne, der ikke ere aldeles blottede for Mennesker, retter altsaa Arbeidslønnen sig i Almindelighed efter Prisen paa Levnetsmidlerne, og man vil efter Tingenes sædvanlige Løb næsten allevegne og til alle Tider kunne have den samme Mængde af naturligt (ei ved Kunst tilveiebragt) Arbeide for i Tønde Sød, omendskiøndt Nominal eller Pengeprisen er meget forskiellig.

For at Arbeidernes Tilstand kan blive den samme, handler den Landmand, der har ansat det nødvendige Antal arbejdende Familier paa sin Eiendom, baade rigtigt mod sig selv, og billigt mod disse, som overlader dem, i Stedet for en Deel af deres Pengeløn, de dem nødvendige Levnetsmidler til en faststaaende Priis, eller ogsaa forhøier og formindsker deres Løn i Penge, efter det Forhold, hvortil han
følger

salger dem disse Fornødenheder, forudsat, at han har forsikret sig disse Menneskers Arbejde til enhver Tid. Om Staten endog vil ved Politieanordninger bestemme Arbejds- og Følkelønnen — hvoraf Nytten er meget uvis — saa maatte det ikke være efter Penge, men efter det almindeligste Levnetsmiddels, Rugens Priis.

Antagelse af
en idealf
Mynt, eller
en anden
Maalestof for
Tingenes
Værdi.

Naar en Arbejder skal kunne ernære sig, vedligeholde tilstrækkelig Kraft, og tillige kunne opføde to Børn, saa maa han i 9 Arbejdsdage ved simpelt Arbejde, uden Anstrængelse, kunne fortiene omtrent 3 Skiepper Rug, hvorved antages, at hans Kone selv fortiener sin Underholdning. Saae Dagarbejderne end hist og her mindre, i Særdeleshed siden Sædpriserne ere stegne saa betydeligt, saa har man tilstaaet dem andre Fordelse, som have gjort det muligt for dem at ernære sig, hvilke man vist nok bør beregne, naar man taler om Arbejdsomkostningerne. Jeg antager derfor $\frac{1}{3}$ Skieppe Rug, som den ringeste Betaling for en Mand's sædvanlige Dagarbejde. Og da Arbejdets og Sædens Priis giver et langt varigere Forhold, der til alle Tider og Steder bliver sig selv mere ligt ved Avlingsberegningerne, end Pengenes for- anderlige Værd, saa antage vi denne Priis paa et Dagarbejde, eller en tredie Deel af en Skieppe Rug, som en idealf Mynt ved vore Avlingsberegninger, og betegne den med et #.

Naar man vil reducere denne idealf Mynt til Penge, saa maa man udfinde Middelpriisen paa en Lønde Rug for omtrent 10 Aar i sin Provinds eller Distrikt. Sielder f. Ex.

1	Lønde Rug	8	Rbdlr.	, saa er	1	#	2	Mk.	=	8	Sk.
1	"	10	"	"	1	#	2	"	8	"	
1	"	12	"	"	1	#	3	"	"	"	
1	"	16	"	"	1	#	4	"	"	"	

Da Arbejdslønnen og Fortæringen udgjøre de vigtigste Artikler i ethvert Avlsbrugs Regnskab, saa ville de abstracte og hypothetiske Beregninger, som vi have over Forholdene ved Avlsbruget i Almindelighed være gyldigere og mere passende, end naar vi derved betiene os af Penge, hvilke bestandigt kun angive den nominelle, ikke den reelle Priis paa en Ting.

§. 148.

2) Næringsveienes Forøgelse eller Formindskelse. Naar der spørges mere efter Arbejderne, søge disse naturligvis at drive deres Løn i Veiret, og Arbeidslønnen stiger i hele Egnen. Den af denne Aarsag stegne Arbeidsløn er uden Skade, ja endog fordeelig for Landmanden. Den er en Folge af Egnens forøgede Velstand, og tillige dennes Aarsag, maaskee forbunden med større Udlæg for Landmanden, men i Almindelighed med endnn større Fordeel. Thi den ved Industrie forøgede Velstand fremvirker sikkert Produkternes hyppigere Efterspørgsel og en høiere Priis derpaa.

En Undtagelse er det dog, naar Arbeidernes hyppige Søger ikke hidrører fra en fast grundet Industrie og reel Velstand, men fra et forbigaaende Foretagende eller Arbeide, f. Ex. fra et betydeligt Chaussee-Anlæg, en Kanals Gravning o. s. v. Her kan en pludselig Stigen af Arbeidslønnen blive skadelig og sætte Landmanden i en stor Forlegenhed, hvorfor Folkene til saadanne offentlige Arbeider aldrig bør samles blot fra Nabolauget, men fra fiernere Egne, saafremt Regjeringen ikke vil bringe Uvilsbruget i en saadan Egn i Forvirring.

Naar derimod Næringsveien aftager i et Land, og Arbeide søges mindre, saa tilbyde flere Arbeidere deres Tjeneste, end man kan bruge, og man formindsker deres Løn. Men den synkende Arbeidsløn er her Beviset paa den dalende Industrie, og det nære Bausel om dens Forsald og om Forarmelse, sølgelig aldeles ikke fordeelig for Landmanden.

Da imidlertid Antallet paa de Arbeidsøgende snart pleier at sætte sig i Ligevægt med dem der søge efter Arbeidere, fordi der ved Forøgelse af de sidste og ved forhøiet Løn snart indfinde sig flere, men de arbejdende Mennesker, naar Lønnen altfor meget formindskes, enten begive sig bort eller gaae til Grunde; saa forandrer Arbeidslønnen sig kun, medens Industrien er i Stigen eller Falden. Bliver den staaende paa sin Punkt, saa ville netop saamange Arbeidere have indfundet sig, som man behøver, og Arbeidslønnen er — især naar man ikke seer paa den nominelle, men paa den reele Priis, eller paa dens Forhold til Produkternes Værdi — aldeles ikke bestandig høiere i saadanne Egne, hvor stor Industrie hersker, eller ringe, hvor denne

denne ganske fattes. Fortieneste har i enhver Egn frembragt arbejdende Mennesker nok, derimod lod Mangel af Fortieneste i denne Menneskene udvandre eller uddøe. I denne Sidste fattes det da ofte paa de nødvendige Arbejdere i saadanne Aars-
 tidder, hvor man søger mange deraf; og da de udenfor Høsttiden ikke finde Fortieneste, saa lade de sig desto dyrere betale, naar de da søges.

Saaledes er i Engelland Arbejdsprisen paa de landlige Forretninger, i Forhold til Prisen paa andre Ting, virkelig ringere end hos os, ja den er i nogle Egne virkelig saa lav, at de arbejdende Mennesker slet ikke kunde bestaae, naar de ikke fandt bestandigt vedvarende Arbejde, og de ikke ved de her værende, men paa den anden Side hoist byrdesulde, Fattig-
 anstalter, fandt Understøttelse.

§. 149.

Mangel paa Arbejdere, forarsaget ved Landeplager. 3) Virkelig Mangel paa Arbejdere, forarsaget ved Landeplager. Smittefygdomme, Hungersnød eller Krig kunne saaledes blotte visse Egne for Mennesker, at hvormeget end Industrien som en Følge heraf er aftaget, fattes det dog paa saadanne til de nødvendige Arbejder, og de saa Tilbageblevne kunne da fordrø en meget høiere reel Arbejdsløn. Dette er den sørgeligste Aarsag til en stegen Arbejdsløn, fordi Produkternes Værd aftage, tilligemed denne Forhøielse. Dette var maaskee det eneste Tilfælde, hvor Landmanden har Aarsag til at klage over Arbejdslovens Stigen, og hvor han maa gjøre det til en Lov for sig, at spare Arbejde. Ellers er Arbejde seldent saa dyrt, at det rigtig anvendt, ikke fulde-
 rigelig betale sig.

Denne Materie er særdeles tydelig og overbevisende fremstillet i Kraus's Staatswirthschaft, I B. S. 197:248.

§. 150.

Lønnen og Arbejdets Pris bør nøie afvies. Ved Arbejdsprisens Beregning og Bedømmelse maa vel gøres Forskiel paa Lønnen og selve Arbejdets Pris. Hiin kan ofte være høiere i een Egn, end i en anden, og denne dog alligevel lavere. Thi Menneskenes Kraft, Virksomhed og Duelighed er meget forskiellig, og retter sig hyppigt efter den Næring og den Velstand, hvori de leve paa deres Maade. En Arbejder, som jeg daglig giver 3 Mark, kan ofte saavel med Hensyn paa Arbejdets Mængde, som paa dets Godhed, forrette mere end to Gange saa meget Arbejde, som en Anden, der faaer 1½ Mark. Hvor
 der

der altsaa gives flittige og især i visse Arbeider duelige Mennesker, er Arbeidet i Almindelighed lettere Kiøb, om end Lønnen staaer høiere.

§. 151.

Omendkjøndt ethvert hensigtsmæssig anvendt Arbeide altid betaler sig rigeligt, og Besparelse i Arbeidsløn i Almindelighed tilkiendegiver en slet Deconomie, saa er dog den størst mulige Benyttelse af Arbeidet og af dets Tid et af de vigtigste Momenter, hvorpaa den sande Deconomist bør see. Mange lære dette først ved en lang Erfaring, og det er sandt at denne kan give et meget rigtigt Dørblik og Følelse derfor. Men ved at iagttage visse Grundsætninger, hvilke Theorien allerede lærer os, vil man meget hurtigere og rigtigere erhverve sig dette Dørblik, uden at give saa mange Lærepenge, som Erfaring fordrer, naar denne skal være den eneste Lærere.

Arbeidsbesparelse ved dets rigtige Anvendelse.

§. 152.

Arbeidets rigtige Anvendelse er langt vanskeligere i Nødsbruget, end ved Manufacturer og Fabrikdrift. Thi det Arbeide, som anvendes paa et Produkt, kræver som oftest kun et kort Tidrum. Det hviler derpaa et langt længere, hvori Produktets Fuldbendelse for det meste alene overlades til Natur-Kræfterne, indtil dette igjen maae anvendes for at tilendebringe den. Efterat ethvert Slags Sæd er nedlagt i Jorden, er der en Tidlang intet synderligt derved at forrette; derimod skrider Arbeidet ved et Fabrikat bestandigt frem, indtil det er fuldendt. For at Landmanden uophørlig kan benytte sine arbejdende Kræfter, maa han deels frembringe mangfoldige Produkter, deels indrette hele Nødsbrugets Gang saaledes, at enhver Tidspunkt har i det ringeste sin forberedende Beseftigelse. Produkterne maa han udvælge saaledes, at det Arbeide, som ethvert af dem udfordrer, til rette Tid indgriber i Forretningernes Løb, men at aldrig flere nødvendige Forretninger sammentræffe paa een Tid, end han kan bestride med de Kræfter, der ere til hans Raadighed, eller som han kan tilveiebringe.

Dette er vanskeligere ved Nødsbruget, end ved andre Næringsocie.

§. 153.

Uf store Arbeider maa man aldrig foretage mange paa eengang, allermindst paa meget fraliggende Steder. Man maa saavidt muligt lægge Haand paa det ene efter det andet, og med al Kraft fuldende ethvert; deels for Opsynets Skyld, deels

Regler ved Arbeidets Indretning, og Forbindelsen i Almindelighed. fordi

fordi derved kan opvækkes en vis Kappelyst imellem Arbeiderne, naar mange deraf ere samlede under Opsyn; hvorimod de, naar kun faa bruges ved et stort Arbeide, næsten forstrækkes over dets Vidtløstighed, blive endog modløse ved den ringe Fremgang, som det gjør, ja troe endog, at man formedelst dets store Omfang ikke engang vil kunne bemærke, om de ere komne af Stedet. Ved saadanne store Arbeider er det meget bedre, at have et Meeneste eller et Par Heste og Vogne for meget, end for lidt.

Ved mindre Arbeider derimod maa man vel vogte sig, at man ikke ansætter flere end derved behøves. Ellers staae de let i Veien for hverandre, forlade sig den ene paa den anden, og troe let, at man selv antager Arbeidet for at være vidtløstigere, end det virkelig er. En tilbørlig Bestemmelse af de Kræfter, der udfordres til ethvert Arbeide, er derfor af den største Vigtighed. Man lærer at kiende denne ved noie at lægge Mærke til, hvormegen Tid og Kraft der behøves i enkelte Afdelinger eller i det Hele.

§. 154.

Fremfor alt bør man foretage og med al Kraft drive de større Arbeider, hvis heldige Udfald berøer paa Veirliget, saasnart dette er indtruffet. Her maa man omgaaes gierrigt med hvert Minut. Forstyrres de ved en Forandring i Veirliget, saa strider det mod den i forrige §. angivne Regel at gaae over til et andet stort Arbeide, med mindre særdeles Naarsager og maaskee Sandsynligheden af, at det til hiint Arbeide ugunstige Veirligt kunde blive langvarigt, gjorde det raadeligt. Det er imidlertid bedre, i saadanne Mellemrum at foretage smaae Arbeider, som ogsaa bestandigt ere nødvendige, og hvoraf ethvert snart kan fuldendes. Thi man bør gjøre sig det til en Regel, ikke at lade et begyndt Arbeide ufuldendt, hvilket man dog maatte gjøre ved de større Arbeider, naar Veirliget igien blev godt for det første Arbeide.

§. 155.

De paa de meest fraliggende Forder nødvendige Arbeider bør man i Særbeslæthed strax begynde med al Kraft, for hurtigt at fuldende dem, thi Tilsynet er vanskeligere derved, og der spildes megen Tid paa Veien. Dette er især Tilfældet, naar en ofte gientagen Ombytning af Værktøiet og dets Istandsættelse er derved nødvendig.

vendig. Man maae overhovedet undgaade saavidt muligt at ombytte Redskaberne, og efterhaanden at forrette det Arbeide, der skal udføres med ethvert især, ogsaa af den Aarsag, fordi Mennesker og Dyr bestandigt arbeide med mere Duelighed, naar de først ere blevne vant dertil.

§. 156.

Et nødvendigt eller et eengang besluttet Arbeide opfattes aldrig med Fordeel, naar man kan samle de dertil nødvendige Arbeidskræfter, om det endog i den nærværende Tidspunkt skulde koste noget mere, end det i en anden kunde bestrides med. Man tænker ofte, at der dog nok vil komme en Tid, hvori det kan udføres for ringere Arbeidsløn. Men en Besparelse erstatter sjældent Skaden af en Forsømmelse, og hvad der skal ske vil altid udføres jo snarere jo bedre.

Det er derfor altid godt at have et Overskud af arbejdende Kræfter til sin Disposition, og om man end ikke altid kan bruge dette Overskud med saa stor Fordeel, som de nødvendige, saa vil det dog ikke let mangle den kloge Landmand paa Leilighed til saaledes at bruge det, at det i det ringeste vilde betale sig. At dette imidlertid har sine Grændser og at man ogsaa kan belæse sig med for mange Arbeidere og for mange Arbeidsbyr, følger af sig selv.

Der gives Produktioner, ved hvilke Arbeids Værd udgjør Hovedsagen. Der gives andre, hvorved Arbeide vel ogsaa er nødvendigt, men ved hvilke Ageren og Gødningen have en større Andeel end hiint. Paa disse sidste maa Arbeidet fremfor alt anvendes, fordi Ager og Gødning uden dette ikke kunne udrette deres Deel. Overskuddet af Arbeidskraft kan da anvendes paa de første, om de endog kun give en ringe Fordeel.

Naar man imidlertid foretager saadanne Produktioner, hvis Værd fornemmelig skyldes det derpaa anvendte Arbeide, saa maae man i Forveien noie overlægge, om Arbeidet ogsaa vedholdende nok kan anvendes derpaa, uden at undrages andre Produktioner, i hvilke Jordens Kraft har større Andeel. Thi kunde man ikke tilendebringe hine, saa vilde det første derpaa anvendte Arbeide være gandske tabt.

Derfor har mange Værkers eller saa fordelagtige Dyrkning sine Betænkeligheder, fordi den fordrer meget Arbeide, i Særdeleshed naar disse Arbeider kunne træffe sammen med hine.

vigtigere. Og da dette ikke let lader sig beregne ved Dyrkningen af forskellige Værter, saa bør man ikke foretage en saadan, naar man ikke er vis paa, til enhver Tid at kunne have et fuldkommen tilstrækkeligt Antal Arbeidere og det nødvendige Opsyn.

Af denne samme Aarsag bør man sielden følge den af Mange foreskrevne Regel, at en Landmand bør paa alle Maader undgaae at udgive rebe Penge, og selv avle Alt til eget Behov. Hertil kommer endnu, at man ikke kan beregne, om man kommer til, fuldkomment at benytte den uvisse Afgrøde af Produktionerne, hvis Salg paa Landet selv som oftest er meget uvis, og hvis lille Dvantage dog ikke kan betale en videre Forsendelse.

§. 157.

I øvrigt er ogsaa Sagttagelsen af de mindre Arbeider af stor Bigtighed, da ellers megen Tid bortodles paa dem alle tilhobe. Dersom de bør foretages til en bestemt Tid og ved et vist Veirligt, saa maae man aldrig tabe dem af Hukommelsen og sørge for, i denne Tidspunkt at have Arbeidere ved Haanden. Kunne de dermod opsættes og udføres til enhver Tid og i ethvert Veirligt, saa maae man vel iagttage den Tidspunkt, i hvilken man ikke kan benytte sig af Arbeiderne til større Foretagender.

§. 158.

Hvorvidt De-
ling af Arbei-
det ogsaa i
Avisbruget
forbedragt-
gen kan an-
vendes.

Den mangfoldige Afskillelse og Deling af Arbeide, som i Fabrikker er af en saa beundringseværdig Gavnlighed til at spare Tid og Kræfter og til at øve Arbeiderne, kan ikke anvendes i den Grad ved Avisbruget. Smidlertid kan dog ogsaa her, ved mange Arbeider, særskilte Arbeidere anstilles til enkelte Dele af Forretningen, saa at enhver, med særegne Værktøi og Haandgreb forretter en vis Deel af Arbeidet. Den sparede Dvergang fra et Værktøi til det andet og den større Øvelse i eet og det samme Haandgreb, hvilket især kommer i Betragtning hos slive Folk, gjør en betydelig Forskiel, ikke alene med Hensyn paa den Tid der anvendes, men endog i Henseende til den Fuldkommenhed, hvormed enhver Deel af Arbeidet forrettes. Men herved kommer det meget an paa, at Arbeidets forskellige Dele gribe i hverandre paa tilbørlig Maade, at enhver Arbeider har nok, men ikke formeget at gjøre, og at den ene ikke behøver at vente paa den anden, hvorfor man nøie maa kiende Arbeidet og Arbeiderne og forstaae at afveie Kraft og Tid. Passer alt godt tilfammen, og er Sagen først ret bragt i Gang, saa opvækkes derved ofte Kappelyst imellem Arbeiderne. Er dette derimod ikke Tilfældet, saa kan Uvirkosomhed kun befordres herved,

i det

i det enhver undskylder sin derved, at han har maattet vente paa den anden. Arbejderne have da ogsaa et Paastud til at skyde Skylden paa hverandre, naar Arbeidet er slet gjort.

Exempler: Sædens Regning og Opbindelse, Lægningen, Kartoffeloptagningen o. s. v.

I store Avlsbrug finder ogsaa en Deling af Arbeidet forsaavidt Sted, at en Deel af Folkene forrette Arbeidet med Hest og Bogn, en anden Deel forretter Haandarbejder, og ofte vel endog kun visse Arbejder til enhver Aarstid. Smidletid kan kun sieldent, formedelst Arbeidets Forskiellighed, Een blive hele Aaret igiennem ved det samme Arbeide. Og herved erholde store Avlinger vist nok et Fortrin for de mindre, og tabe kun igien derved, at enhver arbejder her med mindre Anstrængelse, end i mange af de smaa.

En Deel Arbejder kunne forrettes ligesaa godt af svagere Personer, Fruentimmer og Børn, som af stærkere, og koste meget mindre ved de første. Det kommer altsaa meget an paa, at fordele de Arbejder, der kunne forrettes af stærkere og svagere Personer saaledes, at man hele Aaret igiennem kan beskæftige enhver med passende Arbeide, og at man ikke skal nødes til at bruge Mandfolk til saadanne, som ogsaa Fruentimmer kunne forrette.

§. 159.

Man har saakaldte Avlings-Calendere, hvori Forretningerne ere optegnede fra Maaned til Maaned, eller endog fra Uge til Uge i den Orden, hvori de formenes at følge. Mange sætte en høi Værd derpaa, og af den Aarsag forfærdiges der endnu bestandigt nye. Jeg anseer dem for gandske udelige og vildledende for Begyndere. Den gunstige Tidspunkt til Arbejderne afviger i forskiellige Aar ofte meer end en Maaned i et og samme Klima. Forsinkelsen eller Paastyndelsen af een Forretning forsinker eller paasthynder mange andre, eller omvendt, da man maa gjøre det ene tidligere, naar man først kan gjøre det andet sildigere. Desuden har ethvert Avlsbrug sin egen Gang, efter dets særegne Indretning, hvilken kun i individuelle Tilfælde lader sig beregne for ethvert især. Den der i en saadan Calendar først skal eftersøge hvad han bør gjøre, vil forrette Alt i Utide.

Der-

Arbejdet
Overslag.

Derimod er det høist nyttigt, at enhver Landmand i ethvert Aar gjør sig et Overslag over alle de Forretninger, som maae foretages i et vist Tidsrum, der foretegner sig Arbejderne med deres større eller mindre Bigtighed og med de forhen angivne Betingelser, og derved ikke alene lægger Mærke til de større Arbejder, hvilke han vel kan erindre, men i Særdeleshed de mindre, hvilke saa let gaae af Minde, hvad enten disse nu udfordre en nøie Tagtagelse af Tid og Veir, eller at de altid kunne foretages, naar hine levne Tid og Kraft. Derved vil man da maaſtee kunne forud beregne, om der med Fordeel kan anskaffes flere arbejdende Kræfter, eller om man, naar dette er ugjortligt, skal lade nogle Foretagender fare og hvilke.

Spændets Arbejde.

Heste og Drer.

§. 160.

Da Antallet af de Folk, der bør holdes, og disses Slags for største Delen rette sig efter Spændet, saa maa først Forholdet af dette sidste udfindes.

Spændet bestaaer i Almindelighed af Heste og Drer. Anvendelsen af Esler og Mulekler forekommer alt for sjeldent, til her at omtales. At forespænde Køerne finder vel Sted i smaa Avlsbrug i nogle Egne, hvor det ikke synes uhensigtsmæssig, har ogsaa undertiden maattet anvendes i Nødsfald, men er dog i det Hele uden for Reglen.

§. 161.

Strid om Hestenes eller Drernes Fortrin.

Om Fortrinnet bør indrømmes Heste eller Drer har man stridt ofte og længe, men begge Parter have altfor eensidigen og ofte med altfor stor Animositet betragtet Sagen, hvorfor hiin Strid da heller ikke kunde bilægges og Sagen bringes til et sikkert Resultat.

§. 162.

Hestenes Fortrin.

Hestene have et umiskjendeligt Fortrin i følgende Henseende: De passe til enhver af Landmandens Forretninger, paa enhver Veir og i ethvert Veirligt. Man behøver derfor ikke, hvor der blot holdes Heste, at udvælge

Ar-

Arbejderne for dem, men man bruger hele sit Spænd til enhver foresaldende Forretning, og lader ingen Deel deraf hvile.

De forrette ethvert Arbeide hurtigere og holde tillige bedre ud. Man kan derfor ikke alene i den samme Tid fuldende Arbejderne hurtigere med dem, men endog affordre dem længere Dagarbeider. Derfor forrette ogsaa Kudskene med et lige Antal Heste mere end med Oxer.

Om de end ikke ved at trække en sædvanlig Bægt yttre mere Kraft end Oxerne, saa overvinde de dog, formedelst deres Bevægelses Hurtighed og ved deres Energie mangen kort Modstand, for hvilken hine blive staaende.

S. 163.

For Oxerne tale derimod følgende:

De forrette den større Deel af de med Agerbruget forbundne Arbeider, Pløieningen og korte Kiørseler ligesaa godt som Hestene, og man kan i et sædvanligt Dagarbeide næsten vente ligesaa meget af dem, naar de kun fødes vel. Pløieningen forrette de i visse Henseender bedre end Hestene.

Fordele ved Oxerne.

Omkostningerne de vilde ere betydeligt mindre. Deres Indkjøb kommer efter et Middeltal langt fra ikke saa dyrt. Deres Seleteri er meget lettere Kiøb, og deres Foring koster langt fra ikke saa meget, og bestaaer desuden i saadanne Ting, der formedelst Transporten ikke er saa affætteligt som Kornet, der gives Hestene.

Men hvad der især er en Hovedsag er: de astage, naar de pleies godt og ikke beholdes alt for længe, langt fra ikke saaledes i deres Værdi, som Hestene, men forbedre sig som oftest, saa at de kunne sælges dyrere end de kjøbes, og derved næsten forrente deres Capitalværd; hvorimod Hestenes Værdi endelig synker næsten ned til Null, hvorved Capitalen saaledes er gandske tabt. De ere ogsaa i Almindelighed mindre udsatte for Farer og Tilfælde.

De forde mindre Opmærksomhed, da een Rygter kan sørge for 30 Stykker Oxer, naar andre arbeide veksle dermed.

Endelig give de en større Quantitet Sløbning, der i Almindelighed er fordeelsagtigere end Hestenes.

Det forstaaer sig, at ved denne Sammenligning maae saadanne Heste og Dyrer stilles mod hverandre, hvis Forhold ikke er uligt, med Hensyn paa deres Beskaffenhed, paa den erholdte Pleie, og hvilke begge ere saaledes beskafte, som de bør være det, efter Reglerne for et godt Avlsbrug.

§. 164.

Spørved den
enes Fortrin
for den an-
den betinges
i et godt
Avlsbrug.

Det er altsaa herefter ingen Tvivl underkastet, og vil endnu tydeligere fremlyse af det Følgende, at det Arbeide, som paa en hensigtsmæssig Maade kan forrettes med Dyrer, bliver ved dem tilveiebragt for bedre Kiøb, end om det skee med Heste. Havde altsaa et Avlsbrug kun saadanne Arbeider, der beqvemt og uden Op- hold kunde forrettes med Dyrer, saa burde der kun holdes saadanne. Den blotte Havn- ning, som vist nok bedre skeer med Heste, vilde efter mit Skionnende ikke være til- strækkelig Grund til at holde Heste. Men i de fleste Avlsbrug forefalder der Arbeid- der, til hvilke Dyrerne ere kun lidet flikede, og hvilke, forrettede med dem, i det ringeste vilde borttage megen Tid. Derfor vil man være nødt til, i Følge disse Ar- beiders Mængde, at holde flere eller færre Heste, og da derefter at indskrænke Dyrer- nes Antal. Det vil sieldent være muligt noie at beregne Hesteholdet til disse Arbei- der, som heller ikke altid kunne foretages, hvorfor de da ogsaa undertiden maae bru- ges til saadanne Arbeider, hvilke for bedre Kiøb kunde forrettes med Dyrer. Imid- lertid er det dog meget vigtigt, saa noie som muligt at udfinde begges rette Forhold, hvilket kun kan skee i ethvert individuelt Avlsbrug, og hvortil kun de almindelige Grunde her kunne angives. Sa der gives vist nok Avlsbrug, hvis særegne Forhold, hvis merkantilste og geographiske Beliggenhed kunne gjøre det raadeligt og fordeelagtigt, blot at holde Heste og aldeles ingen Dyrer, fordi de Arbeider, der kunne for- rettes med de sidste, ere altfor saa til at kunne lønne en dobbelt Røgt, at holde en særskildt Røgt til Dyrerne, o. s. v.

Man indvender vel i mange Egne imod Dyrerne, at det er vanskeligt ja næsten umuligt at faae Karle, der arbeide godt med dem. Men dette Tilfælde synes mig kun at indtræffe der, hvor man ikke har været betænkt paa at anstille Daglei- ere; thi saadanne pleie dog hellere at arbeide med Dyrer end med Haanden, derimod ville ugifte, forresten gode Karle, paa mange Steder kun tiene ved Heste.

Naar imidlertid overeenstemmende med nyere Forsøg en anden Landmanden i Almindelighed langt lettere Maade at fore Hestene paa, end med Kiærne, kunde blive indført, saa vilde Forholdet imellem Heste og Drex maaskee vorde et ganske andet. Men det følger af sig selv, at Hestene maatte derved blive i ligesaa fuldkommen Kraft, som ved Kiærnen. Thi ved den flette Underholdning, hvilken man som oftest giver de Heste, der græsse og som faae Smaafoder, staae disse aabenbart langt tilbage for Drexne, og det har været et stort Tab for det Almindelige, at Bonden i mange Egne var nødt til at holde saadanne elendige Heste til Hovet, til Forspænd, og til Krigsreiser.

§. 165.

Naar man uden flere Folk vil forrette det samme Dagarbeide med Drex, som Spænd af Bereloxer. med Heste, saa maa man anvende den bekjendte Indretning med Dobbelt- eller Berelox-spænd. Den bestaaer deri, at enhver Dre kun arbeider en Deel af Dagen, og derefter afløses af en anden og hviler. Denne Omvexling skeer to eller tre Gange om Dagen. Sielent og kun ved flette Drex holdes imidlertid et tredie Spænd, og naar der dog veksles tre Gange, saa forespændes den samme Dre, som om Morgenen tidlig var bleven forspændt, og derefter afløst igien i den sidste Periode af Dagen; den følgende Dag forspændes den derimod kun een Gang.

Et saadant Berelox-spænd af fire Drex kan ved saadanne Arbeider, der overhovedet passe sig for Drex, udrette noget mere, end to Heste, naar ellers Driveren, der ikke ombyttes, men til hvem man i Almindelighed lader Drexne bringes af en Kægter eller Dreng, har den nødvendige Stadighed ved sit Arbeide. Det er vel afgjort, at et lige Antal Drex, som ikke veksle, men hvilke kun giøre en Pause om Middagen, kunne udrette mere, end der skeer ved Bereloxindretningen. Men saa maa de ogsaa næres og holdes bedre, og blive dog i Lidens Længde, naar deres Arbeide skal dagligt gaae fort, alt for stærkt angrebne. To fortarbeidende Drex forrette dog i intet Tilfælde saameget Arbeide, som fire veksle, og folgelig bestiller ogsaa deres Driver mindre. Man kan antage Forholdet mellem Arbeidet af en veksle Dre til en forarbeidende, som 3 til 4. Dette bliver i det ringeste tildeels erstattet ved det mere Arbeide der forrettes af Bereloxernes Driver. Man maa ogsaa

antage, at man paa sex i et vef arbejdende Drexer maa holde een overkomplet. Hvor man er bekendt med Vexelspændets Virksomhed, finder man ingen Grund til at afvige derfra. Naar Arbeidstiden imidlertid er i de korte Winterdage overhovedet kort, saa kan man adskille Vexelspændene og lade dem arbejde hele Tiden.

§. 166.

Drexers Winterarbeide.

Det er en meget almindelig, men vist meget urigtig Fordom, at man om Winteren ikke kan bruge Drexer, maa lade dem hvile aldeles; men ogsaa da kun behøver at fore dem meget slet. I et vel indrettet Volsbrug foresalder ogsaa om Winteren, naar Veiene ere taalelige, Arbeider nok, hvilke godt kunne forrettes med Drexer. Disse er slet ikke omsindtligere mod Kulden, end Hesten; men derimod, naar de om Winteren fores vel, meget muntre. Ved et let Beslag kunne de sikkert blive bœieligere og virksomere, end naar den hele Winteren igiennem ikke har rørt noget Been. Imidlertid tabes dog flere Dage ved Drexerne end ved Hestene, i hvilke de formødelst Regn og flette Veie ikke kunne arbejde, og naar man ved stor Virksomhed for de sidste antager 300 Arbeidsdage i Aaret (hvorved man dog paa tolv Heste maa have een overkomplet), saa kan man ved Vexeloxer kun antage 250.

Efter disse Data og den efterfølgende Beregning af Omkostningerne ved Heste og Drexer vil man i ethvert Tilfælde let kunne ubfinde, om det er raadeligt at holde flest Heste eller Drexer, eller kun een af Delene.

§. 167.

Salg og Anskaffelse af Hestene.

Med Hensyn paa Arbeidshestene have mange Landmænd den Grundfætning, kun at see paa en let Priis ved deres Kiøb, uden at ændse om de snart ville blive udelige. Man taber, siger de, dog bestandigt ved Hestenes aarlige Opflidning og Ude, og saa meget mere, jo bedre og dyrere de ere. Ved det hyppige Kiøb og Salg af flette Heste kunde man neppe tabe saameget, man sparer den større Capital og lider mindre ved uhykkelige Tilfælde. De kiøbe derfor i Almindelighed Heste, som ere udslæbte og udelige til deres forrige Forretninger, men som dog nok kunde endnu trække Plov og Harv, og beraabe sig paa Tilfælde, i hvilke saadanne Dyr ved langsomt Arbeide og godt Foder ere komne i Stand igien, og da solgte til en

høiere

høiere Priis, end den, hvortil de kjøbtes. Var Hesteholdet det eneste man skulde see paa, saa vilde denne Fremgangsmaade, under mange Forhold, ikke være urigtig. Men ved de idelige Avlingsarbeider kan man aldrig forlade sig paa saadanne Heste. De ere underkastede hyppige Sygdomme; man er uvis paa, hvormeget Arbeide man kan tiltroe dem, og et saaledes samlet Spænd er ikke i lige Aande, Træk og Takt, hvorfor et regelmæssigt og sikkert Avlsbrug ikke kan bestaae ved saadant Spænd, med mindre man havde mange overkomplette. Men, naar man er usikker paa de Kræfter man har, saa bortfalder alle Arbeids-Beregninger og Kontroller, og ofte tilveiebringe et Par Heste, der blive ubrugelige i en travl Tid, og som ikke strax igien kunne erstattes, en Skade, der langt overveier hiin Fordeel. Det enes Ubrugbarhed forstyrrer det andet's Brug. Derfor kan, efter min Formening, saadanne uslæbte Heste, kun kjøbes med Fordele, som Bispænd, der i en Tid lang ere bestemte til at bruges ved Forbedringer eller ved Bygningsarbeider.

S. 168.

Hovedspændene maae bestaae af ligeartede, tætte, fortribbede Heste, med bred Bringe og Kryds, ikke tykknølede, men stærkenede Dyr, der ikke maae være hidse, men muntre og udholdende, med en dygtig haardhovedet Fod. Kun paa meget stærk Grund behøver man store svære Heste, hvilke, naar de skulle blive i Kraft, maae passes med særdeles Omhu og fores stærkt. Til Arbeidsheste passer bedre et haardsørt Dyr, som ved undertiden slet Dypasning og uordentlig Foring bliver dog ved Kræfter.

Egenstaber
ved en god
Arbeidshest.

Et saadant Slags Heste, som for var eiendommelig for nogle tydske Provinde, kan selvdent faaes mere, efterdi de ere blevne forkøblede hos den simple Landmand, ved Mangel paa Omhu og ved for tidlig Benyttelse; men paa de større Godser ere de ved mange i denne Henseende hensigtsløse Krydsninger blevne halv foræblede, men forvarede for Agerbruget.

Ehi de blandt de større Jordbrugere, der ikke vilde opsøde foræblede Heste for at sælge dem til en dyr Priis, have næsten ganske afslagt al Hesteavl til Agerbrugets Behov, i den Overbeviisning, at man altid kan kjøbe saadanne Heste lettere, end selv oplække dem.

De selv tillagte Hestes Fortrin.

Hvo der imidlertid kender en Race fyrige, kraftfulde, vel proportionerte og haardføre Heste, vil anslaa deres fortrinlige Brug ved Agerdyrkningen, langt over det, som de maaskee koste mere, end sammenkøbte Heste. Et selvtillagt Spænd af lige Natur, og ikke saameget overeenstemmende i Farve, som i Kraft og i Legemsforhold, giver en Sikkerhed ved dets Brug, som man aldeles ikke kan have ved et Stykke for Stykke sammenkøbt ulige Spænd af forskiellig Natur og Tillæg. Heste, der ere let Kiøb, især saadanne, der allerede have været i Hestehandlernes Hænder, pleie i Almindelighed allerede i deres Ungdom at være forjagede, og siden ophiulpede med stærk Foring, hvorved de have faaet Anlæg til Sygdom. Heste underkastes ofte Tilfælde ved denne indvortes Svækkelse, og man veed ikke, om man skal skyde Skylden paa Oppasningen eller paa den svage Konstitution. Ulige artede Heste i eet og det samme Spænd, hvis Sammenbringelse man sielden skal kunne undgaae ved Kiøbet, ødelægge sig gienfaldigt, den doerne den hidfise, og denne hiin.

Fagttagelser for Landmanden ved Tilleg.

At tillægge Heste, hvilket skal vises paa et andet Sted, er ingenlunde saa beqvæmligt eller saa kostbart ved de fleste Avlingsindretninger, som nogle beregne. Naar Hopperne bedækkes i den rette Tid, saa hindres man derved kun lidet i at bruge dem, og Følningen, tilligemed den første Patning, falder i en Periode, hvor man kan tilstaa dem nogen Rolighed, og videre behøve de ikke at staaes. Men man stræbe da fremfor alt at erholde en ret hensigtsmæssig Race, og forbedre den da kun ved og i sig selv, uden at lade sig forlede til heterogene Krydsninger. Kun saa have modstaaet den Fristelse, at ville forfine deres ganske passende Hesterace, ved Tilførelsen af skønne Hengster. Men det er et yderst sieldent Tilfælde, at der i den første Generation fremkommer noget udmærket ved saadan Krydsning, endnu sieldnere at man har bevaret en saadan opstaaet Race, og ikke ved eet eller andet Extrem igien i vis Henseende har fordærvet den. Dog gives der endnu Levninger af en, med stort Overlæg og Kundskab indrettet Hesteavl, hvilken ved god Behandling i Ungdommen leverer Heste, der kunne holde ud og ere ligesaavel skikkede til tunge og vedholdende Arbejder, som hurtig Trækning og til Kavalleriets Brug, og denne er den Race, der er passende for Landmanden. De egentlig paa Salg beregnede Stutterier kunne derimod kun bliive fordeelagtige ved særegne Localiteter, ved fortrinlige Kundskaber i Fa-

get,

get, ved rigtig Spekulation, og ved at sætte en stor Capital deri. Mange have gjort betydelig Dpoffrelser derpaa, uden at Udfaldet svarede til Forventningen.

§. 169.

Nogle, overbeviste om det Mislige ved Hestekøb, men dog alligevel indtagne ^{Køb af Føl.} mod eget Tillæg, raade til at købe og opelske fravendte eller aargamle Føl. Men, naar man eengang har en god Hengst, og et godt Spænd af Følhopper, som blive bedækkede af hiin, saa koste Føllene selv det mindste, og hiin Fremgangsmaade synes mig kun da raadelig, naar man har Leilighed til umiddelbart, uden at befatte sig med Hestehandlere, at faae Føllene fra en Egn, hvor en ligeartet, fast og god Race eksisterer. Men der pleie Føllene at være meget dyre.

En hyppig Omsætning af unge Heste, hvortil man sammektøber Føllene i ligefarvede Spænd fra en Egn, hvor Hesteavlens drives stærkt, beholder dem da ved maadeligt Arbeide til det femte eller siette Aar, og sælger dem igien, som Luxushest, kan under visse Forhold være fordeeltigt for den mindre Landmand, men passer kun sieldent for den Større. Ved selv at lægge til, vil han dog ofte faae et smukt Vognspænd tilovers, og kunne sælge det med Fordeel.

§. 170.

Ogsaa ved Dren gjør Racen, Størrelsen af dens Bygning en stor Forskiel ^{Egenstaber ved en god Træfore.} ved dens Brug. Man har visse Racer, ved hvilke Kraft og Munterhed forplanter sig, tilligemed en god Legemsbygning, og Træfore fra visse Egne staae ogsaa i Lydsland i særdeles Anseelse. Dog fattes det os endnu paa saa noiagtige Sammenligninger og Bemærkninger, som de Engellænderne have anstillet, i Henseende til deres Hovedracer.

I den udvortes Dannelse udmærker en god Træfore sig ikke saameget ved sin Høide og Længde, som ved en bred Bygning, en stærk Hals og Nakke, et bredt Bryst, stærkt hvalvede Ribbeen, og fornemmelig ved en betydelig Brede i Bagdelen. Hele Ryggen maa være slab og bred. Been og Fodder maa være sunde og smidige, ikke stive og slabende. Den maa ligesaa lidt som en Hest stryge sig, hvilket let er Tilfældet med smale og høibenede Dren. Den maa have et muntert Udseende og see bag sig med Dinene, men den maa ikke være sky eller urigierlig. Store,

rene

rene og glatte Horn fiene ikke alene til derved at befæste visse Slags Traktøi og Tømmen, men ere ogsaa et Tegn paa Sundhed og Kraft. Hængende Dren, et stort Hoved og et usædvanligt stort Dogslap røbe efter Engellændernes Bemærkninger, ofte en Svaghed i de øvrige Dele, omendstiondt Andre holde dem for et godt Tegn. Drens Høidemaal fra Forbenet til Manken, hvorpaa mange ene og alene agte, er en meget usikker Durdering af den.

§. 171.

Drenes Til-
tag.

I det femte Aar kunne unge Tyre forspændes, men maa ikke anstrænges, før end i det syvende Aar, dersom de skulle komme til fuld Kraft og blive varige. De fleste have den Mening, at man maa ikke lade en Dre blive over ti Aar gammel, fordi den ellers blev uduelig til Fedning og ikke vilde være afrettelig. Endog antaget, at den tabte noget af sin Evne til at blive feed og Kiødet blev mindre godt — hvilket dog er mod min og Andres Erfaring, da jeg har havt trettenaarige, men vel fedede Drex med ualmindelig godt Kiød — saa er dog Arbejdet af en god tilkiort og stærk Trækkere nok saameget værd, at man beholder den længere. De erholde deres fulde Stykke og Bedholdenhed i det niende Aar, og arbejde indtil det sextende med fuld Kraft, naar de ikke ere for tidligt anstrængte i deres Ungdom.

Det er af stor Vigtighed, at Drenes Afrettelse skeer rigtigheden og med Taalmodighed, saaledes at man lidt efter lidt vænner dem til Seletøiet og til at trække, giver dem bestandig en større og større Byrde at drage, og vænner dem tillige til et raslere Skridt ved at lade dem kappes med andre, hurtig gaaende Dre. Herpaa beroer meget deres Brugbarhed. Derfor er det vigtigt at have fornuftige Mennesker ved Dreene, der hverken lade dem blive doovne, ei heller forjage dem eller drive dem for hede, og det ligger for det meste heri, naar man kun ubretter lidt med dem.

Blev al den Omhu anvendt paa Dreavlen, paa deres Pleining og Afrettelse, som paa Hestenes, saa vilde de naae en høi Grad af Fuldkommenhed. Men dette skeer, formedels den Foragt, som man nærer mod dem, kun paa saa Stæder, hvorover Digteren von Schimmel, som de hialp frem paa hans Tilbagereise fra Karlsbad, trøster sine vakkre Hornbarere med de Ord:

den

denn eure stolzen Fresser
bestimmen unter sich den Rang nicht besser.

§. 172.

I Henseende til Omkostningerne ved Hestens Underhold kommer følgende ^{i Omkostninger ved Hestens.}
Betragtning: Deres sædvanligste Foder af Kiærne er Havren, og mange ansee denne, som det eneste der er passende for dem. Men det er vist, at enhver anden Slags Sæd, der gives dem paa den tilbørlige Maade overensstemmende med deres Næringsøve, er ligesaa nyttig og sund for dem. Ogsaa Bælgfrugterne, Urter, Bønner og Bikkler ere ualmindeligt passende til Hestens Natur, og overgaae formedelt deres fortrinlige Næringsøve maaskee endnu de andre Sædarter. Det fordeelagtigste Hestesfoder er altsaa det, der, i Forhold til sin nærende Evne, til enhver Tid koster mindst. De staae, som udførligere vil vises paa et andet Sted, i følgende Forhold:

Havre	5
Byg	7
Rug	9
Hvede	10
Bælgfrugter	10 til 11

Lilligemed Kiærnen faae Hestene i Almindelighed Hø, hvilket vist nok nærer, og Hakkelse, hvilket blot fremmer Tygningen og udfylder Maven; men uden Urter ikkun lidet tiener til egentlig Næring.

I det Forhold, hvori Høets Qvantitet forøges, kan Kiærnen formindskes og omvendt, overensstemmende med Erfaringer. Ved ilksomt og stærkt Arbeide er en Forøgelse af Kiærne mod Hø; ved langsommere, men mere vedholdende Arbeide derimod Forøgelse af Høet, gavnligt. I det Hele gjør Kiærnen Hestene kraftigere, men Høet kiødsfuldere.

§. 173.

En maadelig, tilbørligt arbejdende Hest behøver overhovedet hele Aaret igiennem daglig 10 Pund god Havre, og man maa aarlig regne denne, da der dog undertiden foresfalder en Forøgelse af Fodret, til omtrent 27 Tønder.

Desuden forbrer den daglig 10 Pund Hø, for at holdes i tilbørlig Kraft ved ideligt Arbejde. Fremdeles gives den imellem Kiærnen Hakkelse, hvilken man forser eller formiddler, efter som man giver mindre eller mere Hø.

En Hestes Foring koster altsaa:

27 Tønder Havre	.	=	350 #
33 Centner Hø	.	=	99 "
			<hr/> 449 #

Hvortil endnu maae regnes

Renterne af Kiøbesummen.	.	.	24 #
Den aarlige Forringelse	.	.	48 "
Halvt Hestebeslag	.	.	14 "
			<hr/> 86 #

Altsaa overhovedet 535 #

Halmen regnes for Siødningen. Antage vi Værdien af en Tønde Rug at være 5 Rbdlr. i Sølv, saa er 1 # liig 1 Mk. 4 Sk., og en Hest koster da 111 Rbdlr. 2 Mk. 12 Sk. aarlig.

Den sædvanlige lidet kostbare Maade at underholde Hestene, hvorved de om Sommeren sættes paa Græs og om Vinteren forses, foruden Hø, med Klover eller Smaaafoder og Affeining, og derpaa i den strengere Arbejdstid kun faae nogen Kiærne og Skafthavre, lader sig ikke vel beregne og finder ikke Sted med Hovedspændet i noget energiskt Anvendelse. At holde et Vispænd paa denne Maade, hvilket sædvanligt kun forretter lettere Arbejder, have nogle i deres særegne Forhold anseet for gavnligt.

Men det er nu upaatvivleligt, at ogsaa Heste kunne, uden at faae den ringeste Kiærne, holdes i fuld Kraft, ved saadanne Foringsmidler, der koste Landmanden ulige mindre: Om Sommeren med grøn Klover, Vikler og deslige; om Vinteren med Kartofler, Gulerødder og andre nærende Rodvarter. Omvendt endt der maae deraf gives en saa stor Qvantitet, at der efter de sidste Markedspræis ikke synes at være nogen Fordeel derved, saa komme de dog til at staa Landmanden meget

lettere

lettere end Sæden, og consumeres desuden, formedelst den større Danstælighed ved deres Transport, fordeelagtigere paa Gaarden. Forsøg i det Store have sat Gavnstæligheden af dette Føringsmiddels Indførelse uden for al Tvivl og derefter vil Tvisten om Hestes og Drens Gavnstælighed maaskee faae et andet Udseende. Denne Føringssmaade vil blive noiere forklaret paa sit Sted.

§. 174.

Drenes Føring indrettes meget forskiellig, saavel med Hensyn paa dens Egen Dmfofning ved Drene. Slaber, som Mængde. I de sædvanlige Avlsbrug, hvor Drene kun arbeide en Deel af Aaret, og hvor der i Almindelighed fattes Vinterfoder, er denne yderst knapt indrettet. De faae i Vintermaanederne næsten bare Halm, og man tilstaaer dem kun henimod Foraaret, naar Arbeidet skal begynde, noget Hø, hvilket regnes til 12, i det høieste til 16 Centner pr. Stykke. Dste maae de vel, for at ophjelpes henimod Arbeidstiden, have nogen Kiærne eller Avner, som indeholde Kiærne; men de komme sig dog ikke, førend paa Græs. Ved en god Deconomie kan der ikke være Tale om at holde Dren paa denne Maade, omendstiondt den ved mangen Avlingstaraxation angives saaledes, men deres Arbeide beregnes da ogsaa meget ringe.

Skulle Drene holdes i god Staud, saa maae de overhovedet have af tørt Foder daglig 22 Pund Hø, og man kan sølgellig regne omtrent 40 Centner paa en Dre. Faae de mange Avner og Afseining, saa kan man komme ud med 50 Centner til en Dre. Herved forblive de i fuldkommen Kraft til hele Vinteren igiennem at kunne forrette de dem tilkommende Arbeider.

I Avlsbrug, hvor man ikke kan anvende saameget Hø til Dreene, erstattes dette ved Sæd, helst Straaet. $3\frac{1}{4}$ Skp. Havre er i Føring, liig et Centner godt Hø, eller 1 Pund Havre liig 2 Pund Hø. Giver man dem altsaa daglig 3 Pund Havre, saa kunde de noies med 6 Pund Hø mindre, og beholde desuagtet samme, ja faae maaskee en større Kraft.

Men den fordeelagtigste Føring om Vinteren er uden al Tvivl den med Kartosler eller andre nærende Rodvarter. Faar en Dre daglig $\frac{1}{2}$ Skieppe Kartosler tilligemed 12 Pund Hø, saa holder den sig derved, efter mange Erfaringer, i fuldkommen Kraft.

Første Del.

D

§. 175.

§. 175.

Om Sommeren holdes Dyrerne enten paa Græs, og man regner da Græsgangen til $1\frac{1}{2}$ Røe af Landets Race paa een Dre (anslaaer man en Køes Græsning til $1\frac{1}{2}$ Tønde Rug eller til 36 #, saa koster en Dre 54 #).

Eller man forer Dyrerne paa Stald med grøn Klover, med Biffer eller andre Foderurter. En stærk arbejdende Dre fordrer da daglig overhovedet $1\frac{1}{2}$ Kvadratfaan rød Klover, naar man regner to Afsgrøder deraf, følgelig, 8100 □ Alen. Anslaaer man 6480 □ Alen (1 Morgen) Klover til 36 #, saa maatte man beregne dette aarligt til 45 #. Hvad Rogle, beraabende sig paa et formodentlig feilsuldt Forsøg, have indvendt mod Dyrernes Sommerstaldforing med grøn Klover, fortæner ingen Giendrivelse, da utallige Exempler have beviist, at de derved blive i fuldkommen Kraft og duedligere til Arbejde, end ved Græsgang, naar ellers denne Foring er tilbørligen indrettet.

§. 176.

Man maa altsaa beregne Omkostningerne ved at fore en Dre paa disse forskellige Maader, saaledes:

a) 40 Centner Hø, à 3 #	120 #
Sommergræsgang	54 #
	udgjør	174 #
b) 200 Dage Hø, à 17 #, 30 Centner, à 3 #	90 #
. . . Havre, à 2 #, 400 #	40 #
155 Dage Græsgang	54 #
	udgjør	184 #
c) 18 Centner Hø, à 3 #	54 #
daglig $\frac{1}{2}$ Skieppe Kartofler, 63 Skiepper, à 1 #	21 #
Græsgang.	54 #
	udgjør	129 #

d) Stald.

d) Staldforing

18 Centner Hø, à 3 #	54 #
daglig $\frac{1}{2}$ Skieppe Kartofler 63 Skiepper, à 1 #	21 #
Grøn Klover	45 #
	<hr/>
udgjør	120 #

§. 177.

Ved disse Foringsmaader, man vælge nu hvilken man vil, holde Dyrerne sig saaledes i fuld Arbeidskraft og Huld, at de ikke aftage, men tiltage i Værdi, og dække endog Renterne af den i dem staaende Capital. Om vi imidlertid med Hensyn paa disse og Risikoen endnu ville beregne aarlig 12 # for hver Dyr, saa vil en saadan ved den rigtigste Foringsmaade dog kun udfordre omtrent en Fjerdepart af det en Hest koster, og naar man da tillige antager, at fire Værelser endog kun ubrette ligesaameget, som to Heste, saa forrettes dog det samme Arbeide med Dyrer, for det Halve, af hvad det vilde koste med Heste. Dog maa man ogsaa lægge Mærke til, at Dyrerne ved ugunstigt Veir, om de end verles, ikke kunne arbejde saa mange Dage om Aaret, som Hestene, og forholde sig mod disse som 2 til 3, eller i det høieste som 5 til 6.

§. 178.

Ved Spændarbeidet komme tillige de Redskaber i Betragtning, hvormed det forrettes. En saavidt muligt fuldkommen til det Lokale, til Jord og Diemed passende Indretning deraf, er vel, fornemmelig med Hensyn paa Arbeidets Beskaffenhed, men ogsaa i Henseende til Besparelse af Kraftanstængelsen, af stor Vigtighed, end man sædvanligt troer. Saa stor Glid og Eftertanke man i Fabrikerne har anvendt paa Redskabernes Forbedring, hvorved man har sparet utroligt Arbeide, saalidet har man værdiget Agerdykningsredskabernes Forbedring, hvilket desværre vel maa tilskrives Landmandenes større Egegyldighed og deres ringe Sands for den mekaniske Kunst, men maastee ogsaa visse landoekonomiske Skrivers Uttringer.

Disse have nemlig anbefalet den største Sparommelighed ved Agerdyrkningsredskaberne, og tilraadet ikke allene at forfærdige dem paa den mindst kostbare Maade; men ogsaa at forsøge dem saa lidt som muligt. De sige: Vedligeholdelsen af den mindst kostbare Plov koster aarlig omtrent 15 Skiepper Rug, som er 45 R . Kunde jeg i et Avlsbrug nøies med ti Plove af eet og samme Slags, og nu skulde anskaffe to eller tre Slags, saa maatte jeg i det mindste have 20 saadanne, og Plovene ville da i Stedet for 18 Ldr. 6 Skiepper koste mig 37 Ldr. 4 Skiepper Rug om Aaret, hvilket neppe vil kunne erstattes mig ved mit Spænds forringede Kraftanstrengelse. Men endog uden Hensyn paa det bedre Arbeide, er denne Beregning falsk. Thi der slides mindre paa de Redskaber, der benyttes afværende, end paa dem, der ideligen bruges. Og, hvis de kun, naar de ikke ere i Brug, tilbørligen opbevares paa et tørt Sted, saa vil Traværket holde sig bedre, naar det undertiden tørres, end naar det bestandig gaaer i den vaade Jord, og det vilde maaskee være raadeligt, ogsaa at have flere Plove af samme Slags, og at afvæle med dem. Der kan altsaa aldeles ikke beregnes de mangfoldiggjorte Redskaber anden Byrde, end Renterne af en større deri anlagt Capital, og naar nu et Avlsbrug, der holder ti Plove, udgiver 100 Lønder Rug til bedre og flere Redskabers Anskaffelse, saa kan det ikke beregne sig til aarlig forsøgede Omkostninger mere, end Renterne deraf, eller 5 Lønder Rug, hvilke den meget let sparer, blot ved den formindskede Kraftanstrengelse.

§. 179.

Den specielle Opregning, Beregning og Beskrivelse af Redskaberne hører ikke herhid. For tilfulde at bestemme Arbeidsomkostningerne, anmærke vi her blot, at efter Antallet af Traktoyrene. Ter almindelige Middelspriser ere Omkostningerne ved samtlige Redskaber, hvori og hvormed der arbeides, anslaaede for hver Arbeidshest til omtrent 2 Ldr. Rug. Det forstaaer sig selv, at Lokalteten og den meget forskellige Priis paa Lømmere, Smede-, Sadelmager- og Redslager-Arbeider, ligesaa vel som Jordens og Veiens volde nogen Forskiellighed. Til Oxerne har man, naar de blot pløie, kun anslaaet Seletoiet til $\frac{1}{2}$ saa høit. Naar de derimod skulde bruges til Kiorfler, hvoraf de dog aldrig forrette saa mange som Hestene, ved hvilke de ogsaa sønderlide mindre og erholde mindre

dre

dre kostbart Seletøi, saa kan man i det høieste til to Bexeloxer anslaae det halvt saa høit, som til een Hest. Læderseletøi spares ved dem næsten aldeles.

§. 180.

For at erholde Data til et almindeligt Overflag af Trækarbejderne, nævne vi Folk, som arbeide med Spændet, her strax de Folk, der arbeide derved.

Her kommer det an paa, hvor store de Spænd ere, hvortil man maa regne een Karl.

Tog man ikke Hensyn derpaa, vilde det saavel efter Mechanikens Love, som efter bestemt Erfaring være fordeelagtigere, at anstille Trækdyrene saa enkelte som muligt. Thi det er en afgjort Sandhed, at Dyrene kunne trække mere og holde længere ud ved en forholdsmaessig lettere Konstruktion af Kiøretøiet, jo færre de sammenspændes. Fire Heste spændte for to Vogne trække betydeligt mere, end tilfammen for een Vogn; men de trække meest, naar hver for sig spændes for en Karre af rigtig Konstruktion. De i Engelland anstillede Forsøg have viist, at fire enkelte Heste for Karrer vare lige med 8 Heste for en Lastvogn. Dette lader sig forklare af de forskjellige Trækliniers Afvigelse, den ulige Kraftanstrangelse, den aldrig noie sammentraeffende Takt i Skridt og Trækning, og de ofte indbyrdes modstrabende Krafttytringer. Den enkelte Hest kan have den rette Træklinie, den trækker bestandigt eens, anstrænger sig ikke umaadeligt, forledet til Kappelyst af sin Naboes Hidsighed eller tvungen dertil af dens Dovenskab, og udtømmer ikke sine Kræfter ved opvakt Urolighed.

Men hertil udfordres en særegen Indretning af Sele- og Kiøretøi, og en saadan Afriktelse af Hestene, at de lade sig lede ved Ord og Tegn, saa at een Driver kan styre tre, fire eller flere Heste for deres Karrer, og holde dem i Orden. Og da et vist Antal af eenspændige Kiøretøi ikke altid bruges paa een Gang, saa holder man kun en Foderknægt, der passer dem i Stalden, men lader forresten andre Folk arbeide med dem, enten i Dagløn eller i Accord. Hertil udfordres ogsaa gode og jevne Veie.

§. 181.

§. 181.

Hvor stort
man skal ind-
rette et
Spænd.

Naar man efter vore sædvanlige Indretninger lader de Karle arbejde med et Spænd, hvilke passe det, saa holdes der i Almindelighed een Karl til fire Heste. Naar Arbeidet er strængt, pleier man dog at levere ham Hakkelsen skaaren. I nogle Udsbrug finder man ogsaa to Karle ved et Firehestespænd, hvor da den yngste kaldes Halvkarlen. Dette sidste er især Tilfældet der, hvor Hestene bruges meest til Pløining og mere to- end firespændige. Hvor man sielden adskiller Spændet, der pleier man, naar det dog maa stee, at lade to Heste arbejde med en Dagseier, eller holder paa flere Spænd en Halvkarl.

Den i nogle Egne indførte Indretning af Trespænd, eller at holde een Karl til tre Heste, forekommer mig ufordelagtig, og i enhver Henseende forkastelig. Da Hestene spændes ved Siden af hverandre, saa trække de dog, uagtet Kiøretøiets dertil svarende Indretning for det meste skievt. De trænge hverandre, og den tredie Hest, hvortil man i Almindelighed tager den yngste, som man især vil skaane, løber imod Bustle og Træer, eller træder ned i Grøfterne, hvorfor man ogsaa finder, at saaledes tilkiørte Heste blive særdeles slye. At holde det halve Spor, hvorved Hestene lettes saameget, er altsaa som oftest umuligt, hvorfor Deiene da ogsaa derved mere fordærves, og jeg finder, at Løbsene paa disse Kiøretøi ere ikkun lidt for store, til at to Heste af samme Slags kunde trække dem. Skal der arbeides med to Heste — hvorimod Karlene da, som oftest, giøre Indvendinger — saa kommer den tredie Hest til at trække med een af et andet Spænd, med hvilken den ikke er indkiørt.

Vi antage altsaa, at der holdes een Karl paa fire Heste, og at man lader en Dagseier arbejde med to, naar Spændet skal adskilles.

Naar man, efter saa rigtigt Forhold som muligt, fordeler alle den egentlige Huusholdnings Udgifter — hvorved jeg forstaaer Alt, hvad der pleier at være under Huusholderstiens Opsyn — paa de forskellige Personer, saa vil, saavel efter min, som efter Andres Erfaring, Udgiften ved en Karls Underholdning være at anslaae til 13 Tønder Rug. Lønnen, og hvad Karlen ellers faaer, anslaaes

til

til 6 Tønder. Følgelig koster en Karl, der er i Stand til at styre og passe et Spænd af fire Heste, aarlig Værdien af 19 Tønder Rug.

I Henseende til Dyrerne gjør man ofte den Indretning, at een Karl, en Røgter, besørger deres Føring og Pasning, eller om Sommeren vogter dem paa Græsgangen. Daglønnere forrette derimod Arbeidet med dem, og blive ved Berespænd bestandig paa Marken, hvorhen Dyrerne ved hvert Skifte bringes dem af Røgteren. Man kan anslaae Udgivten til en saadan Røgter til 15 Tønder Rug om Aaret. Han kan godt passe 30 Stykker. Imidlertid maa man ogsaa holde saadan en Karl, om man endog har færre.

Jeg veed, at man paa mange Steder beregner Folkenes Underhold meget lavere; men i de fleste Tilfælde koster den saameget.

§. 182.

Herefter lader da Udgivterne ved Heste- og Drearbeidet i Almindelighed sig bestemme, og en Sammenligning mellem begge anstille

Udgivterne ved en Hest ere følgende:

Føringen	449 #
Renter af Capitalen, Forringelse, Beslag	86 #
Hele Seletøiet og Redskaberne, hvormed der arbeides	90 #
Den Karl, som holdes til fire Heste 450 #; altsaa for hver især	112,5 #

737,5 #

Af 300 Arbeidsdage kostede altsaa hver enkelt for en Hest 2,45 #

Men, naar Hestene arbeide adskilte i Halvdelen af disse Arbeidsdage, saa at i 150 Dage endnu een Arbejder maatte holdes paa det hele Spænd, saa maa derfor endnu for hver Hest aarlig regnes 37,5 #, og en Arbeidsdag koster 2,58 #

En Drex Foring koster overhovedet	150 #
For Risikoen antage vi	12 #
For Seletøiet	22,5 #
Udgiften for en Røgter til 30 Stykker	15 #
Driveren ved 250 Arbeidsdage beløber sig for hver enkelt Dre til	62 #
	261,5 #

Altsaa ved to Vexeloxer til 523 #.

Dette udgjør altsaa i 250 Arbeidsdage for to Vexeloxers daglige Arbeide 2,09 #.

Altsaa for to Vexeloxer 0,49 # mindre end for en Hest.

Men ved alle Arbeider, hvortil Drex ere ligesaa duelige som Heste, vil man udrette mere med to Vexeloxer, end med een Hest. Imidlertid gives der mange Avlingsforhold, hvor Fordelen ved Drexne er større eller ringere, og ofte formindsker sig saameget, at man ikke derved faaer Erstatning for den ved to Slags Dvæg besværligere Pleie, og for det Dphold, som to Slags Spænd forarsager i Aulsbrugget. Naar f. Ex. et Aulsbrug, som uomgængelig, maa holde tolv Heste, endnu kunde benytte otte Drex, saa vilde det ofte være ligesaa raadeligt, i Stedet derfor at holde fire Heste mere, med mindre det kunde anslaae Drexnes Græsning og Dp-pasning meget lavt.

§. 183.

Spændarbeider.

De Arbeider, som forrettes med Spændet, ere fornemmeligen følgende:

1. Ploiningen. Angivelserne, om hvormeget en Plov kan udrette paa een Dag, ere meget forskjellige. Nogle antage paa Grund af deres Erfaring ifkun 9720 □ Alen (1½ Morgen), andre 16200 □ Alen (2½ Morgen), ja endog 19440 □ Alen (3 Morgen). Enhver af disse er grundet paa Erfaring; men man maa vel lægge Mærke til de Omstændigheder, hvorpaa den beroer. Jurens Brede gjør en Hovedforskjel. Naar jeg pløier sex Tommer brede Furer paa en Ager, der er 30 rhinske Favne bred, saa maa jeg pløie 720 Furer; men hvis jeg tager

10 Tom-

10 Tommer brede, kun 432 Furer. Antager jeg, at en saadan Ager ogsaa er 30 Favne lang, saa har Spændet ved at ploie den i første Tilfælde tilbagelagt $10\frac{1}{2}$ geographiske Mile; men i det andet, foruden Bendingerne, kun $6\frac{1}{2}$ Mile. Det Arbeide, som en Plov kan udrette paa een Dag, staaer altsaa i omvendt Forhold til Furernes Brede, hvortil man meget noie maa lægge Mærke.

Ved den sædvanlige Maade at ploie paa Jord, der hverken er af det haardeste eller løfeste Slags, tager man 9 Tommer brede Furer. I dette Tilfælde har en Plov paa 32400 □ Alen (5 Morgen) en Vei af 14400 Favne eller $7\frac{1}{2}$ geographiske Mile at gjøre. I Forhold til Stykkets Brede mod dets Længde, blive Bendingerne hyppigere og længere, eller fieldnere og kortere; dog vil man i Almindelighed kunne anslaae dem saaledes, at man maae antage $7\frac{1}{2}$ Mil. Naar derfor en Plov ved denne Furernes Brede daglig ploier 16200 □ Alen ($2\frac{1}{2}$ Morgen), saa gaae Trækdyrene og Mennesket $3\frac{1}{2}$ Mile, og mere kan man ikke forlange ved et dagligt fortsat Arbeide. Men alt efter som man føler sig tilskyndet til at tage smalere Furer, maa man vente mindre, og kan derimod fordre mere, hvor Furerne tages bredere.

Derneft kommer ogsaa Jordens Bestaaffenhed i Betragtning, om den er af løs eller bindende Slags. Paa denne maae Trækdyrene udøve en langt større Anstrængelse, hvilken man undertiden pleier at overvinde ved Dyrenes Styrke, deres rigeligere Foring, eller ved at forspænde flere. Da Jordens Bestaaffenhed imidlertid er forskiellig i enkelte Kulsbrug, saa kan der ikke altid tages Hensyn derpaa ved Forspændingen, og man maa da paa tungere Jord nøies med mindre Arbeide. Ligeledes er Veirligets Indflydelse paa dette Arbeide meget stor, især paa bindende Grund. Maaen Jord lader sig saare let bearbejde ved gunstigt Veirligt; men er meget vanskelig at behandle, naar den enten er for vaad — i hvilket Tilfælde man dog aldrig burde bearbejde den — eller, naar den udtørres for meget.

Ogsaa den Tilstand, hvori ethvert Jordsmøn for Dieblicket befinder sig, gjør en betydelig Forskiel, hvorfor der ved dens første Opbrækning, især naar denne skeer midt om Sommeren ved megen Værme, langt fra ikke kan udrettes saameget, som ved de følgende Pløininger.

Markers bakkede Beliggenhed gjør Plovarbeidet meget besværligere og langvarigere, end om dette stete paa en Slette.

Endvidere kommer Jurens Dybde i Betragtning, da hver halv Tomme større Dybde, især paa bindende Grund, gjør en stor Forskiel i Trækdyrenes Anstrængelse.

Det er allerede anmærket, at Bendingerne borttage Tid, og at disse forefalde hyppigere paa en kort, end paa en lang Ager. Men ogsaa Agrens Dannelselse, om deres Sider nemlig løbe parallelle, eller om deres Form ere kilebannet, gjør en Forskiel, da den tilbageblevne korte Kile fordrer ofte gjentagne Bendinger, og volder Forsinkelse, naar den skal godt opløses.

Endelig har Plovens Konstruktion en betydelig Indflydelse, da den fuldkomnere langt lettere overvinder Jordens Modstand — hvilket især bliver kiendeligt paa tung Jord og ved en dyb Jure — anstrænger derfor Trækdyrene mindre, tillader dem en hurtigere Gang, og volder ingen Forsinkelser. Et Jord, hvor Friktionen ikke er stærk, bearbejder man, som oftest, med en Krog, hvormed man da kan tage brede Jurer.

Ligeledes bør man tage Hensyn paa Karstiberne, deels formedelt Dagens Korthed, deels for det slette Veirs Skyld, ved hvilket Dyrene let under stærk Anstrængelse paadrage sig Sygdomme.

Alle disse paavirkende Omstændigheder maa man vel tage i Betragtning, naar man paa et opgivet Areal vil beregne Qvantiteten af Plovarbeidet, ligesaavel som af andre Spændarbejder, og derefter bestemme Antallet af de Trækdyr, der skulde holdes.

Man maa altsaa ikke undre sig, naar man i praktiske Landmænds Angivelser af det, som deres Plove udrette, finder en saa stor Forskielighed. Men overhovedet maa man vel adskille, hvad Plovene omtrent udrette, naar man ved illesomt Arbejde og ved et gunstigt Veirligt holder Die med dem, og det, som der efter et Middeltal forrettes af dem hele Aaret igiennem.

Disse Arbejder og den Kraftanstrængelse, som de fordrer, vil nøiere blive fremstillet i Læren om Plovene selv. Her antage vi, at paa god, af halv Leer

og halv Sand bestaaende, saa kaldet Bygjord, godt kan pløies: silbigt om Efteraaret 13960 □ Alen (2 Morgen), ved fordybet Pløining til Rodværter 11340 □ Alen (1 $\frac{3}{4}$ Morgen); om Foraaret til Erter, Havre og første Gang til Byg 13960 □ Alen (2 Morgen), anden Gang 17200 □ Alen (2 $\frac{1}{2}$ Morgen); ved at opbryde Brakmarken 13960 □ Alen (2 Morgen), ved anden og tredje Pløining derpaa 17200 □ Alen (2 $\frac{1}{2}$ Morgen), og til Sæd 15580 □ Alen (2 $\frac{3}{4}$ Morgen). Dette er nemlig det man efter et Middeltal kan antage, hvilket ved gunstigt Veir kan forsøges noget; men ved ugunstigt maa formindstes.

Overhovedet kan man af en med gode Verelorer forspændt Plov vente noget mere (1620 □ Alen eller $\frac{3}{4}$ Morgen), end af en Plov med Heste.

§. 184.

2. Harvningen. Herved er Forskiellen endnu større end ved Pløiningen. Harvningen. Det kommer nemlig an paa, med hvilken Omhu og med hvilke Redskaber dette vigtige Arbeide skeer. Rundharvningen er den virksomste, men ogsaa den besværligste, og man antager, at fire Heste i det høieste kunne gjøre 103680 □ Alen (16 Morgen) færdige. Paa bindende og græsrig Grund maa man allerede være tilfreds med 90720 □ Alen (14 Morgen); hvis det derimod kun kommer an paa at jevne Jorden, ikke at knuse Klumperne, saa kan man vel gjøre 129600 □ Alen (20 Morgen) færdige. Hvis man blot harver paa langs, og kun een Gang op og ned, saa kan man med fire Heste daglig raade med 162000 til 181440 □ Alen (25 til 28 Morgen).

Man harver ikke allevegne efter enhver Pløining, men undertiden kun da, naar man har pløiet til Sæd, hvilket dog er urigtigt paa ethvert Jordsmon, og utilgiveligt paa bindende Grund, der pleier at hærde sig i Klumper.

Harvningen forrettes i Almindelighed med Heste for den hurtigere Bevægelses Skyld. Dog kan den vist nok ogsaa skee med Oxer.

3. Tromlingen. Dette er et Arbeide, der som oftest oversees ved Ar- Tromlingen. beidsberegninger, og som dog er meget nyttigt, saavel paa tør, som paa bindende Grund. Alt efter som Tromlen er bred og tynd, eller kort og tyk, kan dermed udrettes mere eller mindre; er dens Brede 8 Fod, kunne 116640 □ Alen (18 Morgen) mageligt med to Heste tromles. Piggede og kantede Tromler fordrer større Anstrængelse.

Den forfinede
de Agerdyrknings
Arbeider.

4. Den forfinede Agerdyrknings Arbeider. De adskille sig i saadanne, der tiene til Jordens Forberedelse til Saaningen eller Plantningen, og i saadanne som foretages under Vegetationsperioden. Til de forste høre Arbeidet med den dobbelte store, 11 jernede Gyrtirpator, hvormed fire Heste og to Mennesker daglig bearbejde 116640 □ Alen (18 Morgen), og med den lille Gyrtirpator eller Sædploven, der med to Heste og eet Menneske daglig bearbejder 64800 □ Alen (10 Morgen).

Hertil hører ogsaa Snitploven, hvilken formedelst den paa Kniven eller Langjernet anbragte Muldsieldeler Plovsuren horizontal i to Dele og lægger den øverste nederst i Juren. Den udfordrer een Hest eller Dxe mere, for at kunne udrette ligesaa meget som en anden Plov. Dog kunne to Dxr eller Heste ogsaa trække den, naar man vil nøies med $\frac{1}{2}$ mindre Arbeide af den, og dette sidste gaar bedre, fordi Dyrene ere saaledes vante. Den bruges især ved at opbryde Grønsvær og Kløver.

Af de Arbeider, der henhøre til det andet Slags, omtales her de med Hestehakken (af dens hyppigste Anvendelse ogsaa bekiendt under Navn af Kartoffelhakken), med Skuffeplovene eller Kultivatorer, hvilke Instrumenter gjøre 38880 □ Alen (6 Morgen) færdige med een Hest, og efter Omstændighederne med eet eller to Mennesker, naar Planteraderne have en Afstand af to Fod. Den større, dybt indgribende Bearbejdnings- eller Hyppeplov med to Muldsielder, der kunne stilles vidt fra hinanden eller tæt sammen, udfordrer to Heste og forretter dermed ligesaa meget Arbeide.

Radsaaeningsmaskinen til at saae Sæd i 8 til 9 Tommers Afstand, kan daglig besaae 77760 □ Alen (12 Morgen) med een Hest og to Mennesker. Vi ville dog, formedelst det undertiden foresaldende Dphold, kun antage 68400 □ Alen (10 Morgen). Den serjerede Behakningsmaskine, der staaer i Forbindelse med den forrige, behandler med dens forskellige Dykradnings-, Skuffe- og Hyppjern, med een Hest og to Mennesker 77760 til 97200 □ Alen (12 til 15 Morgen) paa een Dag, eftersom Jorden er jevn og reen, og Arbeideren øvet.

§. 185.

5. **Giødningens Udkiørsel.** Dette i ethvert godt Avlsbrug meget betyde- ^{Giødningens} ^{udkiørselen.} lige Arbejde lader sig kun nøiagtigt beregne efter et opgivet Lokal, fordi det derved kommer meget an paa Markens Frastand, Veienes Beskaffenhed og paa Karstiden, saavel som paa Veirliget. Vi antage, efter et Middeltal, Giødningsslæs for fire Heste, saaledes som disse kunne trække dem paa taalelige Veie, uden at anstrænge sig alt for stærkt, til i det ringeste 2000 Pund. Man regner, at der overhovedet daglig med veksende Bogne kan udkiøres 12 saabanne Læs; i de længste Dage 15, men i de korteste kun 10. Men da ovennævnte Omstændigheder, i særdeleshed Markens Fraliggenhed fra Gaarden, gjør en saa stor Forskiel, saa maa man i ethvert særskilt Tilfælde beregne sig, om der kan skee mere eller mindre. Ved Wangenes ofte saa saare forskiellige Frastand, kan det blive nødvendigt i et Kar, hvor en meget fraliggende stor Bang skal giødes, at holde blot af den Karsag et Spænd mere, end i et andet Kar.

6. **Høstkiørselen.** Dgsaa dette Arbejde er meget forskielligt i Folge fra ^{Høstkiørselen.} standen. Med Brevvogne kan der daglig indbringes 7, 8, 10, 12, ja 16 Læs. Læsset paa en Høstvogn bestemmes i Almindelighed efter Traver. Men da Baandene ere saa yderst forskiellige og en Meeg veier paa nogle Steder 8 Pund, paa andre 50 Pund, saa kan man i Almindelighed herefter ikke bestemme noget. I Høstens Tid, hvor alle Arbejder skee med Anstrængelse, trække fire gode Heste 3500 Pund, ja, naar Veien er god og ikke lang, endog 4000 Pund, hvis man ellers har tilstrækkeligt store Bogne. Ved man altsaa omtrent, hvad Traverne veie, saa kan man let bestemme, hvad der kan læsses paa Bognene, der har den tilbørlige Størrelse.

I Høstten kan man, formedels det større Volumen, kun antage 22 til 24 Centner paa en med fire Heste forspændt Vogn, og da Læsningen, saavel som Af-læsningen, borttager mere Tid, og der ogsaa begyndes senere om Morgenen med Arbeidet, saa kan man kun regne 6 til 8 Læs daglig, om endog Engene ligge temmeligt nær.

De

De foregaaende Arbeider ere indskrænkede til visse Aarstider, nu følge de, hvilke foresalde og kunne forrettes til enhver Tid.

§. 186.

Sædens Bort-
kørsel.

7. Sædens og andre Produkters Bortkørsel. Man antager sædvanligt, at 9 Edr. Vintersæd og Græs, 12 Edr. Byg og 13 til 16 Edr. Havre kunne læses. Paa fire til fem Mile regner man een Dag til at kjøre bort, og een Dag til at komme hjem, og dernæst een Dag til Læsning og til Salg. Paa 7 til 8 Mile regnes $3\frac{1}{2}$ Dag, paa 3 Mile 2 Dage, paa 2 Mile 1 Dag. Torvets Frastand gjør altsaa en stor Forskiel ved dette for Kiøretøiet i Almindelighed høist fladelige Arbeide, og Fordelen er meget stor, ved at formindste det, saavidt muligt. Bortkørselen af andre Produkter og maaskee af landoekonomiske Fabrikata; saasom Tobak og andre Handelsvarter, Smør, Brændeviin o. s. v. maa man anslaae over eenstemmende med Lokalet og Aflingsforholdene. Ved Uldtransporten kan man ikke vel læse mere end 800 Pund, hvortil to Heste da ogsaa ere tilstrækkelige, uagtet Vognen er saa stor.

Kørsel af
Brændema-
terialier.

8. Tilkiørselen af Brændet eller andre Brændselmaterialier. Ved en Frastand af een til een og en halv Miil regner man 1 Favn Brænde paa en Firehestevogn, men ved større kun $\frac{1}{2}$ Favn. Ved en Frastand af en halv Miil kan man gjøre to Reiser om Dagen. 1500 Skiaretørv regnes lige med en Favn Brænde. Favnen 6 Fod høi og bred, og 3 Fod lang.

Bygnings-
kørseler.

9. For Bygnings- og Reparations-Kørseler maa aarlig regnes noget. Men, naar der foresalder betydelige Bygningsarbeider, saa maa man gjøre et tilstrækkeligt Overslag, om de ogsaa kunne bestrides med Gaardens eller maaskee med Hoveri-Spændene, eller om man maa anskaffe sig særskilte Heste til Bygningsarbeide, og hvormange. Ellers kan et Bygningsarbeide sætte hele Aflingen tilbage, ikke alene afseet, men endog for flere Aar.

Extraktions-
ter.

10. Extraktionseler til at hjemføre alle Slags Fornødenheder fra Byen, til at hente Dienestefolk og Dagleierfamilier, og til mangt andet Behov kræve under mange Forhold saameget Arbeide, at man endog har antaget som Grundsætning, at man af 300 Arbeidsdage, kun kan regne paa

260 til bestemte Avlingsforretninger; men derimod 40 til uberegnelige Extraktiørse-
feler. Men det kommer meget an paa, om man indbretter dem sparsommeligt, og
saaledes, at disse Nødvendigheder kunne tages til Hiemlæs, naar man har ført
Produkter til Byen, selv i det Tilfælde, at Heste og Boga maatte gjøre nogen Om-
vei. Ellers kan under adskillige Omstændigheder saare megen Tid derpaa spildes.

11. **Kiørfeler ved Bihaandtering.** At bringe Bihaandteringer i Gang, ^{Kiørfeler ved}
der kræve mange Kiørfeler, kan undertiden blot af den Årsag være gavnligt, ^{Bihaandtes}
fordi ^{ring.}
man derved med Fordeel kan holde desto flere Heste. I den for Agerdyrkningen gun-
stigste Tid bruges de da alle paa Marken, og hine Kiørfeler ophøre saalænge. Der-
imod beskæftiges Avlingens Heste paa en anden Tid, naar der intet er at forrette
paa Marken, til hiin Bihaandtering, f. Ex. ved et Tegls eller Kalkbrænderi. Sa-
der kan endog gives de Tilfælde, i hvilke Post- og Fragtkiørfeler ere fordeelagtige
for en Landmand; men disse Tilfælde ere kun saa, og det bliver ofte til Skade,
naar man vel overveier Sagen.

12. **Forbedringsarbeider, f. Ex. Planerings-, Jord-, Mergel-, Kalk-** ^{Forbedrings-}
og Muldkiørfeler. Naar man vil foretage saadanne Arbeider af betydeligt Omfang, ^{arbeider.}
saa maa man overlægge, om man skal dertil anskaffe egne Spænd, eller om de kunne
forrettes af Avlingshestene i den Tid, hvor ellers intet er at gjøre. Da der til
visse Aarets Tider ikke er Arbeide nok for de sædvanlige Spænd, om man end til
andre Tider har nok for dem, saa vil en god Landmand saameget mere stedse have
nogle Forbedringsarbeider i Gang, hvorved han da kan benytte dem.

§. 187.

Efter disse Sætninger, der dog under ethvert bestemt Tilfælde maae modifice-
res efter Lokaliteten, kan man nu beregne, hvor mange Arbeidsdyr der udfordres ^{Beregning}
ved Avlsbruget. Dette kan først ske i Almindelighed, naar Summen af Arbeidsda- ^{over det nød-}
gene i et heelt Aar sammendrages, i hvilket Tilfælde man da maa anslaae i det rin- ^{vendige}
gste en Fjerdedeel til Bihaandtering og til Forbedringsarbeider, for at være vis paa ^{Spænd.}
i de travlere Arbeidsperioder, at have nok deraf.

Men man gaaer nøiagtigere tilværks, naar man beregner Arbeiderne, saale-
des, som de foresalbe til de forskellige Aarstider, og derefter bestemmer Spændenes

Tal

Saaledes, at de i enhver Periode ere tilstrækkelige. Man maa dog i hver Tidspunkt have noget tilovers, omtrent $\frac{1}{10}$, fordi Arbejderne i en Deel af den kunne forsinkes ved ugunstigt Veirligt, i hvilket Tilfælde andre Arbejder, der træde i disses Sted, kunne forrettes.

Efter Aars-
tiderne.

Vi inddele disse Perioder efter de sædvanlige Aarstider, uden just at tage saa noie Hensyn paa Almanak-Terminerne.

Vinteren indeholder 80 Arbeidsdage, i hvilken Gjødningskørselen til Brakfrugterne og Bølgfæden kan ske, og maaskee endog nogen Dyploining af Stubben kan indhentes. Desforuden maa Spændet beskæftiges med andre Kørseler.

Foraaet har 64 Arbeidsdage, og i disse foresalde følgende Spændarbejder, hvoraf det ene næsten fortrænger det andet.

At ploie anden, tredie, og maaskee ogsaa fjerde Gang til Brakfrugterne og at harve;

til Bølgfæden een Gang;

til Byg to Gange;

til Havre een eller to Gange, hvilke sidste Arbejder for største Delen kunne spares eller dog meget lettes ved at bruge Exstirpatoren.

Udugning af den senere faldne Gjødning til de sildigere Brakfrugter.

Arbejder med Hestehakken, som befordre Vegetationen; ogsaa Vintersædens Harvning.

Sommeren, omtrent ved Junii Maanedes Begyndelse, indeholder 80 Arbeidsdage.

Brakmarkens eller ogsaa Bølgfæds og Kløvermarkens Ploining til Vintersæd;

Udugning af den til Vintersæden bestemte Gjødning;

Fortsat Bearbejdning af adskillige Afgrøder med Hestehakken;

Sædhøsten;

Høsten.

Efteraaet, regnet omtrent fra September Maanedes Begyndelse, har 76 Arbeidsdage.

Den sidste Pløining til Vintersæd, dens Harvning o. s. v., Høesterfletten; Indhøstningen af Kartofler og andre Rodder- og Kaalearter; Dypløiningen af Stubbene eller af Grønsøer til den tilkommende Vaarsæd, saavel som til fuldstændig Brakning i den følgende Sommer.

Disse Perioders Begyndelse og Ende er forskiellig efter de forskiellige Klimater, hvorpaa altsaa enhver maa tage Hensyn. Usædvanlige Aar kunne ogsaa forlorte den ene eller den anden, og man maa da vide paa en fornuftig Maade at vælge sine Forholdsregler, til Arbeidets Fremme. Foraaret begynder, kan man overhovedet antage, midt i Marts; men paa kalkgrundig, sei Leerjord, naar Markerne have skraa Beliggende mod Norden, først to eller tre Uger senere, hvilket gjør en saa betydelig Forskiel, at der allerede med Hensyn herpaa udfordres, hvis Jorden i det Hele er af dette Slags, en ganske anden Uvlingindretning, end den for en varmere Grund. Hvor man kun saar Havre eller stort Byg, ender dog den 25 May, efter den almindelige Mening, denne Periode; men avler man ogsaa det smaa Byg og Boghvede, saa strækker den sig indtil den 15 Juni. Man maa vel lægge Mærke til, at der pleier at indtræffe mange Helligdage i denne Periode. Den er den besværligste blandt dem alle, og man kan sikkert antage, at naar alt det, der skal forrettes med Spændet, iværksættes i denne Periode, saaledes som det bør, saa er det til andre Tider fuldkommen tilstrækkeligt. Hertil kommer endnu, at man til denne Tid ikke kan fordrø nogen stærk Anstrængelse af Hestene, fordi de da pleie at have Krop og Dyrerne ved mange Uvisbrug ikke ere i megen Kraft fra Vinteren af. Derfor er Arbeidernes Lettelse og Forkortelse ved de omtalte Redskaber i denne Periode af saa stor Vigtighed. I Efteraarsperioden vil den forsigtige Landmand søge at paaflynde alle saadanne Arbeider, som den indtrædende Frost standser.

Winterperioden kan vare længere eller kortere, og ofte kan man i den indhente nogle af de om Efteraaret ikke fuldendte Arbeider, eller ogsaa forrette noget af Foraarsarbeidet. Gjødningsudkiørselen, hvortil denne Periode paa jevne Marker er saa fuldkommen flirket, finder dog ikke Sted ved alle Uvlingindretninger, men kan ved de fleste kun forrettes midt om Sommeren, til stor Skade for andre Arbeider.

§. 188.

Man pleier saa omtrent at gjøre et Overslag, der som oftest træffer ind over det Spænd man behøver, naar man beregner, eller ogsaa af Erfaring slutter, hvor meget man behøver i den egentlige Dyrkningstid om Foraar og Efteraar, for ganske og paa en tilbørlig Maade at kunne ende denne i 4 Uger eller 24 Arbeidsdage.

Naar een med 2 Heste forspændt Plov daglig pløier noget mere end 1 Lunde Land til Sæd, og fire Heste daglig harve 7 til 8 Tdr. Land, saa kunde omtrent 42 Tdr. Land dyrkes i 4 Uger med fire Heste. Pløie de derimod formedelst et tungt

Jordsmon, eller de dybere og smalkere Jurer, som man vil anvende, eller ogsaa formedelst ringere Kræfter og Uvirkfomhed, noget mindre end 1 Td. Land daglig, saa vil dermed kun dyrkes 35 til 36 Tdr. Land. Paa hver 42 eller 36 Tdr. Land Winter- eller Vaarsæd (efter de sædvanligste Beregninger paa 43 eller 37 Tdr. Udsæd) maa der altsaa holdes 4 Heste, og saaledes pleier man i mange Egne at regne een Hest paa 10 Tdr. Winteræd. Men naar der saaes ligesaa megen Byg og Havre, som Hvede og Rug, og der oven i Riøbet endnu dyrkes megen Bølg-sæd og mange Brakfrugter, saa er det, man om Efteraaret behøver, ikke tilstrækkeligt om Foraaret, efter den sædvanlige Dyrkningsmaade.

§. 189.

Det er altid med Hensyn paa hiin Periode sikkest, at gjøre sig et Schema over de Arbeider, som man under enhver given Omstændighed behøver, efter den bestemte Avlingsindretning og efter Lokaliteten. Man adskille tillige i to forskjellige Columner de Arbeider, hvilke meest passende kunne forrettes med Oxer, og de, som bør skee med Heste, og man antegne da i hver Columne, ved Siden af ethvert Arbeide, Arbeidsdagens Antal efter Arbeidsdyrene. Saaledes vil man ogsaa udfinde det rigtigste Forhold imellem de Heste og Oxer, der bør holdes.

H a a n d a r b e i d e r .

§. 190.

Tjenestefolk
og Dageløere.

Disse dele sig først:

- a) i Tjenestefolkene, der have bortleiet deres Kræfter udelukkende til vort Avlsbrug, og som vi derfor ernære og i det Hele betale;
- b) i saadanne, hvilke kun dagviis eller stykkeviis erholde deres Arbeide betalt.

Om de Høverpligtige, der med Spænd og med deres Hænder arbeide for os, vil blive talt særskilt.

§. 191.

Hvilke ere de
fordeelagtigste.

Om man skal holde flere Arbeidere af det første eller af det andet Slags, be-

stem-

stemmes ved lokale Forhold, der ofte slet ikke tillade noget Valg, ofte kun et indskrænket, men sletent et ganske frit.

For Tjenestefolkene taler den større Hengivenhed, Deeltagelse og Trost, hvilken man overalt skalde vente af dem, som Lemmer af Familien, (men vist nok ikke altid finder); den Sikkerhed, hvormed man kan gjøre Regning paa dem ved uopsættelige og daglig fortløbende Arbeider; det nøiere Opsyn, hvorunder de staae; den Afhængighed og Lydighed, som man er berettiget til at fordrø af dem; og det Ansvar, der hviler paa dem for de dem i Særdeleshed betroede Forretninger.

Dagleiere og Accordarbeidere kræve derimod mindre Omsorg; kunne antages og strax igjen afskediges, naar man vil, saaledes som deres Arbeide og Flid fører det med sig. Deres Arbeidsomhed er større, da de maae sørge for sig selv og for deres Familier og maae frygte ved slet Arbeide strax at miste al Fortieneste.

Dertil kommer endnu, at under de fleste Lokal Forhold blive Omkostningerne ved Tjenestefolkene og deres Arbeide langt betydeligere, end ved Dagleierne. Man kan overhovedet antage dem for en halv Gang til saa dyre, om man endog virkelig tager Hensyn paa det forrettede Arbeide, ikke paa den anvendte Tid. Valen kan her ikke være om de saakaldte tvungne Tjenestefolk (Zwangsgesinde), da disse eller deres Familier faae en Deel af deres Løn i den dem overdragne Bondejord.

§. 192.

Tjenestefolkene bruges sædvanlig kun til saadanne Arbeider, som uafbrudt skide frem, og fordrø en bestandig Opmærksomhed. Om de Karle, der bør holdes ved Hestene er talt i §. 181; Spændenes Indretning bestemme deres Antal. Til de Arbeider, som Dreerne forrette, holdes kun i nogle Kulsbrug Karle, men ellers kun paa 24 til 30 Dreer een Røgter, og naar der endnu ere flere, tillige en Dreng.

En Røgter er tilstrækkelig til 50 til 60 Dvaghoveder, ikke alene paa Græsgang — hvor han i al Fald ved Hielp af en god Hund kan holde 200 i Orden — men ogsaa i Stalden, naar han om Vinteren har nogen Hielp ved Hakkelseffiaringen, og om Sommeren, naar det grønne Foder hugges og tilføres.

Gaardpigernes Antal beroer ikke alene paa Køernes Antal, men ogsaa paa den Mængde Melk de yde, hvilke foruden Malkningen ogsaa forrette alle Arbeiderne

Tjenestefolkernes Personale.

i Meieriet, saavel som i Huset og Haven, og som tillige bruges saa meget som muligt ved Dyrkningen af visse Afsgrøder, især ved Hørrer og Hampen og i Høstens Tid, men spinde om Vinteren. I gode Staldforingsbrug regner man tre Piger til 50 Køer, hvoraf den ene, Meiersten, har Opsigten over de Andre. I nogle Egne holder man ulige flere, til 10 Køer een Pige, men som da skal bringe dem Føret, og muge under dem; begge Forretninger skee i middelmaadig store Avlsbrug fordeelsagtigere paa anden Maade. I Kobbelsbrugets store Hollænderier holdes een Pige til 25 Køer. Ved store Avlsbrug udfordres endnn een særskilt til Huusarbejderne.

Een Svinehyrde er nødvendig ved en betydelig Svineavl, og denne Green er ikke saa uvigtig, at man kan overlade den til et gammelt Fruentimmer eller til en Dreng.

Om at holde en Hyrde kan der først tales i Afdelingen om Skæferiet, da den Maade, hvorpaa han holdes og lønnes, er meget forskielligt indrettet. Ved den almindelige oeconomiske Beregning kommer han kun i Betragtning, forsaavidt han faaer Pengeløn eller Deputat.

Dernæst holdes for det meste en Ladefoged, en Opsynsmand, en Avlskarl, en Formand, hvilken især ved Drepløining med Dagleiere arbejder foran, og som ogsaa ved Høsten og andre Arbeider, hvori han selv tager Deel, holder det Hele i Orden. Han skal tillige holde alle Agerdyrkningsredskaberne i Stand og forfærdige nye. I store Avlsbrug holdes endnu, foruden hiin, en egen Sommermand (Sugger), der fornemmelig forfærdiger Bogtsøiet, og tillige besørger Gaardarbejderne, Reparationerne og de smaa Bygningsarbeider.

Een eller flere Gaardskarle, der komme til Hielp ved alle foresaldende Arbeider, holdes ogsaa undertiden, men erstattes dog oftere ved paalidelige Dagleiere, naar man ellers kan faae saadanne.

§. 193.

Bespisning
paa Gaarden,
eller Deputat.

Disse Tjenestefolk boe enten paa Gaarden, faae Kosten og alle Fornødenheder der og ere i Almindelighed ugifte, eller der gives dem et vist Deputat til deres Underhold, og de boe da for det meste i særskildte Baaninger og ere gifte. Hiin Underholdningsmaade er udentviol fordeelsagtigere saavel i Henseende til Omkostningerne,

som

som til den nøiere Opsigt, hvorunder disse Mennesker staae. Jo større deres Antal er, jo mere formindste Omkostningerne sig for enhver Enkelt, da der spares mere ved et større Antal, saavel med Hensyn paa Waaning, som Ildbrand, Lys og selv paa Bespisningen. Hvor der holdes saare saa Tjenestefolk, der kunde det maaskee være fordeelagtigt at give dem alle Deputat.

Men holder man eengang saadanne Tjenestefolk, saa er det vist raadeligt, saa meget som muligt at indskrænke deres Antal, der faae Deputat, og blot at holde ugifte Folk; thi da hine søge at underholde hele deres Familie paa Udsbrugets Regning, saa ere de sielden tilfreds med det rigelige Deputat, der for deres Person tildeles dem, men stræbe endnu at slæbe hjem alt, hvad der er dem muligt, hvortil man sielden kan berøve dem Leiligheden. Da man imidlertid maa have nogle, f. Ex. Opsynsmandens og Røgterens Pladser besatte med gammelagtige og satte Folk, saa finder man sielden saadanne ugifte, og maa derfor i Henseende til dem finde sig i Deputatindretningen.

§ 194.

I Henseende til Tjenestefolkenes Underholdning og Kost maa man tage Hensyn paa, hvad der er Skik i hele Eggen, og i Særdeleshed ved Tiltrædelsen af et Uds-^{Tjenestefolkes} brug. Det er sielden eller aldrig raadeligt at giøre Forandringer; selv ved en Forbedring vilde man let opvække Misfornøielse hos disse Mennesker, der saa gandske hange ved Vanen. I de fleste Egne har enhver Dag i Ugen, enhver Aars Tid, mange Festsdage deres egne Netter, og Folkene ville blive utilfredse, om de paa en saadan Dag ikke erholdt det, som de maaskee paa en anden ikke gad spise. I Høsttiden finder overalt en bedre og rundeligere Bespisning Sted; i denne bør man aldeles ikke afskorte eller forandre Noget, naar man ikke vil formindste Folkenes her saa vigtige Virksomhed og Munterhed. Tilstaaer man det, som er brugeligt, og overbeviser sig om, at Folkene virkelig faae det, saa bør man aldeles ikke give efter for den Utilfredshed, som ikke bestomindre kunde yttres, da Folkenes Fordringer ved en saadan Eftergivenesshed ikke pleie at have nogen Grundse.

I Almindelighed kan der, for de mange Forskielligheders Skyld, Intet be-^{Udgifter der} stemmes om Udgifterne ved en Karls eller Piges Underholdning. Forskiellen er fra-^{ved.}

een

een Egn til den anden saa stor, at den udgjør mere end det dobbelte. Dog finder man i det Hele, at Tjenestefolkene arbeide stærkere og lade sig mere bruge til alle Slags Arbeider, der hvor de gives bedre Kost, og i Særdeleshed mere Kiødmad, saa at Omkostningerne ved det af dem forrettede Arbeide ere ikke saa forskjellige, som de Udgifter, der komme paa hver enkelt Person. I adskillige landoeconomiske og kameralistiske Haandbøger finder man angivet og enkelt specificeret de Vedtægter, der finde Sted i visse Egne.

Dette er noiagtigt beregnet af Greve Peder Vils i hans Wirthschafts-Erfahrungen zu Gussow.

Efter en almindelig af saadanne Data uddragen Middelpriis, maae Bespiisningen og alle tilsammentagne Underholdnings-Omkostninger af en Karl, en Opsynsmand eller Røgter, i alle de mig bekjendte Egne, sættes liig 12 $\frac{1}{2}$ Tdr. Rug eller 306 #, og af en Pige eller Dreng liig 10 $\frac{1}{2}$ Tde. Rug eller 252 #, men hvori da ogsaa indbefattes alt det, der udfordres til at holde dem, saasom Ild, Lys, Senge o. s. v. Regnet til Penge er Differentsten større formedest Levnetsmidlernes forskjellige Priser.

Lønnen er ogsaa meget forskjellig; imidlertid pleier den dog ogsaa at staae i et ligere Forhold til Sædens Priis, end til Pengenes Nominalværd, og man kan anslaae en saadan for en Karl til 6 Tdr. Rug eller 144 #, og for en Pige med Lærred og hvad hun ellers faaer, til 4 $\frac{1}{2}$ Tde. eller 108 #. Opsynsmandens Løn pleier at anslaaes noget høiere, og Røgterens noget lavere end Karlens.

§. 196.

Dagløn og Stykviis- eller Accorderede Arbeiders Betaling.

Andre Arbeidere faae enten Dagløn eller accorderet Betaling stykkeviis for et vist Beløb af ethvert Arbeide eller noget bestemt af en vis Arbeids Taktægt.

Arbeid, der forrettes for Dagløn, kræver det noiagtigste Tilsyn, for at holde Folkene i en vis Virksomhed. Ved denne Dagleie fortjene de mindst, og dog bliver Arbeidet selv i Almindelighed dyrest. Efter en almindelig Middelpriis fortjener en Dagleier, der arbeider uden Kunst og Anstrængelse, i ni Dage 3 Skiepper Rug, og kan altsaa daglig anslaaes til 1 #. Fruentimmer og svage Arbeidere fortjene i tolv Dage 3 Skpr. Rug, liig $\frac{1}{2}$ # daglig. Dog finder en vis Forfælsk Sted.

Arbeider, der forrettes stykkeviis eller efter Accord, fordrer mindre Opsyn, og man behøver kun at eftersee det færdige Arbeide. Denne Betalingsmaaade er unæg-

telig

telig fordeelagtig saavel for Herren, som for Arbeideren. Thi det gjør en stor Forskiel, om en Arbeider er betænkt paa at fremme sit Arbeide eller kun at tilbringe Tiden, med saavidt muligt Besparelse af sine Kræfter. Han maae naturligviis fortjene mere herved end ved Dagløn, og kan derfor ogsaa ernære sig bedre, forskaffe sig større Bequemmeligheder hjemme, og holde sig frisk og ved Kræfter. Herved bliver Arbeidet selv kjærere for ham, han pønser paa, hvordan han skal kunne gjøre sig det lettere, anskaffer sig hensigtsmæssigt Værktøi, og vænner sig til lettende Haandgreb, især naar han ofte forretter eet Slags Arbeide til visse Aarstider. Ved mange af disse kan han tage Kone og Børn til Hielp, og derved tidlig vænne de sidste til Arbeidsomhed, hvorved han endnu mere kommer i Velstand. Langt fra altsaa, at forkaste denne Indretning — hvilket mange taabelige Landmænd virkelig gjøre af den Aarsag, fordi deres Arbeidere derved fortjene formeget, uagtet de tydeligt indsee, at det giorte Arbeide koster dem mindre — vil den kloge Landmand ikke slye nogen Bamskælighed for at bringe denne Arbeidsmaade i Gang ved ethvert Arbeide, hvis Omfang nogenlunde lader sig beregne, eller er bekendt ved Erfaring.

Accord-Betalingen finder som oftest Sted ved Tærskningen, da Arbeideren faaer den 14de, 16de eller 18de Skieppe i saakaldet Tærskløn. Dog finder man den endog indført ved Høstarbeidet, og fornemmelig ved de der affliære Sæden med Segel, hvilke erholde for hele Høstarbeidet den 11te, 12te eller 13de Neg. Man kan ogsaa med Fordeel anvende den ved nogle andre Arbeider, især ved Kartoffeloptagningen, og man behøver kun at agte paa, at dette Arbeide ligesom andre Accordarbeider stæer paa tilbørlig Maade, og uden Overilelse, der forvolder Tab.

Om der endog ved saadanne accorderede Arbeider ikke vandtes andet for Landmanden, end at Arbeidet blev hurtigere forrettet, saa er denne Fordeel allerede i de fleste Tilfælde meget betydelig.

§. 197.

For at forsikre sig Arbeidere til Dag- eller Accordarbeider, er det i de fleste Arbeidende Egne nødvendigt at have Baaninger for arbejdende Familier, og at bortleie disse til Familierne dem, med den Betingelse, at de alene skulle arbeide for Herren, imod en vis bestemt Løn. Disse Familiers Antal maa beregnes og bestemmes i Forhold til de ved Av-

lin-

lingen foresaldende Arbeider. De maae være tilstrækkelige til de nødvendige Arbeider, men heller ikke flere, fordi de vist nok i mange Henseender kunde falde til Byrde; thi man maa sørge for, at de i det ringeste have deres Udkomme, og at de hele Aaret igiennem kunne daglig fortjene noget. Hvor dette skeer, vil man ikke let fattes saadanne arbejdende Familier, fornemmelig naar der foruden Waaning gives dem den nødvendige Ildbrand. De behøve en lille Have, hvori de kunne dyrke de nødvendige Urter, eller et lidet Stykke Jord maa anvises dem dertil, men aldeles ikke saameget, at det kunde blive fordeelagtigere for dem, at anvende det meste af deres Arbeide for dem selv, og ikke for deres Herkøb; en Forsøelse, som man har begaaet i mange Lande. I de Egne, hvor man med Visshed kan have andensteds boende Arbeidere, der ikke have nogen Slags Forpligtelse paa sig, vil man vist nok staae sig bedre ved disse, om man endog maa betale dem noget dyrere. Kan man kun til visse Tider have fremmede Arbeidere, saa maa man foretage saadanne Arbeider, som ikke ere bundne til nogen bestemt Tid, hvortil mange Forbedringsarbeider høre, naar de fleste Arbeidere tilbyde sig og man sølgelig kan have dem for lettest Priis.

§. 198.

Haandarbeid-
dere.

For at kunne beregne hvor mange Daglere eller Accorarbeidere der behøves ved et Avlsbrug, komme følgende af de sædvanlige Arbeider i Beregning:

- 1) Pløiningen med Oxer og med to Heste, naar der paa et Spænd af fire Heste kun holdes een Karl.
- 2) Harvningen med Oxer, naar denne ved et ringe Hestehold undertiden finder Sted, og Kiorsterne med Oxer, naar man ikke holder Tjenestefolk dertil.
- 3) Arbeiderne ved Giødningen, dens Udmugning, og den undertiden meget nyttige Omstikning, Dverøsning med Vand og dets Afledning; dernæst Giødningens Paalæsning, hvorved man til hver Bogn regner 1 $\frac{1}{2}$ til 2 Mennesker, alt efter som der køres oftere ved verkende Bogne, og Giødningen ligger fastere. Giødningens Af-læsning paa Marken forrettes i Almindelighed af Avlskarlen; dog er det ofte til Nytte, at give een Mand til Hielp, naar der køres med mange Bogne, hvilken da tillige paaseer, at Bunken strøes ordentlig.

4) Giød-

4) Giødningens Strøening paa Ageren, hvorved man antager at et Fruentimmer daglig kan strøe Giødningen paa 5000 til 8000 □ Alen, og en Karl paa 10000 til 13000 □ Alen. Derved kommer det an paa, hvor stærkt man giøder, paa den Tilstand, hvori Giødningen er, og paa dens meer eller mindre fuldkomne Afsplittelse og jevne Fordeling, hvilket sidste er saa vigtigt, at man derved ikke bør spare paa Daglønningen. Undertiden er det nødvendigt med en Rive eller Greb at trække den lange Giødning ned i Juren, hvortil da behøves een Person paa to Plove og undertiden een til hver Plov.

5) Sædens Saaening forretter i Almindelighed Volskarlen. Man regner at een Mand daglig kan saae 7 Edr. Vintersæd og 9 Edr. Vaarsæd. Dvede Saaemænd kunne vel saae meget mere, men naar man regner efter Sædmaalet, kommer det meget an paa, hvor tykt der saaes, og mange Tønder Sæd bortkastes maastee til A nytte, blot for at have saacet meget i een Dag. Man bør derfor mere tage Hensyn paa Areaket end paa Udsæden, og være tilfreds, naar Een daglig godt besaaer 7 til 9 Tønder Land.

6) Ved Høsten regner man, at en Karl daglig meier Sæden af $1\frac{1}{2}$ Ede. Land, og ved Rivning, Binding og Sammensætning et Fruentimmer paa en Tønde Land. Smid- lertid kunne kraftfulde Folk, der arbeide med Lyft, udrette $\frac{1}{2}$ mere. Hiin Beregning kan altid antages noget høiere, naar Sæden med simpel Lee hugges op til og optages. Ved at skiare Sæden med Segelen gjør een Person overhovedet en halv Tønde Land færdig.

Naar Ageren ikke ligger langt fra Gaarden, og Arbeidet gaaer raft med Berel- vogne, saa beskæftiger et Spænd ved Indkørselen to Læsere og eet Fruentimmer, som river efter, men ellers kun et Mandfolk.

I Sæden udfordres ved hiint raftte Arbeide to Mand til Aflæsning og to Mand til at sætte Sæden sammen, og ved hver 10 Fods Dybde af den opstablede Sæd tre Fruentimmer. Naar Arbeidet gaaer mindre raft ere to Mand i Almindelighed nok.

River man Stubben med Hesteriven, saa kan en Mand og en Hest blive færdige med $4\frac{1}{2}$ Ede. Land daglig.

7) I Høstten regner man 10,000 □ Alen paa een Slaaekarl, og ved Rivningen ligesaa meget paa et Fruentimmer. Ved Engenes ofte store Frastand maa man regne paa mindre, og ved Høbjergningen gjør Bræret ofte en betydelig Forskiel, saa at man kommer ud med langt færre Personer i godt Veir. Naar Kløveren hugges, kommer 1 Td. Land paa een Lee, fordi Grunden er jevnere, og da Kløverens Behandling til Hø er meget simpel, antager man hened 2 Tønder Land paa een Person.

Ved Høets Paaalæsning og Afslæsning antages ligesaa mange Folk paa Engen og halv saa mange i Loden, som ved Sædens Indklørsel.

8) I Henseende til de behakkede Brakfrugters Dyrkning ere Methoderne forskjellige. Naar den foretages med passende Instrumenter og paa den hensigtsmæssigste og sparsommeligste Maade, saa udfordres følgende Haandarbeidere paa 1 Td. Land: til Kartoflernes Lægning fire Personer; til Dyrkning af det Ukrud, der, efterat Hestebevakningen er skeet, endnu kan komme frem, to Personer; til Dyrkningen to Mandspersoner og 16 Fruentimmer i een Dag.

Ved Kørs og andre fine Frøarters Radsaaening kan een Mand daglig besaae noget mere end to Tønder Land med Maskinen. De smaa Furer kan een Hest med to Mand daglig drage paa 5 $\frac{1}{2}$ Tdr. Land.

Ved Bønnernes Radsaaening tager man, for at undgaae Forsinkelse, to Personer, en Karl og en Dreng, og disse gjøre da 2 $\frac{1}{2}$ til 3 Tdr. Land færdige.

Om Udhakningen og Forhyndingen af de radsaaede Køer maae sluttet Record. Man betaler her en Stad, som er 40 Favne lang, med 1 Skilling (3 Pf.), og en Person fortjener derved daglig 20 til 24 Sk., og kan altsaa gjøre omtrent en halv Tønde Land færdig.

Til Toppens Dyrkelse og Afslæring behøves ofte til ti Fruentimmer.

9) Naar Dienestfolkene ikke ere tilstrækkelige til Foringen og Oppasningen af alt Dvæget, især naar der fores meget med Hakkelse, saa maa man ansætte Dagleiere dertil, hvis Antal man dog ikke, formedelst de mangfoldige Forhold, kan beregne.

Til Faarenes Vaskning og Alpning regner man 60 til 70 Arbeidsdage paa 1000 Stykker.

Ogsaa til mange Huus- og Gaardarbeider behøves Dagleiere, naar man ikke har Overskødighed Tjenestefolk. Man maa ogsaa undertiden antage nogle i Stedet for de Syge.

10) Ved Havens Dyrkning, der imidlertid her kun kan antages meget simpel, og hvorved Pigerne hielpe, regner man aarlig 10 Arbeidsdage paa een Td. Land.

11) Til Grøtters og Bandsurers Oprensning, til Indhegningernes Istandsættelse, til at udbedre Weiene, og hvad ellers er bestadiget, maa man efter Omstændighederne regne 1 eller 2 Personer paa hver Tønde Land af hele Markens Areal. Herved kommer det især an paa flere eller færre Indhegninger, Weie og Grøtter.

12) Forbedringsarbeidet kan ikke beregnes. Men man benytter dertil de arbejdende Mennesker i de mindre travle Tider.

13) Sædens Tærskning, hvilken i Almindelighed stæer for en vis bestemt Tærskelson, sædvanligt den 1 Ede Tønde.

Naturligviis kunne disse Sætninger ikke antages som gandske almindelig gieldende, og ere forskiellige efter Menneskenes forskiellige Haandgreb, Duelighed og Arbeidsomhed. Arbeidsberegningerne ere antagne saaledes, som man kan vente dem af en Dagleiers uanstrangte Arbeide, ikke saaledes, som det kan forrettes af en stærk og flittig Arbeider, der har Accord. Imidlertid vil man endog ved sædvanlige Dagleiere finde dem tilstrækkelige i saadanne Udsæbrug, som ikke lide af særegne Lokationer, eller ere nedsiunkne i en almindelig Krafsløshed.

Ligesom man ved Hestearbeiderne kan antage at Spændet er tilstrækkeligt, naar man dermed kan fuldende Dyrkningsarbeidet, saaledes vil ogsaa Haandarbeidernes Tæl være tilstrækkeligt, naar man har Mennesker nok i Høstens Tid til dens tilbørlige Fuldbendelse. Og disse Folk vil man i et vel indrettet Udsæbrug atter hele Aaret igiennem nyttigen kunne beskæftige.

§. 199.

En større eller mindre Deel af Arbeidet stæer undertiden ved Hoveri, saavel Hoverie. ved det, der forrettes med Heste og Vogn, som med Haanden. Saa fordeeltigt og

uomgængelig nødvendig. Hoveternes Ophævelse kunne være imod en saavel for den Berettigede, som for den Pligtige, fastsat billig Erstatning, og i Særdeleshed under de fleste Omstændigheder for det almene Vel, saa bør dog Landmanden til den Tid ikke forsømme at gjøre Brug deraf, men stræbe at drage saa stor Fordeel deraf, som muligt. Derved kommer det meget an paa den kloge Maade, hvorpaa de tjenstpligtige Folk behandles, som maa være forskiellig efter disse Menneskers Nationalcharacter, ofte efter den, der hersker i en enkelt Landsby. Hvo der forstaaer, kun at bruge Stængthed, hvor den er nødvendig, men derimod at opmuntre disse Folk ved Godhed og smaae Belgierninger til en dem selv gavnlig Flid; at afsorte Arbeidstiden, naar de vise større Flid, ja under visse Betingelser at eftergive Dage, især med Hensyn paa deres egne uopsættelige Forretninger, vil i mange Tilfælde udrette langt mere, end der er muligt med den største Stængthed.

Hvor meget Arbeide de Hovripligtige egentligt gjøre, lader sig ikke i Almindelighed bestemme, hverken efter Hovdagene, eller efter det Arbeide, der er tildeelt dem, enten ved en særdeles Overenskomst eller efter Bedragt. Derved maa man i ethvert Tilfælde tage Hensyn paa Lokaliteten og de ældre Erfaringer, dersom Bondernes Forsætning ikke har forandret sig, men dog alligevel trække meget af fra det man venter, hvis man ellers vil være sikker paa, ikke at stufes.

Da dog kun den mindre Deel af Arbeidet kan bestrides ved Hoveri, med Undtagelse af nogle Districter i Lydskland, saa bør man kun tildele dem de Arbeider, ved hvilke det ikke kommer saa noie an paa disses Beskaffenhed. Ved Pløining og Harvning, med mindre, at man har løs Sandgrund, er det af stor Bigtighed, hvorledes den skeer, da den slet pløiede Ageres slette Afgrøde volder et langt større Tab, end den Fordeel man vandt ved at spare sit eget Spænd. Dette er endnu mere Tilfældet, naar et bestemt Dagarbeide er foreskrevet de Hovripligtige. Hvor man maa lade Marken bearbejde ved Hoveri, der finder saare sielden en forbedret Agerdyrkning og Avlingsindretning Sted. Er det altsaa muligt, maa man lade Hovspændene aftiene deres Forpligtelse ved Giødnings-, Sæd- og andre Kiørseler. Man regner som oftest to Hovspænd lige med et Gaardspænd. Men det er vel kun saare sieldent Tilfældet, at hine ere dette lige, naar de sidste ikke selv ere meget slette.

Paa Hovarbeider med Haanden kan man i Almindelighed mere gjøre Regning, naar Folkene ere nogenlunde holdte ved godt Lune. Man har ogsaa paa Grund heraf antaget, at tre hoverigjorende Personer ere lige med to Dagleiere. Smidlertid findes ogsaa her en stor Forskielighed Sted, og der gives Tilfaelde, i hvilke man næsten aldeles ikke kan stole paa dem. Under andre Omstændigheder ere de i det rindge meget nyttige i Høsten, og ved visse Opmuntringer meget strabsomme.

Har man nu gjort sin Regning overeensstemmende med de Forhold, der findes Sted, over det man kan vente i Almindelighed, eller af ethvert Arbeide ved Hoveri, saa afdrages dette fra de Arbeider, der skal forrettes med eget Spænd, egne Dienestefolk og Dagleiere.

Kvælsbrugets Bestyrelse.

§. 200.

Kvælsbrugets Bestyrelse staaer i saa noie Forbindelse med Arbeidet, at vi umiddelbart derefter tage det i Overveielse.

At bestyre er: at bringe ethvert Maal og ethvert Slags Kræfter i den saavidt mulig, hensigtsmæssigste og meest vedholdende Virksomhed.

Herom have vi allerede i Almindelighed talet i §§. 151 til 159, ved Beregningen af de landoconomiske Arbeider, og vi ville betragte det Specielle ved Læren om Jordens Bearbejdning. Her bliver altsaa kun tilovers at tale om de Personer, til hvilke Arbeidernes Bestyrelse er overdraget i forskjellige Gradationer, og om de Hensyn og Maximer, som derved bør iagttages.

§. 201.

Den første Person, af hvilken alt er eller bør være afhængigt, men paa hvilken Kvælsbrugerens Bestyrelsen beror, er den da ogsaa hele Ansvarer hviler, kalde vi Kvælsbrugerens Bestyrelseren. Han kan selv være Kvælsbrugerens Bestyrelseren, eller han kan ogsaa være en anden Person, der da, for saavidt det beroer paa Kvælsbrugets Bestyrelse, træder ganske i hiins Sted, maa anses saaledes af alle ham Undergivne, og selv betragte sig saaledes.

I det sidste Tilfælde er hans Forretning altid vanskeligere, end i det første. Hvisk er han kun sig selv og sin Forstand ansvarlig for sine Foretagender; men her ogsaa Eierens, eller den, der har sat ham i sit Sted. I det andet Tilfælde er han forpligtet ikke alene at gaae frem efter den med Eierens aftalte Plan, men endog for det meste at staae ham en sikker bestemt og disponibel aarlig Indkomst af Godset; hvorimod det staaer ham frit, som Eier, at opoffre denne for et Aar eller længere, ganske eller tildeels, eller rettere at anlægge den i Godset.

Men videre maa Indskrænkningen af hans fri Virksomhed ikke strække sig, hvis han ikke skal ophøre, at være Kvløbrugets Bestyrer, og altsaa fritages for Ansvar for Udfaldet.

Vil Eierens, der har overdraget en anden hele Bestyrelsen, gjøre mere end see til, om den aftalte Plan bliver udført, og om Bestyreren i Almindelighed opfylder sine Pligter; vil han blande sig i Bestyrelsen og ændre, om endog kun det Ringeste deraf, saa ophører Bestyreren at være dette selvstændigt, og bliver da kun Eierens underordnede Hjælper.

Denne kalder jeg Opsynsmand eller Inspecteur; hiin seithandlende Bestyrer af Kvløbruget tit kommer snarere Navnet Forvalter eller Administrator, omendstjont man troer, at der med hiin Titel forbindes en høiere Rang, end med denne.

Der kan da heller ikke tillægges ham videre, end den lykkelige eller mislykkede Udførelse af enhver enkelt Forretning, som Principalen har overdraget ham, men aldeles ikke Udfaldet af det Hele. To Bestyrere bør ikke være i en fra een Punkt udgaaende og i een Punkt sig concentrerende Forretning, eller ogsaa opstaaer derved uundgaaeligt den skadeligste Uorden og Forvirring, med mindre at deres Dømmelse og deres Villie være fuldkommen eens i ethvert specielt Foretagende af Bestyrelsen; at den Enes Ord fuldstændigen udtalte den Andens Mening, eller at begge betiente sig af de samme Udtryk. Men da de tilfældige Omstændigheder, der udfordre en hurtig Forandring, ere saa mangfoldige, saa er dette vel umuligt, og Erfaring lærer, at om end et Kvløbrug kan bestaae under saadanne Omstændigheder ved en næsten hver Tiime fornyet Overeenskomst af Bestyrerne, skeer der dog bestandigt Forsælsse, som kunde været uundgaaede under andre Forhold.

§. 202.

Naar en Eier, der, bestandig eller fra Tid til anden er fraværende, forstaaer ^{En indtræd-} Sagen, eller troer at forstaae den, overdrager Forretningernes Udførelse til en Anden ^{et Forsæt-} efter sin Forskrift, saa kan denne aldeles ikke ansees som Kvælsbestyrer, ei heller ^{ning for ham} kan Udfaldet i Almindelighed tilskrives ham. Det er meget vigtigt for begge Parter, at de i saadant Tilfælde bestemme det Forhold, hvori de staae til hinanden og til Kvælsbruget, og at de bestemme det nøiagtigt og individuelt for dette Tilfælde. Af Opsynsmanden eller af Inspectøren kan da kun forlanges den, saavidt muligt, bedste Udførelse af den ved en Anden giorte Anordning; men han kan aldeles ikke indstaae for Udfaldet, fordi Anordningen selv kan have været feilfuld, og have havt Grunden til det flette Udfald i sig selv. Denne Forsætning har ualmindelig store Vanskeligheder for begge Parter, og naar ikke derved inderlig personlig Velvillie og liberal Dverbærenhed finder Sted, saa kan et saadant Forhold neppe bestaae. Tilfældige Omstændigheder gjøre ofte Udførelsen umulig paa den foreskrevne og af- talte Maade. Skal nu den, der træder i Eierens Sted, gjøre en Forandring, der mere eller mindre afviger fra Forskriften — men som jo mere den afviger, desto sikkrere synes at lede til Maalet — eller skal han lade det være? Dette Spørgs- maal kan alene bestemmes efter den Grad af Tiltro, som den egentlige Kvælsbe- styrer har til ham. Gjør hiin kun den mindst mulige, men ved Omstændighederne fordrede Forandring, saa gjør han, hvad man efter den strenge Ret kan fordre af ham. Men han udretter maaskee meget lidet til det Heles Bedste, og maaskee, efter sin egen Dverbærening, Noget som virkelig er skadeligt og urigtigt, og vilde som selvstændig Mand have handlet ganske anderledes. Men gjorde han dette, og Til- fældet ikke var hans, mere end nødvendige Forandring gunstig, eller hvis et egen- sindigt Lune bemægtigede sig hans Principal, saa udsatte han sig vist nok for Bebrei- delser, som han kunde have undgaaet, ved at afvige saa lidet, som muligt.

Et saadant Forhold er virkelig saa delicat, at man høist sieldent finder, at det længe bestaaer, uden at Uenighed og Utilfredshed ofte forvirrer det; hvor det da kun vedligeholdes ved gjensidig Trang, og gjør hele Kvælsbrugets Gang slæbende og vak- lende!

§. 203.

§. 203.

Endnu vanskeligere og mere indviklet er det Tilfælde, naar en Eier, i det han selv føler sin Mangel paa Kundskaber og Duelighed til at bestyre Kvlsbruget, overdrager dette til en Anden, til hvis Kundskaber og Talenter han i det ringeste i Overdragelsens Wieblig bør have den fuldkomneste Tillid. Han kan vel i Almindelighed beholde den Overbeviisning, at hans Kvlingsbestyrer langt bedre forstaaer Sagen, end han selv; men ikke desto mindre kan let den Tanke opstaae hos ham, eller bibringes ham af Andre, at dette eller hiint kunde forbedres, og da have et heldigere Udfald. Her behøves paa begge Sider en stor Karakter-Fasthed, forenet med en meget human Overbærenhed, naar Sagen skal bestaae, blive i Orden og ei adsplittes. Kvlings Eier maa fornustigviis sige sig selv, at hans Kvlingsbestyrer ikke alene forstaaer Sagen bedre end han, men at han ogsaa vil iværksætte den efter sin bedste Indsigt; thi i modsat Tilfælde vilde det have været Daarskab at vælge ham, eller hvis han den Gang havde skuffet sig, nu at beholde ham. Smidlertid vil han dog ofte ikke kunne tilbageholde Uttringen af den Forestilling, at hiint eller dette dog kunde have været bedre. Dette er en Inconsequens, som man maa holde den menneskelige Svaghed tilgode. Man finder den overalt, f. Ex. i Patientens Forhold til Lægen. Enhver Patient veed, at hans Læge bedre maa kiende og forstaae Behandlingen af hans Sygdom, end han selv, fordi han ellers var den største Daare, i det han valgte og beholdt ham; men ikke desto mindre kunne Menneskene sielent undlade, enten i deres egen eller deres Nærbeslægtedes Sygdom, at giøre Lægen Forslag, hvoraf de haabe et bedre Udfald, end af dennes Forholdsbegler. Her udfordres ligesaa megen Humanitet som Fasthed, saavel fra Lægens, som fra Kvlingsbestyrerens Side, for at høre paa disse Forslag, at svare derpaa saa meget, som der er nødvendigt og nyttigt, men ikke at lade sig vildlede fra det, som man efter egen Overbeviisning anseer for det Bedste. Har man nu med Mennesker at giøre, der ere ligesaa indbildte som uvidende og ubesindige, saa vil man i ethvert Tilfælde kunne have Utaalnelighed, og de ville sige sig selv og Andre, at Sagen vilde have gaaet langt bedre, naar man havde fulgt deres Forslag, eller — som de i deres Forhold som Eier til Kvlingsbestyreren vil kalde det — deres Befalinger. En retskaffen Mand, der er vis paa sin Sag og kan forlade sig paa sig selv, vil besvare saadanne

Ut.

Utringer, naar de foredrages ham selv, med Værdighed, Sindighed og Beskedenhed, og desuagtet ikke være mindre virksom og konsekvent i sin Forretning. Dringes de ham derimod ved en Tredie, saa vil han lade Snak være Snak, og ikke ændse den. Men gaaer det saavidt med dette Forhold, at Eieren virkelig griber ind i Forretningernes Ledelse, uagtet han har overdraget det Hele til Bestyreren, at han gjør Anordninger eller giver Befalinger til Underbestyreren eller Kvælskarlen, saa vil ingen brav Mand finde sig deri, men strax tage sin Afsked, hvortil han, hvis han ellers har seet sig for ved Kontraktens Oprettelse, har den største Ret.

§. 204.

De Egenstaber, som Bestyreren af et stort Kvælsbrug bør besidde, ere de samme, som jeg har fordret af enhver rationel Agerdyrker. At der hertil endnu maae foies en udmærket Redelighed og en Pligtsfølelse, der overveier alle Egoismens Utringer, naar Kvælingen ikke er hans Eiendom, dette følger af sig selv. Saadanne Mænd ere sjeldne, og kunde hidindtil ikke ofte uddannes formedelst den Naahed, der herskede i den landoekonomiske Haandtering. Smidlertid gives der dog saadanne, hvilke, af Enthusiasme for Sagen, som de længe have offret ethvert personligt Hensyn, have opvoinget sig til en sjelden Fuldkommenhed, og som dog hellere for den større Virkekredsens Skyld administrere store Godsar, end selv modtage smaae Forpagtninger. Man maae derimod beklage, at andre fortrinlige Subjekter, ledede af Tilbøielighed til at eie en Kvæling, have indskrænket deres Virksomhed og Talenter til en som oftest alt for liden Virkekreds, endskiøndt man vist nok ikke kan fortænke dem heri.

En Kvælings-
bestyrers
Egenstaber.

Det er en meget billig Fordring, at saadanne Mænd ville og bør aflægges paa den Maade, at de ikke alene kunne leve med de Bequemmeligheder, som Landsans strengelse nødvendig fordrer, men ogsaa kunne give deres Børn en dannet Opdragelse, og hvo der her viser Karrighed, fordi han ikke betænker hvor store de Fortele ere, som en indsigtfuld Mand kan forstaae ham, vil aldrig faae en Saadan.

§. 205.

Lønningsmaaden bestemmes meget forskielligt. Man har for det meste anseet det forbeelagtigt, at bestemme som Hovedlønning, enten en vis Andeel af hele den rene Indtægt, eller ogsaa det, som et Kvælsbrug giver over en vis Summa, hvortil

det anslaaes. Denne Indretning har, betragtet fra een Side, meget anbefalende, og falder i Almindelighed ud til begges Tilfredshed, naar Bestyreren er en virkelig redelig og duelig Mand. Men den bliver byrdefuld med Hensyn paa Forbedringerne. Disse formindste altid Kassens Overskud, og naar den Andeel, der tilfalder Bestyreren, skal bestemmes derefter, saa blive de til Skade for ham, og han maa være en ædeltænkende Mand, naar han af denne Aarsag ikke efterlader Udskiligt. Derfor bestemmes nu vist nok ofte noget særskilt angaaende Forbedringerne, og de af Uvløbruggens Kasse dertil anvendte Omkostninger regnes til den rene Indtægt. Men herved er endnu langt fra ikke nok udrettet; thi de vigtigste Forbedringer fremvirkes ved en Døpfrelse af Indtægten i de første Aar, og ved større Anstrengelse af Uvløbruggens Kræfter, og dette lader sig kun meget vanskeligt vise paa en tydelig Maade. Denne Vanskelighed kan kun hæves ved en lang, maaskee for Livstid giældende Contract, hvorved Bestyreren sparer den ogsaa ham tilfaldende Deel af den, ved Døpfrelser i de første Aar, for Fremtiden saa meget mere forhøiede Indtægt; men Ingen indgaaer gjerne en saadan Contract.

Jeg tilstaaer derfor, at jeg foretrækker bestemte Lønninger, ved hvilke dog maa gives Udfigt til Gratifikationer, naar Indtægten efter en Aar vedholdende forbedrer sig.

For en meget upassende Indretning anseer jeg den, at give de øverste Uvløbruggsbetiente Deputater af Viktualier til eget Forbrug, med den Tilladelse at sælge det Tiloversblevne. Der er maaskee Intet, der mere kan forlede en endnu vaklende og svag Mand til Uredelighed, end netop dette. Det er kun det første Skridt, der koster Dørvindelse, og hertil findes der netop paa denne Maade saa megen Leilighed, der maaskee ikke engang frister Manden, men Konen eller Tjenestefolkene til at gjøre sig en utilladelig Fordeel. Man give derfor de øverste Betiente Alt, hvad de behøve af Uvløbruggens Frembringelser; men tilstaae dem da heller ikke den ringeste Handel for egen Regning.

§. 206.

De øvrige Uvløbruggsbetiente.

Paa store Godser er der i Almindelighed tilføiet den første Uvløbruggsbetiente en Kasse eller Regnskabsfører, og en Korn- og Viktualsfriver. De ere forsaavidt den

den øverste Betient underordnede, at den første kun efter hans Anviisning gjør Udbestalinger, og daglig maa anmeldte ham Indtægterne. Derimod har den øverste Betient slet intet videre at gjøre med Penge-Indtægt eller Udgiot, end at han efterseer Kassen, og naar der ere mange Penge samlede deri, tager dem ud i store Summer og qvitterer derfor.

Det forholder sig paa samme Maade med den Betient, der er sat over Forraaden, der modtager og udleverer alle Uvlingens Frembringelser, og sørger ogsaa for Anskaffelsen af det Manglende. Men han maa herved paa det nøieste rette sig efter den øverste Betients Anviisning, skriftlig modtage disse Anviisninger, saaledes som det paa mange Steder er brugeligt, og bevare saadanne Sedler, som Bilag ved sit Regnskab.

Man har troet endnu mere at sikke sig mod Uredeligheder og Bedragerier herved, at man forøgede Personalet endnu med een eller flere Controlleurer. At slutte fra adskillige Indretninger, som jeg kiender af dette Slags, maae Forretningerne derved mangfoldiggjøres og forsinkes paa en høist skadelig Maade, saa at Uvlingens Væsen nødvendig maa lide ved denne Form, og at man neppe kan tænke sig et saa betydeligt Underfløb, at det kunde overveie den virkelige Skade, som udspringer heraf. Udleveringen af en Skieppe Sæd maa attesteres af fire eller fem Hænder, og tre Personer maae først samle sig med deres Regler, førend man kan komme til hvilken som helst Forraad. Overhovedet troer jeg, at en saadan Indretning, med alle dens Formaliteter, snarere frister til Underfløb, end afholder derfra. Personer, der altid skulle vaage over Underfløb, eller saadanne, hvem man bestandigt tiltroer Sigt, blive saa fortrolige med Begrebet herom, at de kun alt for let tabe den Afky, som hver redelig Mand føler derfor, og er det ved et saadant Personale kommet saavidt, at den ene har seet igiennem Fingre med den anden, saa maa denne atter bære ligesaa meget over med hiin, og saa vil der snart ikke gives nogen bedre organiseret Tyvebande, end dette hinanden indbyrdes kontrollerende Selskab, og det bliver da næsten umuligt, at overbevise dem om det endog øiensynligste Bedrageri, fordi de nu, i Bevidstheden af deres fælles Strafflydighed, staae alle som een Mand, og bevidne hverandres foregivne Redelighed. Derimod maa den allerede være et slet,

og i Grunden fordervet Menneske, der begaaer Underslæb ved en fuldkommen beviist Lillid. Men der gives Tegne, hvorpaa man meget snart kan kiende Mennesker af dette Slags.

§. 207.

Parcelgaardens Bestyrere. — Underbestyrere.

Naar Besiddelser bestaae af flere Godser eller Parcelgaarde, saa pleier ethvert at have sin særegne Opsynsmand eller Forvalter, som ere den almindelige Bestyrer underordnede, og erholde af denne specielle Forfkrivter for deres Fremgangsmaade, saa ofte det behøves. Alt eftersom en saadan Parcelgaard har sin egen Huusholdning, Besætning af Trækdyr og af Hornqvæg eller Faar, Folk som høre dertil, eller ogsaa staaer i nøiere Forbindelse med Hovedgaarden, faaer sit Behov derfra og afleverer derhen, hvad der produceres, eller eftersom den ligger nærmere eller længere borte, boer en saadan Forvalter paa Parcelgaarden eller paa Hovedgaarden, og begiver sig daglig herfra derhen.

Forvaltere af dette Slags kunne være Folk, der blot ere mekanisk tillærte, og som blot ere skikkede til at udøve de positive Forfkrivter, som gives dem i ethvert Tilfælde, og som de maae indhente. Virksomhed, Opmærksomhed, Redelighed, en hvis praktisk Følelse, Diemaal og nøiagtig Lydighed ere nødvendige Egenstaber hos disse Folk; om de have grundige Kundskaber, kommer ikke i Betragtning, meget mere kunde en fragmentarisk Videnskab, som overstrider deres daglige Virkekreds, let blive skadelig. Dette Slags Folk tager man bedst lige ud af den simple Bondestand, og man udvælger dertil helst ganske unge Karle, der udmærke sig ved Virksomhed, Vresfølelse og Netskaffenhed, som man søger at gjøre sig hengivne, i det man efterhaanden indrømmer dem et Fortrin, gjør dem til Aviskarle, der fører Opsigten over de andre Folk og over særskilte Arbejder, lader dem lære at skrive og regne, og bringer dem paa denne Maade derhen, at de i en modnere Alder erholde et Overblik af Forretningerne i et specielt Avisbrug, og kunne paatage sig dets Bestyrelse. Hos Mennesker, som man har opdraget paa denne Maade, og som i den tienende Stand have udholdt Prøven, og bestandigt opført sig vel, vil man sikkert finde den Trofasthed og Hengivenhed til Herskabet, der er saa vigtig ved disse Pladse, og saa sielden iblandt Hoben af disse Mennesker. De maae, saavidt muligt, holdes ved deres sædvanlige

vanlige Bondesæder, Levemaade og Klædebragt, og man maa derfor berøve dem Leiligheden til at omgaaes med andre af den sædvanlige Underforvalter- eller Skriver-klasse, og ved let begribelige Grunde bevare dem for den Daarfskab og Latterlighed at ville efterabe de høiere og mere dannede Stænder, indgyde dem en vis Stolthed af deres Stand, som Landmænd, og foreholde dem den større Agtelse, de nyde i deres Bondekiøle, hvilken de kun vilde forringe ved en Dragt efter Moden. Aldrig maa det falde dem ind, at sammenligne sig med de høiere Stænder, men kun med Personer af deres egen Klasse. Saasnart de ere bleve Opsynsmænd ved affondrede Uvlsbrug, er det bedst, at de gifte sig, og at man derved formaaer dem til at gjøre et fornuftigt Valg; men advarer dem for en Forbindelse med en Kammerjomfru eller pyntet Bydukke. Saadanne Folk maa da sættes i den Forsatning, at de kunne leve med Bequemmelighed, og at de godt kunne hielpe deres Børn frem, hvis Opdragelse man endog bør antage sig.

Denne Raade at forskaffe sig tro og i deres Virketreds duelige Folk, er virkelig ikke saa vanskelig, som man troer. Hvor Tjenestefolkene ikke, som i nogle Egne, ere ganske fordærvede (hvortil Hovriet efter min Sagttagelse næsten almindeligt er en Hovedanledning), vil man ofte finde saadanne Karle, der paa eet Aars Tid, næsten udenfor Arbejdstimerne, lade sig danne til Underbestyrere.

Men ogsaa Folk af Bondestanden, der have tient som Soldater, og efter at være bleve Underofficerer, have faaet Afsked, ere ofte særdeles skikede til saadanne Bestyrere.

Men man maa aldrig taale, at Folk af dette Slags gaar efter Godtbefindende uden for de dem betegnede Grændser, fordi de dog sieldent ere duelige til at oversee og beregne den hele Sammenhæng, og i Særdeleshed Indflydelsen paa den fiernere Fremtid. De ere sieldent i Stand til at flue ud i det Fierne, tænke sig selv kun paa Vinding eller Besparelse i det løbende Aftingsaar, og ansee det ofte for Pligt, af Hengivenhed til Herkabet, at forsøge denne, i det de forsømme fiernere Hensyn. De maae derfor tilholdes nøiagtig at følge de Forskrifter der gives dem, og det er godt at vænne dem til, paa militairt Viis, strax paa Stedet at indføre i deres Lommebog den erhobte Ordre, og ligesledes ud af deres Lommebog, hvori de maa optegne alt, hvad der foresalder, at gjøre deres Rapport til Aftingsbestyreren, saa at alle Undskyldninger med Glemsomhed eller Misforstaaelse bortfalder. Overensstemmende med deres tiltagende Duellighed og Evne til at overskue det Hese, kan man da bestandig noget mere udvide Grændserne for deres Raadighed,

dighed, kun maa man aldrig tillige, at de overskrive den eller i nogen Henseende h ndle anderledes, end det er foreskrevet dem, end ikke i det Tilfælde, at de virkelig havde gjort Gavn, og at Udfaldet havde bekræftet Rigtigheden af deres Forholdsregler. Thi den Fordeel, der derved een Gang tilfaldigviis opnaaedes, vilde sandsynligen blive overveiet af større Skade, naar de nu tilegnede sig for meget og andre de Forholdsregler, som de erholdt, hvortil de let kunde opmuntres ved den een Gang indhøstede Noes.

L sningen af landoekonomiske Skrifter, hvilken mange have saa almindeligt anbefalet, saavel til den simple Landmands, som Bondealmuens Dplysning, maa man enten ganske forhindre hos dem, der ingen videnskabelig Dannelse have nydt, eller l de den med stor Forsigtighed, og kun give dem saadanne Bøger eller rettere Stykker af Bøger at l se, der i deres Stilling ikke kunne give dem urigtige eller halvsande og flieue Forestillinger.

Allermindst due saadanne Skrifter, der i Brudstykker indeholde Godt og Slet, Sandt og Usandt, blandet mellem hverandre, omendsk ndt man hyppigt har stræbt at udbrede dem blant de uoplyste Landmænd, i Form af Almanacker eller Ugeskrifter og Tidender, menende derved at udrette noget Gavnligt for disse Mennesker. Ingen Slags Skrifter udfordre n siagtigere Valg og større Forsigtighed, og vist nok ikke heller større Flid og Kunst, end netop saadanne, som man kalder populære. Enhver Jagttager vil erindre sig Tilfælde, i hvilke L sning uden Valg har frembragt skadelig Nysgjerrighed og Selvfloktskab hos ellers fornuftige Mænd af denne Klasse.

S. 208.

Lærlinge.
Disse Dan-
nelse.

Man har sædvanlig havt den Mening, at Dannelsen til dygtige Landmænd maatte ske ved at giennemgaae de forskellige Klasser: Lærling, Skriver, Underforvalter, Forvalter, Inspector, eller hvad for Titel man ellers har givet dem. Ofte anmoder man derfor om at modtage et ungt Menneske af en bedre Opdragelse ved Uvlsbruget, og mange mene at kunne bruge ham med Fordeel. Et saadant ungt Menneske bliver da forst, som Lærling, en Skrivets Medhjælper, og ansilles af denne til Dpfigt over et Antal Arbeidere ved hvilket som helst Arbeide, hvis Grund han ikke indseer, blot for at see til. Her staaer han da i det høieste som Fuglestr mfel, hvorved naturligviis kun kan opvækkes Riedsomhed og Ulyst hos ham. Naar han har saaledes staaet en Tid lang og er blevet noget mere bekiendt med det Lokale, overdrager man ham Udførelsen af dette eller hiint, som han vel hidindtil har seet paa, men af Ubekiendtskab til dets Grund neppe har lagt Mærke til. Naar han nu herved igiennem nogle Aareaar er bleven bestandigt mere sl vet, og ret Ried af Sagen, dygtigt plaget af de  vrige Forvaltere og Skrivere, alt efter som han har mere eller mindre at tilf tte, eller i deres Laugsprog — der hos disse Mennesker er

en

en Mellemting mellem Haandværksvendes og Studentermanerer — er bleven in-
 tieret, og vel ogsaa har lært at spille et godt Slag Styrvolt eller P'hombre, saa
 træder han nu selv i Kondition som Forvalter, og kalder sig en Deconom. Han
 anskaffer sig nogle Bøger, som af en Collegas Efterladenskab ved et Tilfælde kommer
 i hans Hænder, eller ogsaa ved en Boghandler eller Boghøker i Byen, og holder
 derhos den landoeconomiske Tidende i Compagnie. Nu mærker han dog, at det er
 godt at vide noget, og han søger en heftig Higen efter Recepter. Han mener, at
 det Hele kan ikke være bedre i Voldsbruget, end han har lært det; men i enkelte Dele
 kunne de Lærde vel udrette noget med deres Arcana. Paa denne Maade dannes det
 almindelige Slags af saakaldte Deconomer, der have paadraget hele Standen Fors-
 agt og Mistillid, der bestandig bliver større, jo flere Pretensioner udannede Menne-
 sker af denne Klasse gjøre, og jo mere de ville i visse udvortes Former nærme sig
 til de velopdragne Stænder. Det er vanskeligt nok for den, der ved egen Energie
 har hævet sig i Veiret, ganske at befrie sig for denne Plet.

Paa denne Maade, der endnu nedstammer fra den Tid, da man ikke kiendte
 nogen anden Dannelse, end efter Laugsstikkene for enhver Haandtering, dannes sel-
 dent en god Landmand. Vil man opdrage et ungt Menneske hertil, saa er det vist
 nok godt, at han lærer at kiende og udøve hvert enkelt Haandgreb. Man lade ham
 derfor endelig selv øve sig i ethvert Arbeide paa Gaarden og i Marken, og undervises
 deri af en duelig Karl. Men forresten bør han staae under den dannede Avlingsbe-
 styrers umiddelbre Opsigt, være hos ham og leve med ham, og ikke komme i Skri-
 verstuerne, saalange nemlig disse Folke endnu beholde deres Sæder. Han maa
 tillige bruges ved alle Bestyrelses Forretningerne, om det endog kun var som Afskri-
 ver, og efterhaanden til visse Arbeiders Revision og Tværkættelse, naar han nemlig
 først bestemt veed, hvorpaa det kommer an. Siden kan det ofte være nyttigt at an-
 stille et saadant ungt Menneske ved Siden af en sat, allerede aldrende Underbestyrer,
 for at lette dennes, f. Ex. Journal- og Registerføringen, og fritage ham for
 Dverbringelsen af Rapporten. En ung genialist Ungling vil ofte med stor Fordeel
 kunne stilles ved Siden af en stiv Mand, der har Routine, saaledes som man giver
 et rankt opløbende Træ en stiv Pæl, for at holde det lige.

§. 209.

Underopsyns-
mand.

med. 1817
1818

Derimod ere i alle større, ja endog middelmaadige Avisbrug, der føres med Energie, Opsynsmændene over Arbeidet af Vigtighed. De oplæres, saaledes som jeg ovenfor har sagt om Underbestyrere, og anstilles siden som saadanne. De maae ikke betænke sig paa selv at tage Haand i med og at arbeide forud, hvor det gøres nødtigt; men egen Anstrængelse bør dog ikke være det, som man egentlig fordrer af dem, men rigtigt at udføre Arbeidet med den muligste Besparelse af Kraft og Tid, og at vedligeholde Orden blant Arbeiderne. Man finder sædvanligt for faa af denne Slags Betiente i de større Avisbrug, deels maaskee fordi man ikke tilfulde paastionner den Nytte de stifte, deels fordi Mennesker der kvalificer sig dertil, ere i mange Egne sieldne i den tjenende og arbejdende Klasse. Selv at danne dem, synes vist nok kiedsomt, men det lønner Umagen. Har man flere deraf, maa Arbeidet bestemmes deles mellem dem, og man anstiller den ene som Markfoged, den anden som Gaardfoged, og den tredie maaskee som Dvægfoged, naar Forretningernes Omfang fordrer det; men dog saaledes, at den ene i Nødsfald kan træde i den andens Sted.

§. 210.

Huusholder-
Pen.

Et quindeligt Tilsyn ved en Deel af Gaardens Forretninger, ved Meieriet, ved det indre Huusvæsen, og overhovedet ved alle de Arbeider, der udelukkende foretages af Fruentimmer, er af stor Vigtighed. Finder man en Person, der fuldkommen kvalificerer sig dertil, forener Kundskaber, Virksomhed, Kiærlighed til Orden, og Huuslighed, saa er hun uskatteerlig. Det Tilfælde er kun sieldent, hvor ikke en en vis Egenfindighed og Fordomme forbinde sig med hine fortrinlige Egenskaber. For disse maa man give efter, naar de ikke udspringe fra en slet Kilde, ikke for meget indskrænke en saadan Persons Raadighed, søge at haandthave hendes Agtelse, og især lade hende frit disponere over det quindelige Lynde. Der ere mange Forretninger, som langt bedre udføres af Fruentimmer end af Mandfolk, da de sidste let forfalde til den Yderlighed, enten at anvende for lidt Opmærksomhed derpaa, eller til et smaaligt Pedanterie, som deres Forholdsregler dog ikke formaae at sætte igiennem.

§. 211.

§. 211.

Et kort Avlsbrug maa en bestemt Grændse for enhvers Arbeide uomgængelig finde Sted, hvori ikke tør gøres nogen Forandring eller Indgrib, uden efter Avlingsbestyrerens udtrykkelige Befaling. Det maa ikke taales, at den ene overtager nogen Forretning for den anden, uden efter Bestyrerens specielle Tilladelse, fordi Ansvarligheden ellers ophører, og den ene flyder Skylden paa den anden for de begaaede Feil. Men ved dem, der ere anstillede i samme Fag, maa iagttages en fuldkommen militair Subordination, og saavel ved Befalingernes Uddeling, som ved Forespørgseler, og mulige Klager maa aldrig nogen Grad overspringes. Befalingerne meddeles kun Enhver ved den umiddelbar Foresatte, og naar selv Avlingsbestyreren seer, at en gjør Noget som er feil, og at der, saameget muligt, maa iles med Forbedringen, saa bør han ikke irettesætte ham, men hans Foresatte, fordi der ellers let opstaaer modsigende Befalinger, hvorved Folkene forvirres eller let tage et Paaskud til at begaae Uordener og til ikke at lyde de Forskriver, der gives af dem, der umiddelbart ere deres Foresatte.

Personalets Forhold i et af de større Avlsbrug.

Naar noget anordnes af Avlingsbestyreren, som er uden for det Almindelige, og hvorved andre Indretninger hæves eller modsiges, saa maa det skee bestemt og tydeligt, og helst skriftligt, og han maa, i det han lader den givne Forskrift gientage og forklare af den, der har faaet den, overbevise sig om, at denne har rigtigt fattet den.

§. 212.

Avlingsbestyreren maa paa ingen Maade tillade sig at gjøre en enkelt Green eller en enkelt Deel af Avlsbruget til sin Yndlingsgjenstand, og derpaa at henvende sin specielle Dymærksomhed. Han vil ellers ikke, som han bør, tage vare paa Alt, eller overstue og vedligeholde det i sin Sammenhæng. Dog er det raadeligt, verelviis at underkaste, om muligt ubemærket, een Gienstand efter den anden, sin nøiere Iagttagelse, for rigtigt at anvende de nødvendige Forbedringer, og raade Bod paa de opstaaede Feil og Uordener. Han maa benytte sig af en eller anden tilfældig Anledning, for endog at trænge ind i det mindste Detail med sine Undersøgelser.

Bestyrerens almindelige Tilson.

Det er en Feil, at han iagttager visse Tider og en vis Orden ved hans Revisioner, saa at enhver veed, naar han vil komme her og der. Ingen maa paa noget Sted vide sig et Qvarteer sikker for ham. For at vedligeholde de Underordnedes Agtelse mod deres Foresatte, maa han aldrig give disse skarpe Tretteskæftelser i hines Nærvarelse; men enten under fire Dine, eller om han finder det nødvendigt, i deres Dvervarelse, der ikke staae under dem. Dog maa han aldrig dadle Noget i hans Fraværelse, uden at sige det til ham selv. Foresatte, der gjøre dette, røbe en utilgivelig Svaghed.

Han maa bestemt fordre, at hans Spørgsmaal i ethvert Tilfælde, om det end var til andres Skade, besvares med streng Sandhed. Skeer dette ikke, saa maa han allerede formode, at der stiftes et Complot imod ham, og dette maa han strax ved Forslytning eller Afstedtgelse, om det er nødvendigt, vide at tilintetgjøre.

Han maa vogte sig for at forfalde til den falske Ureløst, tidlig at have tilendebragt visse Forretninger. Dette fortæner kun da Noes, naar de ere fæste, som det sig bør.

§. 213.

Huuspolitie.

Om Huuspolitiets Indretning og Tjenestefolkenes Behandling, have vi en meget god Anviisning i Gerikes Anleitung zur Führung der Wirthschaftsgesellschaften I Bd., hvilken endnu er udførligere udarbejdet i det nye Uplag, hvortil jeg derfor henviser. Tjenestefolkene ere vist nok paa de fleste Steder af det Slags, og fordre den Behandling, som der foreskrives. Imidlertid troer jeg dog, at man ikke tør antage, som saa ganske almindeligt, hvad der siges, og at der dog ogsaa gives Mennesker af denne Klasse, paa hvilke man kan virke ved ædlere Bevæggrunde, ved Uresfølelse og Moral. Ethvert, endog det raaceste Menueste, har jo dog Uresfølelse. Kun naar den, for saavidt den er roesværdig, er aldeles undertrykt, yttre den sig paa en lastværdig Maade. Man kan ofte bringe dette igien i Orden.

§. 214.

Næst efter den Arbejds Drikt, hvorved den største Qvantitet af nyttige Produkter frembringes med den mindst mulige Omkostning, maa Arlingsbestyreren med største

største Omhu stræbe, deraf at udbringe saa stor en Pengeindtægt som muligt. Dette skeer ved Sparksomhed og ved det fordeelagtigste Salg.

§. 215.

Summen af alle de Bespareser, der ved Smaating kunne anvendes i et Uvls-^{Sparfomme-}brug, udgjør i det Hele noget meget betydeligt. Derfor maa Landmanden gjøre sig ^{ligheb.} det til Grundsætning, at undgaae med Omhyggelighed enhver Udselshed, d. e. enhver Udgiot der ikke leder til reel Nytte, og stræbe at opnaae Alt med saa ringe Omkostning, som muligt.

Dog maa man drage den rette Grændselinie mellem Sparfommelighed og Sierrighed. Sparfommelighed bliver Sierrighed, saasnart Hensigten, den størst mulige vedholdende Indtægt, derved forseiles, og dertil kan enhver Beparelse regnes, hvorved denne i Fremtiden forringes. Man maa derfor vel overveie, om ikke ved en øieblikkelig Beparelse hele Uvlsbrugets Drift eller en Deel deraf i Fremtiden tilføies en langt større Skade, hvilken igien sædvanlig pleier at tilbagevirke paa det Hele. Tilfælde, som i denne Henseende fortjene det nøieste Overlæg, forekomme daglig i ethvert sammensat Uvlsbrug, og disses rigtige Bedømmelse er det, hvorved Landmandens Klogskab og Overlæg især røber sig. En af de vigtigste Bepareser gjør man ved Valget af de til egen Konsumtion fornødne Produkter.

Man finder ofte, at Torveprisen paa mange Produkter, formedelst Konjunkturerne, ikke staae i det rette Forhold til deres indre Værd, og at især eet Slags Sæd med Hensyn paa dette Forhold er betydeligt dyrere eller lettere end et andet. I dette Tilfælde maa man paa alle Maader anvende dem til eget Brug, der staae for lavt til deres sande Værd, og spare dem, der have en høiere Torvepriis. Naar en Tønde Hvede næsten staaer i samme Priis eller kun lidet høiere end Rugen, saa maa den ulige mere nærende og ædlere Hvede anvendes frem for Rugen til ethvert Brug, som er muligt. Thi man kan antage, at ved lige Godhed, er næsten tre Tønder Hvede ligesaa nærende, som fire Tønder Rug. Naar Havren hæver sig paa Torvet oversit naturlige Forheld til Rugen (som 5 til 9), saa vil en klog Landmand ikke mere fore med Havren. men i dens Sted tage Rug, eller, om dette skulde være fordeeltigere, Hvede eller Byg. Vi anføre dette her kun som Exempel, og ville an-

densteds udførligere tale om det hensigtsmæssige af saadanne Substitutioner, og om de Regler, som derved bør iagttages. Endnu vigtigere er dette Valg af Sædarterne ved deres Benyttelse til Bryggeri og Brændeviins-Brænderi. Her er den Besparelse, som man tilveiebringer ved et rigtigt Valg, saa paafaldende og af saa stor Betydning, at det neppe skulde synes troligt, at den kunde blive ubemærket af saamange Landmænd, hvis ikke daglige Erfaringer dog viiste, at det skeer.

Det forskellige Forhold, hvori Fødevarer, Sæd og andre nærende Afgrøder, forskiellig Slags Kiød, Fidt, Smør, Ost, Mel, Æg og Silde staae til hvevandre med Hensyn paa deres nærende Kraft og deres Priis, kan ofte giøre en Forandring i deres Konsumtion fordeelagtig, naar Dienestefolkene ikke ere alt for vante til en bestemt Bespiisningsmaade, og af Egenindighed selv sætte sig imod en Forbedring.

Man maa overhovedet bestandig have Sparommelighedens Lov for Wine. Den specielle Anvendelse ville vi have Leilighed til at vise ved mange Gienstande.

§. 216.

Omsorg for
det Fornødne.

Af saare stor Bigtighed er det, at der i Tide gøres et noiagtigt Dverflag over det, som Kvlsbruget i enhver Henseende behøver, og at dette sammenlignes med Beholdningen, at man bestandig kan have Forraad, og at man paa ingen Maade, ei engang ved fordeelagtige Priser, lader sig forlede til at forgribe sig derpaa. I Almindelighed bør man stræbe at faae saadanne Forraad af ethvert Produkt, at det kan strække til i to Maanedes over den Tid, da det igien kan frembringes. Ere Priserne usædvanligt høie, hvilke ved Udsigten til en god Høst efter al Rimelighed vilde dale, kan man vel noget forkorte denne Termin; men Fordelen maa dog være meget sienlylig, naar man skal bestemme sig dertil, fordi Tilveiebringelsen eller den tidligere Erstatning af den nye Afgrøde i denne Tidspunkt let forvolder skadelige Forvirringer i Kvlsbrugets Gang. I intet Tilfælde maa man regne for kort, og f. Ex. forlade sig paa en tidlig Høst, fordi denne, endog ved det bedste Udseende, kan forhales, hvorved man da kan sættes i stor Forlegenhed. Derfor er det saa væsentlig til enhver Tid at have en tydelig Dverfsigt af Beholdningen.

§. 217.

§. 217.

Produkternes Salg ubfordre meget stor Varsomhed og Overlæg, med Hensyn paa alle Egnens Lokalforhold, paa Torvene og Handelsforholdene, hvilken Kundskab derfor enhver Landmand maa erhverve sig og stadigen beholde for Sie. Produkternes Salg.

At sælge saa dyrt, som muligt, og at benytte sig af den høieste Priis, er — hvad endog nogle eensidige Moralister sige derimod — en Pligt for den Mand, der befatter sig med den landoeconomiske Haandtering. De mange Uheld og den Risiko, som Uvlsbruget er underkastet, kunne ikke erstattes, uden ved at benytte heldige Konjunkturer, og naar disse ikke indtræffe fra Tid til Tid, vil man næsten bestandigt komme tilkort med Overslagene over de uberegnelige Uheld.

Smidlertid er det næsten ikke gjørligt for Landmanden, at lade være at sælge, indtil han kan faae den Priis, som han rimeligviis kan ansee for den høieste, og ikke at sælge noget under denne. I de fleste Tilfælde trænger han tidligere til Penge, end denne høieste Priis finder Sted, og om han endog andensteds fra kunde faae disse til Laans, saa vilde det dog ofte vise sig, ved nøie at beregne Omkostninger og Renter, at der ingen sand Fordeel var derved, især da, naar han ogsaa beregner, hvormegent den ubehagelige Forretning at negociere om Penge, afdrager ham fra hans øvrige Arbejder, og i hvilken Forlegenhed Tilbagebetalingsterminen undertiden kan sætte ham. Uden her at anføre de mangfoldige Tilfælde, i hvilke saadanne Spekulationer kunne falde uheldigt ud, vil Enhver let erindre sig saadanne, hvorved forresten gode Landmænd netop ere blevne forarmede. Men selv da, naar Landmanden kan naae hvert Siemed ved sin Drivscapital eller Kasseforraad, saa berøver han sig dog ofte derved Middelet til andre nyttige Foretagender, hvortil saa ofte er Leilighed, naar der er stor Pengesforraad i Kassen.

End videre fattes der ved de fleste Uvlsbrug Plads til at gjøre store Splag, især saadan, hvor Sæden er betrygget mod Fordærvelse og Uheld.

Man maa især tage megen Hensyn paa Transportens Bequemmelighed, hvor denne maae skee paa Axelen, eller, hvor Sæden ikke hentes paa Gaarden fra Landmanden. Sielent staae Sædpriserne høiest, naar den beleiligste Tid hertil kommer; hvorimod, naar Priserne naae den høieste Punkt, de vigtigste Markarbejder

fore-

forefalde, der maae forsømmes, dersom Sædkjørslerne ikke kunde stee for Betaling. Det Tilfælde indtræffer da ofte, at man gierne solgte, men ikke kan undvære Heste og Vogn til Transporten, saa at den opdyngede Forraad bliver byrdesuld, paa samme Tid, som man kommer i Bantrygte, for at være en Kornpuger. Derfor vil med saa Undtagelser og Betingelser den almindelige Regel vel blive denne: at den bedste Tid til at bortkjøre Produkterne, er den, naar de andre Forretninger lide mindst derunder.

Vist nok kommer ogsaa ved Sædens længere Bevaring det Tab i Betragtning, som Indtøringen medfører, og det, der ofte er uundgaaeligt formedelt Muus og Insekter, ligesaavel som den Misico, hvorfor man udsætter sig ved længe at beholde sin Sæd.

§. 218.

Priser.
Sandsynlig-
hed for deres
Stigen eller
Falden.

Prisernes sandsynlige Forudberegning er altid fluffende, og om der endog under særegne Lokalteter i Almindelighed og i stort Giennemsnit noget kan antages med Sikkerhed, saa indtræffe dog meget hyppigt Ufølgelser, fordi de Konjunkturer, der have Indflydelse paa Torveprisernes Stigen og Falden, ere saa mangfoldige, og kunne forvoldes af tilfældige Omstændigheder, der ikke lade sig beregne.

Torveprisen beroer, som bekendt er, paa det Forhold, hvori Søgning og Tilbud staae til hinanden. Kan hiin ikke tilfredsstilles ved det til Salg udbudne Produkt, saa overbyde Kjøberne hverandre, og Prisen stiger, ja endog ofte over det Forhold, der finder Sted mellem Træng og Forraad. Det behøves kun, at der paa nogle Torvedage ere enkelte Tønder Sæd færre, end der forlanges, saa kunne disse saa manglende Tønder betydeligt forhøje Prisen. Men omvendt falder Prisen, saasnart, der ere flere Været, end der søges, da Sælgerne nu ere tvungne ved nedsat Priis at formaae Kjøbere til en Handel, hvori de ellers ikke vilde have indladt sig.

Kunde man vide, hvad der søgtes paa Torvet, og hvort stort det Quantum af Produkter maatte være, der skulde tilfredsstille denne Søgning, saa kunde man maafee beregne Middelpriisen for hele Aaret. Dersom det Sidste ikke betydeligt overstiger det Første, saa kan man antage for vist, at Priserne vilde blive høie, ja endog ofte desto høiere i Fremtiden, jo lavere de stode i Begyndelsen.

Men

Men i enkelte Perioder er det ofte ikke saameget større eller ringere Sædforraad, som den Mening, der i den Anledning har udbredt sig i Publikum, hvilken virker Priserne's temporaire Stigen eller Falden. Er der opstaaet Frygt for Mangel, som har opvaakt Larm, saa søger enhver Konsument saa hurtigt som muligt, at forskaffe sig det han til næste Høst behøver; Producenten derimod, der anseer sig forvissat om altid at kunne sælge sin Forraad, overiser sig ikke. Den større Eogning, som ikke kan tilfredsstilles, opdriver altsaa Priserne. Deraf kommer det vel fornemmeligt, at alle Politieforanstaltninger, hvorved man for Dieblicket søger at betrygge sig det man behøver, have Priserne's Stigen til umiddelbar Følge, fordi enhver troer, at Regieringen maa have grundet Frygt for Indvaanernes Subsistence. Naar paa den anden Side den Mening udbreder sig, at Høsten vil blive meget riig, eller at Forraad ere i Behold, saa kober Enhver kun hvad han daglig behøver, og Landmændene frygte derimod, at de ikke ville kunne affætte deres Produkter, og saldbøde dem derfor til stedse lavere Priser. Det bliver da ofte Tilfældet, at begge Dele toge feil, og at Priserne nu ved Slutningen af Uvlingsaaaret blive saameget høiere, som de i Begyndelsen vare lavere, fordi Konsumenterne nu aldeles ikke have anskaffet sig Forraad; derimod falde de ofte, naar enhver af Uengstelighed tidligere har indkøbt sin Forraad, og de tilbageholdende Producenter nu paa een Gang blive bekymrede for, hvorledes de skulle kunne sælge deres Forraad.

§. 219.

Torvene, i Særdeleshed Sædtorvene, ere to Slags:

Torve.

a) Der blot indskrænke sig til Egnens og dens Indvaaneres Konsumtion. Her bestemmes Prisen fornemmelig efter Høstens Udfald i de Egne, hvorfra Torvet har sin Tilførsel, og naar man kender hiin, kan man med temmelig Sikkerhed vide, om Priserne ville blive høie eller lave. Behøver dette Torv derimod Tilførsel fra langt bortliggende Stæder, og endog fra Udlandet, og have disse stierne Egne ogsaa Exportationer til andre Stæder, saa kunne langt bortliggende Landes Fornødenheder og alle Slags andre Konjunkturer have en mægtig Indflydelse derpaa. I Særdeleshed kunne da Udsørselsforbud i Udlandet, en udbrudt eller truende Krig, og den Dpfylde af Magazinerne, som af denne Aarsag foranstaltet, yttre en Indvirkning, som ikke kunde forudses.

b) Der

b) Der have en Konkurrents af fremmede Købere, saaledes som det især er Tilfældet ved seilbare Floder og i Nærheden af Havet. Her strander man ofte med de sandsynligste Forudsigelser; thi de mangfoldige Omstændigheder, som her kunne indtræde, lade sig hverken overskue eller beregne. Her kunne hurtige og uventede Forandringer foregaae, nemlig alt efter som den fremmede Køber finder sig bevæget eller nødt til at henvende sig til dette Torv, eller efter som han finder det fordelagtigere at gjøre sit Indkøb i andre Egne. Foruden de udenlandske Køberes virkelige Behov, kunne endnu mange andre Handelspekulationer formaae dem til, at henvende sig snart her, snart der. De kunne have Grunde til at foretrække et dyrere Torv for et lettere, naar de kunne føre Varer derhen, og kun som Tilbagefragt medtage Landets Produkter. I dette Tilfælde vil ogsaa den lettede Betaling og den fordelagtigere Cours bevæge dem dertil. Dernæst kunne ogsaa disse Købere udelukkes ved Krig eller ved Havnenes Spærring, saaledes som det just nu er Tilfældet, men som kan være os ligegyldigt, da de østersøiske Havne desuden i flere Aar ikke have haft nogen Overflødighed af Sæd til Salg, og de indenlandske Priser desuden staae for høit, for udenlandske Købere.

§. 220.

Alle Torvepriser pleie i Almindelighed at staae lavest i den Tidspunkt, da Landmanden meest behøver Penge, og Pengeomsætningerne overhovedet meest finde Sted. Altsaa ved Rente- og Betalingsterminerne, førend Qvartalene, fornemmeligt mod Nyaar, hvor alle mindre Formuende maae sælge. Dertil kommer, at paa Torve, hvor fremmede Købere concurrere, paa denne Tid endnu sieldent er givet Kommissioner, fordi Spekulanterne i Udlandet endnu ikke vide, hvor stor den Egns Behov er, hvorhen de ville føre Sæden, og ikke heller have indhentet Underretning om, hvor de kunne haabe at erholde hiint Behov til den letteste Priis, forudsat, at Balget staaer dem aabent mellem flere Handelspladse. Om Foraaret pleie Priserne i Almindelighed at stige, da Sælgerens Konkurrents er mindre og Køberens større. Dette er især Tilfældet paa saadanne Steder, der i den sidste Halvdeel af Januar og i Februar maae langt borte fra hente det, hvortil de trænge, medens de flette Veie og maastee den sandsede Skibsfart formindsker Tilførsel. Man finder derfor i de

Samlinger, som man i en lang Tid af Aar har gjort om Priserne, at disse paa denne Tid stode høiest i sædvanlige Aar, der omtrent ydede saa meget, som der behøvedes. Smidlertid finde dog Undtagelser Sted, naar nemlig i denne Tid, hvor Værstningen fornemmelig stiger, Afgrøden overstiger Forventningen, og Landmændene derved foranlediges til at bortkjøre megen Sæd, uden Hensyn paa Veienes Besværlighed. Da hænder det sig vel ogsaa, at Sæden staaer lavere om Foraaret end om Efteraaret, og falder bestandig mere, jo nærmere den nye Høst kommer, især naar den har et godt Udseende.

§. 221.

Hvo der opmærksom overveier alle disse Forhold og i Særbeleshed iagttaget og forstaaer at anslaae Indhøstningen, ikke af enkelte Landsbyer, men af den hele Egn, hvorfra et Torv forsynes, vil vist nok oftere rigtigt forudsee Priserne tilkommende Standpunkt, end bedrage sig deri. Smidlertid er dog nok Ingen saa skarpsindig, at jo dog det Sidste nu og da kunde være Tilfældet, og det er derfor aldrig raadeligt for Landmanden, at gaae for vidt med sin Handelspekulation og derefter at indrette hele sit Salg. Traf det endog rigtigt fire Gange af fem, men slog een Gang feil, saa kunde dette saaledes sætte ham tilbage i hele hans Næringsvei, at den Fordeel, han havde haft derved, blev langt overveiet af Tabet. Men med en Deel af sit Salg vil Enhver, der tør tiltroe sig et rigtigt Blik — thi paa Andres Snak maa man i denne Punkt forlade sig mindre end i enhver anden — kunde spekulere med Fordeel, fordi en mulig Misfarelse deri ikke kan ødelægge ham.

§. 222.

Har Producenten flere Torve, saa er et klogt og velberegnet Valg af megen ^{Salg mellem flere Torve,} Bigtighed. Ofte kan det være fordeeltigt, at sælge betydeligt lettere paa et nærmere end paa et fiernere Torv, naar man endog, efter en almindelig Middelpriis, gjorde rigtig Beregning over den sædvanlige Betaling for Kjørselen. Der er nemlig Liden, da Heste og Vogn neppe kan betales, og den højeste Priis paa Varerne ikke kan erstatte den Forsømmelse, som derved forvoldes.

Men man maa forresten ikke forsømme jevnlig at erkjendige sig om Priserne, og hvor stærk Søgningen er. Undertiden staaer paa et Torv Prisen paa et el-

ler andet Slags Sæb i Forhold til andre Kornarter usædvanlig høi og høiere end paa andre Torve, omendskiondt den ellers netop pleier at staae lavere paa dette Torv. Men dette forandrer sig i Almindelighed hurtigt. Stærk Søgning er altid Forbud for en stigende Priis, og man kan med mindre Sikkerhed regne paa, at en allerede høi Priis bliver saaledes staaende, end at den vil stige, naar en Sædart ved en lav Priis søges hyppigt og stærkt.

Man maa saavidt muligt søge at undgaae saadanne Steder, paa hvilke man er udsat for Torvechicaner, og hvor urigtige Politieforanstaltninger lægge Baand paa den frie Handel. Dette gjør ogsaa virkelig alle kloge Landmænd, og en saadan Plads straffes i Almindelighed meget strængt herfor ved Mangel af Tilførsel i saadanne Aaringer, i hvilke der ikke er Dverslødighed.

Oste kunne Retourvragter, som man kunde have fra et vist Sted, bevæge Landmanden til at give dette Fortrinnet for et andet. Derfor finder man, at Steder; som sælge Landmanden gode Varer for billige Priser, ogsaa erholde Tilførsel til lettere Kiøb.

§. 223.

Landmænds
Sammenkom-
ster, med Hen-
syn paa deres
Næringsvei.

For at iagttage de merkantiliske Konjunkturer, er det saare gavnligt, at Egnens indsigtsfuldeste Landmænd ofte besøge de fornemste Torve, samles med hverandre og vedligeholde en selskabelig Forbindelse; slikt kan ogsaa forskaffe mange andre Fordele, naar kun saadanne Sammenkomster ikke udarte til Drikke- og Spillelaug. Regelmæssige, praktiske Landhuusholdnings-Selskaber i enkelte Distrikter under en agtværdig Mand's Forsæde, kunne bidrage meget til den landoekonomiske Gaandterings Opkomst.

Handelspe-
kulationer.

Handelspekulationer ere undertiden blevne meget fordeelagtigt forbundne med Agerdyrkningen, dog mere af smaae end af store Jordbrugere. De afdrage den større Jordbruger for meget fra hans Forretninger, og om end den Fordeel, som han havde af hiin, een Gang overveiede det Tab, han leed ved Forsømmelse af disse, saa vil dette dog ikke altid være Tilfældet, og saaledes Tabet blive desto større i Fremtiden, især ved den Ringeaagt, der da let opstaaer for de landoekonomiske Forretninger. Dette er vel ikke en ubetinget Følge, men Erfaring lærer, at den ofte indtræffer.

og stemmer kun altfor meget med den menneskelige Character. Det gaaer dermed som med Spillehygen, der undertrykker enhver anden Stræben efter Erhverv. Desuden hører dertil en nøie Kiendskab om de Forretninger, man overtager, naar man ikke vil blot een Gang være lykkelig, men vedvarende fortsætte dem med Sikkerhed. Man maa ogsaa have Capital tilovers dertil og ikke forledes til, at unddrage det Nødvendige fra Kulingens Drikt.

Om Forbindelsen imellem de dertil i Særbeleshed passende tekniske Haandtering og Agerbruget, skal jeg udførlig tale i den sidste Deel af dette Værk.

Landoeconomisk Bogholderi.

§. 224.

Et fuldstændigt, nøiagtigt og alle Forhold fremstillende Bogholderi er uomgængelig nødvendigt til Kulsbrugets fuldkomne og hensigtsmæssige Bestyrelse. ^{Boghol-} ^{riets} ^{Uagtig-} ^{Selv-} ^{heb.} den længste Routine og den største mekaniske Dvælse, som man endog paa et specielt Gods kan have erhvervet sig, er høist fielden tilstrækkelig til at overskue og benytte alle Forholdene, saaledes at man kan have opnaaet og være sikker paa at opnaae det muligt Fuldkomne, naar man ikke har et saadant Tableau liggende for Næse, som et godt Bogholderi maa give. I et noget sammensat Kulsbrug vil det aldrig vise sig saa tydeligt eller ved sandelige Indtryk og ved Grindring af disse saa nøiagtigt lade sig bestemme, hvilke Indretninger bedst svare til Opnaaelsen af det høieste Maal, og som derfor maa beholdes eller ogsaa forbedres og modificeres paa forskellige Maader.

§. 225.

Dette Bogholderi adskille vi i to Hovedafdelinger, nemlig i det staaende og det aarlige.

Til det første hører det, som man ellers pleier at kalde Jord- eller Grundbo- ^{Det staaende} ^{Bogholderi} ^{eller} ^{Jordbo-} ^{gen.} Denne maa indeholde et Udkast af Godsset i det Hele og i alle dets enkelte nyttige Dele, og paa een, saavidt muligt, tydelig og bestemt Maade lægge en fuldstændig ^{gen.} Oversigt af alle Forholdene for Die.

Karter. Dp-
maalinge,
Boniterings-
og Benyttelses-
Karter.

Hertil hører fremfor alt Kartterne tilligemed de oplysende Register. Man adskiller tre Slags Karter 1) Dpmaalingskarterne, 2) Boniteringskarterne, 3) Benyttelseskarterne.

I Fremtiden kunde de fremstilles forenede eller sammensatte. Dog udfærdiges de enkelte og med Hensyn til hverandre. Og det er i mange Henseender ikke uden Nytte, at beholde ethvert Slags særskilt og ublandet.

1) Ved Dpmaalingskartet tages kun Hensyn paa Arealen, bests blivende naturlige Afdelinger og Grændsetegn. Dog kunne vel ogsaa saadanne Gienstande, som man ikke let bevæges til at bringe bort, antydes som Mærketegn, hvortil altsaa hører Grændsestene, Grændsehoie, maastee ogsaa enkelte store Træer.

2) Boniteringskartet, paa hvilket Jordarterne ere betegnede efter deres forskellige Godhed, bedst med deres Farver og Nuancer, og deres Grændser og Dverge betyde paa en sandelig Maade. Hvor Grundens Forskiellighed og dens Afværling er stor og ofte forekommende, er det raadeligt at udfærdige dette Karte efter en ulige større Maalestok, end der gøres fornøden ved Dpmaalings- og Benyttelses-Karterne, og derfor at give enhver Afdeling af Marken et særskilt Ark. Dette erindrer bedre om de Forholdsregler, der bør tages ved Dyrkningen. Ved dette Boniterings- eller Grund-Karte maa der ogsaa især lægges Mærke til Fugtighedsgraden, og denne maa, paa meget tørre eller meget fugtige Steder, betegnes paa een eller anden Maade. Det maa fremstille os et levende, men tillige mathematisk rigtigt Billede af Grunden og alle dens physiske Egenskaber.

3) Benyttelseskartet. Det indeholder de kunstige Inddelinger, som man har gjort i Marken, eller har besluttet at gøre deri. Men det er raadeligt, ikke blot at indskrænke sig til Hovedafdelingerne eller Koblerne, men ogsaa derpaa at anmærke Underafdelingerne, for saavidt de ved Dyrkningen paa nogen Maade kunne komme i Betragtning, ja maastee endog enkelte Agre eller Agerlande, for strax at kunne gøre Dverflag over det Arbeide, den Giødning og Udsæd, som derpaa maa anvendes. Hovedafdelingernes eller Koblerne's Nummere betegnes med større, f. Ex. romerske Tal, Underafdelingerne eller enkelte Stykker med smaae danske Tal eller Bogstaver. Man kan efter Behag give Nummerne paa enhver Kobbel's Under-

afde-

Bang No. 1.

Markernes Nummer og Navn.	Jord af første Klasse til 10		Jord af anden Klasse til 8		Jord af tredje Klasse til 6		Jord af fjerde Klasse til 4		Jord af femte Klasse til 2		Eng. til 3	Vei, Grøfter, Hælder til 0	Morab. til 0	Summa.		Middelværdi.	
	Dr. L.	□ Alen.	Dr. L.	□ Alen.	Dr. L.	□ Alen.	Dr. L.	□ Alen.	Dr. L.	□ Alen.				Dr. L.	□ Alen.	Dr. L.	□ Alen.
1) Stadmarken	10	3500	12	7000	-	-	-	-	-	-	-	-	-	23	3500	8 1/2	202 1/2
2) Den hvide Skov	-	-	14	7000	18	3500	-	-	-	-	-	-	-	32	10500	6 1/2	225 1/2
3) Kilen	15	10500	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	3500	7 1/2	157 1/2	
4) Den øverste Forpløining	-	-	31	1750	-	-	-	-	1	-	-	-	-	32	7000	7 1/2	250
5) Den nedre Forpløining	15	7000	14	10500	-	-	-	-	-	-	-	-	-	30	3500	9 1/2	273
														135	10500		1108 1/2

Bang No. 2.

Markernes Nummer og Navn.	Jord af første Klasse til 10		Jord af anden Klasse til 8		Jord af tredje Klasse til 6		Jord af fjerde Klasse til 4		Jord af femte Klasse til 2		Eng. til 3	Vei, Grøfter, Hælder til 0	Morab. til 0	Summa.		Middelværdi.	
	Dr. L.	□ Alen.	Dr. L.	□ Alen.	Dr. L.	□ Alen.	Dr. L.	□ Alen.	Dr. L.	□ Alen.				Dr. L.	□ Alen.	Dr. L.	□ Alen.
1) Stenmarken	-	-	50	3500	-	-	-	-	-	-	-	-	-	50	3500	8	402
2) De lange Stykker	-	-	-	-	40	7000	-	-	-	-	-	-	-	40	7000	6	243
3) Ved gamle Dam	-	-	-	-	-	-	42	10500	-	-	-	-	-	42	10500	4	171
														133	7000		816

Her er Bangen No. 2 omtrent ligesaa stor, men meget mindre værd, end Bangen No. 1. Produktionerne paa Bangen No. 2 kunne, som Landrente, debiteres saa meget mindre. Forstikket er forresten, for Exemplets Skyld, antagen større, end den ved en god Markinddeling bør være.

afdelinger en særskilt Orden og Følge, eller hvad jeg foretrækker, lade disse Nummere paa de smaae Stykker løbe fort over hele Marken.

Naar man vil forene disse tre Slags Karter og deres Hensigt, og fremstille dem paa een Table, saa maa Maalestokken ikke tages for liden, at ethvert Slags Begrændning tydeligen kan falde i Sinene.

Under mange Omstændigheder, især naar man maa kæmpe med en meget ujevn Beliggenhed og med Vand, er Markens Rivellering efter alle dens Hovedretninger og en Fremstilling deraf paa et Rivelleringstableau meget nyttig. Paa denne kan hensigtsmæssigen Underlagets Beskaffenhed anmærkes, og selv de markværdigste dybere Jordlag, for saavidt man har undersøgt dem med et Jordbor.

§. 226.

Til disse Karter hører ogsaa Registrerne, hvilke indeholde Dymaalingen og Registrerne, Boniteringen af bestemte Arealer og den Maade, hvorpaa disse skulle benyttes. Disse kunne passende tilsammenføres i en Tabel, og saaledes give en tydelig Oversigt. Naar alle Jorderne ere afdeelte i bestemte og vedvarende Kobler, saa har enhver Kobbel sin Tabel. I den første vertikale Kolumne komme da Kobbelets Underafdelinger til at staa med deres Nummere og Benævnelser. Saa mange Klasser af Jordens Bonitet, man har antaget — til hvis Grundlægning da maa være bestemt hentydet i en særskilt Anviisning — saa mange Vertikalkolumner maae der gøres, og det Antal af Tønder Land og Kvadratalen angives deri, som hvert Stykke indeholder af ethvert Slags Jord. Naar der i Kobler forekomme lave Steder, som ikke kunne besaaes, Vandpytter, Grøfter, Veie og andre ubrugbare Steder, saa maa ogsaa deres Fladeindhold antegnes. Summen adderes derpaa i de vertikale og horizontale Kolumner.

Men foruden denne Tabel er det tillige nyttigt endnu at have en egen Beskrivelse over Beskaffenheden af enhver i det ringeste udmærket Mark, og at anmærke de Særegenheder, den muligt kunde have.

§. 227.

Det forskaffer en ualmindelig nyttig Oversigt og bidrager meget til en rigtig ^{Burbering af} Beregning af Forholdene, naar man taxerer ethvert Slags Grund, og derefter ^{en Landeens} ^{doms enkelte} ^{hver} ^{Dele.}

hver Mark og enhver Afdeling. Man fordeler nemlig hele Godssets antagne Grundværdi paa Jorderne, efterat man har fradraget en passende Deel for enhver anden Afbenyttelse, Rættighed og Indkomst. Overensstemmende med Jordens Bonitet gjør man da et Overflag efter de Regler, der ville blive angivne i Læren om Agronomien, over Værdien af en Tønde Land, af hvilkensomhelst Jordklasse, og bedst efter Proportional-Tal. Man ansætter f. Ex. Jorden af den første Klasse til 10, af den anden til 8, den tredje til 6, den fjerde til 4, den femte til 2, og den sjette til 1, naar en saadan Differenti er grundet paa hine Regler. Efter den Andeel, som enhver Kobbet eller enhver Mark har af enhver Jordart, bestemmer man dens Værd, og kan siden, paa Engellændernes Viis, betjene sig af denne Bestemmelse, for at gjøre en fuldstændig Produktions-Beregning over enhver Afdeling. Thi en Produktion kan netop derved være fordeelsagtigere, fordi den frembringes paa en Grund af ringere Værd.

Naar man kan, maa man ogsaa ved denne Jordernes Taxation tage Hensyn paa andre Omstændigheder end paa Grundens Bestaaffenhed, og maa da vurdere f. Ex. en fra Gaarden længere liggende Mark lavere end en nærmere, om begge end være af lige Grundbestaaffenhed.

Denne saaledes udfundne Værdi af ethvert Stykke Jord og af hele Kobbelen kan man da tilføie Tabellen i en egen Kolumne.

Det forstaaer sig, ogsaa Engene, Græsgangene, Skovstrækningerne, Torvemoserne og andre brugbare Grundstykker taxeres ligesom Agerlandet og overtager deres Deel af det Heles Værdi.

Med Hensyn paa Avlsbygningerne, hvis Værdi man plejer at regne til Godssets Grundcapital, anseer jeg det for mere hensigtsmæssigt — om man endog havde særskilt vurderet dem — at fordele dem paa Værdien af de indbringende Jorder, da de kun ere til for disses Skyld, hvis Indkomster betinges derved. Det forstaaer sig, at Jordbogen maae indeholde en fuldstændig Beskrivelse af disse Bygninger og af deres Taxation.

Til Forklaring tiener nedenstaaende Schema.

§. 228.

Jordebogen indeholder end videre en nøiagtig Fortegnelse paa alle de Rettig-^{Jordebogens} heder, som Godset kan benytte, saavel de bestemte som ubestemte Afgifter, der ^{Subholb.} svares dertil, Høvet, Tienden, Vortforpagtninger af Møller og Kroer, af Bryggeri- og Brænderiesurbarier, det er, den Ret at producere og maaskee udelukkende at sælge disse Produkter i et vist Tvangsdistrikt. Afgifterne taxeres efter et Middeltal, men Rettighederne derimod kun som saadanne, og efter den Rente, som de ved at overlades til Andre, naar man ikke selv befattede sig dermed, vilde give med fuldkommen Sikkerhed. Thi Fordelen af selv at drive et Bryggeri eller Brænderi eller Møllerhaandtering o. s. v., kan ikke betragtes som Rente af Grundværdien, men som Haandteringsfordeel. Drives en saadan Næringsvei, saa har den sin egen aarlige Regning eller Rubrik i Hovedbogen, og der maa da kun crediteres Grundcapitalen den Rente, som man, uden selv at befatte sig med Drivten, kunde have draget deraf.

Hele Godsets Værdi eller Grundcapitalens Størrelse fremkommer da af den Sum, hvortil Værdien af alle disse indbringende Dele beløber sig. Eller ogsaa, naar man har antaget hiin som bekendt, saa fordeles den efter et passende Forhold paa disse enkelte Tilliggende, hvorved Værdien af enhver især bestemmes. Men alle Byrderne fradrages naturligtvis først, de bestemte efter deres virkelige Størrelse, de ubestemte efter et Middeltal. Jordbogen maa ogsaa indeholde de nøiagtigste Underretninger om disse.

§. 229.

Det er meget gavnligt at anlægge en Capitalberegning i det staaende Boghol-^{Grundcapitals} deri eller Jordbogen, eller ogsaa at gjøre en Afregning med den aarlige Uvlings-^{Regning.} drivt, for at see, hvad denne har til andet har indbragt, og hvormeget Formuen derved er forøget. Efter det dobbelte Bogholderi kommer i denne Jordbog de aarlige Renter af Godsets Capitalværdi og af Inventariet, ligesaavel som det, der i rede Penge muligen er forstrakt den aarlige Uvlingsdrift paa dennes Debet. Paa dens Credit kommer derimod det, som den i Penge og Naturalier har afleveret til Eieren; end videre, hvad der var anvendt paa vedvarende Forbedringer eller hvor-
meget

Godsets Administration.					
Debet.			Credit.		
	Rbdlr.	St.		Rbdlr.	St.
1803-4.			1803-4.		
Renter af Riøbecapital			Afleveret til Eieren . . .	1200	-
100,000 Rbdlr. à 4			Til beviste Forbedringer .	3800	-
Procent	4000	-	1804-5.		
1804-5.			Afleveret til Eieren . . .		
Renter af Riøbecapital,			Til beviste Forbedringer .	3500	-
à 4 Procent	4000	-	Afleveret til Eieren . . .		
Renter af foretagne For-			Til beviste Forbedringer .	1600	-
bedringer, à 6 Pro-			1805-6.		
cent	228	-	Afleveret til Eieren . . .		
1805-6.			Til beviste Forbedringer .		
Renter af Riøbecapital,				4200	-
à 4 Procent	4000	-		1600	-
Renter af foretagne For-			1806-7.		
bedringer, 5,800 Rbd.			Afleveret til Eieren . . .		
à 6 Procent	348	-	Til beviste Forbedringer .		
1806-7.			Afleveret til Eieren . . .		
Renter af Riøbecapital,			Til beviste Forbedringer .		
à 4 Procent	4000	-		6550	-
Renter af foretagne For-				800	-
bedringer, 7,400 Rbd.			1807-8.		
à 6 Procent	444	-	Afleveret til Eieren . . .		
1807-8.			Til beviste Forbedringer .		
Renter af Riøbecapital,				8500	-
à 4 Procent	4000	-		500	-
Renter af foretagne For-			Saldo for Administra-		
bedringer, 8,200 Rbd.			tionen		
à 6 Procent	502	-			
	21522	-			
	11128	-			
	32650	-		32650	-

§. 230.

Godsets Hi-
storie.

Dernæst indeholder Jordbogen Godsets Historie, hvori aarlig indføres alt, hvad der angaaer dets Værdi og dets Rettigheder. I Særdeleshed beskrives ogsaa her de foretagne Forbedringer, der efter foregaaende §. ere regnede til Capitalværdien, paa en noiagtigere Maade. Ogsaa Efterretninger om Produkternes Priser, om Veiret, om Aargangens Frugtbarhed, om den forhenværende Bemyttelse af Godset, Udtoge af ældre Udsæds-, Høst- og Indtægtsregistre finde her en Plads.

Alle betydelige Forandringer, der ere foretagne, saavel med Jordernes Inddeling, som med Bygningerne eller ogsaa med Godsets Rettigheder, indføres aarligt, og med Hensyn paa de sidste henvises der til de derom udfærdigede Documenter.

I Jordbogen kunne ogsaa mærkværdige Noticer og Erfaringer, hvilke have specielt Hensyn paa Dyrkningen, opbevares, naar man ikke ellers holder særskilt Bog derover.

I en saadan Jordbog efterlader man en vigtig Skat til Efterkommerne.

§. 231.

Aarlig eller
Kulsdrivts
Beregning.

Den anden Deel af Bogholderiet bestaaer i Regnskabsførelse over den aarlige Udværelse af den landoekonomiske Haandtering, med Bemærkning af alle hertil hørende Noticer, hvilken aarlig slutes. Denne Regnskabsførelse er saa meget fuldkommere, jo mere den udbreder sig over Alt, jo mindre den forbigaaer af det, der angaaer Haandteringsens heldige Udfald, og jo klarere og bestemtere den angiver alt det Enkelte, men i Sammenhæng og i dets Forhold til det Hæle. Den maa derfor indeholde en Efterretning, ikke alene om Indtægt og Udgiwt i Penge og Naturalier, men ogsaa om Arbeidets Anvendelse og om enhver anden Ting, der har Indflydelse paa Udfaldet, f. Ex. om Giødningen. Denne Beregnings muligste Fuldstændighed er en væsentlig Betingelse for den fuldkomne Kulsdrift, og denne kan umuligt naaes uden hiin, eller giver i det ringeste intet Beviis og ingen Sikkerhed for, at den virkelig er opnaaet, og folgelig heller ingen Veiledning, hvorefter den kunde indrettes paa en fuldkommere Maade.

§. 232.

Dette Bogholderies Former kunne være mangfoldige. Endnu er det nok ikke mangfoldigt afgjort, hvilken Form er den hensigtsmæssigste og fuldkomneste, formodentlig, fordi vi endnu ikke besidde denne. Derfor kunne endnu ingen almindelig og ubetinget anbefales, men man kan have tilstrækkelige Grunde, overensstemmende med Afsbrugs og Ugerdyrkerens Forhold, at vælge én anden, end den man erkjender for den bedste. Vi have i nogen Tid faaet mange Forslag og Formularer dertil, hvis Kritik vilde her snerne os for vidt, men i hvilke jeg ved Siden af meget Hensigtsmæssigt og Skarpsindigt dog bestandig støder paa Mangler, Vanskeligheder og Ubestemtheder. Men dette er ikke at undres over, naar vi betænke, hvor megen Flid og Skarpsindighed, der er anvendt paa at bringe Kiøbmands-Bogholderiet til sin nærværende Fuldkommenhed, og at Meningerne derom desuagtet endnu ere deelte. Det fuldstændige landoeconomiske Bogholderi har Vanskeligheder, som ikke findes ved Kiøbmandens, fordi Alt her lader sig lettere reducere til en fælles Maalestok, nemlig Penge. Forresten bør man ikke forlange, at en Mand, der beskæftiger sig med det praktiske Ugerbrug, og som tillige er videnskabelig, skulde herpaa anvende det Studium, som dette Anliggende nødvendig maatte fordre, naar man vilde udfinde det meest passende og fuldkomne deri. Andre derimod, der i Særdeleshed have offret deres Kræfter og Tid til Regnekunsten, besidde — i det ringeste Kiender jeg intet Exempel derpaa — ikke altomfattende Kundskab om eller klar Anskuelse af den høiere og rationelle Landoeconomies Udøvelse, eller udøver den dog ikke praktisk. Men dette sidste synes mig netop nødvendigt, for virkelig at kunne forsøge Methoden paa forskellige complicerede Afsbrugs, fordi der ved Udøvelsen ofte viser sig Vanskeligheder, som man i Theorien ikke tænker sig.

Da vi altsaa endnu fattes en fuldkommen Methode, saa vil jeg her give en Udsigt over flere og de forskellige Dele, hvoraf de ere sammensatte, af hvilke Enhver da kan udvalge og sammensætte den, der synes ham meest passende til hans individuelle Forhold og til hans Hensigter. I Praxis kan i mange Tilfælde en mindre fuldkommen fortjene Fortrinnet, fordi man ved den tilstrækkeligt opnaaer en sær-

egen Hensigt, fordi den er lettere, og overhovedet noget mindre Fuldkomment, som udføres godt og fuldstændigt, er bedre end et høit Ideal, som man ikke naaer.

§. 233.

Den sædvanligste eller den saakaldte Register-Form.

Den sædvanligste og under Navn af den landoeconomist Registerføring meest bekiendte Maade er følgende:

Foruden Journalen og Manuellen har man tre Haandbøger:

No. 1 for Pengeberegningen.

No. 2 for Sæd- og Naturalieberegningen.

No. 3 for Dvægberegningen.

§. 234.

Bestaaer af:
1) Pengeberegningen.

Den første Deel af Pengeberegningen indeholder i Almindelighed Indtægten, den anden Udgiften.

Siderne paa begge Sider at være saaledes linierede, at i den første Kolonne til venstre Haand staaer Maaned og Dag, i den anden Bilagene, hvor saadanne finde Sted. Dernæst i Midten Posterne, og til Høire en dobbelt Pengekolonne af Rigsbankdalere, Marker og Skillinge. I den første af disse Pengekolonner Beløbet af enkelte Poster, men i den anden Beløbet af Indtægt og Udgift, adderet maanedsviis. For at giøre Sagen gandske tydelig, staaer her de maanedlige Indtægter i rede Penge og i Rug:

Maaned.	Dag.	Indtægt i rede Penge.	Rbd. Mf. St.			Rbd. Mf. St.		
Julius 1.		Kassebeholdning ved forrige Regn- skabs Dypgierelse	210	4	8			
		For Hø solgt til Fogden i N. . . .	64	3	4			
		For Grundkat af Møller N. . . .	4	4	8			
		Grundkat af Smedden	3	-	-			
		For bortleiet Kartoffeljord til Af- drag, overensstemmende med den derover særskilte forte Bog . . .	12	3	-			
		Tilbagebetaling af Assurance-Afgiv- ten fra Smedden og Mølleren .	6	4	8			
		pr. Julius . .				302	1	12
3 Aug.								
Maaned.	Ed. St. Dit.		Rbd. Mf. St.			Rbd. Mf. St.		
Januar 1.	36	- -	Til Møller N. N., à 6 Rbdlr. . .	216	-	-		
	7.	8	- -	Til Amtmand N. N. i N., à 6 Rbd. 1 Mf.	49	2	-	
	15.	96	- -	Til Ridsmand N. N. i N., à 8 Rbd.	768	-	-	
	23.	-	4	Til Dagseier N., à 4 Rbdlr. . . .	4	-	-	
				pr. Januar . .			1037	2 -

Pens

Pengeindtægternes Artikel er forskjellig efter de forskjellige Ugerbrug, og man forbinder eller adskiller den, alt efter som man mere forenet eller affondret vil have den for Wine. Men Enhver har sin egen Rubrik. I Almindelighed ere de følgende:

- 1) I rede Indtægter.
- 2) For Sæd, og dernæst for ethvert Slags særskilt, saasom: Hvede, Rug, Byg, Havre, Erter, Linsor, Boghvede o. s. v.
- 3) For Klover-, Hør- og andet Græs, og for Handelsvarter.
- 4) For Frugt- og Havevarter.
- 5) For solgt Kvæg, Heste, Stude, Køer, Sviin, Kalve, Fiederkreaturer, Faar, hver især som oftest paa et eget Folium.
- 6) For solgte dyriske Produkter.
 - a. Fra Meieriet, Smør, Ost, Mælk.
 - b. Fra Skæferiet, Uld, Skind.
 - c. Fra Biavl.
- 7) For Udskilligt, hvoriblandt tilfældige Indtægter, som ikke have nogen Plads under en anden Rubrik, f. Ex. Skadeserstatninger og deslige komme til at staae.

Er et lidet Bryggeri eller Brænderi, hvorfra sælges, eller nogensomhelst anden Næringsvei, hvorved man har Pengeindtægt, forenet med Albruget, saa faaer den sin Rubrik her. Men dersom en saadan Næringsdrift er betydelig, saa pleier man særskilt at holde Bog derover, og at give den sin egen Kasse.

Pengeregningens anden Deel eller Udgiften har sædvanligt følgende Rubriker:

- 1) Til Eieren afleveret og udlagt for ham.
- 2) For Bygningsmaterialier.
- 3) — Arbejds løn ved Bygningen.
- 4) — Arbejds løn for Haven.
- 5) — Arbejds løn ved Avlingen.
- 6) — Arbejds løn ved Forbedringer.
- 7) — Folkeløn og Salarium.

8) For

1. Die ...
 2. Die ...
 3. Die ...
 4. Die ...
 5. Die ...
 6. Die ...
 7. Die ...
 8. Die ...
 9. Die ...
 10. Die ...

11. Die ...
 12. Die ...
 13. Die ...
 14. Die ...
 15. Die ...
 16. Die ...
 17. Die ...
 18. Die ...
 19. Die ...
 20. Die ...

21. Die ...
 22. Die ...
 23. Die ...
 24. Die ...
 25. Die ...
 26. Die ...
 27. Die ...
 28. Die ...
 29. Die ...
 30. Die ...

31. Die ...
 32. Die ...
 33. Die ...
 34. Die ...
 35. Die ...
 36. Die ...
 37. Die ...
 38. Die ...
 39. Die ...
 40. Die ...

41. Die ...
 42. Die ...
 43. Die ...
 44. Die ...
 45. Die ...
 46. Die ...
 47. Die ...
 48. Die ...
 49. Die ...
 50. Die ...

Indtægt af Rug.						Maaedlig Indtægt og Beholdning.				Udmaalst Rug.						
Maaed.	Tærfning.	Traet.	Dymaalst		Lærstælen.		Paa Loftet.		Indtægt.		Maaed.	Udgiut.		Tdr.	Estr.	
			Tdr.	Estr.	Tdr.	Estr.	Tdr.	Estr.	Tdr.	Estr.		Tdr.	Estr.			
September 6	Hans og Niels	11	6	•	•	2½	4	5½	Beholdning fra August	160	4	September 5	Rug til Brod . . .	24	•	
— 10	Veer og Post	13	6	•	•	3	5	5	Indtægt	18	2½	— 14	Deputat	3	•	
— 15	Red Dootienske	8	3	6	•	•	3	6				—	Saat	70	•	
— 20	Hans og Niels	10	4	4	•	2½	4	1½								
		42	20	2	•	7½	18	2½	Summa	178	6½				97	•
									3 Behold	97	•					
										81	6½					

B.

Maaedlig Sæd - Udgiut til Huushold.														
Maaed.	Hvede.		Rug.		Bog.		Bog til Gryn og Bantebog.		Havre til Gryn.		Kviter.		Veghvede.	
	Tdr.	Estr.	Tdr.	Estr.	Tdr.	Estr.	Tdr.	Estr.	Tdr.	Estr.	Tdr.	Estr.	Tdr.	Estr.
Juli	2	•	18	•	6	•	3	•	2	4	1	4	•	•
August	3	•	20	•	7	•	2	4	2	•	1	2	•	3
September	2	4	19	•	5	6	2	5	2	2	1	•	•	4
October	2	•	18	•	4	•	2	•	2	•	1	•	•	•
November	2	2	18	•	4	•	2	1	4	2	•	1	2	•
December	1	7	18	•	4	6	1	7	2	•	1	4	•	4
o. f. n.														
Summa	13	5	111	•	32	•	13	6	12	6	7	4	2	1

C.

Solgt Sæd i Maeret 1808 til 1809.																					
Maaed.	Til hvem eller hvorhen.	Hvede.		Rug.		Bog.		Havre.		Kviter.		Lindset.		Veghvede.		Sjæft.		Skilde.	Dr.	L.	
		Tdr.	Estr.	Tdr.	Estr.	Tdr.	Estr.	Tdr.	Estr.	Tdr.	Estr.	Tdr.	Estr.	Tdr.	Estr.	Tdr.	Estr.				
December 14	Til Møller N. N.	127	•	255	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	betalt . .	891	•	•
— 24	Paa Torvet i N.	•	•	•	•	•	•	160	•	•	•	20	•	•	•	•	•	betalt . .	220	•	•
Januar 18	Til Kvitmand N. N.	•	•	•	•	50	•	•	•	•	•	•	•	30	•	•	•	paa Regning	•	•	•
Februar 5	Til Sædhaandler N. N.	•	•	180	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	ligeløbet .	•	•	•
— 17	Paa Torvet i N.	130	•	•	•	42	•	•	•	•	•	•	•	•	•	12	•	betalt . .	500	•	•
— 28	Til Boger N. i N.	•	•	100	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	betalt . .	200	•	•
— 28	Til Wegger N. i N.	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	paa Regning	•	•	•
		257	•	535	•	92	•	160	•	64	•	20	•	30	•	12	•				

- 8) For Jern og Søm.
- 9) — Savntømmer.
- 10) — Brænde og Løv.
- 11) — Deputatbrænde.
- 12) — Heste.
- 13) — Dvæg.
- 14) — Sviin.
- 15) — Skæferiet.
- 16) — Smedbearbejder.
- 17) — Hiulmandsarbejder.
- 18) — Kleinsmedarbejder.
- 19) — Sadelmagerarbejder.
- 20) — Bødkerarbejder.
- 21) — Tømmerarbejder.
- 22) — Skrivematerialier og Porto.
- 23) — Reiseomkostninger og Fortæring.
- 24) — Løbs- og Consumtion.
- 25) — Afgifter og Skatter, Fattigpenge.
- 26) — Assurance-Afgift.
- 27) — Consumtibilier og Huusholdningen.
- 28) — Afskilligt, saaledes som Dpsskrivten pleier at lyde paa Udgifter, der ikke kunne sættes under nogen af de forrige Rubriker.

Rekapitulationen af Indtægt og Udgift for alle Artikler i enhver Maaned fremstiller man bedst tabellarist, saaledes som høstaaende Schema vil vise.

§. 235.

No. 2. Regnskabsbogen for Sæd og Naturalier har først Rubriker, ^{2) Naturalieregningen.} for ethvert Slags Sæd, i hvilke man paa en hensigtsmæssig Maade stiller enhver Maaned's Indtægter og Udgifter lige over for hverandre, og gjør bestandig en maanedlig Afslutning over begge Dele og over Beholdningen, saaledes som høstaaende Schema A viser.

Paa denne Maade er den tillige i Stedet for et Lade-register. Man pleier at gjøre tre Kornmaalsrubriker, nemlig Tønder, Skiepper og Fierdingkar. Indtægts-rubriken paa den høire Side indeholder ogsaa de indkomne Sædposter, som ikke komme fra Laden, for saavidt som saadanne foresalde, f. Ex. Skattekorn eller tilkøbt Sæd.

Derpaa følger i særskilte Rubriker Udgifterne af alle Slags Sædarter til enhver hvilkensomhelst Brug. De kunne paa en meget hensigtsmæssig Maade indrettes tabellarisk, saaledes som hosstaaende Schema B viser Udleveringerne af Sæd til Huusholdningen eller til Fortæring.

Den til Salg udmaalte Sæd bliver ligeledes tabellarisk indført efter hosføiede Schema C.

Pengene ere her kun antagne til Undertretning og for Oversigtens Skyld, men befindes nøiagtigere beregnede i Pengebogen.

Derefter følge de øvrige Udgifter af Sædevarer efter deres forskellige Rubriker, f. Ex. Præste- og Degne-Tiende; bestemte Sædlønninger, f. Ex. til Lægen og Chirurgen, til Dyrelægen, Skorsteensfeieren; dernæst til dem, der faae Deputat, Dpshynsmanden, Røgteren, Faarehyrden, og ogsaa til Smeden, naar der er slutet Accord med ham om Plovenes og Harvenes Vedligeholdelse.

Sæden til Arbeidshestene kan ligeledes tabellarisk indføres.

Holder man en herflabelig Deconomie, saa have naturligviis Bogn-Lurus og Fremmedes Heste en særskilt Rubrik. Paa samme Maade antegnes nu ogsaa den Sæd, der gives de øvrige Kreaturer, under de særskilte Rubriker af Sviin, Fede-gvæg og Fiederkræ.

En særskilt Rubrik faaer da den vigtige Gienstand, Udsæden af de forskellige Sædarter, med Bemærkning af Dag og Stykke, naar og hvor den er saaet. Ethvert Slags Sæd har ogsaa her sit eget Folium.

Et Anhang, som giver en Fortegnelse paa den indhøstede Sæd efter Traver, med Anmærkning af den Lade, hvori den er indkørt, pleier at slutte Sædregnskabet.

Efter

Efter Sæden følger Indtægt og Udgiwt ved andre vegetabiliske Produkter, f. Ex. ved Eng- og Kloverhøet, Kartoflerne, Køerne, Guleroebderne, Raalen, Hampen, Hørrøen, Balmuertne og hvad der desforuden frembringes i Avlsbruget.

§. 236.

No. 5. ^{3) Avægberegningen.} Avægberegningen indeholder først i en egen Bog en nøiagtig Fortegnelse paa de enkelte Stykker Avæg af ethvert Slags, efter deres Nummer og Navn, med Bemærkning over deres Slags eller Race, deres Alder, Dyder eller Lyder, og deres Værd ved Regnskabsaarets Begyndelse, f. Ex. over Køerne, paa følgende Maade:

Nummer.	Navn.	Art eller Race.	Alder.	Dyder eller Lyder.	Burdering.	Havekalvet.
No. 1.	Bagtel.	Landrace.	7 Aar.	malter godt, men kort.	40 Rbdlr.	den 28de December.
No. 2.	Sisgen.	Hollandsk Race.	8 Aar.	udmærket godt.	70 Rbdlr.	den 6te Februar.

Siden ligeover for denne bliver tom for endnu at kunne antegne ved enhver de Bemærkninger, som gøres i Aarets Løb.

Paa lignende Maade gøres en Fortegnelse paa ethvert andet Slags Hæusdyr.

Deræfter følge, med Hensyn paa Tilvæxt eller Afgang, de maanedlige Avægberegninger, efter følgende Maade, i hvilket Nummerne henholde sig til hiint Inventarium:

Ovægberegning for Julii Maaned 1808.

No.	Beholdning fra Julii Maaned.	Tilvært.		Afgang.		Beholdning.		
		Str.	Str.	Str.	Str.	Str.	Str.	
1	Heste	16	-	-	16
2	Føl fra 1806	2	-	-	2
3	Føl fra 1807	5	-	-	5
4	Stude	29	-	fulgt No. 3 og 5	2	27
5	Røer	40	-	No. 40 død	1	39
6	Byr	2	-	-	2
7	Ovier fra 1806	5	-	-	5
8	Ovier fra 1807	6	-	-	6
9	Store Sviin	24	-	-	24
10	Maadelige Dito	16	-	slaget	1	15
11	Grise	30	-	-	30
12	Gæs	50	-	-	50
13	Wender	30	-	-	30
14	Høns	60	-	-	60

Doer

Over Skæferiet pleier der at føres en egen Beregning, for at man nøiere kan angive Afgangen af ethvert Slags. Dette er især nødvendigt, naar Skæferiet bestaaer af forskellige Racer eller indeholder Jaar i en forskjellig Grad af Forædling.

Hernæst følger Indtægt og Udgiwt af de forskjellige dyriske Frembringelser; hvad der vindes, forbruges eller sælges af f. Ex. Smør, Ost, Mælk, og videre af Uld,æg, Honning, Bør o. s. v. Ogsaa Huderne af Slagteqvæget og Skindene, som ere tagne af døde Jaar, have her deres Rubrik. Beregning over Meieriet fremstilles bedst tabellarist saaledes som følger:

Maaned.	Faaet Mælk Potter.	Mælk til egent For- brug		Solgt Mælk		Kiær- net Pund.	Giort Oste Snykker.	Til eget Forbrug		Solgt	
		af født. Potter.	af blæst. Potter.	af født. Potter.	af blæst. Potter.			Smør. Pund.	Oste. Str.	Smør. Pund.	Oste. Str.
3 - 9.	980	60	80	110	80	38½	105	20	105	18	-
10 - 16.	1010	54	84	86	90	44	120	18	90	25	22
17 - 23.	1004	62	90	76	108	38	120	22	82	17	38
24 - 30.	1008	50	80	94	116	40	135	16	90	23	45
	4002	226	334	366	394	160½	480	76	367	83	105

§. 237.

Dette Slags Bogholderi er stillet til at modtage mangfoldige Modifikationer, hvilke enhver kan indrette saaledes som han ønsker dem overeensstemmende med sin Synsmaade og Hensigt. At udfinde disse maa overlades enhver især.

Dette Slags er blandt alle det brugeligste og meest bekiendte, og tilstrækkeligt ved det sædvanlige Kulsbrug. Det giver en tydelig Overfluelse af det Hele, ved enhver Maanedes Slutning. Da man tør forudsætte, at det er bekiendt for enhver, der maatte have med Bøgenes Revision at giøre, saa kan en Kulingsbestyrer bedst legitimere sig derved. Men det Fortrin, som Mange give det, fordi det er simp- lere og lettere, beroer blot paa den større Routine, man har deri. Forresten ud- mærker det sig aldeles ikke ved Simpelt, da det fordrer flere Bøger, de fleste Kr-

tikler maae indføres mere end een Gang, Efterføgingen er vanskelig, og det desuagtet dog ikke fører til en klar Anskuelse af Avlingsforholdene.

§. 238.

Om Arbeidsberegningen.

Hvad der i Særdeleshed endnu savnes deri er en Henviisning til det betalte og anvendte Arbeide, et af de vigtigste Momenter i hele Avlsbruget. Dog kan man tilføie denne i en særskilt Bog. Om Maaden, hvorpaa denne Arbeidsberegning bør gøres, komme vi snart til at tale.

I denne Bog eller i Dvægregisteret kunde ogsaa anbringes en Beregning over Giødningen, hvilken man ligeledes pleier at forbigaae ved de fleste Bogholderier af dette Slags, omendskiondt Arbeide og Giødning er det, som i Særdeleshed fremvirker eller modificerer Indtagten af ethvert Avlsbrug.

§. 239.

Et hvilken Aarstid Begyndelsen bør sluttes.

Inden vi komme til at tale om andre Bogholdnings-Metoder, maa først det Spørgsmaal forklares, til hvilken Tidspunkt, der aarlig kan afsluttes og igien begyndes. Man har valgt meget forskellige Terminer dertil. Den bedste er uden tvivl den, naar en vis Standsning og Hvile i Arbeiderne indtræder, og den største Deel af Produktionen allerede er anvendt, saa man følgerig kiender den, og kun en liden Deel deraf endnu er tilovers. Begyndelsen af det borgerlige Aar passer sig altsaa aldeles ikke dertil. Ligesaa lidt synes mig Efteraars- eller Foraarsterminerne at fyldestgøre hine Fordringer. I min Egn bruges den første Juli dertil, og er vist nok i mange Henseender hensigtsmæssig. Dog behager det mig ikke, at Høhøsten derved for det meste deles i to Dele, og jeg foretrækker derfor Junii Maanedes Begyndelse, og vælger denne for Fremtiden for mit eget Avlsbrug, saa meget mere som de Forretninger, hvilke fordre særdeles Opmærksomhed, temmelig hvile i denne Maaned, og der altsaa er bedst Leilighed til at undersøge Forraadene, Inventariet og hele Avlsbrugets Tilstand. Smidlertid kan man have Grunde til at rette sig efter Egnens Bedragt, og især at vælge den Termin, der er den sædvanlige til Avlingernes Til- og Fratrædelse. Julii Maanedes Begyndelse er ogsaa hensigtsmæssig i saadanne Avlsbrug, som endnu i Juni saae det lille Byg.

§. 240.

U.S. DEPARTMENT OF JUSTICE
OFFICE OF THE ATTORNEY GENERAL

RECORDS OF THE DEPARTMENT OF JUSTICE
FOR THE YEAR 1880

Month	Jan	Feb	Mar	Apr	May	June	July	Aug	Sept	Oct	Nov	Dec
Number of cases	10	15	20	25	30	35	40	45	50	55	60	65
Number of arrests	5	8	12	18	22	28	32	38	42	48	52	58
Number of convictions	3	5	8	12	15	18	22	25	30	35	40	45
Number of fines	100	150	200	250	300	350	400	450	500	550	600	650
Number of terms	5	8	12	15	18	22	25	30	35	40	45	50

The following table shows the number of cases, arrests, convictions, fines, and terms imposed during the year 1880, by month.

The total number of cases for the year 1880 was 650, with 1000 arrests, 1200 convictions, \$10000 in fines, and 1000 terms imposed.

U.S. DEPARTMENT OF JUSTICE
OFFICE OF THE ATTORNEY GENERAL

RECORDS OF THE DEPARTMENT OF JUSTICE
FOR THE YEAR 1880

Month	Jan	Feb	Mar	Apr	May	June	July	Aug	Sept	Oct	Nov	Dec
Number of cases	10	15	20	25	30	35	40	45	50	55	60	65
Number of arrests	5	8	12	18	22	28	32	38	42	48	52	58
Number of convictions	3	5	8	12	15	18	22	25	30	35	40	45
Number of fines	100	150	200	250	300	350	400	450	500	550	600	650
Number of terms	5	8	12	15	18	22	25	30	35	40	45	50

The following table shows the number of cases, arrests, convictions, fines, and terms imposed during the year 1880, by month.

The total number of cases for the year 1880 was 650, with 1000 arrests, 1200 convictions, \$10000 in fines, and 1000 terms imposed.

U.S. DEPARTMENT OF JUSTICE
OFFICE OF THE ATTORNEY GENERAL

RECORDS OF THE DEPARTMENT OF JUSTICE
FOR THE YEAR 1880

Month	Jan	Feb	Mar	Apr	May	June	July	Aug	Sept	Oct	Nov	Dec
Number of cases	10	15	20	25	30	35	40	45	50	55	60	65
Number of arrests	5	8	12	18	22	28	32	38	42	48	52	58
Number of convictions	3	5	8	12	15	18	22	25	30	35	40	45
Number of fines	100	150	200	250	300	350	400	450	500	550	600	650
Number of terms	5	8	12	15	18	22	25	30	35	40	45	50

The following table shows the number of cases, arrests, convictions, fines, and terms imposed during the year 1880, by month.

The total number of cases for the year 1880 was 650, with 1000 arrests, 1200 convictions, \$10000 in fines, and 1000 terms imposed.

§. 240.

Det andet Hovedslags af Bogholderi er det Tabellariske. Det kan blandt alle give den mest sammentrængte Oversigt og paa faa Aar fremstille et fuldstændigt og alligevel detailleret Skilderie af hele Aarsbruget og alle dets Forhold. Men det udfordrer en stor Nøiagtighed og Øvelse. Ellers kan der let opstaae Feiltagelser, som ikke let kunne rettes uden aldeles at omarbejde hele Tabellen. I Særdeleshed synes Henviisningen til de i disse Tabeller anførte Data, at være meget vanskelig eller Tabellerne blive ogsaa meget indviklede, naar deres gjensidige Forhold tydelig nok skal vises. Jeg tilstaaer, at jeg endnu ikke kan gjøre mig et tydeligt Begreb om en saadan tabellariisk Fremstilling af Aaringsdriften, der er i Stand til at opfylde alle Fordringer. Vi kunde maaskee endnu derom oppebie det Gyllembourgste Værk, hvorom jeg i Annalen des Akerbaus 4 B. S. 123, har givet en foreløbig Efterretning. Dette vilde uden tvivl vorde det mest fuldstændte, som vi havde af dette Slags. Imidlertid tilstaaer jeg, at dette Slags Bogholderi, efter nogle der aftrykte Tabeller, forekommer mig mest vanskelig, fornemmelig fordi Forfatteren strax vil reducere Alt til Penge, og denne Pengevurdering umulig kan gøres ganske rigtig, inden man er i Stand til at overflue Forholdene i Aaringsaaaret, hvilket først er muligt ved Regnskabs aarlige Afslutning.

I Manualen derimod er Tabelformen meget hensigtsmæssig, naar den anvendes paa enkelte Grene og enkelte Foretagender. Her vil jeg som Exempler meddele nogle Tabelformularer til enkelte Grene af Aarsbruget; dog maa jeg overlade til enhver, at gjøre Forandringer deri overensstemmende med den særdeles Hensigt ved Fremstillingen af hans Aaringsforhold. Disse Tabeller blive ogsaa meget hensigtsmæssige, naar man vil føre Hovedbogen efter det dobbelte Bogholderi, og erstatte de Journalerne.

§. 241.

Efter højsøiede Schema A: som indeholder en Deel af Rugudsæden, forfattedes ligeledes Tabeller over enhver anden Sædart, og det Hele, der som oftest kan rummes paa et Ark eller dobbelt Folium, giver nu en almindelig Udsigt over hele Udsæden, efter Areatet, af det Aar, hvori Sæden staaer efter den sidste Gjødsfning, eller

Tabellariisk
Form.

bet.

eller det, hvori den nys er saaet, dernæst over Pleiningerne som enhver Mark fik, Dagen, da den blev besaaet, hvormeget Sædekorn der faldt deri, og hvad ellers derved kan være mærkværdigt.

§ 242.

Høst-Tabel. Høsttabellen B: indeholder Navnet eller Nummeret paa ethvert Stykke Jord, dets Areal, eller naar dette ikke er noie bekendt, Udsæden efter Lønder og Skieper. Dernæst Dagen paa hvilken Sæden er meiet og indkiørt; hvormange Arbeidsdage for Meiere, Høstfolk og Arbeidere i Løden; Tallet paa de indkiørte Traver og Neg, ogsaa paa den saakaldte Slod eller Rivelse, der ogsaa anslæes saa omtrent til Traver; endelig Lødens Nummer og Markket paa det Sted, hvor den er sat. Tilfødt Bemærkninger over hvor store Negene omtrent have været, — hvilke ofte ere meget forskellige i eet og samme Avlsbrug, især hvor man ikke holder sig til een Høstmaade, men modificerer den efter Omstændighederne, — og overhovedet om Sædens Beskaffenhed, Kiærnesylde og Godhed. Den fortsættes paa samme Maade, som den her er begyndt med Rugen, i Henseende til andre Sædarter.

Bil man paa een Tabel have en Oversigt af hele Sædavlens, saa kunne begge Tabeller hensigtsmæssigt sammendrages, og efter den Kolumne som den saae Sæd har i Udsædstabellen følger da Høsttabellens Kolumne, der angiver den Dag hvor paa Sæden meiedes.

§ 243

Gjødnings-Tabel. Gjødningsubkiørsels-Tabellen C: indeholder først Dagene, paa hvilke Udkiørselen er skeet. Dernæst de forskellige Slags Gjødning, hvorved er antaget, at Dvæggjødningen ligger i een Bunke, men at Heste- og Svinegjødningen er hensigtsmæssigt blandet paa et andet Sted. Faaregjødningen udkiøres som sædvanligt, umiddelbart fra Stalden paa Marken. Ved Skovlemog — jeg kiender intet andet Udtryk herfor end dette — forståes det, der uden for Gjødningestedet ligger strøet omkring paa Gaarden, foran Løderne, ved Indkiørselen eller andensteds; og som for største Delen bestaaer af henmuldet Straa, men dog altid er blandet med nogen animalisk Gjødning. Dernæst er ogsaa i denne Tabel optaget hvad der er paakiørt af Muld, Mergel, Kalk, Gyps og maaskee ogsaa af Aske og andre Gjødningsmidler, fordi

fordi man dog sædvanligvis pleier at regne dem til Giødning. I den firdste Kolumne er det Sted betegnet, hvorhen dette er fiørt. Fra denne Giødningstabel kan da Giødningen, om man vil, indføres i den Agerdyrkningstabel, som hver Mark har erholdt, og denne derved fuldstændiggjøres.

S. 244.

Uagtet Arbeidet er en af de vigtigste Gienstande ved Arolingens Bestyrelse, saa har man dog altfor meget forsømt at gjøre noiagtige Antegnelser og Beregninger derover. Har man endog overhovedet beregnet Omkostningerne ved de Arbeider, der ere blevne fuldførte med egne Tjenestefolk og ved eget Spænd eller ved Dagløn og Affordarbejde, eller ere disse end eiensynlige efter Tjenestefolkenes Løn og Kost og Trækdyrenes fortærede Foder, saavel som Pengeberegningen, saa veed man dog sielden, hvor høit de beløbe sig for hver enkelt Foretagende, hver Produktion eller hver Mark især. Og dog er det af den yderste Vigtighed at vide dette, da først derved paalidelige Resultater i Henseende til den Binding eller det Tab, som hviler paa enhver enkelt Gren af Arolsbruget, blive aabenbare. Ogsaa viser det sig først herved, om de arbejdende Kræfter ere blevne anvendte paa det hensigtsmæssigste, eller kunde været bedre brugte.

Dette giver en Kontrol med Arbeidet, hvilken man paa ingen anden Maade kan forKaffe sig, og som leder os til sikkerere Forholdsregler, end om vi med egne Dine uophørligt fulgte Arbeidet.

Hertil udfordres fornemmeligt en daglig Optegning af de forrettede Gaands- og Spændarbejder, med Ansørelse af den Gienstand, for hvilken de ere forrettede. Indretningen ved denne Optegning er ikke ligegyldig, deels for at gjøre den let for Opsynsmanden, deels for at erholde et klarere Blik over det Arbeide, som er anvendt paa enhver Gienstand og desto lettere at kunne indføre den i Summa paa sit Sted, uden at være udsat for Bilsfarelser. Jeg har forsøgt paa adskillige Former af en saadan Arbeidsjournal, men finder, at det fleer hensigtsmæssigst i hofsøiede ugentlige Tabel. Der gives nemlig her fire Slags Arbeidere som erholde en daglig Løn af 24, 20, 16 og 12 Sk., hvilken endog i det samme Arolsbrug pleier at forandre sig efter Aarstiden. I den første Kolumne kommer det Slags Arbeide, som er forrettet denne Uge, og Stedet, hvorpaa det er skeet, at staae. Ved at rubricere dette Ar-

beide

beide maa ſtrar tages noget Hensyn paa, hvorledes det ſiden ſkal indføres i Hovedbogen. De Arbeider, ſom man vil antegne ſærſkilte, maae nemlig ogſaa her anføres hvert for ſig; derimod kunne de Arbeider, der ſkulde komme under een Rubrik, ſamles. Dertil udfordres forſt, at Ophynsmanden er nogenlunde bekiendt dermed; inden han bliver det tilfulde, er det bedre at han for meget adſkiller Arbeiderne, end ſammenføier for mange under een Rubrik. Antegnelsen af de Arbeider, ſom han med Wiſhed kan forudſee at ville forefalde i denne Uge, gjør han ſtrar om Søndagen i denne Kolumne, og indfører ſiden de øvrige, ſom han ikke forudſaae, ſom de forefalde. Det har viſt nok ſin Nytte, at han allerede forud gjør et Udkaſt over de Hoved-Arbeider, der ville forefalde. Da behøver han kun daglig, i al Fald med Dlyanten at indføre i Kolumnen Antallet paa Arbeiderne af ethvert Slags, der have været beſtæftigede med Arbeide. Det er bedſt til denne Journal, at have en egen Bog med 52 Ark, der omtrent fra Fierdingaar til Fierdingaar kunde være ſaaledes indrettet, at han kun een Gang behøver at ſkrive Overſkriften, og at de øvrige og kortere Blade, ſom kun ere linierede, paſſe dertil. Andre ville maaſkee foretrække, at hange paa Bæggen en ſort Tavle, der horizontal og vertikal er linieret med røde uudslettelige Streger, og derpaa med Kridt at tegne Arbeidet og Arbeidernes Antal. I Summa-Kolumnen bliver da Antallet af ethvert Slags Arbeidere, ſom Ugen igiennem have været beſtæftigede med eet Arbeide, tiſammen indførte, og i Pengekolumnen kommer da at ſtaaе, hvormegget ethvert Arbeide har koſtet. Summen af ethvert Slags Dagleiere og af Pengebeløbet maae da ſtemme med Antallet af de Dagleiere, man har brugt og betalt.

Naar Haandtjeneste eller ſaakaldte Hielpedage forrettes uden Betaling, og diſſe Folk kunne ſættes lige med Dagleiere af en vis Klaffe, ſaa beregnes de ſom ſaadanne, men ved Ugens Ende anmærkes, hvormange de have været, og hvad der altsaa virkelig er udgivet mindre i Dagløn. Dette ſkrives da diſſe Dienſtefolk til gode, og afdrages fra deres Forpligtelſe.

Paa ſamme Maade føres Arbeidsjournalen om Spændarbeidet. Iſtedet for Dagløn-Kolumnen ſaae Hefte, Stude og de dermed arbejdende Karle deres Kolumne. Det overlades til enhver at bedømme om det findes nødvendigt, at adſkille de Karle, der

TABLE SHOWING THE RESULTS OF THE INVESTIGATION INTO THE CAUSES OF THE DEATH OF THE LATE PRESIDENT LINCOLN

NAME	RESIDENCE	DATE OF DEATH	CAUSE OF DEATH	AGE	SEX	RELATIONSHIP	EDUCATION	PROFESSION	RELIGION	POLITICAL PARTY	ETHNICITY	LANGUAGES	RELIGIOUS BELIEFS	CHARACTER	REMARKS
Abraham Lincoln	Springfield, Ill.	April 4, 1865	Assassination	51	Male	President	Common School	Lawyer	Methodist	Republican	White	English	Deist	Modest	President of the United States
John Wilkes Booth	Washington, D.C.	April 4, 1865	Assassination	26	Male	Actor	Common School	Actor	Methodist	Democrat	White	English	Deist	Arrogant	Assassin of President Lincoln
John Seward	Washington, D.C.	April 4, 1865	Assassination	55	Male	Secretary of State	Common School	Lawyer	Methodist	Republican	White	English	Deist	Modest	Secretary of State
Edwin M. Stanton	Washington, D.C.	April 4, 1865	Assassination	45	Male	Attorney General	Common School	Lawyer	Methodist	Republican	White	English	Deist	Modest	Attorney General
Montgomery Blair	Washington, D.C.	April 4, 1865	Assassination	45	Male	Secretary of War	Common School	Lawyer	Methodist	Republican	White	English	Deist	Modest	Secretary of War
Jefferson Davis	Fayetteville, Miss.	February 22, 1865	Execution	56	Male	President of the Confederacy	Common School	Lawyer	Methodist	Democrat	White	English	Deist	Arrogant	President of the Confederate States
Robert E. Lee	Richmond, Va.	October 30, 1870	Natural Causes	70	Male	General	Common School	General	Methodist	Democrat	White	English	Deist	Modest	General of the Confederate Army
Ulysses S. Grant	Point Pleasant, Ohio	July 23, 1885	Natural Causes	63	Male	General	Common School	General	Methodist	Republican	White	English	Deist	Modest	General of the Union Army
George Washington	Charlottesville, Va.	December 15, 1799	Natural Causes	64	Male	President	Common School	Lawyer	Episcopalian	Democrat	White	English	Deist	Modest	First President of the United States
Thomas Jefferson	Monticello, Va.	July 4, 1826	Natural Causes	83	Male	President	Common School	Lawyer	Episcopalian	Democrat	White	English	Deist	Modest	Third President of the United States
James Madison	Montpelier, Va.	June 28, 1836	Natural Causes	85	Male	President	Common School	Lawyer	Episcopalian	Democrat	White	English	Deist	Modest	Fourth President of the United States
James Monroe	Shelton, Va.	July 15, 1831	Natural Causes	73	Male	President	Common School	Lawyer	Episcopalian	Democrat	White	English	Deist	Modest	Fifth President of the United States
John Adams	Quincy, Mass.	September 21, 1826	Natural Causes	90	Male	President	Common School	Lawyer	Congregationalist	Democrat	White	English	Deist	Modest	Second President of the United States
Thomas Paine	Birmingham, England	August 19, 1794	Natural Causes	73	Male	Writer	Common School	Writer	Deist	Democrat	White	English	Deist	Modest	Author of "Common Sense"
Benjamin Franklin	Philadelphia, Pa.	April 17, 1790	Natural Causes	84	Male	Statesman	Common School	Printer	Deist	Democrat	White	English	Deist	Modest	Author of "Poor Richard's Almanac"
George Washington Carver	Diamond Springs, Mo.	January 5, 1940	Natural Causes	81	Male	Scientist	Common School	Farmer	Methodist	Democrat	Black	English	Deist	Modest	Botanist and Inventor
Frederick Douglass	Alexandria, Va.	February 20, 1895	Natural Causes	63	Male	Abolitionist	Common School	Orator	Methodist	Democrat	Black	English	Deist	Modest	Abolitionist and Orator
Wendell Phillips	Massachusetts	February 20, 1851	Natural Causes	36	Male	Abolitionist	Common School	Orator	Methodist	Democrat	Black	English	Deist	Modest	Abolitionist and Orator
Harriet Beecher Stowe	Middletown, Conn.	December 21, 1851	Natural Causes	40	Female	Novelist	Common School	Novelist	Methodist	Democrat	White	English	Deist	Modest	Author of "Uncle Tom's Cabin"
Walt Whitman	Long Branch, N.J.	March 26, 1895	Natural Causes	70	Male	Poet	Common School	Poet	Deist	Democrat	White	English	Deist	Modest	Poet and Essayist
Emily Dickinson	Amherst, Mass.	December 15, 1862	Natural Causes	31	Female	Poet	Common School	Poet	Deist	Democrat	White	English	Deist	Modest	Poet and Essayist
Mark Twain	Hartford, Conn.	December 31, 1910	Natural Causes	61	Male	Novelist	Common School	Novelist	Methodist	Democrat	White	English	Deist	Modest	Novelist and Humorist
Henry David Thoreau	Walden, Mass.	May 6, 1849	Natural Causes	44	Male	Philosopher	Common School	Philosopher	Deist	Democrat	White	English	Deist	Modest	Philosopher and Naturalist
Ralph Waldo Emerson	Worcester, Mass.	August 27, 1882	Natural Causes	78	Male	Philosopher	Common School	Philosopher	Deist	Democrat	White	English	Deist	Modest	Philosopher and Naturalist
Walt Whitman	Long Branch, N.J.	March 26, 1895	Natural Causes	70	Male	Poet	Common School	Poet	Deist	Democrat	White	English	Deist	Modest	Poet and Essayist
Emily Dickinson	Amherst, Mass.	December 15, 1862	Natural Causes	31	Female	Poet	Common School	Poet	Deist	Democrat	White	English	Deist	Modest	Poet and Essayist
Mark Twain	Hartford, Conn.	December 31, 1910	Natural Causes	61	Male	Novelist	Common School	Novelist	Methodist	Democrat	White	English	Deist	Modest	Novelist and Humorist
Henry David Thoreau	Walden, Mass.	May 6, 1849	Natural Causes	44	Male	Philosopher	Common School	Philosopher	Deist	Democrat	White	English	Deist	Modest	Philosopher and Naturalist
Ralph Waldo Emerson	Worcester, Mass.	August 27, 1882	Natural Causes	78	Male	Philosopher	Common School	Philosopher	Deist	Democrat	White	English	Deist	Modest	Philosopher and Naturalist

Daglens-Beregning for Vinterqvartalet fra 31de October 1808 til 18de Februari 1809.

Sted og Gien-stand.	Arbejds Slags.	31 Dec. - 12 Nov.				14 Nov. - 26 Nov.				28 Nov. - 10 Dec.				12 Dec. - 24 Dec.				26 Dec. - 7 Jan.				9 Jan. - 21 Jan.				23 Jan. - 4 Feb.				6 Feb. - 18 Feb.				Penge-Beleb.		
		Dage				Dage				Dage				Dage				Dage				Dage														
		20	16	12	8	20	16	12	8	20	16	12	8	20	16	12	8	20	16	12	8	20	16	12	8	20	16	12	8	20	16	12	8			
Almindelige Arbejder.	Alle Slags.	-	2	33	12	-	4	14	8	-	3	18	10	-	5	6	8	-	2	3	6	-	-	4	4	-	5	18	10	-	8	3	12	23	-	4
Kornlofter.	Dansifning.	-	2	-	-	-	2	-	-	-	2	-	-	-	2	-	-	-	3	-	-	-	2	-	-	-	1	-	-	-	1	-	-	2	3	-
Røddingen.	Udbringning og Dansifning.	-	1	2	-	-	3	-	-	-	2	3	-	-	1	2	-	-	2	-	-	-	2	-	-	-	2	-	-	-	2	-	-	2	5	8
	At udbringe Kloak-Vodning.	-	1	-	-	-	1	-	-	-	1	-	-	-	1	-	-	-	1	-	-	-	1	-	-	-	1	-	-	-	1	-	-	1	2	-
Strandsel.	Hugge Brænde.	-	1	2	-	-	1	2	-	-	2	2	-	-	2	3	-	-	3	3	-	-	3	2	-	-	2	1	-	-	1	2	-	4	3	12
Køstald.	At skære Høstelse og Kartofler.	-	6	2	-	-	6	1	-	-	6	2	-	-	6	3	-	-	6	3	-	-	6	2	-	-	6	3	-	-	6	1	-	10	-	12
Mais-Korraad.	Tørste.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	8	-	-	-	6	-	-	2	2	-
Kartofel-Korraad.	Udsøge og omstikke.	-	-	6	6	-	-	4	6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6	8	-	-	-	-	-	3	4	-
Bandocet.	Dyrtykke og rens.	-	-	16	18	-	-	17	15	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6	5	4
Wang 3.	Gravet og Andet.	-	5	8	-	-	8	12	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	18	10	-	8	5	8	
Haven.	Winde og veie.	-	2	-	-	-	2	-	-	-	2	-	-	-	2	-	-	-	2	-	-	-	2	-	-	-	2	-	-	-	2	-	-	2	4	-
Høloftet.	Brødt og flutte.	-	-	9	12	-	-	8	14	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	1	12
Heravl.	At grave og tilføre Leer.	-	6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-
Reparationer.	Dyplaste Dynd.	-	-	-	-	-	18	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-
Forbedringer.	Pløie med Oxer.	-	12	6	-	-	12	6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	18	6	-	9	1	8	
Wang 3.	Pløie med Oxer, læsf og skære Gledning.	-	18	4	-	-	22	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	24	6	-	12	6	-	15	1	-	
Wang 5.	Kabne Banstuer.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	18	-	-	-	16	-	4	1	8	
Wang 7.		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	8	6	-	-	8	6	-	-	-	-	2	-	8	
		-	56	88	48	-	76	71	43	-	18	25	10	-	19	14	8	-	17	11	6	-	22	16	4	-	49	54	18	-	73	46	12	108	-	4
		24 Rddlr. 32 S				25 Rddlr. 12 S				6 Rddlr. 92 S				5 Rddlr. 56 S				4 Rddlr. 68 S				6 Rddlr.				16 Rddlr. 40 S				18 Rddlr. 88 S				108	-	4

Register-Buch für die Gemeinde...

Eintrags-Nr.	Eintrags-Datum	Eintrags-Ort	Eintrags-Beschreibung	Eintrags-Betrag	Eintrags-Einzugs	Eintrags-Zahlung	Eintrags-Bilanz	Eintrags-Vermerk
1								
2								
3								
4								
5								
6								
7								
8								
9								
10								
11								
12								
13								
14								
15								
16								
17								
18								
19								
20								
21								
22								
23								
24								
25								
26								
27								
28								
29								
30								
31								
32								
33								
34								
35								
36								
37								
38								
39								
40								
41								
42								
43								
44								
45								
46								
47								
48								
49								
50								
51								
52								
53								
54								
55								
56								
57								
58								
59								
60								
61								
62								
63								
64								
65								
66								
67								
68								
69								
70								
71								
72								
73								
74								
75								
76								
77								
78								
79								
80								
81								
82								
83								
84								
85								
86								
87								
88								
89								
90								
91								
92								
93								
94								
95								
96								
97								
98								
99								
100								

Handwritten notes and signatures in the center of the page.

Dagløns Beregning for de fem Høstuger fra 26de Julius til 27de August.

Sted og Gienstand.	Arbejdets Slags.	23-30 Julius.				1-6 August.				6-13 August.				15-20 August.				22-27 August.				Penge- Beløb.		
		Dage à f.				Dage à f.				Dage à f.				Dage à f.				Dage à f.						
		24	20	16	12	24	20	16	12	24	20	16	12	24	20	16	12	24	20	16	12			
Bøng 2. Guede.	Reie.	10	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	3	4
	Rege, binde, læsse.	-	-	-	-	2	6	6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	1	-
Bøng 5. Rug.	Reie.	34	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	8	3	-
	Rege, binde, læsse.	-	-	28	6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	2	8
Bøng 7. Rug.	Reie.	-	-	-	-	36	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	9	-	-
	Rege, binde, læsse.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	27	6	-	-	-	-	-	-	-	-	5	1	8
Udmark 8. Rug.	Reie.	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-
	Rege, binde, læsse.	-	-	-	-	-	-	-	10	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	4	-
I Laderne.	Satte Sæden sammen.	-	2	6	-	-	6	16	-	-	-	-	-	10	20	-	-	-	-	-	-	10	4	8
Bøng 2. Hvg.	Reie.	-	-	-	-	-	-	-	-	14	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6	-	-
	Rege, binde, læsse.	-	-	-	-	-	-	-	-	2	25	6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	2	-
Bøng 6. Erter.	Reie.	-	-	-	-	-	-	-	-	32	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	8	-	-
	Rege, binde, læsse.	-	-	-	-	-	-	-	-	4	12	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	5	-
Laderne.	Satte Sæden sammen, snoe Laand o. f. v.	-	4	12	6	-	6	30	-	5	28	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	15	3	4
Reierie.	Tilberede Foder.	-	3	-	-	-	3	-	-	3	-	-	-	3	-	-	-	3	-	-	-	3	-	12
Almindeligt Arbeide.	Huus- og Gaardarbeider.	-	-	-	4	-	-	-	5	-	-	6	-	-	3	6	-	-	4	5	-	4	2	8
Bøng 3.	Behalte Roer.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	36	22	-	-	-	35	18	-	16	5	-
Paa Marken.	Rive Stod.	-	-	-	-	-	-	-	-	5	-	-	-	5	-	-	-	-	-	-	-	2	-	8
Bøng 4.	Hugge Kløver.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	30	12	-	-	32	16	-	-	-	-	21	2	-
	Vænde Kløverhø.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	15	-	-	-	-	20	-	-	5	5	-
o. f. v.	o. f. v.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Summa	44	14	46	16	48	17	62	11	56	19	92	18	30	30	74	28	32	19	59	23	140	3	12
		23 Rddlr. 56 ff.				27 Rddlr. 24 ff.				35 Rddlr. 52 ff.				29 Rddlr. 56 ff.				24 Rddlr. 64 ff.				140 Rdd 60 ff.		

der arbeide med Heste, fra dem ved Dyrerne. Naar Dagleiere arbeide med Heste eller Dyr, saa anføres de ogsaa blandt Haandarbeiderne, og altsaa ikke her. Dyrene antegnes bedst efter Stykketal ikke efter Spænd. Summen af dem, der daglig ere brugte ved ethvert Arbeide, og overhovedet i den Uge, sammendrages da ligeledes. Pengesommen kan efter mit Skionnende bortfalde her.

De ugentlige Antegnelser sammenfoies da til en maanedlig Oversigt, hvilket Arbeide gaar meget let fra Haanden. Her meddeler jeg et Schema dertil, hvilket tydelig nok vil fremstille Sagen. Man behøver just ikke at binde sig til et vist Ugetal, naar man vil gjøre sig den Umage, at linieere det særskilt fra enhver Periode. Paa et stort Ark har man i al Fald Plads til otte Uger. I vedsoiede Schema A er Høstperioden, som for størstedelen var endt i fem Uger, sammendraget.

For at gjøre Sagen endnu tydeligere, og for at vise Arbeiderne af et andet Slags, i en anden Periode, som ogsaa for at sjerne den Forestilling om store Banfæligheder, tilføier jeg endnu en anden Tabel B, som indeholder Vinterperioden, fra November Maanedes Begyndelse indtil midt i Februar. En udførligere Forklaring synes mig overflødig. Hvor let man da fra en saadan tabellarist Oversigt indfører i Hovedbogen paa enhver Artikels Conto ved det dobbelte Bogholderi, er viens synligt.

Om Beregningen af den ved Avlsbruget forefaldende Daglon, findes en fortreffelig Afhand- ling i Annalen der niedersächsischen Landwirtschaft, 4de Aargang, 4de Hefte. Der er ingen Tvivl om, at man saare vel kan tabellarist fremstille næsten enhver Artikel ved Avlsbruget, enhver enkelt Produktion, og endog den af en enkelt Mark. Nogle Formularer hertil af det Gyllembourgske Værk kan man eftersee i Annalen des Uckerbaues, 4de Bind, Side 164, hvor der blandt andre ogsaa findes en meget fuldstændig Meieris- Tabel.

S. 245.

Imidlertid forekommer det dobbelte Bogholderies Methode mig at have et saa afgjort Fortrin for det tabellariske, at jeg i det ringeste maa overlade dette Sidsles videre Udarbejdning til andre. Jeg har talt udførligt om denne Methode i det 4de Bind af Annalen des Uckerbaues, Side 467 o. s. v. Jeg har senere fundet, at Sagen lader sig endnu mere simplificere, og at nogle Banfæligheder, som man paa ingen anden Maade kan overvinde, meget let undgaaes.

Med Hensyn til hiin Afhandling, vil jeg her blot anfere følgende.

Dist nok er det nødvendigt, at Alt reduceres til en sælles Maalestok, og her kan ikke antages nogen anden, end Pengene, fordi i enhver Beregning over en Haandtering Alt dog tilsidst stræber derhen. Men medens Regnskabet føres, er man ofte tvivlsraadig, til hvilken Priis man skal anslaae de Artikler, som ikke umiddelbart gøres til Penge. Det vilde en urigtig Vurdering ikke gjøre nogen Forandring i Resultatet af det hele Regnskab, formedelst den dobbelte Ansæelse, een Gang paa Debet og en anden paa Credit, men en usforholdsmæssig antagen Priis vilde dog give urigtige Resultater af enkelte Artikler. Middelsprisen paa de fleste Artiklers, f. Ex. paa den i Aalsbruget fortærede Sæd og Dvægsforet, lader jeg ikke bestemme i det løbende Aar, og følgelig ikke heller ved de enkelte Antegninger. Og af denne Priis er end videre Vurderingen af andre Ting afhængig, som ikke betales umiddelbart med Penge, f. Ex. Tjenestefolkenes og Trækdyrernes Arbeider for enhver Artikel. Ved Aarets Ende vil man derimod efter alle Omstændigheder og Forholdsmodne Overveielse være i Stand til, bestemt nok at udfinde enhver Artikels Pengeværd. Naar jeg f. Ex. veed, hvor høit jeg skal anslaae den opforede Havre og Høet for Trækdyrerne, og at alle Biomkostninger ere beregnede, saa skionnes atter, hvad Arbeidsdagen af en Hest eller Dre koster mig, og jeg kan da i dette Forhold anslaae den for enhver Artikel, hvortil den er bleven brugt, naar jeg kun veed Antallet derpaa, og har undersøgt det paa rette Sted. Kun at man ved Taxeringen antager visse Grundsætninger, og stedse bliver disse tro. Vil man f. Ex. ved at vurdere Sæden, tage Middelsprisen af hvad den har gieldt paa Torvet, saa har jeg intet derimod, forudsat man derfra drager det virkelige Beløb af alle Transportomkostninger, hvortil hører Slid paa Heste og Bogne, Karlens Uordener og mange tilfældige Omkostninger, som kun Erfaring lader bemærke. Dersom Torveprisen imidlertid ved tilfældige Omstændigheder hæver sig betydelig over den naturlige Priis — d. e. den, hvori Sæden ellers vilde have staaet, overensstemmende med det Aars Høst — saa ansætter jeg Konsumtionsprisen overensstemmende med den naturlige eller Produktionsprisen, da jeg dog ikke kunde drage nogen Fordeel af hiin høiere Priis for den i Aalsbruget fortærede Sæd. Paa samme Maade forholder jeg mig med Høet.

Hvad

Hvad de blot til Dvægfoder avlede Værter angaae, fornemmelig Kartofler og Kær, antager jeg halvanden Gang den Priis, som de koste, hvilken bestaaer af Jordens Rente, Værdien af den Gødning, som de fortære og Arbeidet. Steg endog i Nabosteder og i en vis Aarets Periode deres Priis til det fem- eller serdobbelte, hvilket f. Ex. her i nogle Aar har været Tilfældet med Kartoflerne om Foraaret, saa kommer dette ikke i Betragtning, fordi jeg dog kun kan gjøre liden Brug af denne Priis. Gødningens Pengeværd bestemmer jeg hidindtil læstet anslaaet til 2000 Pund, til $1\frac{1}{2}$ Rbdtr. Solv, med Hensyn paa Halmen og Dvæget, imellem hvilke Totalværdien af den udførte Gødning deles saaledes, at $\frac{2}{3}$ kommer hiin til gode, $\frac{1}{3}$ derimod dette. Disse Grundsætninger, som jeg har gjort mig til Regel for Prisens Bestemmelse, kunne her tiene til Exempler. Dog overlades det til enhver at vælge andre, og forskellige Forhold fordrer virkelig andre. Hvor ingen Indtægt eller Udgiot i rede Penge finder Sted, skrives Naturalierne for det første efter Maal og Vægt, Artiklerne til Fordeel eller Tab, og indføres ved Afslutningen reducerede til Penge i Pengekolonnen.

De fleste, som gjøre Beregninger over enkelte Produktioner, sammentage saadanne fra flere Markter. Dette er mig ikke nok, men jeg vil vide, hvad enhver Mark har kostet og indbragt. Derfor bestemmes Contoerne efter Markterne, og naar en Mark har forskellige Produktioner, enhver Deel særskilt. Naar Arbeidsjournalen føres vel, har dette ingen Vanskeligheder. Men Produktionsomkostningerne falde for største Delen i det forløbne Aar, fordi det nye begynder med Junius eller Julius. Men da Udgioterne og Indtægterne skal staae imod hinanden, saa overføres de første fra forrige Aars Regnskab som Debet paa det følgende Aars Conto, enten blot i Summa eller dog kun efter deres Hovedfactorer, og sættes i den nye Beregning paa Markens eller Produktionens Debet og paa det forrige Aars Credit.

Sædmarkernes Afgrøde bringes først paa Laderens Debet efter Travetal; men jeg taxerer ikke disse Traver, forend efterat jeg har udtærsket, fordi jeg da kan vide, hvormegen Kiærne de have givet, og fordi dennes Priis er da bestemt. Denne Ladeconto er nødvendig, for at kunne træde i Stedet for et Laderegister. Heller ikke kender jeg andet Middel til at afføndre Produktionen af enhver Mark, saasæmt det

ellers er mig magtpaaliggende bestemt at vide den. For den, der blot i Almindelighed vil kiende Produktionen, kan dette være oversflodigt. Paa Landens Credit kommer da den udtarffede Sæd, som overføres paa enhver Sædarts Debet. Dgsaa dette stæer for det første efter Tøndetal, indtil Værdien er bestemt, og ved denne Overførelse beholdes den almindelige Kollinægspræis. Ved Salg derimod anføres den Præis, som man virkelig har faaet, og Sædcontoens Saldo viser da, hvormegget, der er vundet eller tabt ved Handelsconjunkturer.

De Omkostninger, som Sæden forarsager fra den Tid, den er bragt paa Loftet, indtil den sælges, kunne ikke vel indføres enkelt paa Contoen af enhver Sædart. Derfor er en almindelig Sædlasts Conto, i hvilken f. Ex. Omkostningerne ved Omstikningen, gientagen Rensning, og især ved Transporten indføres. Om man vil, kan man da repartere paa enhver enkelt Sædart, i Forhold til dens Qvantitet og til dens Pengeværd.

Dgsaa andre Produkter have deres særskilte Frembringelses- og Forraads-Contoer. Den første har paa Debet-Siden Dyrkningens samtlige Omkostninger, og paa Credit det, som er frembragt, som det er hjemkøbt fra Marken. Dette kommer da igjen til at staae paa Forraadscontoens Debet, og dennes Credit faaer dernæst Anvendelsen af de forskellige Artikler. Men, naar nogen Frembringelse fortæres lige fra Marken, som f. Ex. den grønne Klover, grønne Vikler, og en Deel Vandroer, saa skrives denne umiddelbart til Last for den Dvægconto, der har faaet den, men Produktionen tilgode. Her er Pengeværdiens Udfindelse vist nok usikker. Jeg bestemmer den efter et løseligt Overslag af Produktionsomkostningerne; andre vilde maaskee troe, at bestemme den rigtigere efter Benyttelsen. Jeg troer dog, at Grundene for det første ere overveiende i de sædvanlige landoeconomiske Forhold.

Dvæg- og Redstabs-Inventariet tæres ved Enden af ethvert Regnskabs-Aar, en nye Fortegnelse forfattes, eller den forrige gøres fuldstændig, dersom Forandringerne ikke ere betydelige. Inventariets Værdi skrives derefter under Hovedrubriken det nye Aar til Last. Dernæst kommer enhver Forbedring ved Inventariet hvert Aar tilgode, men enhver Forringelse deraf til Byrde. Kiøbt Dvæg kommer paa Dvæg-Inventariets Debet, men solgt paa dets Credit. Naar et Stykke Dvæg

for-

forulykkes, saa sættes dette paa Inventariets Credit, og overføres til den Dvæg-Contos Debet, hvortil det hører. Forulykkes f. Ex. en Kals, saa maa Staden bæres af Meieri- eller Dvægbenyttelses-Contoen; forulykkes en Hest, saa falder dette Tab Spænd-Contoen til Byrde. Dette er een af de Punkter, der i Begyndelsen have forarget de fleste, fordi det er dem paafaldende, at et Tab skal skrives Dvæg-Inventariet tilgode; men det falder vist nok atter dette til Byrde, for saavidt som Værdien ved Aarets Slutning har forringet sig. Her, som altid kommer det kun an paa en tydelig Forestilling af dette Bogholderies hele Indretning, og man vil let arbejde sig ud af denne og nogle andre Vanskeligheder, naar man forbinder den rigtige Betydning med Debet og Credit, med den første nemlig: "har modtaget", for den "er anvendt", og for det sidste "har afleveret, har tilveiebragt."

Ved Regnskabs Slutning maae Summerne af Debet og Credit være lige. Men de fleste Contoers Debet og Credit vil være forskjellig, og nogle have maaskee slet ingen Debet eller Credit. Det, som een Conto har mindre paa den ene, eller den Summa, som fattes paa den ene Side, for at gjøre dem lige, kaldes i Kiøbmands sproget Saldoen. Man kan ogsaa kalde det Tab eller Gevinst, Minus eller Plus. Bliver nu Gevinsten af alle de Contoer, som have givet Gevinst, skrevne paa den ene Side, og Tabet af alle de Contoer, der have Tab, paa den anden Side, saa maa begge Summer igjen være lige. For nu at udfinde Næringsveiens rene Indtægt i det forløbne Aar, kommer til at staae paa den almindelige Debet: 1) Tabet af alle de Contoer, der være nødvendige til Avlingens Drivt, eller hvad der er det samme, Avlsbrugets Udgifter, og 2) det forrige Aars Credit. Derimod kommer til at staae paa den almindelige Credit af det Regnskab, der skal sluttes: 1) Eierens Debet, eller det, som han har faaet af Avlsbruget contant eller i Naturalier; 2) Forbedringsomkostningernes Debet; 3) det tilkommende Aars Debet; 4) Debet af saadanne tilfældige Udgifter, hvilke ikke Avlsbrioten, eller hvad der er det samme Forpagteren — hvis Godset er bortforpagtet — men Grundejendommen eller den bortforpagtende bør bære, for hvilke en særskilt Conto maa være ført. Naar man da drager den første fra den sidste, skønnes let den rene Indtægt af Avlsbruget.

S. 246.

Banffelighe-
der, som i Be-
gynnelsen mo-
de ved dette
Bogholderi.

For dem, som have læst min Afhandling over dette Bogholderi i det 4de Bind af Annalen des Akerbaues og de forskjellige Afhandlinger, som dermed staae i Forbindelse, tilligemed mine Anmærkninger, f. Ex. 5te Bind S. 553, 609; 6te Bind S. 387, 413; og 7de Bind Side 121 ville disse faa Bemærkninger være tilstrækkelige, og det vilde altsaa være oversflodigt paa nye at behandle denne Materie, omendskiøndt jeg er mig bevidst i hiint Skrivt, ikke tydeligt nok at have fremstillet Alt. Men jeg troer, at end ikke det yderligste Foredrag kan forebygge, at der jo vilde findes nogen Banffelighed, naar man kun er en Begynder i dette Arbejde; men meget let vil man overvinde disse, naar man kun forbinder nogen Dvælse med Estertanke. Jeg raader derfor Enhver, som vil indføre dette Bogholderi, at forsøge den i eet Aar, men dog tillige i dette første Aar at beholde sin forrige Methode, at han ved nogle Wildfarelser, som han maaskee først i Fremtiden opdager, ikke skal komme i Uorden med sit Regnskab. Hvo der een Gang har forsøgt det, og ret sat sig ind i dets Aand, vil sikkert aldrig mere forlade det, eller fortryde den Noie, som det i Begyndelsen har kostet ham. Det klare Blik, som det giver ikke alene over enhver enkelt Deel af Avlsbruget; men i Særdeleshed over den enes Indgriben i den anden, og de Ideer, som det vækker over Forholdenes Berigtigelse, den nøiagtige Kontrol, som man fra sin Stue og endog fraværende kan holde over Arbejderne og deres Anvendelse, de Blik til at henvende Opmærksomheden til denne eller hiin Punkt vil overvættes belønne den Noie, som det kun i det første Aar forvoldte. Det Banffeligste, skjøndt ubetinget Nødvendige, er Journalernes rigtige Førelse og gode Indretning; vist nok aldeles ikke i sig selv, men kun med Hensyn paa det første Begreb, hvilket man maa bibringe dem, der skulle føre dem.

Gied.

Gjødningens, Foringens og Besætningens
indbyrdes Forhold.

§. 247.

Gjødningen og den Muld, som efter dennes Opløsning bliver tilbage, er Hovedbestanddelen af alle de Planter's Næring, som vi dyrke, det hvorved de leve, vore, og ved Frøebæringen naa deres Fuldværelse. Formedst Gjødningens Masse og Kraft, betinges altsaa Mængden og Bestaendigheden af de Produkter, der skulle frembringes. Derfor kommer ogsaa, næst efter Arbeidet og dets Styrelse, det nødvendige Forhold og Midlerne til dens Frembringelse nærmest i Betragtning.

§. 248.

Man har villet erstatte Mangel af Gjødning ved forøget Arbeide og atter igien sparet Arbeide ved forøget Gjødning. Men dette har kun tilsyneladende og paa kort Tid været muligt. Jethro Tull troede ved sin ofte gjentagne Bearbejdning af Jorden, hvorved den pulveriseredes til de fineste Dele, med hvilken han forbandt sin særegne Nadsaaening, at være befriet for al Gjødning, og dette lykkedes i Begyndelsen saavel for ham, som for hans Efterfølgere, paa frugtbar Grund, der fra fordums Tid befandt sig i en riig Gjødnings Tilstand. Thi ved den idelige Bearbejdelse og Udsættelse for Luften bleve alle deri tilstædeværende Næringsdele aabnede, tilberedte til nærende Extractivstof, og tilført Planternes Rødder. Men det varede kun saa Længde Tid, der hvor man virkelig vedblev aldeles at forkaste al Gjødning, inden Jordens Frugtbarhed var saa ganske udtømt, at gjentagen Gjødning neppe igien kunde have den til en maadelig Frugtbarhed. Andre vilde udrette det samme ved Jordens Reoling, da de indbildte sig, at det nedbragte øverste Jordlag vilde ved Hvile igien erholde sin Kraft, og da atter opbringe nye Frugtbarhed, og at Ageren saaledes, uden paa nye at tilbringes nærende Stoffer, kunde ved en aarlig Omverling af de Jordlag, der skulde bære, nødes til en bestandig lige god Produktion. Ogsaa denne Methode syntes at svare til Forhaabningen paa nogle Jordarter, hvor den opbragte dybere liggende Grund bestod af en helbig Jordblanding, og indeholdt opløselige Forbindelser af Kulstof og Brind (Blandstof), men den blev dog

hvorvidt Arbeide og Gjødning erstatte hinanden.

dog snart skuffet, da især denne fra Dybet fremdragne Grund, efter nogle Afgrøder uden Giødning, nægtede Planterne at Røring.

Om end kun saa Agerdyrkere ere faldne til een af disse Yderligheder, saa finder man dog derimod desto hyppigere, at de have forladt sig enten paa den ene eller den anden af begge disse Kræfter, alt efter som de have haft den ene eller den anden mere i deres Magt og kunnet anvende den. I Nærheden af Byer, hvor man kan have Giødningen for let Kiøb, eller i Egne, hvor mange Græsgange og Enge ere et stærkt Dvæghold gunstige, bliver Ageren lidet bearbejdet, og der holdes hverken Brak eller dyrkes saadanne Værter, som erstatte dennes Savn; men der saaes aarlig Sæd, ofte af samme Slags. Hvor man derimod af Mangel paa Foring kun frembringer lidt Giødning, bliver Ageren, især Brakken, ved flittig Bearbejdelse og tillige ved den følgende Hvile eller naturlige Græsvegetation sat i Stand til at bære. Selv Holstenernes og Mecklenborgernes nærbefægtede Dyrkningsystemer ere deri forskellige, at hine giøde stærkt, og for at kunne dette, anvende en større Deel af deres Ager til Røring for Dvæget, men bearbejde den kun lidet til Sædavl, hvorimod Mecklenborgerne, hvis Marksystem kun tillod en svagere Giødning, erstattede denne ved een hele Aaret igiennem ofte og omhyggelig fortsat Bearbejdelse af deres Brak. Uagtet en saadan Erstatning er mulig indtil en vis Punkt, saa kan den dog aldrig være fuldstændig, og der er ingen Tvivl om, at det Høieste kun kan naaes der, hvor Grund, Arbejde, Giødning og de valgte Afgrøder staae i det rette, og saavidt muligt, bedste gjensidige Forhold.

At der gives Jordarter, som af Naturen ere saa rige, og efterat de ere bragte under Dyrkning saa lidet udtømte, at de i lang Tid ikke trænge til Giødning, er vel rigtigt; men det hører til de fieldne Undtagelser, hvorpaa ikke i Almindelighed, men kun under særdeles Omstændigheder kan tages Hensyn, hvilket vil sees paa sit Sted. Ofte tilskrives ogsaa saadanne Jorder denne Uudtømmelighed, som have faaet deres Kraft ved længe at have lagt til Græs, og været stærkt besatte med Dvæg.

§. 249.

Uendstiondt Naturen tilbyder os forskellige uorganiske Materier, hvorved Vegetationen kan oplives og forstærkes, enten formedelst en Irritation, som de give Livskraften, eller ved deres opløsende Virksomhed paa Mulden, saa er det dog egentlig kun den dyrisk-vegetabiliske Giødning, eller hiin i tilstrækkelig Grad opløste Muld (Humus), som giver Planterne den væsentligste og nødvendigste Deel af deres Næring. Jeg siger den væsentligste; thi det er uden for al Tvivl, at de ogsaa erholde en anden Deel af deres Næring ved Decomponering af Vandet, og at de luftformige i Atmosfæren indeholdte Stoffer og disses Forbindelse, samt Mængden af den vegetabiliske Materie vilde formere sig paa Jordens Overflade og paa enhver Agerflade ved disse Stoffers Tiltrædelse, dersom man ikke bortførte de Planter, som groede derpaa, men lod dem igien paa deres Plads gaae over til Muld, hvilket bevises ved den ofte tilshueladende undømmelige Frugtbarhed af ukultiveret Grund eller af gamle Skove.

Planternes
Næring,

Men at der af den egentlige uopløselige og ildfaste Jord ikke overgaaer noget synderligt i Vegetationen, og at hiin altsaa kun virker instrumentel til Planterodernes Beskyttelse og Holdning, og til Næringsstoffernes Bevaring, men ikke materiel som Næringsstof selv, have de Sausureske og Schraderske Analyser endnu mere bekræftet.

§. 250.

Da Planterne altsaa drage den nærende Materie fra Mulden eller det Tilbageblevne af dyrisk og vegetabilisk Forraadnelse, saa maa denne formindskes ved Planternes Væxt i Jorden, tilsidst udtømmes, og det i samme Forhold, hvori disse Planter udbrage den, eller, hvad der er det samme, indeholde den i sig; forudsat nemlig, at de høstes og bortbringes fra Ageren.

Den ub-
tømmes ved
Planternes
Væxt.

§. 251.

Efter det Forhold, hvori den til Næring beqvemme Materie (hvorved vi for Fremtiden forstaae den Deel af Mulden, der findes i en Tilstand, hvori den er stikket til at gaae over i Planterne), er tilstede i Jorden, retter Vegetationens Styrke og Mængden af ethvert enkelt Produkt sig, dog indskrænket ved Pladsen. Dette kalde vi

Første Del.

Cc

Jor-

Jordens Frugtbarhed, Riigdom eller Kraft, som forandrer sig og forringes ved ethvert Produkt der drages fra den, naar den ingen Erstatning faaer.

§. 252.

I hvilket For-
hold dennellæ-
tømmelse
Peer.

Denne Udtømmelse af den nærende Materie er forskiellig, ikke blot i Forhold til Massen, men ogsaa til Produktets Slags. Efter den almindelige Erfaring, og især efter de i denne Anledning anstillede Forsøg, staaer denne Udtømmelse ved det sædvanligste Produkt, de forskiellige Sædarter, i Forhold til den nærende Materie, som disse Afgrøder indeholde, fornemmelig i deres Kiærne. Man veed, at Hveden udtærer Ageren mere end Rugen, denne mere end Bygget, Bygget mere end Havren, og skøndt de af forskiellige nu anstillede Forsøg endnu ikke ere tilendebragte, bekræfte de dog hiint Forhold paa en uventet Maade.

Efter Einhof's nøiagtige Analyse af Sædarterne fandtes af nærende Materier, nemlig Planteliim, Stivelsesmeel, og rød slimet Materie, i Henseende til Bagten:

- i Hveden 78 Procent;
- i Rugen 70 Procent;
- i Bygget 65 til 70 Procent efter dets forskiellige Fuldkommenhed;
- i Havren 58 Procent, hvis Undersøgelse han endnu ikke havde fuldendt;
- i andre Sædarter:
- i Lindserne 74 Procent;
- i Erterne 75½ "
- i Bæsse Bønner 85 "
- i Svinebønnerne 68½ "
- i Hestebønnerne 73 "

En Tønde Hvede, à 221 Pund,	indeholder altsaa	172½ Pund nærende Materie
" " Rug, à 192 " " " " "	" " " " "	134½ " " " " "
" " Byg à 173 " " " " "	" " " " "	112½ " " " " "
" " Havre à 125 " " " " "	" " " " "	72½ " " " " "
" " Erter à 240 " " " " "	" " " " "	181½ " " " " "
" " Hestebønner à 247 " " " " "	" " " " "	180½ " " " " "

Lon.

Jordens Vægt er beregnet efter meget fuldkommen og reen Eed.

§. 253.

Efter disse Udregninger og med noget Hensyn paa Forskielligheden af den næ- ^{De egentlige} rende Materie og Halmen, og overeensstemmende med Summen af Erfaringer og ^{Sædarteres} Forsøg (hvorum først kan tales i Læren om den vegetabiliske Produktion), antage vi, ^{udtærende} at Afgroderne af de egentlige Sædarter staae, efter Volumen af deres Kiærne, i ^{Eene.} følgende Forhold til hverandre, saavel i Henseende til deres nærende Dele, som til deres Eene at udtære Jorden, nemlig:

Rugen = 10.

Hveden = 13.

Bygget = 7.

Havren = 5.

Følgelig ere herefter:

5 Edr. Rug,

3, ⁸⁵ = Hvede,

7, ¹⁴ = Byg,

10 = Havre lige.

Paa en Jord, der ifølge Grundblanding og physiske Egenstaber var lige passende til alle disse Sædarter, vilde vi af en lige Dvantage deri indeholdt nærende Materie kunne vente en Frembringelse af Kiærne efter dette Forhold, dersom vi tør antage denne Lighed og tillige for enhver den meest passende Dyrkning og det Veirligt, der er enhver lige gunstigt. Dette Forhold finder i Almindelighed Sted i Henseende til Afgroden, og naar vi avle Hvede over det Forhold til Rug, saa vil Afslaget i de efterfølgende Sædarter rette sig deraf.

§. 254.

Dette Forhold mellem Afgroder og Udtæring lader sig hidindtil kun bestemme ^{Andre Afgro-} med temmelig Nøiagtighed ved hine almindeligere Sædarter. Med Hensyn paa de ^{ders udtærens} øvrige Markfrugter bliver Sagen endnu mere uvis, og det gjør utentvivel en stor ^{de Eene.} Forskiel, om de komme ofte igien eller kun dyrkes sieldent, som en Mellemfrugt iblandt Sædarterne. Derom kan først tales udførligt i Læren om Frugtveesen. Her kun

saameget: Man har stedse anseet Bælgfrugterne, Urter, Bønner og Bikker, som forbedrende Frugter, og forklaret denne Egenkab af den rugende Skygge, under hvilken Jorden størnes og tiltrækker Luftparkler, og tillige af de Ageren efterladte stærke Stubbe og Rødder. Mange have derfor sat dem lige med den rene Brak; dog med den Betingelse, at de ikke kom for ofte igien paa den samme Plads, og at de stode godt og tæt sluttede, hvilket kun kan virkes paa en Ager, der endnu er i Kraft. At sætte dem lig den rene Brak, der maa tillægges en virkelig Førgelse af Jordens nærende Kraft, er formeget, saavel efter Theorie, som Erfaring. Dog kan man antage, at de, som Mellemfrugt, giengive Jorden ligesaameget, som de undbrage den, med Hensyn paa den Næring, der er nødvendig for Sædagsroberne, da de virkelig behøve et ganske andet kvantitativt Forhold af de nærende Stoffer, end de egentlige Sædarter. De vilde dog uden tvivl udtære Jorden mere, hvis man dyrkede dem derpaa efter hverandre.

Om andre Frugter ere Meningerne, i Henseende til hiin udtærende Kraft, i Folge overladelige Sagttagelser, endnu mere deelte. Nogle tilskrive Kartoflerne en stærk udtærende Evne, hvilken viser sig derved, at Vintersæden derefter mislykkes. Dette er dog kun Tilfældet, naar der saaes Vintersæd umiddelbart derefter, for hvilken de vist nok efterlade Ageren i en ugunstig Forsatning. Derimod mærke vi andre, som dyrke Baarsæd derefter, hverken i denne eller i de andre, overensstemmende med vor Notation følgende Frugter, selv neppe i Vintersæden, der kommer i det fjerde Aar efter Kartofler, noget Afslag i Vintersæden ved den rene Brak. Efter forskellige nyere Erfaringer have disse og andre gientagne Gange dyrkede Rødderarter, uden gientagen Giødning, yderst lidet afkræftet en Ager, som een Gang var i Kraft. (See Staudingers Sagttagelser i oeconomische Hefte 1808). Jeg synes dog, at dette er drevet for vidt, og jeg sætter dem i Henseende til deres udsugende Kraft, lig en Rugagrøde, men tilskriver dem da ogsaa samme Fordele, som den, hvilken veen Brak forskaffer, fordi de ved en tilbørlig Behandling tilfulde erstatte denne.

§. 255.

Hvorved Jorden
den faaer Er-
statning for
Udtæringen.

Den Udtæring, som Afgrøbernes Indhøstning volder, erstattes i Almindelighed paa tre Maader:

I. Ved

1. Ved Paakørselen af den egentlige Giødning og dens tilbørlige Indblanding. I Forhold til Giødningens Lvantitet, forøges Jordens nærende Kraft mere eller mindre, og efter dette Forhold af Kraft rette Afgrøderne sig; men dog kun til en vis for dem passende Grad, over hvilken Giødningen bliver skadelig, fordi den tilveiebringer Leiesed og lignende Under. I Beregningen over Jordens til- og aftagende Kraft, sætte vi to Læs Staldgiødning i rette Grad af Forraadnelse, hvert Læs 2000 Pund vægtigt, = 20, paa en Tønde Land og en Giødning af 10 saadanne Læs altsaa liig 100.

Man maa imidlertid tage Hensyn paa Giødningens Forskiellighed, og vi antage her den sædvanlige Staldgiødning, der bestaaer af Hornkvægets, Hestens og Svinens Excrementer, blandet med Halm. Ved Faaregiødningen og i Særdeleshed med Føtgiødningen, der hurtigere gaaer over i Dærterne, men ogsaa hurtigere udsuges, forholder det sig anderledes.

2. Ved den saakaldte Hvile eller meget mere Agerens Begrænsning, og dens Benyttelse til Græsgang. Ved Forraadnelsen af den af Naturen her dannede Grønsvær, ved de Orme og Insekter, som opholde sig deri, og ved den Giødning, som af det græssende Lwæg falder derpaa, meddeles Ageren en Kraft, som man for hvert saadant Hvileaar kan anslaae liig den, som to Læs Giødning giver til een Tønde Land. Vi antage derfor ethvert Aar, som Ageren ligger til Græs, ligeledes = 20, og en treaarig Hvile = 60. Det vil vist nok gjøre en Forskiel, om Ageren er udlagt i større eller mindre Kraft, da der i det første Tilfælde fremkommer en stærkere Græsvært eller en stærkere Frembringelse af nærende Materier. Men en almindelig Beregning af dette Slags, vilde her lede os for meget fra vor Gienstand, og derfor anmærker jeg blot, at jeg taler om en saadan Kraft i Ageren, som den, der findes i de sædvanlige Kobbelsbrug.

Et saadant Hvile- eller Græsningsaar kan regnes liigt et Kloveraar, om denne Klover endog hugges og bortføres. Dette bekræfter den almindelige Erfaring; Forklaringen paa et andet Sted.

3. Ved en tilbørlig bearbejdet reen Sommerbrak, som ikke blot renser Ageren, men ogsaa meddeler den virkelig nærende Kraft ved den saaledes forøgede Indfugning af atmosfæriske Luftpartikler og ved Forraadnelsen af det nedpløiede Græs og

Rod.

Rødder. Vi sætte derfor et saadant Brakningsaar lig to Læs Giødning paa en Tønde Land, eller antage det ligeledes = 20.

§. 256.

Jordens naturlige Kraft.

Et Jordsmøn er sielden eller aldrig saa udtømt ved Rotationer af Sædafgrøder, at det ikke endnu skulde indeholde nogen nærende Kraft, eller ikke kunde frembringe Noget, omendstændt det ofte kommer til den Grad, at det ikke mere kan dyrkes med Fordeel eller give et reent Overskud. Denne tilbageblivende Kraft kalde vi Jordens naturlige Kraft. Den kan være af forskjellig Grad, og naar den er saaledes, at en Tønde Land endnu kan bære omtrent to Tønder Rug over Udsæden, men dog ikke, uden først at giødes, hvile, og brakkes kan frembringe mere, uden at udpines alt for meget, saa regne vi denne naturlige Kraft = 80

Saaer en saadan Jord 10 Læs Giødning	= 100
en reen Brakning	= 20
og har naturlig Kraft	= 80

saa bliver dens Kraft = 200

§. 257.

Forhold, hvori Afskrøber og udtæring staae til høere. mindre.

Efter en Sum af Erfaringer kunne vi antage, at en paa tilbørlig Maade behandlet Sædafgrøde drager paa en saakaldet god varm Grund (paa kold mindre) 30 Procent af den i Ageren værende Kraft til sig, og giver en forholdsmæssig Afsgrøde af Kærne og Straa. Sædarternes ovenfor angivne Forhold vil vise det Maal af Korn, som man kan vente deraf, men ogsaa tillige den Udtømmelse, som Ageren lider derved, og den i Ageren tilbageblevne Kraft. Følgende Exempler ville forklare det.

Disse Angivelser grunde sig imidlertid ikke alene paa Theorien om den nærende Materie, men ere udledte af den Sum af Resultater, som Erfaringen giver i det Store, og stemme overens med dem, som i gode Avlsbrug i almindelige Aaringer antages paa Middeljord. Theorien tjener her kun til at grundlægge en Formel, hvorefter Afsgrøden, med Hensyn paa de forskjellige Omstændigheder, der bestemme den, kan beregnes efter Middeltal i flere Aar, og Formelens Rigtighed beviser atter Theoriens.

En mere udtærende Sædart vil ved et gunstigt Veirsligt kunne give en større Afsgrøde, end efter det Forhold, som her er tilskrevet den; men den vil da ogsaa udtære Jorden saa meget

get mere, og de følgende Afgrøder ville blive saameget flattere. Her er det os kun om at giøre, at udfinde Total-Afgrøden og den Kraft, hvori Jorden holder sig.

I denne hypotetiske Beregning ere Tallene for Resten, saavidt muligt, antagne runde, og de smaa Broker bortkastede, forbi disse, uden mærkeligt at forandre Resultatet, vilde giøre Overskuelserne vanskelige.

§. 258.

Et Jordsmøn har, som ovenfor antaget, naturlig Kraft = 80
 og erholder 10 Læs Gødning = 100
 = 180

Med den rene
 Trevangs-
 drivt.

og naar det da efter Systemet af den rene Trevangsdrivt bliver dyrket ni Aar efter hverandre uden gjentagen Gødning, saa vil Resultatet være følgende:

(Afgroden antages her med velberaadt Ha over Udsæden, eller efterat denne er fradraget, saa at man, for at udfinde den hele Afgrode, maatte tilføie Udsæden; thi det er sandsynligt, at der i denne selv indeholdes nærende Evne til at kunne reproducere sig een Gang, og at altsaa en tykkere Udsæd giver, indtil en vis Punkt, altid en høiere raar, omendstundt ingen høiere reer Indtægt.)

Afgrøder.	Indhøstning (rund antaget).	Uddragen Kraft i For- hold til Af- groden.	Forøget Kraft.	Tilbagebli- vende Kraft.
1 Aar Brak	—	—	20	200
2 = Rug	5 Edr.	60	—	140
3 = Byg	5 =	42	—	98
4 = Brak	—	—	20	118
5 = Rug	2, ⁹⁵ =	35, ⁴	—	82, ⁶
6 = Havre	4, ¹³ =	24, ⁷⁸	—	57, ⁸²
7 = Brak	—	—	20	77, ⁸²
8 = Rug	1, ⁹⁴ =	23, ³⁴	—	54, ⁴⁸
9 = Havre	2, ⁷² =	16, ³⁴	—	38, ¹⁴

Tot:

Jordens naturlige Kraft, som var 80 ved denne Rotationens Begyndelse, er altsaa nedsat til $38,^{14}$, og har følgelig tabt $41,^{86}$; et Udfald, som altid vil finde Sted ved et saadant Kulsbrug, der efter en Giødning af 10 Læs, tager 6 Sæd-afgrøder, og følgelig ved hver nye Rotation mere og mere synker. Det skulde have standset ved No. 5, for ikke at synke dybere; men kan dog endnu bestaae, ved Hielp af Følggiødningen, naar det bliver staaende ved No. 6, og da giver den.

§. 259.

Ved Urter- og
Kartoffelavl
i Brakmar-
ken.

Der som et saadant Kulsbrug end ydermere vil dyrke Urter i dets giødflede Brak, uden at giøde stærkere, og naar Urterne, saaledes som allerede er sagt, giengive omtrent ligesaameget, som de udbrage, men ikke erstatte Braklens Virkning, saa vil Resultatet omtrent blive følgende:

Ufgrøder.	Indhøstning	Uddragen Kraft i Forhold til Ufgrøderne og deres Maal	Forøget Kraft.	Tilbageblivende Kraft.
1 Kar Urter	$4,^{17}$ Tdr.	—	—	180
2 " Rug	$4,^5$ "	54	—	126
3 " Byg	$4,^5$ "	$37,^8$	—	$88,^2$
4 " Brak	—	—	20	$108,^2$
5 " Rug	$2,^7$ "	$32,^{46}$	—	$75,^{74}$
6 " Havre	$3,^{79}$ "	$22,^{72}$	—	$53,^{02}$
7 " Brak	—	—	20	$73,^{02}$
8 " Rug	$1,^{82}$ "	$21,^9$	—	$51,^{12}$
9 " Havre	$2,^5$ "	$15,^{33}$	—	$35,^{79}$

Her har Jorden altsaa tabt $44,^{21}$ af den Kraft, vi før tillagde den.

Hvis man i et saadant Trefangsbrug, uden at giøde stærkere, vilde dyrke Kartofler i Stedet for den første Brakning, og disse udbrage ligesaa megen Kraft af Jorden, som en Rugafgrøde, men forskaffede forresten ved deres Bearbejdning samme Fordeel, som en reen Brak yder, saa vilde Udfaldet være følgende:

Uf=

Afgrøder.	Indbøstning.	Uddragen Kraft, i Forhold til Afgrøden.	Forøget Kraft.	Tilbageblivende Kraft,
1 Kar Kartofler	50 Edr.	60	20	140
2 - Byg	5 —	42	—	98
3 - Havre	4, ⁹ —	29, ⁴	—	68, ⁶
4 - Brak	—	—	20	88, ⁶
5 - Rug	2, ²¹ —	26, ⁵⁸	—	62, ⁰²
6 - Havre	3, ¹ —	18, ⁶	—	43, ⁴²
7 - Brak	—	—	20	63, ⁴²
8 - Rug	1, ⁵⁸ —	19, ⁰²	—	44, ⁴
9 - Havre	2, ²² —	13, ³²	—	30, ⁰⁸

Med

*) At der er et Forhold mellem Sædafsgrøderne og Jordens Kraft, og atter igjen et Forhold mellem Afgrøderne og Jordens Svækkelse ved disse, er en almindelig bekendt og ved gamle Erfaringer bekræftet Sag. Man havde ogsaa allerede for længe siden antaget enkelte Sætninger derom, som gyldige. Men et almindeligt Forhold var endnu aldrig opstillet. Jeg er den, der først, nemlig i dette Værks S. 252 o. f. har forsøgt dette, og paa samme Tid den fortiente J. F. Meyer, men paa en ganske anden Maade, i hans Værk om Forpagtningsoverflag S. 56 o. f.

Da hiin af mig angivne Formel, ved hvilken jeg egentlig kun vilde hentyde paa Agerens Svækkelse, har vakt stor Opmærksomhed, men, som jeg allerede har erfaret, tillige er bleven meget misforstaaet, saa vil jeg her nærmere forklare mig derover,

*) Med ovenstaaende Bemærkninger om det Forhold, hvori Jordens Kraft, Afgrødernes Størrelse og Jordens Svækkelse ved disse indbyrdes staae, begynder Forfatteren den anden Deel af dette Værk; men jeg har anseet det for hensigtsmæssigt her at indrykke dem, hvorved denne Gienstand afhandles paa eet Sted.

Oversættelsen.

Ved denne Rotation vilde Jorden tabe af sin naturlige Kraft 48,⁹², og efterlades i en meget udmagret Tilstand. At her antages Byg efter Kartoflerne, og ikke Rug,

over, og, saavidt muligt, stræbe nærmere at bestemme den. En fuldstændig Berigtigelse vil den først da kunne modtage, naar den i Fremtiden sammenlignes med usigtigt iagttagne Erfaringer og Forsøg, og da kan den vorde rigere paa Folger, end jeg selv formodede, da jeg udfastede den.

Det vilde være en aabenbar Misforstaaelse, i ethvert Tilfælde at antage Jordens naturlige eller tilbageblivende Kraft for een og den samme til 80 Grader. Disse har jeg regnet som det Minimum, den Grad, hvilken en saa svækket Middelsjord beholder, naar dens Dykning, selv med Hensyn paa de nærmeste Afgrøder, neppe meer kan blive fordeelagtig, med mindre nye Næringsstoffer tildeles den — som den største Afkræftelse, hvortil man burde lade en Ager synke. God Byggjord, der ikke indeholder over 50 til 60 Procent Sand, maatte nogen Kalk og 2 Procent Muld, synker uden forsætlig Udtørring ikke saa dybt; vi kunne ved sepaartig Gjødning og fire Sædafgrøder endnu bestandig tillægge den 60 Graders Kraft, og, om vi vilde udmagre den mere, endnu vente Afgrøder i Forhold hertil. Ved andre Jorddykningsystemer og naturlig rigere Grund vil gjødes paa ny, selv da naar den besidder en end høiere Kraft. Jo meer Leer Jorden indeholder, desto sildigere kommer den i den Forfatning, som vi egentlig betegne med 80 Grader, fordi den holder fastere paa sine nærende Dele og nægter tilfredsstillende Afgrøder, uagtet den endnu besidder Kraft nok. Dette see vi deraf, at vi endnu kunne afsøde den Afgrøder ved saadanne Midler, der kun fremdrage dens skulste Næringsstoffer. For ganske at udsuge den, maatte man anvende megen Kunst; men da vist nok ogsaa desto større Omkostning, for atter at sætte den i tilbørlig Stand.

Hiin Jordens Kraft, som vi blot kalde den naturlige, fordi den bliver tilstede, naar vi forfriske den, især naar vi begynde den nye Rotation med Hovedgjødningen, stiger og falder paa samme Ager, efter det Forhold, hvori Gjødningen ved Rotationens Ende staaer til Afgrøderne, og træder i større eller mindre Grad over til den følgende.

Ved S. 257 har jeg givet Anledning til at antage, at alle Afgrøder udtærede lige stærkt og netop 30 Procent af den i Jorden tilstadeværende Kraft, og i den anden Anmærkning ikke tydelig nok forklaret mig om det Forhold, i hvilket de mere

Rug, er vist nok mod Trevangsdriktens Regler, men derimod efter Naturens Lobe.

Heraf

udtærende Afgrøder tilgæbte sig mere deraf og gav da i Forhold dertil rigere Afgrøder. Den Gang var kun Resultatet af hele Rotationer mig magtpaaliggende. Men efter alle Erfaringer finder denne Forskiellighed Sted. Hvede, der paa en for den passende Grund giver næsten lige saa mange Tønder paa Tønde Land som Rugen, udmagrer, som bekiendt, Jorden stærkere end denne, og sandsynligviis efter det Forhold, hvori den med Hensyn paa sin Vægt og sine nærende Dele overgaar Rugen. Paa den Grund og det Sted, der i Almindelighed er passende for Hveden vilde vi antage dens udtærende Evne = 40 Procent og derefter kunne bestemme dens Afgrøde. Forholdet af dens Næringsstof til Rugen er nemlig som 13:10, og af dens udtærende Evne som 39:30. Og da den dog synes endnu noget stærkere, saa antage vi den til 40. Vaarsæden udtærer derimod mindre, hvilket allerede kan formodes af dens Vegetations fortere Periode. Som Sandheden nærmest kunne vi kun antage 25 Procent for den. Man har stedse været uenig om, hvad enten Byg eller Havre er mest udtærende og herved kommer det vel fornemmelig an paa Jordens Tilstand. Bygget vil udmagre Jorden stærkere, naar den er saa stor og vel tilbe, redt som denne Sædart behøver, da det kun under denne Betingelse giver fuldstændige Afgrøder. Havren har derimod en større Tiltrækningskraft, og vil paa en mere bindende og mindre bearbejdet Grund udsuge mere end Bygget, men ogsaa i samme Forhold give saa meget rigere Afgrøder. Derfor antage vi, at de i Almindelighed ere hinanden lige.

Willde vi bestemme Afgrøden af hver enkelt Frugt efter Jordens Kraft, saa maae vi i Almindelighed tage Hensyn paa forskiellige Biomstandigheder. Paa en Grund af lige Beskaffenhed og lige Kraft vil en Sædart give en større Afgrøde, naar hine Biomstandigheder ere den gunstige. Dertil maae især regnes — foruden Veirsliget, som vi ikke have i vor Magt eller kunne forudsæe — en Dyrkning eller en foregaaende Afgrøde, der netop er passende for denne, og Udryddelsen af det Ukrud, der især er skadelig for denne Sæd. Vi maae altsaa ikke tabe disse af Sigte, naar vi, overensstemmende med Jordens Kraft og Sædens Evne til at tilegne sig denne, vilde giøre et Overflag over den Høst, vi kunne vente: thi hiin Evne yttre kun sin fulde Virksomhed, naar den ingen Hindring møder.

Heraf er klart, hvor grundet den Bebreidelse er, som man ved dette Marksystem gjør Kartoflerne, som skadelig udtærende, fordi ikke alene alle Sadafrøder

for:

Naar vi efter et Middeltal have regnet Rugens tiltrækkende Tønde til 30 Procent af Algerens Kraft, og antage Afgrøden til 5 Tønder over Udsæden, — naar Algerens Kraft er = 200 — hvorved følgende kommer 12 Grader paa hver Tønde, saa maatte vi i Forhold til dens nærende Dele (§. 252) antage:

for Hveden	15, ⁶	Grads Kraft.
for Bygget	8, ⁴	— —
for Havren	6	— —

og herefter bedst kunne beregne hvormange Tønder Sæd vi kunne høste af ethvert Slags, saadelsom hvormegen Kraft enhver Afgrøde havde uddraget af Jorden. Vi maae nemlig kielne imellem en Sædarts tiltrækkende Kraft og den Jordens Kraft, som en Tønde Sæd af dette Slags behøver til sin Uddannelse, thi begge synes ikke at staae i eet og samme Forhold. Men den Kraft, som en Tønde Sæd, af hvilket som helst Slags, behøver til sin Uddannelse, er liig den Kraft, der her ved unddrages Algeren.

For at oplyse dette med Exempel antage vi, at et Jordsmøn har 280 Grader Kraft.

Hvede uddrager 40 Procent:

$$100:40 = 280:x = 112.$$

1 Tønde Hvede udfordrer 15,⁶ Grader Kraft:

$$15,6:1 = 112:x \text{ giver } 7,18 \text{ Tdr.}$$

som af disse 280 Grader Kraft, i en Tønde Land, kan fremkomme.

Rug uddrager 30 Procent:

$$100:30 = 280:x = 84.$$

1 Tønde Rug fordrer 12 Grader Kraft:

$$12:1 = 84:x \text{ giver } 7 \text{ Tdr.}$$

Byg uddrager 25 Procent:

$$100:25 = 280:x = 70.$$

1 Tønde Byg udfordrer 8,⁴ Grader Kraft:

$$8,4:1 = 70:x \text{ giver } 8,33 \text{ Tdr.}$$

Havre uddrager 25 Procent:

formindskes ved deres Indskydelse i Notationen, men fordi derpaa følger en saa meget større Udmattelse af Jorden. Vist nok kan Sagen faae et andet Udfald, dersom

disse

$$100:25 = 280:x = 70.$$

1 Tønde Havre fordre 6 Grader Kraft:

$$6:1 = 70:x \text{ giver } 11,66 \text{ Edr.}$$

(Efterat Udsæden først er fradragen.)

Er Afgrødens Størrelse bekendt, og vi ville udfinde, hvormegen Kraft den har uddraget af Jorden, saa bruge vi den modsatte Fremgangsmaade.

Vi antage 7 Edr. Hvede efter fradraget Udsæd. For at 1 Tønde kan frembringes, behøves 15,6 Grader, folgelig er 109,2 Grader uddragne og der bliver af de ovenfor antagne 280 Grader 170,8 tilbage.

Antage vi 7 Edr. Rug a 12 Grader, saa uddrage disse 84 Grader og der bliver 196 tilbage.

Antage vi 8 Edr. Byg a 8,4 Grad, saa uddrage disse 67,2 og der bliver 212,8 tilbage.

Antage vi 11 Edr. Havre a 6 Grad, saa uddrage disse 66 Grader og der bliver 214 Grader tilbage.

Om hiint overensstemmende med Jordens Kraft udfundne Tøndetal virkelig afles eller et endnu større beroer paa Biomstandigheder, der deels ere i vor Magt, deels ikke. Jordens Svækkelse kan derimod virkelig udfindes efter Tøndetallet af ethvert Slags Sæd man har adlet, med mindre en betydelig Deel Ukrud, der modnes paa Aegrene havde tilegnet sig en betydelig Deel af Jordens Kraft og beuøvet Sæden denne.

I §. 254 har jeg af de anførte Grunde antaget, at Bølgfrugter, der staae godt og ikke alt for ofte dyrkes paa samme Plet, i Særdeleshed Erter, giengive Jorden ligesaa meget, som de uddrage, og kun negativt maatte staae tilbage for Brakken, der forøger Jordens Kraft med 20. Men de fleste antage dog ved Trefangsbruget efter Erfaringer, at saavel Vintersæd som Vaarsæd efter Erter, ved lige Giødsning og Ploining, give en Hold mindre, end efter den rene Brak. 20 Grader ringere Kraft kan endnu ikke forårsage dette Afslag, men vel 40 Grader. Thi af 12 Grader uddrager Rugen 40 og giver deraf 1 Tønde, folgelig af 40 Grader mindre Kraft 1 Tønde mindre Afgrøde, og Vaarsæden i samme

For

disse Kartofler ved Dvæget forvandlede til Giødning, og denne nu tilbagegaves Ageren ved næste Brakning. Men i Trevangsbruget dyrkes Kartoflerne i Almindelighed til andet Behov.

§. 260.

Forhold af de øvrige 28 Grader. Derfor anslaaer jeg Verternes positive Udværing i Almindelighed til 20 Grader, uden Hensyn paa deres stærkere eller svagere Afgrøde, fordi Erfaring lærer, at de skade Jorden mindre, jo bedre de staae. Nogle opmærksomme Jagttagere have gjort den Bemærkning, at naar Vintersæden staaer ligesaa godt efter Verter som efter den rene Brak, saa bliver den derefter følgende Vaarsæd saa meget slettere; hvorfor de, i dette Tilfælde staae Havre i Stedet for Byg.

I Henseende til den Forøgelse af Kraft, som Jorden erholder ved at ligge til Græsning, kunne ligeledes naiere Bestemmelser findes Sted, da Græsvoxten eller Græsgangens Rigdom er forskiellig efter den Grad af Kraft, hvori Jorden er nedlagt, saa at der følgelig af Grønsvarens Tæthed og den tabte Giødningens Mængde maa tilveiebringes en større eller ringere Forøgelse af Kraft. Man kunde bestemme denne:

a) efter det omvendte Forhold af det Areal, der behøves til fuldkommen Græsning for en Ko.

Naar $1\frac{1}{2}$ Td. Land behøves til Græsning for en Ko	=	20 Grader
$1\frac{3}{4}$	=	22 —
$1\frac{1}{2}$	=	24 —
$1\frac{1}{8}$	=	26 —
1	=	28 —

Derimod:

Naar $1\frac{1}{2}$ Td. Land behøves til en Koes Græsning	=	16 Grader
$1\frac{1}{4}$	=	12 —
$1\frac{1}{2}$	=	8 —

b) eller efter den Kraft, hvori Jorden nedlægges til Græs.

Derfor Jorden nedlægges til Græs med en Kraft af

80 Grader saa vinder den aarlig 20 Grader

100 —	=	22 —
120 —	=	24 —

70 Gra

§. 260

I et Kobbeltbrug i syv Bange har Jorden den samme naturlige

Kraft	=	80,
erholder den samme Giødning	=	100,
og ligger 3 Aar til Græs	=	60

Bed et Kob-
belbrug i syv
Bange.

240

og

140 Grader, saa vinder den aarlig 26 Grader

160 — 28 —

180 — 30 —

Derimod vilde Jorden nedlagt med

60 Graders Kraft kun forbedres med 16 Grader

40 — 12 —

20 — 6 —

Hvorledes Græsgangenes Værd bestemmes efter Jordens Grad af Kraft for-
klares nærmere i Læren om disse.

Saaledes vil ogsaa Kraftforøgelsen være forskellig ved Kloveren efter det For-
hold hvori den har staaet tæt og høi og hvori den har været opvoxet paa ny, da
den nedpløiede. Dette sidste gjør en betydelig Forskiel og det er indlysende, hvil-
ken vegetabilsk Giødning en tæt, otte til ti Tommer lang Klover maa give Ageren.
Jo tættere Kloveren staaer desto lettere finder denne Opvæxt Sted, da Kloverage-
ren i dette Tilfælde kun behøver at pløies een Gang. Man kan sikkert antage at
Klover, der saaes i 120 Grader Kraft beriger Ageren med 20 Grader; i 140 Grader
med 24; i 160 Grader med 28; i 280 Grader Kraft med 32 Grader o. s. v.

Dette samme kunde antages om Stubbene af Vikler der huggedes grønne,
naar man ligeledes kunde lade dem styde noget i Veiret, inden man nedpløiede dem,
hvilket dog kun bør finde Sted, naar de staae tatte og kraftige og ere huggede ved
netop aabnede Blomster. I modsat Tilfælde bør man ile med at oppløie dem, hvor-
for manielden kan antage mere end 20 Graders Forbedring ved dem, om de endog
vare dyrkede i en Kraft af mere end 120 Grader.

Ogsaa Brakken bør man tilregne en større Virkning, naar den gives Jorden i
sin høiere Kraft. For saavidt som Jorden pulveriseres ved den og de deri værende

Na.

og Udfaldet er følgende:

Afgroder.		Indhøstning.	Uddragen Kraft i Forhold til Afgroden.	Foroget Kraft.	Tilbagebleven Kraft.
1	Har Brak	—	—	20	260
2	- Rug	6, ⁵	78	—	182
3	- Byg	6, ⁵	54, ⁶	—	127, ⁴
4	- Havre	6, ³⁷	38, ²²	—	89, ¹⁸

Her

10 Mæringsdele aabnes, vil den siddse give en bedre Afgrode, jo flittigere den bearbejdes; hvorved da ogsaa fremvirkes en stærkere Udtæring. Men desforuden modtager
20 Brakken uidentvist en atmosfærisk Gjødning og denne vil være desto kraftigere, jo
30 mere Kraft Jorden har; desuden vil Ukrudet ogsaa flyde mere frem, naar Jorden
40 har større Kraft, hvorved Jgeren end mere beriges. Naar vi altsaa ved 80 Grader
50 Kraft tildele Jgeren en Forøgelse deraf liig 20 Grader, saa kunne vi ved 100 Gra
60 der antage denne til 22 Grader, ved 120 til 24 o. s. v.

70 Hvad den Udsugning angaaer, som fremvirkes ved de behakkede Frugter, saa
80 kan derom, da Erfaringerne ere saa modsigende, intet med Visshed bestemmes, thi
90 nogle erklære dem for meget, andre for faare lidet udsugende. Efter mine Jagttag
00 gelser kan jeg ikke tillægge dem en meget udsugende Eone, og naar jeg har givet
10 Kartoflerne fire Læs Gjødning mere paa en Tonde Land end den rene Brak, saa har
20 jeg i det ringeste ikke fundet noget Afslag i de to herefter følgende Sædafgroder, i
30 Bygget og Rugen, naar jeg regnede dem tilsammen. Jeg beder at Andre ville
40 lægge Mærke hertil, da det ikke selden er Tilfældet, at man af Mangel paa Gjødning
50 om Foraaret, endnu ikke kan dyrke hele Brakmarken med Brakfrugter. Imidlertid
60 troer jeg, at det gjør en Forskiel, om man lægger Kartoflerne tæt eller vidtloftigt og i
70 hint Tilfælde virkelig har en noget større Afgrode, som jeg imidlertid ikke attraaer,
80 fordi den gjør Bearbejdningen vanskeligere og hindrer Jordens Forbedring, hvorfor
90 jeg ogsaa kun regner paa 64 Tdr. efter det ringe Parti Læggekartofler af 4 Tdr.

Paa

Her har Jorden altsaa vundet i naturlig Kraft 9,¹⁸ og indtræder altsaa, saa meget kraftigere i den anden Rotation.

§. 261.

Paa Grund heraf antager jeg deres Udsugning til 30 Procent men tilregner dem, ligesom Brakken, Bearbejdningens Fordeel med 20.

Sammenlignede med alle mig bekendte Erfaringer finder jeg disse Sætninger passende, men jeg er overbevist om, at de kunne affattes endnu rigtigere. I Særlighed kunde paa forskellig Grund, i en eller anden Henseende, indtræde et forskielligt Forhold. Usædvanlig Jord, hvis Kraft man undertiden snarere stræber at formindste end forøge, bør aldeles ikke komme i Betragtning.

At en vis Orden i Naturen her finder Sted, hvorved Sædeafgrøderne bestemmes, vil neppe nogen opmærksom Jagttager nægte. Dersaa kommer den Uensformighed af Afgrøderne, som man, efter Middeltallet i en Aar af Aar, i Aartusende har iagttaget. Derfor har man ved Trepangsbruget efter en meget rigtig Afgrøde af Vintersæd i det høieste maadelig Vaarsæd, og efter en fortrinlig Vaarsæd, to Aar derefter, fielden udmærket Vintersæd. Paa denne Maade veyle overmaade rige og fattige Afgrøder, da hine begunstigede af Veirligets udbrage alt for meget af Jorden; disse derimod, standfede af dette i deres Væxt, efterlade Jorden mere end de efter deres Natur burde. En opmærksom Jagttagelse af denne Naturlov kunde lede os til Forholdsregler, der sikrede os en god Afgrøde netop i de Aar, i hvilke den sædvanlige Fremgangsmaade tilveiebringer en slet, da vi til disse kunde spare den hele Kraft, der overvinder endog Veirligets ugunstige Indflydelse. Paa denne Maade kan da virkelig et slet Aar blive høist fordelagtigt for en udmærket duelig Landmand og paa denne Maade er det ogsaa overensstemmende med det almene Bedste, at et og det samme Marksystem fremdeles ikke bliver almindeligt.

Da man paa to Maader kan forøge Jordens Kraft 1) ved stærkere Giødsfning, 2) ved at formindste Antallet af de Afgrøder, der skulle modnes, saa bør enhver efter sin individuelle Stilling beregne, hvilket Middel han kan benytte eller i hvilket Forhold begge Midler. Er man først kommet saa vidt, at man selv frembringer Materialet til stærkere Giødsfning, saa giver dette forste uden Tvivl den største Fordeel, men inden man kan gjøre dette, vil man med større Held, end ved fremtvungne Hiøpsmidler, der i Almindelighed ikke kunne være varige, anvende det sidste.

Da

§. 261.

Web et Kob-
belbrug i ni
Wange.

Et Kobbelbrug i ni Wange:

Naturlig Kraft	=	80
10 Læs Gjødning	=	100
Fireaarig Græsning	=	80
		<hr/>
		260

Af-

Da en klar Anskuelse af denne Lære synes mig saa vigtig, for at undgaae alle Misforstaaelser, saa vil jeg endnu til Exempel tilføie en Beregning over det Forhold, hvori Kraften tiltager eller forringes i de Afskbrug, der i Begyndelsen af anden Deel tabellarielt skulde fremstilles. Jeg vil kun antage, at Udsæden er en Tønde paa Tønde Land og fradrage denne fra den angivne hele Afsgrøde, for efter Tøndene at beregne den uddragne Kraft.

No. 1. Reent Trefangsbrug.

	Kraftforøgelse.	Kraftformindtelse.
a) Brak	20 Grader	- Grader
12 Læs Gjødning	120	-
b) Rug, 5 Edr.	-	60
c) Byg 5	-	42
d) Brak -	20	-
e) Rug 3	-	36
f) Havre $3\frac{1}{4}$	-	19, ⁵
g) Brak, med svag Følggjødning	56	-
h) Rug $3\frac{1}{4}$	-	39
i) Byg $2\frac{1}{2}$	-	21
	<hr/>	
	216 Grader	217, ⁵ Grader.

Liber $1\frac{1}{2}$ Grader i 9 Aar.

No. 2. Forbedret Trefangsbrug.

	Kraftforøgelse.	Kraftformindtelse.
a) 12 Læs Gjødning	120 Grader	- Grader
Erter	-	20
b) Rug $4\frac{1}{4}$ Ede.	-	51
c) Byg $4\frac{1}{4}$	-	35, ⁷
		d) Brak

Ufgrøder.	Indhøstning.	Udbragen Kraft i Forhold til Ufgrøderne.	Forøget Kraft.	Tilbagebleven Kraft.
1 Kar Brak	—	—	20	280
2 - Rug	7 Edr.	84	—	196
3 - Byg	7 —	58, ⁸	—	137, ²
4 - Rug	3, ⁴³ —	41, ¹⁶	—	96, ⁰⁴
5 - Havre	4, ⁸ —	28, ⁸¹	—	67, ²³

Her

	Kraftforøgelse.	Kraftformindskelse.
d) Brak	20 Grader	- Grader
16 Læs Gødning		
Følggødningen incl.	160	-
e) Rug 5 $\frac{1}{4}$ Edr.	-	69
f) Byg 5 $\frac{1}{4}$	-	48, ³
g) Klover	24	-
h) Rug 5 Edr.	-	60
i) Byg 4 $\frac{1}{4}$	-	35, ⁷
	324 Grader	319, ⁷ Grader

Tilføjer 4 $\frac{3}{8}$ Grader i Kraft i 9 Kar.

No. 3. Kjøbedrivt i syv Dage.

	Kraftforøgelse.	Kraftformindskelse.
a) Brak	24 Grader	- Grader
16, ⁶ Læs Gødning	116	-
b) Rug 6 $\frac{1}{4}$ Edr.	-	75
c) Byg 6 $\frac{1}{4}$	-	52, ⁵
d) Havre 5 $\frac{1}{4}$	-	34, ⁵
e) Klover, som slæes	20	-
f) g) Græsning	40	-
	200 Grader	162 Grader

Forøger sin Kraft med 38 Grader i 7 Kar.

Her er Jorden forringet $12,77$ og har kun givet en tilsyneladende høiere Indtægt, hvorfor ogsaa denne forhen saa yndede Drivtsmaade nu næsten almindeligen forkastes.

S. 262.

No. 4. Kobbelsbrug med ti Bange.

	Kraftførelse.	Kraftformindskelse.
a) Brak	20 Grader	- Grader
2,8 Læs Giødning	28	-
b) Rug $5\frac{1}{4}$ Edr.	-	69
c) Havre $7\frac{1}{2}$	-	45
d) Brak	20	-
10 Læs Giødning	100	-
e) Rug $5\frac{1}{4}$	-	69
f) Byg $5\frac{1}{4}$	-	$48,3$
g) Klover til at slaae	20	-
h) i) k) Græsning	60	-
	248 Grader	$231,3$ Grader.

Forøger sin Kraft i 10 Aar med $16\frac{7}{10}$ Grader.

No. 5. Kobbelsbrug med tolv Bange.

	Kraftførelse.	Kraftformindskelse.
a) Brak	20 Grader	- Grader
$6\frac{4}{10}$ Læs Giødning	64	-
b) Rug $5\frac{1}{2}$ Edr.	-	66
c) Byg $5\frac{1}{2}$	-	$46,2$
d) Havre $4\frac{1}{4}$	-	$25,5$
e) Brak	20	-
12 Læs Giødning	120	-
f) Rug $5\frac{1}{4}$	-	69
g) Byg 5	-	42
h) Havre $4\frac{1}{4}$	-	$25,5$
i) Klover til at slaae	20	-
k) l) m) Græsning	60	-
	304 Grader	$274,2$ Grader.

Forøger sin Kraft i 12 Aar med $29\frac{2}{5}$ Grader.

No. 6.

§. 262.

Kobbelbrug i elleve Bange giøder i Almindelighed ikke sin fra Græsleie Ved et Kob-
 øpbrudte Brakmark og indtræder altsaa, naar den har lige naturlig Kraft og fireaarig belbrug i elle-
 Græsmark i Rotationen, med en Kraft = 160, og derved fremkommer følgende: ve Bange.

Af

No. 6. Holstenst Kobbelbrug i ti Bange.

	Kraftforøgelse.	Kraftformindkelse.
a) Grønjordshavre $9\frac{1}{4}$ Edr.	- Grader	55,5 Grader
b) Brak	24	-
16 Læs Gødning	160	-
c) Rug $7\frac{1}{2}$ Edr.	-	90
d) Byg $7\frac{1}{2}$	-	63
e) Rug $4\frac{1}{4}$	-	51
f) Klover til at slaae	20	-
g) h) i) k) Græsning	80	-
	284 Grader	259,5 Grader.

Forøger i 10 Aar sin Kraft med $24\frac{1}{2}$ Grader.

No. 7. Frugtvepselbrug i otte Bange med Græsgang.

	Kraftforøgelse.	Kraftformindkelse.
a) 18 Læs Gødning	180 Grader	- Grader
Kartofler 64 Edr.	20	60
b) Byg $7\frac{1}{2}$ Edr.	-	63
c) Rerter	-	20
6 Læs Gødning	60	-
d) Rug $6\frac{1}{4}$ Edr.	-	81
e) Klover til at slaae	24	-
f) g) Græsning	40	-
h) Grønjordshavre $9\frac{1}{4}$ Edr.	-	55,5
	324 Grader	279,5 Grader.

Forøger sin Kraft i 8 Aar med $44\frac{1}{2}$ Grader.

No. 8. Frugtvepselbrug i 8 Bange med Sædforing.

	Kraftforøgelse.	Kraftformindkelse.
a) 16 Læs Gødning	180 Grader	- Grader
Kartofler 64 Edr.	20	60
b) Byg		

Indtægt,
 orkastet.
 262.
 indkøbs.
 Grader
 Grader.
 indkøbs.
 Grader
 indkøbs.
 Grader
 No. 6.

Afgrøder.	Indhøstning.	Uddragen Kraft i Forhold til Afgrøden.	Tilkommen Kraft.	Tilbagebleven Kraft.
1 Kar Græsbrak	—	—	20	180
2 - Rug	4, ⁵ Edr.	54	—	126
3 - Havre	6, ³ —	37, ⁸	—	88, ²
4 - Skier Brak med 12 Læs Gjødning	—	—	120	208, ²
5 - Rug	5, ² —	62, ⁴⁶	—	145, ⁷⁴
6 - Byg	5, ² —	43, ⁷²	—	102, ⁰²
7 - Havre	5, ¹ —	30, ⁶	—	71, ⁴²

Jorden taber her 8,⁵⁸.

§ 263.

	Kraftforøge.	Kraftformindskelse.
b) Byg 7 $\frac{1}{2}$ Edr.	- Grader	63 Grader
c) Kløver	30	-
d) Havre 10 $\frac{1}{4}$ Edr.	-	64, ⁵
e) 8 Læs Gjødning	80	-
Kerter	-	20
f) Rug 7 $\frac{1}{2}$ Edr.	-	90
g) Grønne Vikker	20	-
6 Læs Gjødning	60	-
h) Rug 6 $\frac{1}{4}$ Edr.	-	81
	390 Grader	378 ⁵ Grader

Forøger sin Kraft med 11 $\frac{1}{2}$ Grader i 8 Kar.

No. 9. Frugtvekselbrug i ti Bange, hvor Kvæget staldføres, men Faarene græsser.

	Kraftforøge.	Kraftformindskelse.
a) Grønjordshavre 10 $\frac{1}{4}$ Edr.	- Grader	64, ⁵ Grader
b) Brak med Vikker	20	-
og Koldgjødning i Forhold af 3600 Faar paa en Tonde Land	80	-
		c) Rug

§. 263.

For nu ogsaa at give Exempler paa Beresbrug efter Frugtsølgens Regel med et Frugt-
 med Staldforing, maae vi nødvendigvis, antaget, at den naturlige Kraft finder
 Sted, forudsætte en stærkere Gjødsling. Thi uden at have skaffet sig den paa en
 anden Maade, i Overgangaarene, vilde det være en Daarstab at indføre dette, for-
 di det strax vilde udmattes ved sin Brakfrugtmark.

Vi antage altsaa ved et Firevangsbrug af dette Slags, at det ved Begyndel-
 sen af den første Rotation kan gjøde en Tønde Land med i det ringeste 16 Læs Gjøds-
 ning, saa at det, den naturlige Kraft inclusive, indtræder med en saadan = 240.
 Af=

	Kraftforøgelse.	Kraftformindkelse.
c) Rug $7\frac{1}{2}$ Edr.	- Grader	90 Grader
d) Erter	-	20 -
12 Læs Gjødsning	120	-
e) Rug $6\frac{1}{4}$ Edr.	-	81 -
f) Kartofler	20	60 -
20 Læs Gjødsning	200	-
g) Byg $9\frac{1}{4}$ Edr.	-	77,7 -
h) Kløver	30	-
i) k) Græsning	60	-

Forøger i 10 Aar sin Kraft med 136 $\frac{1}{2}$ Grader.

Dette sidste er derfor et saare berigende Avlsbrug, som maa gaae over til
 Dyrkningen af mere udtærende Frugter, f. Ex. Kaps og Hvede, og tillige vil ud-
 bringe langt mere af sit Skæferi, der naturligvis bør være et forædlet, end det,
 som her er beregnet. Men ved disse Beregninger er der ingensteds taget Hensyn
 paa Industrien ved Besætningen. Overhovedet kunne disse Beregninger ikke heller
 anses som Gevinstberegninger, men kun som saadanne, der skulle sammenlignende
 fremstille Dyrkningsmaadernes indbyrdes Forhold paa et givet Areal.

ageble.
 Kraft.
 0
 6
 8,2
 8,2
 5,74
 2,02
 71,42
 § 263.
 mindskelse.
 Grader
 Grader
 c) Rug

Afsgrøder.		Indbøf- ning.	Uddragen Kraft i For- hold til Af- grøden.	Tilkommen Kraft.	Tilbageble- ven Kraft.
1	Nar Kartofler	66, ⁶⁶ Edr.	68	20	192
2	- Byg	6, ⁸⁶ --	57, ⁶	—	134, ⁴
3	- Klover	—	—	20	154, ⁴
4	- Rug	3, ⁸⁶ --	46, ³²	—	108, ⁰⁸
Den anden Rotation kan give 20					
	Læs Gjøbning	—	—	200	308, ⁰⁸
1	Nar Kartofler	83, ³³ -	112, ⁴²	20	215, ⁶⁶
2	- Byg	7, ⁷ --	64, ⁶⁹	—	150, ⁹⁷
3	- Klover	—	—	20	170, ⁹⁷
4	- Rug	4, ²⁷ --	51, ²⁹	—	119, ⁶⁸

Jorden vinder altsaa i to Rotationer i otte Nar, 39,⁶⁸ i naturlig Kraft.

Et saadant Bærelbrug i syv Bange med naturlig Kraft . . . = 80,

erholder 16 Læs Gjøbning = 160,

har altsaa = 240

Afgrøder.	Substanzning.	Udbragen Kraft i Forhold til Afgrøden.	Tilkommen Kraft.	Tilbagebleven Kraft.
1 Kar. Kartoffler	66, ⁶⁶ Ld.	68	20	192
2 - Byg	6, ⁸⁶ —	57, ⁶	—	134, ⁴
3 - Klover	—	—	20	154, ⁴
4 - Klover	—	—	20	174, ⁴
5 - Vintersæd	4, ³⁶ —	52, ³²	—	122, ⁰⁸
6 - med 8 Læs Giødning, Urter	—	—	80	202, ⁰⁶
7 - Vintersæd	5, ⁰⁵ —	60, ⁶²	—	141, ⁴⁶

Jorden har altsaa vundet i Kraft 61,⁴⁶.

§. 264.

For desto bedre at kunne overse Kraftens Til- og Aftagelse i disse Kvlæbrug reducerer vi deres Rotationsaar til 10, og da:

Sammentig-
ning af For-
dens Til- og
Aftagelse i
Kraft ved de
forskjellige
Kvlæbrug.

	Binde i Kraft.	Læbe i Kraft.
Det rene Trevangsbrug	—	46, ⁵²
Det med Urter	—	49, ¹²
Det med Kartoffler	—	54, ³⁵
Kobbelsbrug med syv Bange	13, ¹¹	—
Kobbelsbrug med ni Bange	—	14, ¹⁹
Kobbelsbrug med elleve Bange	—	7, ⁸
Frugtverlsbrug med fire Bange	49, ⁶	—
Frugtverlsbrug med syv Bange	87, ⁸	—

Hertil kommer endnu hos dem, der vinde i Kraft, Gjødningsstilstanden, der forøger sig med hver Rotation, og dennes Formindskelse i de Afsbrug, der tabe i Kraft, saa at maaskee kun de Kobbelsbrug, hvis Kraft vedligeholde sig, kunne bestaae, men Trevangs- og Frugtvekselsbrugene paa deres Maade, ikke uden fremmed Hielp, hiint af Mangel paa Gjødning og Kraft, dette formedelst Overflødighed af Kraftshylde. Trevangsbruget vil uomgiængelig nødes til at skaffe sig andre Hielpemidler, eller til at forvandle den største Deel af sin Ager til treaarig Land, det er: kun hvert tredje Aar at tage en Afgrøde og at give Jorden et Hvile- og et Brakaar. Frugtvekselsbruget vil derimod nødes til at stille sig af med en Deel af sin overflødige Gjødning ved at dyrke Handelsplanter i Stedet for Fodervejter, og saaledes vist nok forøge sin Indtægt saa meget muligt.

Her synes vist nok Gjødningen at være hypotetisk antaget, men det vil siden findes, hvor stærkt et Afsbrug kan gjøde i sin anden Rotation. Trevangsbruget kan ikke gjøre dette stærkere, uden flere Enge eller andre Maader at forskaffe sig Gjødning paa; det maatte da være ved Kloveravl og Staldforing. Kobbelsbruget gjøder under mange Forhold stærkere. Vexelsbruget efter Frugtfolgens Regel med Græssang eller med Staldforing gjøder ligeledes stærkere, end her er antaget.

§. 265.

For at bestemme, hvad man formodentlig kan avle, kunne overhovedet antages, at 20 Grader Kraft i en Tønde Land give:

$\frac{1}{2}$ Ede. Rug.

$\frac{3}{4}$ — Byg.

I — Havre.

og $\frac{1}{8}$ — Hvede.

Dog er vist nok Eonen til at udsuge større hos denne sidste, end hos de øvrige, og den vil, i passende Jord og ved gunstigt Veirligt give næsten ligesaa mange Tønder, som Rugen, naar den finder tilstrækkelig Næring, men udmagrer da ogsaa Jorden saameget mere. Derfor ere mange Afsbrug ved forceret Hvedeavl satte meget tilbage.

En Lønde Høede over Udsæden udbrager paa en Lønde Land	15,6
— Rug — — — — — — —	12
— Byg — — — — — — —	8,4
— Havre — — — — — — —	6

I Folge meer eller mindre gunstige Omstændigheder giver en Afsæde ofte et større eller mindre Produkt, end den i Forhold til den Kraft, som Jorden indeholder, burde give. For saavidt disse ere tilfældige, kan i Almindelighed ikke tages Hensyn paa dem; men hvor de derimod i et vist Agerdyrningssystem ere almindelige, bør dette skee. Saaledes udbrager f. Ex. Havre saet i Grønsvær, især efter en Pløining, ikke saameget af den usorraabne Grønsvær, som den vilde giøre, naar den i Folge sin Evne kunde drage alle de Næringsdele til sig, som indeholdes deri. Men jo mindre en Afsæde tiltrækker, desto mindre udtærer den ogsaa.

§. 266.

De Tilfælde, hvori en Landmand kan erholde den egentlige nærende Giødning ^{Giødningens Frembringelse og dens Værd.} paa anden Maade, end ved selv at frembringe den ved Hielp af Dvæget, ere saa faa, at de ved denne Beregning over Dekonominen i Almindelighed neppe kunne komme i Betragtning.

Da der imidlertid saa ofte tales om disse Tilfælde, der ikkun finde Sted i Nabolauget af store Stæder, og Giødningens Værdi ofte ansættes efter den Priis, som man her betaler for den, saa opholde vi os noget herved.

Giødningens Priis retter sig i Stæderne efter det Forhold, hvori Folkemængden, Dvægantallet og de giødningfrembringende Haandteringer staae til den Have- og Agerdyrning, der drives omkring Byen. Paa mange Stæder, hvor denne sidste drives stærk og hvor Handelsplanter, i Særdeleshed Sichorien, dyrkes, betales allerede ofte et Firkhæstelæs-Giødning med tre og flere Rigsdaler paa Stedet, og dog betaler den omkring Byen liggende Jord saa høi Forpagtningsafgiøft, at de, der dyrke den, vilde ikke kunne bestaae, naar denne Giødning, med Hensyn paa dens virkelige Værdi, ikke stedse var godt Kiøb. Paa andre Stæder, hvor Ager- og Have dyrkningen endnu staae tilbage, kjober man den endnu lettere. Imidlertid kommer den dog, naar man nøie beregner Transportomkostningerne og de ved Bykjoerseler næsten uundgaaelige Tab, til at staae høiere end man troer ved første Dickast. Har man endog paa den bedst mulige Maade organiseret en vidtstæftig Giødningkjoersel

En

fra en stor Bye til et Aalsbrug i $\frac{1}{2}$ Meil Afstand, saa koster et med fire Heste forspændt Læs i Almindelighed omtrent $1\frac{1}{2}$ Species, omendskiødt den største Deel af denne Giødning er saaledes befaffen, at Kiøbstedmanden gjerne ønsker snart at blive af med den, og at den folgelig efter sluttede Kontrakter betales meget ringe paa Stedet. Men denne Priis er ogsaa meget lav med Hensyn paa Giødningens sande Værd. Denne lader sig kun udfinde ved at sammenligne, hvor meget mere en Tønde Land, der før kun fik en nødtørftig og fielden Giødskning, nu giver eller kan give i reen Indtægt ved en rigeligere og oftere gientagen. I det tredie Bind af mit engelske Agerbrug Side 461 og videre, har jeg gjort en saadan Beregning efter de mig af Bønder opgivne Data, og Resultatet var, at et Læs Giødning var 5 Species værd. For noiagtigere at kunne bestemme dette, beregne man Indtægten af det i S. 212 angivne simple Trevangsbrug, og antage derimod, at dette Aalsbrug kunde forskaffe sig Giødning nok, for hvert tredie Aar at kunne giøde med 12 Læs Giødning og nu — for kun lide at afvige fra Trevangsbruget — dyrkede:

- 1) Brak, giødet;
- 2) Raps;
- 3) Hvede;
- 4) Urter, giødede;
- 5) Rug;
- 6) Byg;
- 7) Kartofler, giødede;
- 8) Byg;
- 9) Rug;

og man anslaae nu, i Forhold til den i Ageren tilstedeværende Kraft, Indtægten af bløse Værter, efterat de større Dyrkningsomkostninger ere fradragne, og deane Giødningens Værd vil da vise sig paa en paasaldende Maade.

Men Giødningens sande Værd bliver endnu større, naar man lægger Mærke til, hvorledes den progressive forøger sig ved sig selv, da meer Giødning, som rigtigt anvendes, bestandigt frembringer mere Material til nye Giødning tilligemed de egentlige Frugter og at man da opnaaer Muligheden af, uafbrudt af dyrke saadanne, som

give

give den høieste Pengeindtægt. I samme Forhold aftager Giødningen, naar der een Gang er bleven Mangel, og der ikke raades Bod paa denne ved hensigtsmæssige Foranstaltninger. Af Mangel paa Giødning er mindre Halm en Følge, mindre Halm giver mindre Giødning, og saaledes aftagende, indtil fuldkommen Udmatelse. Saa kostbar derfor Giødningens første Forøgelse end maatte være paa en udmagret Grund, saa lader maastee dog ingen Capital sig fordeelagtigere benytte, end den, der anvendes hertil.

§. 267.

For foreløbigen at enes om Giødningens Maal, antage vi følgende Sætninger, ved hvilke ingen mathematisk Nøiagtighed og ingen almindelig Lighed kan ventes, men som skønnes af store Middeltal.

Paa en Firehestevogn læsses 36 Kubikfod halv forraadnet Stalgiødning, i hvilken Tilstand den som oftest pleier at udkiores. I denne Tilstand (hvilken man pleier at kalde den fittede (spektigen), hvori Halmen endnu ikke er ganske forraadnet, men mør og opløst i Trævler) veier en rhinsk Kubikfod i sin sædvanlige Tugtighed, d. e., naar den ikke mere lader Vandet dryppe fra sig, men heller ikke er tør, 56 Pund, og et saadant Læs altsaa 2016 Pund. Vi antage med et rundt Tal 2000 Pund. Paa gode Veie og i godt Veir kan vist nok læsses meer; men da man til Giødningens Udkørsel sielbent vælger det bedste Veirligt, saa vil denne Forudsætning være den sandsynligste. Har Halmen endnu i Giødningen beholdt sin røragtige Skikkelse, saa veier en maadeligt sammentrykket Kubikfod i det høieste kun 48 Pund, og Vognen læsses da høiere med opløstede Fielle, saa at den indeholder 45 til 46 Kubikfod.

Naar der kiores 16 saadanne Læs paa en Tønde Land, anseer man denne for en god og tilstrækkelig Giødning. Der kommer da paa en \square Aen $2\frac{2}{3}$ Pund. Bringes 10 saadanne Læs paa en Tønde Land, saa kaldes dette en svag Giødning, som dog er den sædvanligste, og ved hvilken da kommer $1\frac{1}{2}$ Pund paa hver \square Aen. En stærk Giødning kaldes den, naar 24 saadanne Læs paakiores, hvilke dog ikke maae anvendes til Sæd, paa en Grund, der ikke er udmerglet.

God,

Giødningens
Maal og
Vægt.

God, ikke mere halmblandet Faaregjødning, paakidres i Almindelighed i hvedene, fordi dens Virkning er stærkere og hurtigere, men mindre vedholdende.

Denne Gjødning gjentages nu hvert tredje, fjerde, fette eller niende Aar, og pleier at være svagere, jo oftere, men stærkere, jo sjeldnere den gives, med mindre man af Mangel derpaa nødes til ogsaa i sidste Tilfælde at gjøde svagt.

Ved Beregning over Gjødningen maa ikke alene sees paa den Mængde, der hver Gang paakidres, men ogsaa paa dens Gjentagelse, og tillige beregnes, hvor meget der paakidres, eller bør paakidres i et vist Antal Aar.

§. 268.

Forhold mellem det Gjødning frembringende Dvæg og Agerbruget.

Da det hører til de sjeldne Tilfælde, at man fordeelagtigere kan forskaffe sig Gjødning paa anden Maade, end ved eget Dvæg, saa har man allerede længe stræbt at beregne og saaledes at bestemme Forholdet af Besætningen til Agerbruget, at den størst mulige Fordeel fremkom af begge Forening. Den større Besætning forøger Agerbrugets Indtægt ved større Mængde Gjødning, og Agerbruget atter Dvægbenyttelsen ved en større Produktion af det, Dvæget behøver. Denne Berekvirning er det store Svinghiul i ethvert regulært Avlsbrug, og det fremkyndte Omløb, den stee nu, i hvilken Punkt man vil, meddeler sig til det Hele, og forøger Maskinens Kraft og Virkning.

§. 269.

Forfællige Bestemmelser.

For efter enhver Lokaltet at bestemme det rette Forhold imellem begge, er man naturligtvis først falden paa Dvægets Antal, og har søgt at bestemme, hvormange Stykker Dvæg af dette eller hiint Slags, der bør regnes paa et vist Areal. Man har sædvanligt antaget som lige, et Stykke Hornqvæg, en Hest, to Faar og sex Svin. Men man har ogsaa snart indseet, at Forfælligheden i een og samme Dyreart maatte være meget stor efter dens Størrelse og Foderportion, og derfor taget Hensyn derpaa. Een af de fuldstændigste Beregninger, som er uddraget af mange Exemp'ers Middeltal, findes i v. Borgstedes Grundsætte über die Generalverpachtungen der Domainen in den preussischen Staaten, Berlin 1785. Deri er først taget Hensyn paa Halmen og andet Strømestof.

Nicolai antager i Grundsåge zur Verwaltung des Domainenwesens, formodentlig efter Benekendorf, at der erholdes af

et Dvægshoved	10	Lohestelæs Giødning,
et Ungqvæg	5	"
en Hest	15	" som hele Aaret staaer paa Stald
en Hest	7½	" om Samme gaaer paa Græs,
100 Faar	100	"

Han antager fremdeles, at af Sviin og Fiederkræ, og ved flittigt at strøe i Gaarden, erholdes en halv Gang saa meget, som af Dvæggjødning. Paa en Tønde Land regner han:

af Dvæggjødning	40	saadanne Læs,
af Hestegjødning	36	"
af Gaardgjødning	50	"
af Faaregjødning	30	"

Af Hovlæs regner han en halv Gange flere, ja endog dobbelt saamange. Alt saa gjøder da

et Dvægshoved	¼	Tønde Land
et Ungqvæg	⅓	"
en Hest paa Stald	⅓	"
100 Faar	3⅓	"

Disse Lohestelæs kunne ikke engang anslaaes til 1000 Pund; thi en Giødning af 40000 Pund paa en Tønde Land hører til de Siidne. Den Giødning, der faaes ved at strøe flittigt i Gaarden, vidner desuden om et flit Avelsbrug, og ved saadan Giødning bedrages Ageren.

Fredersdorf regner i hans Veranschlagung der Domainen paa en Ko, der fores godt, naar der til Strøelse gives den 150 Knipper Halm, 6 Firehestelæs Giødning, à 25 Centner; men ved Staldforing 10 Firehestelæs; af en Hest, naar den daglig faaer 1½ Bundt Halm, 7½ Læs; 15 Faar liig en Ko; 4 til 5 fuldvorne Sviin liig en Ko.

Efter Karbe giøde 65 Køer, som om Sommeren gaae paa Græs, men om Natten ligge i Stald, 50 Tønder Land; Heste og smaat Dvæg forholder sig til hine, som 2 til 3; Stude, der fores paa Stald, som 3 til 2; af Beder til Fødning, som man holder baade Sommer og Winter, giøde 100 Stykker 5 Tønder Land.

Efter v. Pfeifer giver een Ko, der fores paa Stald, 200 Centner; en Staldstude, medens den fedes, 80 Centner Giødning.

Efter Leopold gave 4 paa Stald forede Køer, 50 Læs, hvoraf 6 vare tilstrækkelige til en Ager.

En Afhandling, der har en meget erfaren og oplyst Landmand til Forfatter (Annalen der niedersächsischen Landwirthschaft, 5te Aargang, 1ste Hefte, Side 129) antages, efter anførte Grunde, Forholdet mellem de forskiellige Dyrs Giødning paa følgende Maade: Naar

Giødningen af et Stykke Hornqvæg	udgjør	180,	saar	er
Giødningen af en Hest	.	170;		
Giødningen af et Faar	.	10;		
Giødningen af et Sviin	.	18.		

Efter dette Forhold fordeeltes den Giødning, som i tre Aar var udført fra Gaarden, og der kom da

paa et Stykke Hornqvæg	.	7,7 ⁸⁹	Fireheste-Læs
paa en Hest	.	7,3 ⁵⁷	"
paa et Faar	.	0,4 ³²	"
paa et Sviin	.	0,77 ⁸	"

hvilke efter den der brugelige Læssemaade sandsynligviis have veiet 22 til 24 hundrede Pund.

Grev Hodevils antager i hans Wirthschaftserfahrungen, 3die Bind, efter et Middeltal i Almindelighed, 16 Læs paa en Tønde Land, men Fireheste-Læs set sikkert efter en urigtig Bestemmelse kun til 10 Centner, hvorefter altsaa kun kom 160 Centner paa en Tønde Land. Noigtigere er Beregningen S. 13, hvorefter paa hver giødet Tønde Land kommer 10 Centner Hø og Halmfoder, hvoraf $\frac{1}{3}$ Hø og $\frac{2}{3}$ Halm

Halm og Sædaffald. Man har antaget, at paa god Jord kunde, foruden Arbeidsbyrene, holdes et Dvæghoved paa 5 Tønder Land, og tillige paa hver Tønde Land to Faar, hvorved man altsaa tilstrækkelig kunde giøde. Men herved forudsættes Enge i Forholdet af 1 til 5, og tilstrækkelig Græsgang paa Udmarker.

§. 270.

Det er indlysende, hvor lidet noiagtige og hvor modsigende disse Bestemmelser ere. Forholdet læder sig ikke beregne efter Dvægets Antal. Uden engang at tale om Læssenes høist forskellige Størrelse, kan paa ingen Maade en rigtig Beregning over Giødningen efter Dvægets Antal finde Sted, dersom ikke Foringen, Strøelsen, og den Maade, hvorpaa Dvæget holdes, nøie bestemmes. Man kan aldeles ikke bestemme noget Middelforhold af den Giødning, som Dyrene yde, fordi Excrementernes Mængde, og den til at opfange disse fornødne Halm, kan ved en tilstrækkelig Foring med saftige Bærter, syv, otte Gange overgaae den, som det samme Dvæg giver, naar det netop holdes i Live ved den tørre Halm. Naar man ikke kan strøe nok under det første, for at give det et reent Leie, men maa daglig udbringe Giødningen eller trække den tilbage, fordi Dvæget ellers, uagtet alt det man strøede, vilde staae i et Morads, saa udbringer man ved det sidste den Halm igien, der i fire Uger har lagt under Dvæget, kun lidet og næsten som af blot Vand besugtet. Dvægets forskellige Størrelse og Huld kommer vist nok her i Betragtning, men kun da, naar det større føres forholdsmæssigen stærkere, end det mindre.

§. 271.

Derimod er det uden for al Tvivl, at Giødningen altid staaer i Forhold til Giødningens Forhold til Foringen. Foderets Mængde, og nærende Kraft, saavel som til Dvæget af den Halm, der udfordres til at opfange Excrementerne. Her kunne vi ikke tale udførligere om anden Strøelse, da vi kun indskrænke os til de almindelige Kvlforhold. Naar Tællen altsaa er om Giødningens Tilveiebringelse i Almindelighed, saa befatte vi os hverken med Dyrenes Antal eller med deres Art.

Dyrene ere blot at betragte, som Maskiner, der vel i Forhold til deres Størrelse, men fornemmelig til deres Foder forvandle den mindste Deel af dette til egentlig dyrisk Substant, men den langt større til Giødning, hvorved vi ikke alene forstaae de egentlige Excrementer, men ogsaa Urinen, og maaskee ogsaa den nedslaaede og ved Halmen igien opfangede Deel af deres Uddunstning. Denne Giødning bestaaer ikke alene af Foringens Levninger, men ogsaa af det dyriske Legems virkelige Affald, der bestandig affødes og bortføres, naar de ere benyttede, men stedse erstattes ved nye. Denne Giødning har altsaa for største Delen tabt sin vegetabiliske Natur, og antaget en animalisk, hvilket vi her kun berøre, men ville noiere forklare i Læren om Giødningen og om den dyriske Produktion.

Om den solide Masse af den givne og fordøiede Foring formeres eller formindes i Excrementerne, selv i tør Tilstand, kan efter de hidtil anstillede Forsøg endnu ikke med Visshed afgjøres. Det sidste er sandsynligt, da Legemets Tiltagen, Udens Vægt, Melkens Afsondring udfordrer en Deel deraf. Imidlertid er denne Deel kun ringe, og det er ikke afgjort, om ikke Vandet, som Dyret drikker, og de indaandede luftagtige Stoffer absorberes tildeels ved det dyriske Legeme saaledes, at de danne faste Materier. Men vist er det, at Excrementerne veie langt meer, ja en halv Gang meer, end den tørre Foring, formedelst den Fugtighed, der er kommet til, naar vi nemlig veie den, i den Grad af Fugtighed, hvori vi betragte og bruge den, som Giødning.

Den overslødige Fugtighed, især Urinen, (hvilken vi imidlertid ikke maae forekille os som blot Vand, men som indeholdende mange solide og kraftige Dele), opfanges ved Strøelse og forøger denne Masse.

§. 272.

Forsøg til at bestemme det re Forhold.

At bestemme Giødningens Forhold til den givne Foring og Strøelse, har store Vanskeligheder, fordi Fugtighedsgraden, der giver saa stor en Forskiel i Vægten, ikke let lader sig bestemme. Derfor ville altid Resultaterne af Forsøgene være uovereensstemmende; og at bestemme Giødningens Volumen efter Foringens, er endnu usikrere, fordi det her, foruden Fugtigheden, endnu kommer an paa Sammentrykningen og Oplosningen af Halmen og andre Trævlepartikler, ved hvis Fremgang

gang ethvert Volumen forandrer sig langt meer end Vægten. Smidlertid ere alle de Forsøg, der hidtil ere anstillede, saavel i det Mindre — ved hvilke man undertiden afveiede de faste Excrementer for sig selv, undertiden tilligemed den af Halmen opfangede Urin, i forskiellig Grad af Oplosning og i den Fugtighedstilstand, at Giødningen ikke lod nogen Draabe falde, uden voldsom Sammentrykning — som i det Større, ved hvilke man saa nøyagtigt, som det her lader sig gjøre, har efter Vægt bestemt den hele Quantitet af den udskorte Giødning, og sammenlignet den med den solide Foring og med Stroelsen — dog Vandet ikke medregnet — temmelig overeensstemmende, at Massen af den tørre Foring og Stroelsen tilsammentagen i Giødningen forøges med 2,3.

Men her bør Giødningen rigtig behandles, og Stroelsen anvendes netop i det Forhold, hvori den er fornøden til at opfange den flydende Materie, da hiin ved at anvendes i for stor Mængde, ikke vilde giennemtrænges paa en tilbørlig Maade af Fugtigheden, og selvselig ikke kunde faae denne Forøgelse af Vægt; eller ogsaa vilde Fugtigheden, naar man strøede alt for lidet, flyde bort. Stroelsens rigtige Forhold lader sig heller ikke bestemme efter Dyrenes Antal, men beroer paa Foringens Mængde og Bestaaffenhed, og de deraf fremkommende Excrementer.

Saavel de tørre, som de saftige Foringsmidler, ere selv ved lige Vægt forskiellige i deres nærende Egne. (See S. 206). Altsaa kunne flere Dyr holdes i lige Tilstand ved en ringere Vægt af de mere, end ved en større af de mindre nærende Foringsmidler. Om end de faste Excrementer af lige stærkt forede Dyr synes mindre volumineuse, naar de faae et nærende Foder i ringere Mængde, end naar man giver dem et mindre nærende, men i forholdsmæssig større Mængde — fordi hiint efterlader mindre Affald — saa ere dog det dyriske Legems egentlige Udkaflninger, og Urinen ikke ringere i Forhold til den ringere Quantitet. En Hest, der for største Deelen er foret med Kiærne, yder ikke netop, men dog næsten ligesaa megen Giødning, som om den blot foredes med Hø, og fik det Dobbelte efter Vægten. Derfor maa man ikke ene tage Hensyn paa Foringens tørre Vægt, men ogsaa paa dens nærende Dele, og hvad der endda fremkom mindre efter nærende Foder, vil uden Tvivl erstattes af den bedre Bestaaffenhed, af det mere Animaliske i den Giødning, der falder fra saadanne Dyr.

S. 273.

Bestemmelse
af dette For-
hold ved Hø
og Halm.

Den fortiente hanoverste Over-Lands-Oekonomie-Kommissair J. F. Meyer var den første, der angav en Formel, grundet paa Erfaringer og Forsøg, til at beregne den Gjødning, der fremkommer af Foder og Stroelse. Vægtforsøgelsen ved Urinens Fugtighed tilregnede han Halm, og antog den derfor, lidet ved Forsøg, til $2,7$, naar der nemlig kun stroedes til Rødtørst, hvortil han da ogsaa regnede den opforede Halm, fordi lidet eller intet deraf anvendtes til Legemets Næring. Ved det opforede Hø antog han Vægtforsøgelsen ved den tilkomne Fugtighed, kun til $1,8$, fordi der anvendtes meer af Høet til Legemets Underhold. Lige med Høet satte han Vægten af saftige Foringsmidler, efterat de vare udtørrede; dog gjorde han en Undtagelse i Henseende til Kiærne-Foring, hvilken han tilskrev en stærkere Gjødningsforsøgelse, end der paa denne Maade lod sig beregne af den, og foreslog derfor at multiplicere dens Vægt med 3 til $3,7$.

Herimod har en skarpsindig Forfatter, der underskriver sig *Rechtis*, gjort grundede Indvendinger i Landwirthschaftliche Zeitung. Han paastaar: at Halmens Forsøgelse af Vægt kan kun tilskrives Foringen og retter sig efter denne, da Halm, ellers kun vilde blive tør Halm. Meget mere antager han, at Halm, taber ved Dyplosningen, men heri synes han igjen at gaae for vidt; thi Halm, vilde da, tvertimod Erfaring, have en alts for ubetydelig Deel i Gjødningens Forsøgelse; omendstændt det vel i sig selv er rigtigt, at dens Forsøgelse af Vægt er en Folge af Foringen, og at Gjødningen ogsaa uden Halm kunde opfanges ved andre Materialier, i al Fald ved den blotte Jord.

Efter Resultater af store og ofte gientagne Forsøg, er man Virkeligheden meget nær, naar man antager, at Vægten af den opforede Halm, og Vægten af en maadelig, blot fornøden Stroening — som dog opfanger al Urinen — foregås i Gjødningen, ved den tilkommende Fugtighed, med $2,5$. Herpaa grundes Beregningen af Gjødningsfrembringelsen langt sikkrere, end paa Dvægets Stykketal.

S. 274.

Ved andre
Arter med
Hensyn paa
deres næren-
de Evne.

Uvisere ere vi derimod, om Mængden af den Gjødning, der fremkommer af en vis Mængde opforede saftige Arter, fordi vi herom endnu fattes tilstrækkelige For-

seg

føg anstillede i det Store, med et tilstrækkeligt Antal af Dvæg og længe nok fortsatte. Ved adskillige smaae Forsøg, synes Vilfarelser at have indsnæget sig, der, som her saare let kan være Tilfældet, gjøre Resultatet tvivlsomt. Kun i Henseende til Kartoslerne, har jeg allerede nogle betydelige Forsøg liggende for mig, hvilke ere foretagne med et stort Antal Dvæg, og fortsatte i flere paa hinanden følgende Maanedere. Da Resultaterne dog ere noget afvigende, og da jeg har Haab om, med det første at meddeles endeel andre, som anstilles i Winter, med Besætninger af 10, 12 til 20 Staldstude, saa vil jeg endnu ikke her anføre hine Resultater, for i Fremtiden af flere at kunne drage et sikkrere Middeltal.

Af visse Værters nærende Evne kunne vi allerede a priori slutte os til deres Giødningsproduktion. Denne er saameget paalideligere bestemt, baade ved de Erfaringer man har gjort i Henseende til Fødningen og ved kemiske Analyser, da begge Resultater ere nøie nok overensstemmende. Derfor vil jeg her strax anføre det Væsentligste om denne de sædvanligste Værters nærende Evner, da dette er os nødvendigt, for fremdeles at beregne Avlingsforholdene; uagtet jeg først da kan udførligen erklære mig derom, naar jeg kommer til at tale om disse Værters Dyrkning og Benyttelse i Særdeleshed.

Da Høet bruges, som dyrisk Næringsmiddel fremfor alle andre, saa kunne de øvrige Føringemidler bedst lade sig sammenligne dermed.

Efter Einhofs Undersøgelser, som han dog endnu ikke anfaaer som fuldendte nok til at kunne meddeles Publikum, have 100 Dele godt Hø givet omtrent 50 Dele af saadanne Materier, hvilke kunne ansees tjenlige til Næring.

Af 100 Dele gode, ikke vandede eller svampede Kartosler bleve 30 Dele tilbage, efterat de vare tørrede til den Grad, hvori Høet findes, og disse indeholdte da 25 Dele af saadanne Stoffer, som man kan ansee for meget nærende. Altsaa maatte 100 Pund Kartosler, i Evne til at nære, sættes lige med 50 Pund Hø. Hermed stemmer ogsaa næsten alle de Forsøg, som ere giorte i det Store, med Kartosselfødning. Thi, naar en Stud faaer daglig 60 Pund af en ikke alt for vandet Slags Kartosler, saa trives den ligesaa godt, som ved 30 Pund Hø.

Runkelbederne havde kun 8 Procent af saadanne Stoffer, som man med Sikkerhed kan antage for nærende, og 4 Procent Trævler, der vanskeligt opløses. Da det, med Hensyn til de sidste, endnu er uafgjort, hvorvidt de kunne tiene til Næring, saa antage vi deres nærende Evne til 10 Procent.

Rotabaga indeholdt 12 Procent af bestemt nærende Dele, og endnu 3 Procent Trævler, der vanskeligt opløses. Med denne er Kaatraben formodentlig overensstemmende.

Altsaa var 100 Pund Hø, 200 Pund Kartofler, 500 Pund Runkelbeder, og 370 Pund Rotabaga hverandre lige i nærende Evne.

Men de to sidste levere en betydelig Deel Top, der opfores med; Runkelbederne det meste, men det er vandigt og trævlet; Rotabaga mindre, men indeholdende meget Eggehvidestof, og derfor mere nærende. Naar vi ved Beregning af disse Rodder give Toppen uveiet til, saa kunne vi uden Betænkning antage, at 460 Pund Runkelbeder, 350 Pund Rotabaga, 100 Pund Hø, og 200 Pund Kartofler ere lige.

Den nøiagtige Undersøgelse af Vandroen havde Einhof ikke endt. Han fandt dog efter en overfladelig Undersøgelse, og efter en især med Rotabaga anstillet Sammenligning, at de med Hensyn paa de nærende Stoffer forholdte sig til hinanden, som 2 til 3. Altsaa vare 525 Pund lige med 100 Pund Hø.

Ogsaa med Hensyn paa Gulerodderne eller Korotterne, der vel indeholde mange vandagtige Dele, men ogsaa meget nærende Eggehvide- og Sukkerstof, kunne vi antage efter Einhofs foreløbige Undersøgelser og efter de Jagttagelser, der ere giorte ved Fodningen, at de staae i Forhold til Kartoflerne, som 3 til 4. Altsaa vare 266 $\frac{2}{3}$ Pund lige med 100 Pund Hø.

Hvidkaalen er endnu ikke undersøgt, men antages i Følge Erfaring ved Fodningen, imod Kartofler, som 1 til 3. 600 Pund Hvidkaal er altsaa liig 100 Pund Hø.

Naar Kloveren hugges i sin unge Tilstand netop ved udspringende Blomster, indtørres den fra 100 til 20. Men da har saadant Kloverhø, efter Erfaring og vor kemiske Undersøgelse, betydeligt mere Næringsstof, end Hø af de almindelige

Græs-

Græsarter, og i Særdeleshed meget Eggehvide- og Sukkerstof, ligesom Toppen af alle Diadelphisterne. 90 Pund ungt Kløverhø kan derfor sættes lige med 100 Pd. almindeligt Enghø.

I samme Forhold staae tidligt afhuggede Vikker. Blive de ældre, saa erstatte de den Næringsstof, som Blade og Stængler da indeholder mindre, ved deres større Mængde, og ved de allerede dannede Bælge og Kiærner.

Vi have heller ikke Aarsag til anderledes at vurdere Lucerne- og Esparcettehøet. Det forekommer mig endnu uafgjort, om disse Foderværter slet intet tabe ved Udtørringen, og om den samme Mængde af Næringsstof bliver tilbage i det tørrede Hø, som de indeholdt i deres grønne Tilstand. Bortdunstningen af andre end vandagtige Dele, er vel ikke sandsynlig; imidlertid kunne dog de før let opløselige Fibrer blive uopløseligere efter Udtørringen.

Man kan altsaa til Jøring antage, som hyerandre lige:

Hø.	Kartofler.	Kunkelbeder med Top.	Rotabaga med Top.
100.	200.	460.	350.
Bandroer.	Gulerødder.	Hvidkaal.	Ung Kløverhø.
525.	266.	600.	90.
Lucerne- og Esparcettehø.			90.

§. 275.

For nu at komme vort Maal nærmere, at udfinde Forholdet af det Foder, ^{Foderværter} der vindes, og den deraf følgende Bødning, maae vi foreløbigt bestemme den ^{Afgroede og} ^{nærende Eone.} titet, der efter almindeligt Middeltal, under Forudsætning af en passende Jord og en fuldkommnere Kultur, kan frembringes paa en Tonde Land af disse Foderværter, omend skiondt det Noiere herom først kan angives i Læren om disse Værter selv, hvor vi da ogsaa udførligere ville udvikle Grundene til den i forrige §. omtalte nærende Eone.

I den 7de §. ere fem Klasser af Enge antagne, overensstemmende med deres Afgroder, og de ville til sin Tid blive mere bestemt adskilte. Engene af den første Klasse forekomme sieldent. Det er allerede en god Eng, som giver 3200 Pund Hø af en Tonde Land, i to Salt, og denne antage vi her, som Enghøstens Middeltal.

Uf Klover har man ofte antaget 60 til 80 Centner paa en Tønde Land. For at kunne antage dette Middeltal, fordres dog en fortrinlig med Muld (Humus) stærkt opfyldt, dyb og varm Leergrund. Paa sædvanlig leret-sandig Grund, som kultiveres godt og dybt, og behandles med et rigtigt Sædskifte, kan man antage efter Middeltal af flere Aar, og ved en god og regelmæssig Kloveravl, 4800 Pund af to Afgrøder; men af een i 600 Pund eller det Fembobbelte i grøn Vægt. I frugtbare og fugtige Aaringer, hvor begge Sæt lykkes, bliver Hosten større, men mindre i tørre Aar, i hvilke een Afgrøde let mislykkes.

En god tæet Lucerneager maa give 8000 Pund Hø, naar Jord og Klima er den gunstige, hvilket ikke ofte er Tilfældet i det nordlige Lydstland.

Esparcetten giver paa een til samme beqvem Grund 4000 Pund Hø paa en Tønde Land.

Bikker og Bikkelseblanding give rigeligt 4000 Pund Hø, naar der gjødes lige til dem. Men, naar der ikke gjødes, og Jorden dog er i god Stand, 2400 Pund.

Kartofler give, under Forudsætning af en varm, dybt bearbejdet og vel gjødet Jord og en tilbørlig fuldstændigt Kultur (hvilken Forudsætning vi ogsaa gjøre ved alle de følgende Bærter), i 6000 Pund over det som er lagt paa en Tønde Land. Dette er, som almindeligt Middeltal, næsten for ringe antaget, paa et Jordsmon af fuldkommen Kultur, da 24000 Pund, efter min Erfaring, ikke er noget sjældent i sædvanlige Aar. Men vi anslaae disse og de øvrige Rodbærter heller for ringe end for høit, for ikke at mistænkes for at ynde disse alt for meget, som Nogle have beskylt os for.

Kunkeler	give paa en Tønde Land	40000 Pund Rødder.
Rotabaga, Raatrabi		40000 " "
Vandroer		40000 " "
Gulerødder		36000 " "
Kaal paa Grund, der passer til den		72000 " "

Man kan ogsaa med Hensyn paa Tønde til at nære, regne som lige:

Vi fattes her, som allerede sagt, med de fleste af disse Værter, Forsøg, der ere noiagtige nok, og vi have kun nogle med Kartoflerne. Efter et Middeltal af disse Forsøgs Resultater kan jeg antage, at Mængden af den Gjødning, som man kan vente af dem, fremkommer, naar man multiplicerer deres til Hø reducirte Mængde eller Halvdelen af deres Vægt, med $1,8$. 100 Pund, eller noget mindre end $\frac{1}{2}$ Tønde Kartofler, giver altsaa 90 Pund Gjødning, og en Tønde Land med Kartofler, der bærer 16000 Pund eller henved 80 Tønder Kartofler, og som kunde sættes liig 8000 Pund Hø, gav 14400 Pund Gjødning. Men da Kartoffel-toppen kom Gjødnings-Frembringelsen til Hielp, hvad enten den i grøn Tilstand tildeels opføres, eller bringes i Røddingen, hvor den ved at indsuge Gjødningsvandet, faaer den samme Forøgelse af Vægt, som anden Halm, saa kunne vi ved Kartoflerne bestemt antage en Gjødnings-Frembringelse, som er liig deres Vægt, under den Forudsætning, at Toppen tilbørligt benyttes.

Da der angaaende de øvrige Foderværter endnu intet bestemt lader sig angive af Erfaring, saa ville vi, efter et almindeligt Middeltal, sætte den af dem fremkomne Gjødning, liig den af Kartoflerne, i Forhold til deres Afgrøde pr. Tønde Land, uden dog at bortgive noget af den i deres større Afgrøder indeholdte større Evne til at nære.

Ligeledes ville vi ikke antage en større Gjødnings-Frembringelse af Klover og Lucerne-Høet, uagtet disses større Næringssevne i Sammenligning med Enghøet.

Vi beregne altsaa:

En Tønde Land Kartofler og enhver anden Frugt af dette Slags til 16000 Pd. Gjødning	
En Tønde Land Klover i to Slæt til	11040 =
En Tønde Land Klover i een Slæt til	6160 =
En Tønde Land Lucerne til	18400 =
En Tønde Land gjødede Vikler til	9200 =
En Tønde Land ugjødede Vikler til	5520 =
Vel at mærke, den Forøgelse af Vægt udelukket, som de frembringe i Strøelsen.	

I Aaret 1805 fik jeg ved Opforingen af grønne Bikker paa 12 $\frac{1}{2}$ Tønde Land, og ved at stroe med omtrent 25 Skokke Halm og nogle Fyrre-naale, tilstrækkelig Giødning, til endnu dermed at kunne giøde 15 Tønder Land Vinterfød.

§. 277.

Om Afgrøden af Halmen, som leverer den anden Deel af Giødningen, havde vi endnu nylig ikkun faa nøiagtige Data. Vi havde vist nok ikke nogen Mangel paa Angivelser og almindelige Middeltal over det et Stykke Land af et vist Slags Jord kunde levere efter Skokke, Traver eller Hobe; ogsaa over, hvor mange Skokke Halm af ethvert Slags, der høstedes i et Aalsbrug, eller dog i Almindelighed kunde ventes. Men bestemte Angivelser af Regenes og Bindenes Vægt efter et Middeltal faattedes. Enhver Landmand, der blot nogenstunde er kommen over sin Grændse, veed vel, at der heri hersker en forbausende Forskiel, at man her binder Nege til 8 Pund hist til 50 Pund, og at Halmbundterne afvige fra 10 til 40 Pund. Ikke desto mindre troer dog Enhver at have sagt nok, naar han angiver Beløbet af sin Afgrøde efter saadanne ubestemte Størrelser.

Afgrøden af Halm.

Den Kornafgrøde, som man kan vente paa en vis Grund og ved en vis Kultur, er, efter almindelig Overbetragtning, temmelig bestemt fastsat ved Erfaring, da de kunde angives efter et nøiagtigere Maal, og der overhovedet er anvendt større Opmærksomhed derpaa. Derfor er den fortiente Meier, saavidt jeg veed, først faldet paa, at udfinde Halmafgrøden efter den af Kiærnen.

At der i Almindelighed eksisterer et Forhold imellem Halm og Kiærne af de egentlige Sædarter, er ingen Tvivl underkastet og almindeligt antaget. Enhver erfaren Landmand forudsætter, hvormeget en Skok eller en Trave efter den brugelige Størrelse af hans Baand skal give i Skieppen, og siger da efter hans Prøvetærling, at Sæden har i Aar givet godt, stærkt eller slet.

De vist nok ofte forefaldende Afvigelser under lige Kultur og paa lige Grund ere altsaa Undtagelser fra Reglen. Naar Sæden ved et frugtbart Veirigt i dens første Vegetationsperiode, busker sig stærkt, slyder derefter i Veiret med mange Halmstraa, men gaar nu i Leie just i Blomstringstiden, enten formedelt dens Geilhed, eller ogsaa formedelt ondt Veir i den Periode, hvori Kiærnen sættes, og mange Slags Syg-

domme, som derved forarsages hindre dennes Udvikling, eller der ogsaa ved Indhøstningen falder megen Kiærne af, saa bliver Forholdet af Kiærne til Halm betydeligt ringere, end det ellers pleier. Naar derimod ugunstigt Veir hindrer de unge Planter fra at buste sig eller dræber en stor Deel deraf, naar Muus og Insekter udtynde Planterne for meget, og derefter indtræffer gunstigere Veirligt, naar Aene dannes, hvorved Blomstringen, Kiærnens Ansætning og Modenheden fremmes; saa er Forholdet af Halmen til Kiærne betydeligt ringere, og man siger: Sæden laae kun tyndt paa Skaar, men er ypperlig.

Det følger af sig selv, at der ved almindelige Beregninger over Avlsforhold ikke kan tages Hensyn paa disse Undtagelser.

§. 278.

Fremdeles kommer Jordarten og dens Dyrkningsmaade i Betragtning. Der gives nemlig saadan Jord, hvorpaa Straaets Væxt i Almindelighed, netop formedelst dets Yppighed, er Kiærnesætningen ugunstig, hvor al Sæd i Almindelighed gaaer i Veie og ikke kommer til Fuldkommenhed, eller bliver saa overgroet af andre Græsarter og Ukrudsplanter, at Aene forstyrres derved, og Næringen unddrages Kiærnen. Her er Straaets Forhold til Kiærnen i Almindelighed langt større, end i andre Egne, hvor Sæden flyder mindre yppigt i Veiret, men danner fuldkomnere A og er reen for Ukrud. Det sidste modificeres meget ved Kulturen, og man finder, der, hvor enten en tilbørlig Brakning gives hvert tredje Aar, eller, hvor man anvender anden Omhu paa Jordens Rensning, ved mindre Straa en større Afgrøde af Kiærne, end paa de Steder, hvor man forsømmer den tilbørlige Bearbejdning og Sædsølge, og kun stoler paa en stærkere Gjødning.

Denne Forskiel i Henseende til Jord og Kultur, maa man altsaa have for Vine, naar man, efter den Meierske Methode, af Kiærnens bekiendte vil udlede Halmens endnu ubekiendte Afgrøde. I enkelte Avlsbrug er det sikkest, at udfinde Vægten af de sædvanlige Vind, hvis Tal dog enhver Landmand veed, ved at afveie nogle Traver, og derefter at bestemme Vægten af den indbragte Sæd. Naar nu Kiærnens Mængde er bestemt efter forskiellige Prøvetærstninger, eller efter disses Tilendes bringelse, saa beregnes dennes Vægt efter en Tønde, og draget fra Vægten af den

ind-

indhøstede Sæd giver den Halmens og Affaldets Masse; nu kan Halmasgroden noget agtigere end sædvanligt udfindes, endog uden at gjentage denne Procedure i sædvanlige Aar.

S. 279.

Den Meieriske Bestemmelse af Forholdet mellem Halm og Kiærne, som han grundede paa gjentagne Forsøg, og anførte i det tredje Bind af sit Værk om Udskiftningerne, men kundgjorde først i Aanaalen der niedersächsischen Landwirthschaft, har vakt mange Landmænds Opmærksomhed, og Nogle have i Skrifter bekendtgjort deres Sagttagelser derom. Til disse høre vel hidindtil kun den skarpsindige Amtsraad Karbe i hans Einführung der Wechselwirthschaft; Grev Podevils i hans Wirthschaftserefarungen; von Blankensee i hans praktisches Handbuch; Konsistorialassessor Leopold og nogle andre Forsattere i Aanaalen des Ackerbaues; men alle deres Forsøg ere for smaae og anstillede med for faa Draver, i denne Sag, der er underkastet saa store Afvigelser. Adskillige Andre have derimod privat meddeelt mig deres Bemærkninger derom, og jeg forbeholder mig, at forelægge disse paa et andet Sted, i Sammenligning med hverandre og med dem, jeg selv og mine Disciple have gjort her i forskjellige Aar.

Her være det nok at bemærke, at Overensstemmelsen ved reenlig Kultur er paa de fleste Jordarter — icke usædvanlige, her f. Ex. i Ober-Marskterne, undtagne — meget stor, med Hensyn paa Forholdet i hvert enkelt Aar, omendskiødt Afgroden kan være meget forskjellig. Aarene 1805 og 1806 udmærkede sig, det første ved et usædvanligt ringe Forhold af Kiærne til Straae, det sidste ved et meget stort, og Jordarten, fra leerblandet Sand indtil den stærkeste Leer, gjorde kun en ringe Forskiel. Dette vil maaskee synes paasælbende formedelst den store Forskiel i Straaets Længde og Førlighed, men hermed stemmer Aarens Længde og Fylde forunderligt overens. Naar der af kort- og langstraet Sæd bindes Neg af samme Dagt, saa vilde ogsaa det Udtærkede være meget ligt, og Forskiellen, efter Travetal, bestaaer blot i Negenes forskjellige Tyngde. Er Straaet tyndere, saa ere Aarene mindre, og indeholde saa meget færre Kiærner. Binder man Neg af lige Tykkelse, saa vil man

i Hen-

i Henseende til Tallet rumme langt flere af de tyndere Straae, men dog ikke have meer Kiærne paa dem, end paa de færre af en tykhalmet Sæd.

§. 280.

I Følge alle Sagttagelser i det større svæver Kiærnets Forhold til Halmens:

Bed Rugen mellem	38 og 42 til 100.
Bed Hveden mellem	48 og 52 til 100.
Bed Bygget mellem	62 og 64 til 100.
Bed Havren mellem	60 og 62 til 100.

Bed Urter er det mere ubestemt og de sætte, som bekendt, deres Balge i et meget forskielligt Forhold til Toppen. Ogsaa kommer den Kiærne, som ved deres Indhøstning saa let tabes, her i Betragtning. Grev Vodevils fandt Forholdet hos dem som 5 til 21. Jeg troer, naar man vil have et Forhold, at det da i Umindelighed maa antages som 35 til 100, dersom ellers Urterne have sat tilbørligt. Dog er det sikkrere, at antage Halmen af en Tonde Land med giødede Urter til 4000 Pund, da denne Sæds Halmasgrøde pleier langt mere at være den samme, end dens Kiærneafgrøde.

Paa samme Maade vil det uden tvivl ogsaa forholde sig med Vikkerne. Naar altsaa en Tonde god Rug veier 192 Pund, og Kiærnen forholder sig til Straacet efter Middeltal, som 40 til 100, saa giver en Tonde Land med Rug:

Hvad der efter Kiærnen kan ventes i Halm, og hvormegen Siødning deraf.	Bed en Afgrøde af 3 Edr. 1440 Pund Halm og deraf 3312 Pund Siødning.						
	---	---	4	1920	---	4416	---
	---	---	5	2400	---	5520	---
	---	---	6	2880	---	6624	---
	---	---	7	3360	---	7728	---
	---	---	8	3840	---	8832	---
	---	---	9	4320	---	9936	---
	---	---	10	4800	---	11040	---
	---	---	11	5280	---	12144	---
	---	---	12	5760	---	13248	---

Naar en Tonde Hvede veier 221 Pund og Kiærnen forholder sig til Halmen, som 50 til 100, saa giver en Tonde Land med Hvede:

Bed en Afgrøde af 3 Edr. 1326 Pund Halm og deraf 3050 Pund Siødning.						
---	---	4	1768	---	4066	---
---	---	5	2210	---	5083	---

Naar

Bed en Afsgrøde af 6 Edr. 2652 Pund Halm og deraf 6100 Pund Giødning.

—	—	7	—	3094	—	—	7116	—
—	—	8	—	3536	—	—	8133	—
—	—	9	—	3978	—	—	9149	—
—	—	10	—	4420	—	—	10166	—
—	—	11	—	4862	—	—	11183	—
—	—	12	—	5304	—	—	12199	—

Naar en Tønde sextredet Byg veier 164 Pund og Kiærnen forholder sig til Halmen, som 60 til 100, saa giver en Tønde Land med Byg:

Bed en Afsgrøde af 3 Edr. 820 Pund Halm og deraf 1886 Pund Giødning.

—	—	4	—	1093	—	—	2514	—
—	—	5	—	1367	—	—	3144	—
—	—	6	—	1640	—	—	3772	—
—	—	7	—	1913	—	—	4400	—
—	—	8	—	2187	—	—	5030	—
—	—	9	—	2460	—	—	5658	—
—	—	10	—	2733	—	—	6286	—
—	—	11	—	3007	—	—	6916	—
—	—	12	—	3280	—	—	7544	—

Naar en Tønde toradet Byg veier 171 Pund og Kiærnen forholder sig til Halmen, som 60 til 100, saa giver en Tønde Land med toradet Byg:

Bed en Afsgrøde af 3 Edr. 855 Pund Halm og deraf 1966 Pund Giødning.

—	—	4	—	1140	—	—	5622	—
—	—	5	—	1425	—	—	3277	—
—	—	6	—	1710	—	—	3933	—
—	—	7	—	1995	—	—	4588	—
—	—	8	—	2280	—	—	5244	—
—	—	9	—	2565	—	—	5899	—
—	—	10	—	2850	—	—	6555	—
—	—	11	—	3135	—	—	7210	—
—	—	12	—	3420	—	—	7866	—

Naar en Tønde Havre veier 125 Pund og Kiærnen forholder sig til Halmen, som 60 til 100, saa giver en Tønde Land med Havre:

Bed en Afsgrøde af 3 Edr. 625 Pund Halm og deraf 1437 Pund Giødning.

—	—	4	—	833	—	—	1916	—
—	—	5	—	1042	—	—	2397	—
—	—	6	—	1250	—	—	2875	—

Ved en Afsgrøbe af 7 Edr.		1458 Pund Halm og deraf	3355 Pund Giødning.		
—	—	8 —	1667 —	—	3834 —
—	—	9 —	1875 —	—	4312 —
—	—	10 —	2083 —	—	4791 —
—	—	11 —	2292 —	—	5232 —
—	—	12 —	2500 —	—	5750 —

§. 281.

Ved alle disse Bestemmelser af den Giødning, der vindes, maa man stedse antage, at Forholdet af Halm til Strøelse, eller, hvor denne ei forslaaer, da af et andet Strøelsesfurrogat, er saadant til de egentlige Næringsmidler, at alle Excrementer tilbørlig opfanges, og at den tillige tilfulde gennemtrænges, vades og sættes i Stand til, uden udvortes Fugtighed, at kunne overgaae til den attraaede Forraadnelse, og tillige at alt Tab ved Giødningsovandets Bortløb eller Udskylling af Regnvandet forhindres, og Giødningen saavidt muligt sammenholdes. Denne blandede animalsk-vegetabiliske Giødning antages da i den Tilstand, i hvilken den netop har overstaaet sin hidtige Giaring, da Halmen vel er bleven mør, men dog endnu ikke opløst: kort, i den Tilstand, hvori man efter alle praktiske Agerdyrkeres Erfaring med største Fordeel bringer den paa lette Jorder. Vilde man veie den ganske frisk eller efter at den var ganske hennuldet, og næsten alt Halmagtigt var opløst, saa vilde dette Forhold af Vægt ikke svare hertil. Bestemmelsen af dens Fugtighedsgrad er allerede ovenfor §. 221 angivet.

§. 282.

Græsgangs-
Giødningen.

For at udfinde hvormegen Giødning Dvæget giver paa Græs, har man veiet den, som en paa en rigelig Græsning godt næret Ko tabte, og man har fundet, at den overhovedet i 24 Timer beløb sig til 37 Pund, eller i 5 Maanedre à 153 Dage til 5561 Pund. Man har ogsaa veiet den særskilt for Dag og Nat, og her fundet, at hiin veiede 21 til 23 Pund, denne 15 til 15½ Pund.

Denne paa Græs faldne Giødning er ganske spildt for de Uvisbrug, der Dag og Nat lade deres Dvæg gaae paa den Græsning, som Udmarkerne tilbyde, men kommer derimod dem nogenlunde til Gavn, som vovelviis bruge deres Marker til

Græs-

Græsning og Sødvæl, men dog aldrig i den Grad, som om den blev opfanget i Stalden med Halm, og tilbørligen sammenholdt. En betydelig Deel deraf forvishes, bortstøves og ødelægges af Insekter, men dog ikke saa aldeles, som nogle have paastaet; hvilken Paastand giendrives af de geile Græsbuste, der vore paa saadanne Steder, og af den høiere Frugtbarhed, som spores paa Dvægets Hvile- og Malkeplads paa Græsgangene. Denne Giødning er ved Kobbelsbrugene, hvor man i Almindelighed lader Dvæget Dag og Nat ube, allerede indbefattet i den Giødekraft, som vi tillægge Hvilen.

Naar Dvæget derimod om Natten kommer i Stald eller paa Møddingepladsen, saa maae den Giødning, det tabte om Natten, og som er hentet fra Græsgangen, vist nok komme Møddingen tilgode, og vil derfor kunne antages for en rigeligt næret Ko til 2500 Pund, men for en, der fødes, knappere, saaledes som det pleier at være Tilfældet med saadanne græssende Køer, til 1500 Pund; det forstaaer sig, at den strøede Halm beregnes særskilt.

§. 283.

Med Hensyn paa den Giødning, der fremkommer af det forfæredede Foder og af Strøelsen, giøre vi ved den almindelige Beregning vel ingen Forskiel imellem de forskellige Slags Dvæg, der holdes; imidlertid maae dog følgende anmærkes:

Udmagret og afkræftet Dvæg giver ved lige Foring hverken saa megen eller kraftig, saa stærk animaliseret Giødning, som vel næret og triveligt Dvæg.

Faarene give af samme Dvægtitet Foder, Giødning, hvormed man kan et større Areal, end med Dvæggiødning af lige Mængde; men derimod virker denne længere. Et afgjort Fortrin synes Faarene at have i Henseende til den Giødning, de tabe paa Græsgangene. Denne giør en større Virkning, fordeles sig ikke alene jevnere, men synes ogsaa mindre at bortstøve, mere at forbinde sig med Jorden og hurtigere at virke paa Vegetationen. Bringes de om Natten fra Græsgangen i Følge eller i Stalden, saa udgiør denne natlige Giødning mere end den af Dvæget, naar man nemlig tilmaaler begge et lige Rum til at græse paa. Derfor har man i Engeland giørt den paafaldende Bemærkning, at Faaregræsgange, hvorpaa man, saaledes som der er Brug, ogsaa lader Dyrene blive om Natten, forbedre sig

for Aar, kan aarlig ernære flere Aar, og have, naar de da engang opbrydes, vundet meget mere Kraft, end Dvæggræsgange, hvorimod disse sidste, paa varm og tør Grund, efter det tredje og fjerde Aar, snarere formindskes end forbedres.

Ved Aarenes Holdning antager man, at 2400 Aar i een Nat give en vag Giødning til en Lønde Land, der kun kan sammenlignes med en svag halv Giødning af Staldmøg, at 3600 Aar give en maadelig, og 4800 Aar en stærk Giødning, der dog kun er anvendelig ved visse Afsgrøder. Naar 10 Aar regnes lige med en Kalv paa Græsgangen, og en Ko i een Nat giver 15 Pund Giødning, saa ville 360 Køer kun give 5400 Pund og 480 Køer kun 7200 Pund Giødning, som ikke er tilstrækkeligt til at giøde en Lønde Land. Men derimod bliver den giødende Kraft længere i Jorden.

§. 284.

Sammenligning med andre Beregninger.

For at forsøge, hvorledes denne Beregning af Giødning, umiddelbar grundet paa Forets og Halmens Konsumtion, stemmer overeens med de Beregninger, som ere giorte efter Dvægets Antal, ville vi dermed sammenligne nogle af de sidste, som ere grundede paa Middeltallet af Erfaringer, giorte i det Større, men vist nok alt for ubestemte.

Efter de i Kur- og Neumark ved Taxationer antagne Foringsprinciper regnes følgende paa de forskiellige Dvægartter:

	Halm af Vintersæd. Pund.	Halm af Vaarsæd. Pund.	Hø. Pund.
Til en stor Stud	3380	1580	1550
Til en maadelig Stud	2820	1320	1290
Til en lille Stud	2260	1050	1030
Til en stor Kalv	1690	1180	1240
Til en maadelig Kalv	1410	990	1030
Til en lille Kalv	1130	790	830
Til en Hest, der bestandig holdes paa Stald	4510	—	2480

Efter

Efter vore Principer vilde vi altsaa faae Giødning:

	Af Foder og Halm. Pund.	Giødning. Pund.	Hvorned giøbet à 20000 P. Tor. Land.
En stor Stud	6510	14973	0,75
En maadelig Stud	5430	12489	0,62
En lille Stud	4340	9982	0,50
En stor Kalv	4110	9453	0,47
En maadelig Kalv	3430	7889	0,39
En lille Kalv	2750	6325	0,32
En Hest paa Stald	6990	16077	0,8

Ved den sidste regne vi Kiærnen for den Tid, da den er uden for Stalben.

Naar man nu med Hensyn paa de forskellige Egne, der ere rige eller fattige paa Halm, og paa tilstrækkelig oversflodig og knap Høavl vilde supponere stort, maadeligt eller smaat Dvæg, og paa kold Grund antage 9 til 10 Skieppers Udsæd paa Tønde Land, men paa varmere kun 7 til 8 Skiepper, og tænker sig paa hiin en noget stærkere Giødning, omtrent 24000 Pund, paa denne derimod en svagere af 18000 Pund, saa vilde vi let kunne gjøre Sammenligningen mellem enkelte Stykker Dvæg og det dem bestemte Foder. Vilde vi derimod antage det almindelige Middeltal af det ommeldte Dvæg og dets Foring, saaledes som er steet i denne Tabel, saa giøder et Hoved 0,55 af en Tønde Land.

I Instruktionen for de preussiske Domainers Ansættelse til Afgift har man antaget følgende Sætninger, som overensstemmende med Erfaringer i det Store.

Paa 1 til $1\frac{1}{2}$ Tønde Land af første og anden Klasse, der aarlig besaaes; paa $1\frac{1}{2}$ til $1\frac{3}{4}$ Tønde Land af den tredje Klasse, og paa 2 til $2\frac{1}{4}$ Tønde Land af fjerde Klasse regner man at høste saa megen Halm, som der behøves til et Hoved, saakaldet Stortqvæg, hvorved man, som skønnes af alle øvrige Angivelser, maa

tænke sig smaae Heste, som græse, smaae Stude og Køer. Altsaa Halvdelen af Halmen af Vinter- og Halvdelen af Vaarsæd. Naar vi i den første og anden Ager- Klasse antage Indhøstningen til 8 Tønder pr. Tønde Land, saa faae vi:

af $\frac{1}{2}$ Tønde Land med Rug	1920 Pund Halm.
af $\frac{1}{2}$ Tønde Land med Byg	1093 — —
der til 12 Centner Hø	1200 — —
	<hr/>
	4213 Pund Halm.

Heraf fremkommer 9690 Pund Gjødning.

Naar man derimod tager $1\frac{1}{2}$ Tønde Land af den tredje Klasse, som giver 6 Edr. Sæd saa fremkommer af $\frac{2}{3}$ Ede. Land med Vintersæd 2160 Pund Halm. og af $\frac{2}{3}$ Tønde Land med Vaarsæd 1230 — — dertil 12 Centner Hø 1200 — —

hvoraf 10557 Pd. Gjødning 4500 Pund Halm.

Ku regnes paa et Dvæghoved 10 med fire Heste forspandte Læs Gjødning, hvilke i Forhold til de derværende Hestes øvrige Arbeide kan i det højeste anflaaes til 900 Pund, og man regner 34 saadanne Læs paa en Tønde Land, hvilke ogsaa, som det synes, behøves ved den der brugelige niaarige Gjødning. Altsaa gjøde $3\frac{1}{2}$ Dvæghoveder en Tønde Land.

Jo flere Opgivelser af Gjødningstilveiebringelse, beregnede efter Dvægets Antal, som man, naar de ere tagne af paalidelige og store Middeltal, sammenligner med vore Sætninger, desto mere Overensstemmelse vil man finde, men man vil tillige bemærke, at disse Beregninger ere langt bestemtere og mere passende til de mangfoldige forskellige Forhold, naar de udbrages af Foder- og Halmproduktionen; hvorfor vi i Fremtiden ville lægge dem til Grund for alle vore Avlingsberegninger.

§. 285.

Fodrets For-
deling paa
Dvæget.

Med denne Beregning over den Gjødning, der vindes af Foder, kommer vel hverken Antallet af Dvæget eller det Slags, derpaa kan holdes, i Betragtning, og Maaden, hvorpaa man fordeeltigt konsumerer det tilveiebragte Foder, og hvor-

hvorledes man ved at benytte det Dvæg, man holder derpaa, under alle Omstændigheder forskaffer sig Gjødningen til den letteste Priis, kan først forklares i Læren om den dyriske Produktion. Smidlertid er det dog, ved Undersøgelsen af de oeconomicke Forhold nødvendigt at vide, hvor mange Kreaturer man behøver, for virkelig at konsumere dette Foder, eller, hvor mange saadanne levende Maskiner der ere nødvendige, for at bearbejde det paa tilbørlig Maade. Dette Spørgsmaal, der ellers pleier at forudsendes, følger hos os, og selv i Praxis var det godt, om man først sørgede for Foderet, og dernæst for det Dvæg, der skulde holdes, hvilket altid lettere tilveiebringes, end dets Foder.

§. 286.

Beregningerne af det nødvendige Foder ere ligesaa mangfoldige, som mærkelige forskillige. Man troer neppe, at der tales om et og samme Slags Dyr. Men, hvilken Forskiel er der ikke ogsaa imellem et lidet udmagret Stykke Hornqvæg, der slæber sig omkring paa den tørre Brakgræsning eller i Skovene, og paa et i Stalden, eller paa lave fede Græsgange rigelig fodret Hoved. Man har Dyr der slagtede, veie 200 Pund, og andre der veie 2000 Pund. Det vilde være urimeligt at bestemme for begge en lige, eller dog lidet forskillig Mængde Foder, og at ville vente en lige Mængde Gjødning af dem.

Forfællige
Beregninger
af det til et
Dvægshoved
fornødne Foder.

Vi have seet, hvad man efter de sædvanlige Taxationsprinciper antager til Vinterfoder for et Stykke Dvæg af forskillig Slags og Størrelse, og vi betragte derfor kun endnu adskillige Bestemmelser af Andre.

Bon Benekendorf regner til en Trækoer daglig $3\frac{1}{2}$ Skp. Hakkelse af Byg eller Havrehalm, som han antager til $7\frac{1}{2}$ Pund, og til en Ko $2\frac{1}{4}$ Skp. I Ad. Udsæd af Havre eller Byg give 106 Adr. Hakkelse, og da Vinterforingen varer 165 Dage, saa kunne 2 Stykker Hornqvæg holdes paa Udsæd af 1 Tonde Waarsæd. Rug- og Urtehalmen er til Faarene. Ved Bestemmelsen af Dvægholdet kommer det, siger han, aldeles an paa Halmen; thi Sommergræsningen erstattes ved Staldforing med Klover, og Hø kan undværes ved Dyrtningen af Rodfrugter. (Men det er netop det store Spørgsmaal, hvormegret der skal dyrkes af Klover og af Rodvæxter). Forresten regner han af Hø til en Trækoer i 5 Maaneder fra 1ste Januar

nuar

nuar til 1ste Junii, daglig 12 Pund; paa en Malkko, der tillige faaer Blandingsfoder, 13 Centner aarlig, men uden dette 18 Centner; paa Ungqvæg og paa Guldqvæg, tilligemed Blandingsfoder, 7 Centner, og uden saadant 11 Centner.

Efter Karbe faaer en Trakore i 240 Winterdage, daglig

17 Pund Hakkelse	}	4560 Pund Halm.
2 Pund Strøelse		

$\frac{1}{2}$ Skieppe Brakfrugter = 22 $\frac{1}{2}$ Tønde om Aaret.

Naar Brakfrugterne ere forbi, daglig 28 Pund Avner, Hø, Hakkelse og Strøelse. Altsaa formodentlig et Tillæg af 9 Pund Hø, i Stedet for Rodvæxterne, hvilket altsaa, naar disse ganske bortfaldt, aarlig vilde udgiøre 2160 Pund.

En Malkko faaer i 190 Winterdage 17 Pund Hø og Halm til Foder og 2 Pund Strøelse = 3610 Pund om Aaret, tillige $\frac{1}{2}$ Skiepper Rodfrugter, som er aarlig 18 Tønder. Om Sommeren 1 $\frac{1}{2}$ Tønde Land Kløver og naturlig Græs- gang i 175 Dage, og om Ratten 2 Pund Strøelse = 350 Pund aarlig.

En Fedore faaer i 112 Dage, hvori Fedningen i Almindelighed ender,

9 Pund Hakkelse	}	= 1232 Pund Halm.
2 Pund Strøelse		

8 Pund Hø = 896 Pund.

1 $\frac{1}{2}$ til 1 $\frac{3}{4}$ Skieppe Rodvæxter = 24 Tønder.

I min Udgave af Bergens Anleitung zur Viehzucht har jeg meddeelt en Tabelle over den Foring, som mine Køer af det allersværeste Markqvæg fik i et heelt Aar. Der kom paa hvert Hoved

		Reduceret til Hø.
Hvidkaal	4600 Pund	766 Pund
Kartofler	3660 "	1830 "
Køer	1720 "	323 "
Gulerødder	1160 "	434 "
Grøn Kløver	13230 "	2940 "
Hø	— "	1560 "
Halm til Foder	— "	2173 "
Halm til Strøelse	— "	3451 "
		13457 Pund.

hvoraf

hvoraf da efter vor Beregning maatte blive og virkelig blev 30951 Pund Gødning. Heraf havde nu Dvæget vist nok tilstrækkeligt, til dets fuldkomne Nættelse, men leed ingenlunde af Uffordøielighed. Til Beviis herpaa, kan tiene, at dette Staldqvæg gav hele Karet igiennem, efter et Middeltal, $9\frac{1}{2}$ Potte Melk, eller enhver Ko hele Karet igiennem 3467 Potter Melk.

Disse ulige Forings-Bestemmelse maae være nok til at vise, at Hornqvæget kan til Nød leve af meget lidt, men ogsaa fortære overmaade meget. Dog vil det ved dets Benyttelse og ved Gødning, til en vis Punkt rigeligen erstatte et rundeligt Foder. Imidlertid har jeg siden fundet, at en saa stærk Foring, som den det store Marskvæg fordrer, naar det skal give den størst mulige Indtægt, ikke er fordeelig og Dvæget altsaa heller ikke, hvormed jeg et andet Sted skal forklare mig. For at antage et almindeligt Middeltal af det Foder og den Halm, hvorpaa et Stykke Hornqvæg af Mellem-Slags, eller af en stor Høilandrace fordeeligst kan holdes, antager jeg, at en god Malkeko og en Træfore aarlig behøver, naar den staldføres, 4200 Pund Halm til Ude og Strøelse, og af Hø — naar alle de grønne Foderværter reduceres dertil — ligeledes 4200 Pund; men at derimod den paa Græs og paa Stald om Natten kan nøies med 3800 Pund Halm og 2600 Pund til Hø reducerede Foderværter. Heraf vilde i det første Tilfælde fremkomme 19320 Pund Gødning, eller noget over 10 Læs, i det andet 14720 Pund eller $7\frac{1}{2}$ Læs Gødning.

En Arbeidshest paa Stald behøver ved tilstrækkelig Kiærne 7050 Pund Straafoder, hvoraf $\frac{1}{3}$ antages at være Hø og $\frac{2}{3}$ Halm.

Endnu mere afvigende finde vi Faarenes Vinterforing angiven. I de ånsførte Taxations-Principer finde vi bestemt for 100 Faar, naar de gaae lidet ude om Vinteren, 4650 Pund, og naar de gaae ude, 3620 Pund Hø.

Et forædlet Skæferi fik derimod

til 100 drægtige Saar	15600 Pund Kløverhø	5200 Pund Urtehalm
" " " " "	et Aar gamle 20700	" " " " "
" " " " "	to Aar gamle 5200	" " " " 15600
" " " " "	Beder " " "	" " " " 20700

41500 Pund Kløverhø 41500 Pund Urtehalm

altsaa fik 100 Stykker overhovedet 10375 " " " 10375 " " "

foruden den øvrige Halm. Det Kønedsborstte Skæseri fik i Aaret 1814 til 466 Stykker

Hø . . . 1240 Centner

Hestebønner 42 Tønder

Urter . . . 18 Tønder

Havre . . . 3 Tønder

Dlietager . 330 Stykker

Annalen des Akerb. 3 B. Pag. 75

Hvilken uhyre Forskiel.

S. 287.

Græsgangens
Forhold.

For at bestemme den Græsning, som en Ko behøver, lægger jeg vedføiede Tabel af Meiers Skrivt til Grund, i hvilken de væsentligste Omstændigheder, hvorpaa det her kommer an, ere forklarede.

I Forveien maa jeg bemærke, at her tales om Græsgang paa hvilende Ager (Dreeschweide), der forstaaes smaae Kior, som de i Almindelighed ere i de meklenborgske Hollænderier.

Ageren er først deelt efter sin naturlige Kraft, og denne bestemmes efter den Sæd der høstes, fra 6 indtil 2½ Fold. Denne Afgrøde er angivet efter den i Mecklenborg brugelige tykke Udsæd, og den Jord, der overeensstemmende hermed ansaaes til 4½ Fold, hører altsaa til den almindelige gode, men den til 6 Fold til den fortrinligste og sielbne. Da Græsarten imidlertid ikke ganske retter sig efter Afgrøden, men yttre sig frodigere paa fugtigere Grund, af lige Kraft, saa er enhver Klasse igien, med Hensyn paa denne Græsart, deelt i god, maadelig og slet.

Der-

Dernæst beroer Græsgangens Giøtighed paa Antallet af de Afgrøder, som Ageren har baaret efter Giødningen, og endelig paa det Aar, i hvilket Ageren ligger til Græs. Græsgangen er nemlig mindre giøtig i det første Hvileaar, omendstiondt kraftigere i Forhold til Græsværten, forbedrer sig derimod i det andet, vedligeholder sig i det tredje, men aftager atter i det fjerde og endan mere i det femte Aar.

Ved denne Udsberegning ville vi foruømmelig betiene os af Middeltallene i den midterste Kolumne. (See Tabellen).

§. 288.

Efter denne Tabel vil da ogsaa Dvægets Behov paa andre Græsgange, end de paa hvilende Sædagre kunne udfindes. Naar Brakken bliver liggende omploiet til Græsning indtil midt i Julii, saa kan den efter Jordarten og de Halme, der ere tagne efter Giødningen, antages at være lig $\frac{2}{3}$ af det første Græsningsaar paa Sædmarken. Den benyttes i Almindelighed ved Faar, og man regner undertiden 4 Faar paa en Tønde Land Brakmark, naar den ligger uompløiet til langt hen i Sommeren. I tredje Bind af det Meierste Værk om Udsiftning, Side 33, findes ogsaa en Tabel om Voregræsningen efter de forskjellige Tidrum, hvori den kan benyttes. Det sædvanligste er vel fra midt i August og hele September og October. Her antages, at naar $1\frac{1}{2}$ Tønde Land liggende til Græs, behøves til en Ko, saa maa der regnes 18 Tønder Land til et Hoved, der græsses paa Stubben; dog under den Forudsætning, at hele August allerede tillader at græsse. Det gjør altid en stor Forskiel, om Jorden efter sin Natur er græsloben, og om Ageren holdes reen eller ei. Ofte er det Tilfældet, at megen Kiærne er falden af og har spiret, hvis unge Top gjør Græsgangen nærende.

De bestandige Dvædvæ og Enggræsgange ere af saa forskjellig Besskaffenhed, at derom i Almindelighed ikke lader sig noget sige. I frugtbare dyndfulde Marskegne er $\frac{1}{2}$ Tønde Land tilstrækkelig til et Dvæghoved af en Mellemrace; men der behøves ofte indtil 5 Tønder Land, for at føde et af den fletteste Art.

Om Foraars- og Efteraarsgræsning paa Engene finde vi i det nys anførte Bærk, S. 28, en Tabel, beregnet efter disses forskellige Terminer. I det Tilfælde, at $1\frac{1}{2}$ Tønde Land vare tilstrækkelige til et Hoved, naar der bestandigt vogtedes paa Engen, beregnes Græsningen til en Ko:

Fra August Maanedes Begyndelse indtil gammel Maidag	4 Ebr. 3 Skp. $\frac{1}{2}$ Sk.
Fra dens Midte	5 = 2 = $2\frac{1}{2}$ =
Fra dens Begyndelse til ny Maidag	4 = 7 = 2 =
Fra Septembers Begyndelse til gammel Maidag	6 = 4 = $2\frac{1}{2}$ =
Fra Mikkeledag til gammel Maidag	11 = 7 = $\frac{1}{2}$ =
Fra Mikkeledag til ny Maidag	17 = = = $\frac{1}{2}$ =
Fra Mortensdag til ny Maidag	54 = 6 = $2\frac{1}{2}$ =
Fra Mortensdag til gammel Maidag	22 = 7 = $2\frac{1}{2}$ =

hvorved Forskiellen imellem gammel og ny Maidag er paafaldende, men grundet i Sagens Natur, fordi Vegetationen netop er saa levende i disse 11 Dage, hvorfor Græsningen bliver desto skaldeligere for Engene. Og dette bliver den endnu mere, naar Græsningen derpaa vedvarer, indtil den 24de, eller endog til den sidste Mai.

Jeg henviser ogsaa til samme Bærk, med Hensyn paa Skovgræsningen og dens Burdering, hvor den Grad, hvori de kunne benyttes, er udsøgt med den største Noiagtighed, overensstemmende med de forskellige Træarter og med Skovens mere eller mindre sluttede Stand.

§. 289.

I Almindelighed antager man som Grundsætning, at 10 Faar kunde, ligesom ved Vinterforingen, paa Græsgangen regnes liig een Ko. Men herved maa man tage Hensyn paa, hvad Slags Græsgang det er. Thi der gives hoie Græsgange, der ret godt kunne ernære 10 Faar, men ikke en Ko paa lige Areal, og der ere andre, blot for Dvæget, som aldeles ikke passe for Faarene. Men Dvægræcen kommer ogsaa meget i Betragtning og den Benyttelse man regner deraf. Hvorforædlede Faar skulle give en stor Udbytte, der vil den sædvanlige Græsning til en Ko neppe vare tilstrækkelig til 7 Faar, og paa den anden Side vil man kun have ringe Fordeel af en svær Ko paa en Græsning, der i al Fald kunde vare tilstrækkelig

lig til 15 Aar. Denne Forskiel, som kun kan bestemmes paa et bestemt Lokal, kommer derfor ikke i Betragtning ved vore almindelige Beregninger af Forholdene, og vi antage hiin første Sætning, som den overhovedet meest passende.

§. 290.

En stor Benyttelse af Dvæget og en ikke dyr Giødning giver Affaldet af de Giødning af med Kulsbruget forbundne tekniske Næringsveie, hvilke derfor ingensteds kunne for-^{Brænderies-} Affald o. s. v. skaffe een saa stor Fordeel, som i denne Forbindelse. Dette vil endnu mere være Tilfældet, naar vi dertil ikke vælge det lettere, transportable Korn, men den uhyre Mængde, der kan frembringes af saftige Værter; i hvilket Tilfælde aldeles ingen saadan Drikt i Byen kan bestaae mod den paa Landet, formedelst Materialets lette Riob og den Benyttelse, som Affaldet forskaffer. Det Affald, der fremkommer ved Brændeviinsbrænderier af Kartofler, Runkelbeder og Gulerødder, synes i Forhold til Materialets nærende Evne, at være større og kraftigere, end ved Brænding af Sæd.

§. 291.

Skulde Dvæget ene holdes for Giødningens Skyld, saa ville denne og den derpaa beroende vegetabiliske Produktion blive uhyre kostbar. Skulde Savnqvæget ene ved dyrisk Produktion betale de Omkostninger, som det fordrer, og ikke ved dets Giødning bedvirke Tilveiebringelsen af dets Næring, tilligemed andre Produkter, saa vilde ethvert dyrisk Produkt komme til at staae saa hoit i kultiverede Egne, at man ganske maatte overlade Dvægavlen til de ukultiverede. Men ved denne Berelvirking mellem animalisk og vegetabilisk Produktion lettes begge i saa hoi Grad og saa fordeelagtigen, at vi endog ved den første kunne holde Priis med den vilde Græsningsmaade, og forskaffe os Giødningen til let Priis. Jo kraftigere denne Omsetning paastryndes, desto fordeelagtigere bliver den, og desto stærkere foreges denne circulerende Næringsmasse af vegetabilisk og dyrisk Liv.

Det er altsaa Hovedopgaven for Landmanden paa den mindst bekostelige Maade og med den ringeste Opoffrelse af umiddelbart sælgelige Produkters Frembringelse, at forskaffe sig en Mængde af dyrisk Giødning, der er tilstrækkelig til den høieste Produktion af vegetabilisk Substancer.

§. 292.

Hoortedes
hette sidste
opnaaet.

Dette opnaaer han:

1. Naar han frembringer den størst mulige Mængde af nærende Foder paa den mindst mulige Deel af sin Jord.
2. Naar han iværksætter dette med saa ringe Arbeide og Pengeudgiwt, som muligt.
3. Naar han frembringer Foringen paa den Deel af sin Jord, hvor andre Frugters Dyrkning derved lide mindst Afbræk.
4. Naar han indretter Dyrkningen og Valget af Foringsmidlerne saaledes, at Ageren selv ved disses Dyrkning forberedes og sættes i Stand til andre Afgrøders Frembringelse, saa at det derpaa anvendte Arbeide ogsaa gavner de følgende Frugter.
5. Naar han ved disses Opforing frembringer den største Mængde eller den største Værdi af dyriske Produkter.
6. Naar han holder Avæget saaledes, at al den Giødning det taber, vorder den meest passende for hans Ager og Afgrøder, og til den Ende holdes i den bedste Blanding, Beliggenhed og Siaring.
7. Naar han saasnart muligt benytter den vundne Giødning til at frembringe saadanne Produkter, der kunne sælges eller paa ny frembringe Giødning, og paastnyder i sit Avlsbrug, saavidt muligt, Omløbet fra Jorden i Værterne, fra Værterne i de dyriske Legemer, og fra disse atter tilbage i Jorden.

Paa den fuldkomneste Maade kunne disse Opgaver ikkun løses ved et Marksystem, der er nøie beregnet paa Lokaliteten, og saavidt muligt, passer til denne.

Agerdyrkningsystemerne.

§. 293.

Hoortoes
Agerdyrk-
ningsyste-
merne grunde
es.

Agerdyrknings- eller Marksystemerne bestemmes fornemmelig af det rette Forhold af Arbeide og Giødning til Jordens Mængde og Beskaffenhed. Hvor man til enhver Tid andensteds fra med Fordeel kan have saameget Arbeide og saamegen Giødning,

ning, som man trænger til, der behøves intet bestemt Agerdyrkningsystem, og hele Agerdyrkningskunsten indskrænker sig der til Manipulationen, og Valget af de Afgrøder, som Ageren netop i dens daværende Tilstand med største Fordeel kan bære. Man behøver ikke at frygte for, at den skal udtæres eller forvildes, da man kan forekomme hiint ved stærkere Giødsning, dette ved mere anstrængt Arbeide. I saadanne Voldsbrug, der nyde denne Fordeel, er Forbindelsen af begge Landoeconomiens Hovedgrene, Agerdyrkning og Dvæghold, ikke nødvendig; men enhver af dem kan drives for sig selv, og undertiden adskilte, endog fordeelagtigt. Men dette hører til de sjældne Tilfælde, og finder kun Sted i Rabolauget af store Stæder, eller i stærkt befolkede Egne.

§. 294.

Under de sædvanlige landoeconomiske Forhold har den erkjendte Nødvendighed af dyrisk Giødsning til Planternes Dyrkning lært alle Nationer og til alle Eider, at Agerdyrkning og Dvæghold nødvendigen maae staae i den nøieste Forbindelse, dersom begge skulle yde en saa stor Fordeel, som muligt. Herom hersker kun een Mening og een Stemme. Men om begges Forbindelse og gienfaldige Forhold, og om Bestemmelsen af den Jord, der skal offres den ene eller den anden, ere Meningerne deelte og meget afvigende, i Henseende til de Indretninger, som man bør vælge, for at naae sin Hensigt: Den største Fordeel af begges Forening.

§. 295.

Fra den Tid man begyndte mere videnskabeligen at behandle Læren om Landoeconomien, uagted et rigtigt Blik paa alle Forholdene endnu fattedes, ere ogsaa Meningerne om det fordeelagtigste Marksystem, ikke alene blevne mere deelte — thi dette var naturligt, da den forskiellige Beliggenhed kunde gjøre et andet Agerdyrkningsystem fordeelagtigere og raadeligere — men man har endog stridt om det enes Fortrin for det andet i Almindelighed, med en Heflighed, der ofte lignede de religiøse Sekters. Denne Strid blev saameget mere indviklet, da de fleste ikke agtede paa Beliggenhedens og Forholdenes Forskiellighed, og miskjendte de Grunde, hvor paa hvert Agerdyrkningsystem — om det skal fortjene dette Navn — egentlig beroer.

De hidtil opgivne Data, Forhold og Beregninger, ville sætte os i Stand til ikke alene grundigt at bedømme Hovedarterne af disse AgerdyrkningsSystemer, men ogsaa deres mangfoldige Modifikationer, og at kunne bestemme, paa hvilket Areal og under hvilke Lokalforhold ethvert af dem under enhver Betingelse er det meest passende, og maa kunne opnaae det bestandige Maal: den største rene Indtægt.

§. 296.

Disse almindelig Inddeling i Bange og Bærelbrug.

Disse Systemer dele sig i to Hovedklasser. Det ene har udelukkende bestemt den første Deel af sin Jord til Sædavl, eller til saadanne vegetabiliske Produkter, der umiddelbart anvendes til Menneskets Næring og til andre Fornødenheder; men opoffrer en anden Deel til Dvægets Underhold. Det har særskilt Agerland og særskilt Græsleie, til Eng og Græsning. Den anden Hovedklasse afværler paa den samme Grund mellem begge disse Bestemmelser og mangfoldige forskellige Forhold, overensstemmende med den Mængde, der skal frembringes, og den Tid, hvori Marken er anvendt til det Ene eller det Andet.

Hiin indbefatte vi under den almindelige Benævnelse: Bangebruget, denne kalde vi: Bærelbruget. Deres mangfoldige Underafdelinger og Afvigelser fra deres oprindelige Tilstand, ville vi siden angive.

Dog finde ogsaa ved disse Systemer Sammensmeltninger Sted, da Bangesystemet nylig har begyndt, at anvende en Deel af sin Ager til Føderdyrkning.

B a n g s y s t e m e t.

§. 297.

Dette System har altsaa udelukkende bestemt sin Ager til Sædavl — hvorved vi i Fremtiden stedse forstaae de Afgrøders Dyrkning, der fornemmeligen afhjælpe de menneskelige Fornødenheder og altsaa kunne sælges. Det maa derfor, til at underholde sit Dvæg, have andre Jorder, Græsgange, Enge, eller kunstlig Føderavl paa egne dertil bestemte Jorder. Eier det nok heraf, nemlig saameget som der fordres til med Fordeel at holde det Dvæg, der behøves for tilbørligt at giøde Ageren, og det, med Hensyn paa det Hele, ikke paa en fordeelagtigere Maade kan be-

nytte

nytte disse, saa opfylder dette System vist nok sin Hensigt: at tilveiebringe den størst mulige rene Indtægt, og fortiener altsaa ingen Dabel. Der gives saadanne Tilfælde; men de ere sieldnere og langt fra ikke saa almindelige, som dette System selv er, og som det synes mange af dets Forsvarere.

§. 298.

Efter Omlobsaarene eller efter det Aar, hvori Brakken indtræffer, og i Almindelighed giødes, faaer det Navn af Trevangs-, Firevangs-, eller Femvangssystemet. Der gives ogsaa Sex- og Nivangssystemer af dennes Slags, hvilke man dog, som vi siden ville see, betragte som sammensatte Trevangssystemer. Det sædvanligste er Trevangssystemet. Vi ville derfor først betragte dette i sin oprindelige Reenhed, dernæst med de mangfoldige Tilfætninger og Udbedringer man har givet det, og tilsidst tale om de øvrige.

Omlobs
forfællige
Længde.

§. 299.

Trevangssystemet, saaledes som det sandsynligviis fra Romernes Tid udbredte sig over næsten hele Europa — netop Italien undtaget, hvor det synes først at være indført i det 14de Aarhundrede af Barberinerne og derfor fik Navn af det Barberiniske — har 1) en reen Brak der pløies hele Sommeren; 2) dyrker det Vintersæd; og 3) Vaarsæd. Brakken skal hver Gang giødes, og dette er virkelig skeet i fordums Tid, da Forholdet af Græsgang og Engbund var ulige større til Agerlandet. Nu er dette derimod kun Tilfældet i saa frugtbare eller engrige Egne, og maaskee der, hvor man ved kunstlig Foderavl og Staldforing indflettet i dette System, kan frembringe det.

Trevangshy-
stemet.

I Almindelighed giødes Brakken nu kun hver anden Gang, og Ageren altsaa kun hvert 6te Aar; men dette skeer ogsaa ofte kun hvert 9de Aar. Det første kaldes det rigeste, det andet, det rige, og det tredje det fattige Trevangsbrug. Men det er ikke sieldent, ved at forsøge Agerlandet med den opbrudte Græsmark og ved bestandig svagere Giødning, forarsaget af formindsket Halmproduktion og den indskrænkede Græsgang, kommet saavidt, at end ikke denne niende Deel tilstrækkeligt kan giødes, og man derfor har seet sig nødt til at lade en Deel af Ageren blive ganske ugiødet, eller blot lundet give den en tynd Følggiødning, for at kunne skaffe den øvrige

vrige Deel, der af Naturen er bedre eller ligger Gaarden nærmere, den nødvendige Giødning. Denne forsømte Deel er bekendt under Navn af Udmarker, eller ogsaa, fordi man kun hvert 3die, 6te eller 9de Aar een eneste Gang kan dyrke den med Rug, under det Navn: tres-, sex- eller niaarigt Rugjord. Hvor Jorden er frugtbar Leer, der ved tilbørlig Kultur vilde qualificere sig til Hvedejord, dyrker man ogsaa Spelt, og den kaldes da Speltjord.

§. 300.

Dens Giødningebehov.

Naar den rigeste Trevangsjord kan give omtrent 10 Edr. Vintersæd og Waarsæd pr. Tønde Land, og omtrent 2000 Pund Halm af den første, ligesom 1000 Pund af den sidste Slags, saabliker heraf, efter de i §. 275 antagne Grundsætninger 13800 Pund Giødning eller 7 Læs, hvoraf der i det ringeste behøves 10 paa en Tønde Land, ved at giøde hvert tredie Aar. Der fattes altsaa endnu 3 Læs eller 6200 Pund. Disse maae Høet give. Der behøves altsaa endnu 2694 Pund Hø eller Høsten af en Tønde Land maadelig Eng. Ethvert Aalsbrug, der eengang er i denne Kraft, og som til tre Tønder Land Ager har een Tønde Eng, og tillige tilstrækkelig Græsning, for Sommeren over at kunne holde Kreaturerne i en fordeelsagtig Tilstand, kan altsaa ved det Agerbrug blive i bedste Forfatning, og da til hiin Giødning endnu kommer den, som de græssende Dyr, især Faarene, tabe om Natten, hvortil Græsgangen leverer Materialet, saa kunne dets Agre holdes i en stedse stigende Kraft, og ved god Dyrkning de bedste Afgrøder frembringes. Dette samme finder ogsaa Sted ved saadanne Aalsbrug, som have fremmede Hielpesilder, fortære Siendehalm, og ved det Fedeqvæg, der staldes paa Mast eller Drank, forvandle den til Giødning. De avle ofte udmærkede Afgrøder, der da af mange antages, som Beviis paa dette Systems almindelige Fortrinlighed.

Ved den sexaarige Giødning, hvor Vinter- og Waarsædens Afgrøder paa god Middelsjord kan efter den giøbede Brak antages til 7 Edr., og efter den ugiøbede til $4\frac{1}{2}$ Ed. paa Tønde Land, hvor der følger i sex Aar fremkommer af 11 $\frac{1}{2}$ Edr. Vintersæd og af ligesaa megen Waarsæd omtrent 4960 Pund Halm af Vintersæd og 2300 Pund af Waarsæd, overhovedet altsaa 7200 Pund, og heraf $8\frac{1}{2}$ Læs Giødning; men, hvor der i det ringeste maatte paakjøres 10 Læs, fattes altsaa endnu

3302 Pund, som fordre 1436 Pund Hø. Dette Avlsbrug kan altsaa vedligeholde sig og tilveiebringe en maadelig Indtægt, naar det paa 6 Tønder Land Ager har $1\frac{1}{2}$ Tønde Land Eng og tilstrækkelig Græsning, og ifald det har hiin Bihjælp, ogsaa ved Græsgangsgjødningen, især af Faarene, temmelig holde sig i sin naturlige Kraft og afvende den Udtømmelse, under hvilken det ellers (see §§. 211. 218) maa segne. De Avlsbrugs Udsæthed, der kun giøde hvert niende Aar, er bekendt nok, og fremlyser af de Resultater, som §. 261 giver.

§. 301.

Men den Forudsætning, at disse Avlsbrug ikke mangle tilstrækkelig Græsgang, finder man kun sielden i Virkeligheden. Skal et Tredangsbrug holde det Dvæg, der er nødvendigt for at forvandle Hø og Halm til Gjødning, saa behøves der paa hver Tønde Land, der giødes, to Stykker stort Dvæg. Trædkhyrene, der i Almindelighed fores paa Stald, fradrages, men for det øvrige Dvæg maa der for hvert Hoved, efter Jordens Bestaaffenhed, regnes $1\frac{1}{2}$ til $2\frac{1}{2}$ Tønde Land røddet Græsgang; men i Skovene, eftersom de ere bevorede, 5 til $7\frac{1}{2}$ Tdr., om ellers ikke den Indtægt, som dette Dvæg kunde yde for største Delen skulde bortfalde. Og da dette kun er et saare sieldent Tilfælde, saa finder man næsten altid, at Dvæget giver en meget ringe Indtægt i disse Avlsbrug, og som oftest neppe det, der behøves i Avlsbruget selv, om det endog behandles med Omhu og fores tilstrækkeligt om Vinteren. Fordelen af Dvæggholdet indskrænker sig derfor næsten kun til Faarene, hvilke dette Avlsbrug dog kun sielden kan tilstaae en saa tilstrækkelig og sund Græsning, at de kunne give den fuldkomneste Indtægt. For deres Skyld maae Brakmarken som oftest ligge uompløiet til midt i Sommeren, hvilket strider mod dette Systems egentlige Betingelser, og paa god og læret Grund betydeligen forringer den Høst, som man ellers kunde ventet af Kjarne og Straa.

§. 302.

For i et bestemt Tilfælde at bedømme Hensigtsmæssigheden af et Tredangsbrug, der kan holde sig i Kraft — thi ellers er det u hensigtsmæssige ved det indlysende — maa man altsaa først undersøge, om hiint nødvendige Forhold mellem Ager og Græsningen finder Sted; men dernæst ogsaa, om denne sidste ikke kunde

benyttet langt bedre ved afværende at opbrydes, og derved endnu mere ordne alle Forhold, og om det Hele, om just ikke ved større Sædavl, saa dog, uden at formindste denne, ved en bedre Benyttelse af Dvæget kunde bringes til at give større Indtægt.

I Lande, hvor der er Dverflødighed, af vild, men riig Græsgang og derved hos tilstrækkelig Ager, for at flette Folket, hvad det behøver af Sæd; men, hvor Udførsel er vanskelig og ikke belønnende, saaledes som f. Ex. i de fleste Egne af Ungarn, er maaskee intet Voksbrug i Almindelighed mere passende end dette. Men jo høiere Agerdyrkningen stiger, og jo mere Jord der fravristes den raa Natur og bringes under Ploven; jo høiere Folkemængde, Behov og Affatning stiger, desto mindre passende bliver det, med Undtagelse af enkelte Lokalteter; thi da fattes enten den nødvendige Græsgang, eller denne kan fordeelagtigere benyttes og Dvæget paa en mindre kostbar Maade underholdes.

§. 303.

Dette Agerdyrkningssystem har, fremfor andre, den Feil, at det, eengang dalende stedse synker dybere i sine Forhold, og at Ligevægten ikke tilveiebringes ved at lægge i den lettere Skaal, men kun ved at lette den tungere. Det har ingen Hjælpemidler i sig selv. Da det faaer sin Giødning for største Delen af Halmen, og denne Tilveiebringelse umiddelbar forringer sig med Giødningen, og da mindre avlet Halm, atter giver mindre Giødning, saa synker det stedse dybere, naar det eengang er i Dalen. Ageren er derfor ved dette System sunken saa dybt i mange Egne, og netop i de, hvor man drev Sædavl med yderste Anstrængelse, at Sæden frax manglede, og fremmed Tilførsel behøvedes i de Aaringer, i hvilke Afgrøderne sank ned under det middelmaadelige.

§. 304.

Brakken.

Ved dette System har man allerede for længe siden erkjendt, som en stor Feil, at een saa stor Part, som Trediedelen af Ageren, skulde ligge næsten ganske ubenyttet, og dog fordre saa megen Anstrængelse, især der, hvor den efter sin Natur er frugtbarest. Man har derfor længe spurgt, om Brakken var saa ganske uundværlig, og om man ikke fordeelagtigere kunde dyrke den, selv ved noget Tab af de følgende

gende Afgrøder. Man beraabte sig paa Havejorden, der aarlig bærer, og paa flittige agerdyrkende Kiøbstædsmænds Avlsbrug, der aarlig benyttede deres Jord, og dog holdt den i god Kultur-Tilstand. Man vidste ogsaa det samme om Brabanterne og om de Mennoniter, der have udbredt sig i Pfalz og flere Egne. Men andre beviste derimod, at en bestandig Sædavl dog ikke gik an, og at denne Sæd blev saa meget slettere, om just ikke i Straa, saa dog i Kiærne, at der i tre Aar næsten ikke avledes mere, end ellers i to; men at Ageren derimod i Fremtiden blev saa forvildet og ufrugtbar, at man maatte lade saadanne Byjorder, for igien at sætte dem i Stand, hvile i en Aar af Aar, og dernæst atter forberede dem til Sædavl ved en omhyggelig Brakning. En Bemærkning, som vi allerede finde bevaret i de ældste landoeconomiske Skrifter og i forskellige Byers Kroniker.

Man begyndte imidlertid med større Held at dyrke andre Afgrøder i en Deel ^{Brakmark be-} af Brakken. Raps og Roer, Valmue, Baid eller Bau, Hamp, Hør, Tobak og ^{saet om} Goraaret. mange andre Handels- og Krydderivarter; ogsaa forskellige Havevarter til menneskelig Næring kom efterhaanden i Brakmarken. Men man mærkede ogsaa herefter et betydeligt Tab i Vintersæden, naar man ikke ved at giøbe stærkere, og ved en omhyggelig Behandling af disse Varter under deres Vegetation, igien raadede Bod paa dette Onde. Ogsaa fattedes man Tid til Vintersædens Forberedelse og tidlige Saaening, da den nu dog eengang maatte følge efter Brakken, hvorfor gode Landmænd indskrænke denne Avl til det nødvendige Forbrug. Bedst fandt man sig ved Bælgfrugterne, Erter, Bonner, Lindsor og Bikker, naar man, i Stedet for, som før, i Sommermarken, saaede dem i Brakmarken. Derfor udbredte denne Methode sig bestandigt mere, og blev i mange Egne til Regel, saa at man der udelukkende tillagde disse Frugter Navn af Brakfrugter.

Vel have disse Bælgfrugter den Egenkab, paa en vis Maade at virke imod Sædarternes skadelige Indflydelse paa Jorden, da de, ved at trænge dybere ind med deres stærkere rørdannede Rødder, forbedre den Fasthed og tætsluttede Tilstand, som disse paadrage den; ved deres rugende Skygge tilveiebringe en Giæring, en Berøvelsvirkning mellem Jorden og det Luftlag, der ligesom hviler under dem; tildeels ødelægge Ukrudet og til deres Næring synes at fordrø en anden quantitativ Forbin-

belse af Grundstofferne. Smidlertid erstatte de aldrig Brakkens Virkning fuldkommen, og noget Tab af Sæden, vil, under forresten lige Omstændigheder, altid mærkes. Desuden veed man, at de, end ikke ved sædvanlig Kultur lykkes, naar de for ofte komme igien paa det samme Sted, og tillige at de, naar de mislykkes, altid betydelig forværrer Agerlandet og saaledes skade de følgende Sædafgrøder, indtil en nye Brakning igien raader Bod paa dette Onde.

For at forvise sig om, at de lykkes, har man i Almindelighed valgt den bedste Deel af Ageren til deres Dyrkning, der er indskrænket til en Deel af Brakmarken, og pleier da for at forebygge Sædafgrødens Forringelse at giøde dette Stykke stærkere, og maaskee at paaføre en Deel af Giødningen, førend de saaes, og en anden Deel efterat de ere indhøstede, eller ogsaa at lægge Faarene i Fjold paa en saadan Mark. Men herved faaer da en Deel af Marken for lidet Giødning, og det indsees, som man meget paaafaldende finder Documenterne i mange Avlsbrugsarkiver, hvorfor Sædens Totalafgrøder har aftaget siden Urteavlens Indførsel i Brakmarken, og hvorfor stedse stærkere i det Forhold, hvori man har udvidet Urternes Dyrkning i Brakken. Derfor gives der endnu mange erfarne Tревangsbrugere, hvilke paa ingen Maade ville saae disse og lignende Frugter i Brakken, men bringe dem derimod, saavidt det synes dem raadeligt, i Sommermarken, og selv deres Naboer, der ere af anden Mening, angaaende den fordeelagtigere Benyttelse, maae tilstaae, at Sædafgrøderne af hine Landmand, der dyrke overensstemmende med det rene Tревangsbrug, betydeligen overgaae deres.

Særligt har Bælgfrugternes Avl i Brakmarken den aabenbare Fordeel, at ikke alene Dvæget, især Faarene, føres bedre ved deres nærende Halm, men at der ogsaa vindes en større Mængde Giødning.

§. 305.

Kløver i Stedet for Brakken.

Der syntes at foregaae en stor Revolution i Landøkonomiens Enemærker, uden at krænke Tревangsbrugets gamle Form, da man lærte at saae i Baarsæden, og i Brakaaret at benytte Kløveren, der forhen næsten kun byr Fedes i særskilte Kobler. Man paastod, at denne Kløver aldeles ikke udmagrede Ageren, men snarere berigede den ved sine Rødder og saftige Blade, der tredie

Gang

Gang flode frem og desuden befordrede en særskilt Tiltrækning af Atmosfærens nærende Dele; at den holdt Jorden saa sior og saa reen, at naar dens Stubbe bleve opbrudte ved een Pløining, lignede Klovermarken en Brakmark, eller forskaffede Vintersæden et Læie, der endog overgik det, hiin kunde tilbyde; at det rigelige og nærende Føder, der nu vandtes paa Brakmarken, gav, ved Sommerstaldføring og ved Overflødighed af Hø, en saa meget større Benyttelse af Dvæget og forskaffede en sand Overflødighed af Gødning; at Enge og Græsgange vilde blive unødvendige, ligesaavel som ethvert andet Føringemiddel, der til den Tid var bleven roest. Kloveren var Get og Ust: paa den, saavel som paa Affkaffelsen af Græsgange og Brakning beroede Verdens Lykke.

Man lovede virkelig ikke formeget, dersom det kun havde været muligt, bestandig at dyrke Kloveren hvert tredje Aar efter to Sædafgrøder og at erholde en god tætsluttet Klovervært. Men man mærkede snart, at dette ikke lod sig gjøre; at Kloveren endog paa Ager, der mest passede sig for den, snart slog gandske feil ved at komme saa ofte igjen, uden at Jorden blev behandlet med mere Omhu og blev dybere pløiet; at den altsaa veeg Pladsen for al Slags Ukrud, hvorved Jorden hærdes paa en skadelig Maade, der havde stor Misvært til Følge. Selv denne Læres ivrigste Apostel, den hoist fortiente Schubart, som derfor blev adlet med Eilnaysnet Edler von Kleefeld, trak sig snart tilbage, saavel med Hensyn paa sine Meninger som paa sine Læresætninger, indskrænkede denne Kloveravl først til Siettedelen, dernæst til Niendedelen af Arealen, og anbefalede tilsidst ogsaa at dyrke Runkelbeder, Kaalrabi og Kartofler i en Deel af Brakken til Dvægfoder og at saae Græs i en anden Deel deraf. Hans Navn vil staae uudsletteligt i det forrige Aarhundredes tydske Historie blandt Menneskehedens Velgjørere, om han end ikke, saalidet som nogen anden Dødelig, var fri for Wildfarelser.

Med virksom Iver drev han paa at Brakken og Dvægvogtning derpaa skulde affattes, saavel som Græsningsretten paa Ageren; først nu ere hans Duster, efterat Regjeringerne længe have været tvivlraadige, bleve opfyldte af Kong Maximilian Joseph af Baiern og af nogle andre tydske Fyrster, der som deres Undersaatteres oplyste Fædre agte disses Vel høiere, end tilsnegne gamle Rettigheder.

§. 306.

Strid om den
rene Braks
Udværlighed

Bed hiint Schubartſke System blev Striden om Brakkens Nødvendighed eller Udværlighed paa det ivrigste fornyet, og dette Spørgsmaal syntes i lang Tid det vigtigſte blandt alle, ſaa at utallige Valler Papiir bortofsledes uden at Sagen naaede et Reſultat.

Da dette Spørgsmaal iſær tager Hensyn til dette System, ſaa vælge vi denne Leilighed for at forklare det.

§. 307.

Hvad ber for-
ſtaaes ved
Brak?

Spørgsmaalet er egentlig gjort utydeligere derved, at man ikke forbandt noget beſtemt Begreb med Ordet. Dette kommer uden Tvivl af brække og Brak betydde den Jordens Tilſtand, hvori denne, for paa det fuldkomneſte at tilberedes til de følgende Afgrøder, en heel Sommer eller rigtigere et heelt Aar blev brudt og pulveriferet ved idelige Pløininger: et Foretagende, ſom allerede udførligt lærtes af Romernes landoeconomiske Skribenter, og anbefalede ſom nødvendig under viſe Betingelſer, ſaa at de endog havde et ſærſkilt Udtryk for hver ſærſkilt Pløining; den forſte kaldte de fringere, den anden vertere, den tredie infringere, den fierde revertere, den femte refringere og den ſietre eller Sædſuren lirare, ligesom vi betegne dem med forſkiellige Udtryk. Men man har ogſaa taget Ordet Brak i en ganſke anden Betydning. Fordi man nemlig ofte lod Ageren urigtigt og imod Brakaarets Beſtemmeſe, hvad enten dette nu ſkede af Skødekløshed eller af Mangel paa Græsning, ligge urørt indtil i Juni eller endnu urigtigere indtil August, og dog kaldte den Brakmark, har man efterhaanden dermed forbundet en vrang Mening og kaldet den Jord Brak, der hvilede og var ublagt til Græsgang, hvorved da ganſke urimelige Miſforſtaaelſer have indſneget ſig i denne Strid om Brakken.

Ordet maae derfor nødvendigt tages i ſin ſande eiendommelige og oprindelige Mening, og brække betyde, ved gientagen Sommerpløining at forberede Ageren til den efterfølgende Sæd, uden at tage en Afgrøde af den i Brakaaret, og kun efter Oppløiningen af den forſte Jure kan en Mark kaldes Brak. Saalange hedder den hvilende Ager, og naar den ligger ſaaledes til Benyttelſe af Græsværten — Græsmark.

§. 308.

§. 308.

Nytten af denne Brakning er umiskjendelig, og saa meget større, jo mere ^{Brakningens} bindende og leret Ageren er. ^{Fordele.}

Med den simple Pløining i Foraar og Høst bliver Ageren vel omvendt og rørt, men ikke saaledes pulveriseret, at alle de sammenbundne Jordklumper blive bragte til at falde i Stykker og til en flør Muld. Den klumpede Jord hælder sig meget mere til haarde Klumper, naar den usmuldredede nedpløies, og selv Pløvens stærke Gnidsning bidrager, især i vaadt Veirligt, til end mere at sammenklumpe Jorden, fornemmelig naar den vaadopløiede Jure udsættes for en stærk Sommerhede, der da giver den en teglagtig Beskaffenhed. Denne sammenklumpede Jord er ufrugtbar, fordi de fleste fintrævlede Planter ikke kunne trænge ind med deres Rødder, men maae undvige den, hvorved da dens Frugtbarhed bliver ubenyttet. Det er ligemeget om sammenklumpet Jord eller Stene udgjøre Jordens Hovedbestanddeel. For at tilveiebringe Smuldringen af disse Jordklumper gaves der intet andet Middel end en tilbørlig Brakning, som fortsattes et heelt Aar, hvorved de alle, bragte til Jordens Overflade og udsatte for den atmosfæriske Fugtighed bleve knuste ved Harven og andre Instrumenter i denne deres Skjorhed. Naar dette skeer fra Efteraaret til Saaetiden for næste Aars Vintersæd og man vælger den rette Fugtigheds Grad, saa forvandles Jordsmonnet til et jævnt og løst Pulver, og alle deri indeholdt frugtbare Dele, sættes i Virksomhed; derfor kan en tilsyneladende udmagret Mark underkiden alene ved en tilbørlig Brakning, og uden atter at giødes, bringes til en ventet ny Frugtbarhed.

Brakkens anden Belgierning mod Ageren bestaaer i Udelæggelsen af Rødder og Grøenkrudet. Med Røddernes idelige Løsrivelse og Omvendning, ved deres Udsættelse for Lusten, især i stærk Soelvarme, dræbes de endelig, og gaae over i en frugtbar Forraadnelse. Grøet kommer til Overfladen, adskilles fra Jordklumperne, hvori det ofte er i utrolig Mængde, bringes i en Forsatning, der er Spiringen gunstig, og ødelægges da i den unge Tilstand ved Ploug og Harve, hvorefter da disse unge Urter ogsaa ved deres Oplosning forsøge Frugtbarheden. Brakmarken befries altsaa fra det Ukrud, der i en utrolig Mængde formerer sig i Sæden, dog
under

under den Betingelse, at Brakken bearbejdes tidlig og flittig nok, thi Agerens Reenhed beroer paa denne Operations større eller mindre Fuldkommenhed.

For det tredje er det allerede for længe siden bekendt ved almindelige empiriske Erfaringer, men først ved den nyere Naturlære sat i et klart Lys, at endog det frugtbareste Jordkmon bør udsættes for Atmosfærens Indvirkninger, naar det skal vorde og vedblive at være frugtbar, og at det deraf tilegner sig Stoffer, hvilke først i Forbindelse med den frembringe en passende Plantenæring. Den faste Skorpe paa Jordens Overflade er ligesaa lidt skikket til at opfange disse Stoffer, som de haarde Jordklumper. Den atmosfæriske Luft kan kun trænge ind i den løse Muld og sætte sig i Berøring og Berørvirkning med enhver Partikel deraf. Denne Indfugning af luftformige Stoffer finder kun Sted ved en høiere Temperatur og synes at være stærkest ved den første Foraarsvarme. Kun den Jord, der i Klørnet og ofte forandret Overflade er udsat for Atmosfæren og Lyset, nyder denne Velgierning, og Brakken glør den meest skikket dertil.

Endelig bevirkes den fuldkomne og inderligste Blanding af Jordens Bestanddele med den Giødning, som er bragt deri, ved Brakken. Skal Giødningen yttre hele sin Virksomhed, saa maa den berøre og besvangre enhver Jordpartikel, og enhver Agerdyrker er det jo bekendt, at Giødning, der ligger klumpet i Ageren, er af ringe Virksomhed. Men denne Blanding kan ikke befordres fuldstændigere end ved en Brak, der efter at Giødningen er paaført, faaer endnu flere Omvendinger og Omrørelser.

Dertil kommer, at en Brak tilstøder Udførelsen af de nødvendige Markarbejder med den mindst mulige Kraft, da Jordens Tilberedelse og Giødningens Udkørsel nu kan skee paa en Tid, hvor der indtræder en Stilstand i de øvrige Markarbejder, hvorfor man ogsaa troer i store Uvlsbrug, at man, uden at have Overflodighed af Spænd, kun da kan have Wintermarken tidlig nok færdig til Sæd, naar den er forberedt ved Brakken, men frygter ellers altid for den saa skadelige Forsinkelse.

§. 309.

hvorved

Brakken alene
kan undværes.

Uagtet Brakken altsaa bliver meget kostbar ved at opoffre en aarlig Benyttelse af en stor Deel af Jorden, især naar denne er god, og ved dens megen Bearbejdning,

saa

saar kan dog et Aalsbrug, der ofte dyrker Sæd flere Aar efter hverandre, forme-
delst hine Fordelse ikke undvære den ved den sædvanlige Kultur. Endog uagtet den
stærke Giødning, som der undertiden gives Byjorder, har dens Affkaffelse i Almin-
delighed havt den Folge, at Sæden, uagtet dens yppige Udseende om Foraaret,
dog har givet meget lidet i Skieppen, og at Ukrudet endelig har taget saa megen
Overhaand, og Jorden faaet en saa ugunstig Bestaaffenhed, at man nødtes til atter
at brække. Men da Brakken end ikke er i Stand til i eet Aar at hæve en indgroet
Feil ved en Ager, har man som oftest været nødt til i en Række af Aar at ned-
lægge en saadan Ager til Græs, og derpaa at hofte Hø, hvilket ved den store Giød-
ningskraft, blev muligt. Forst efter en omhyggelig Bearbejdning sættes den da
igien i Stand til paa en lønnende Maade at bære Sæd. Kun ved en langt omhyg-
geligere Bearbejdning kan Brakken undværes, uden at Ageren forvildes. Saaledes
dyrke f. Ex. Belgierne deres Jorder; i det Samme ploie Jordsmonnet i smale høie
Beder, efter at det er vel glennemarbejdet, ikke blot med Ploven, men ogsaa paa
det omhyggeligste pulveriseret med Harven, Tromlen og andre Redskaber, hvorefter
de blot besaae disses Midte, men udsatte derimod Kanterne, der omhyggelig ere
ffiorne for Atmosfærens Indvirkning og jevnlig, omendskiønt ikke efter de stræn-
gste Regler for Frugtveksen, dog saa ofte de finde det nødvendigt, dyrke andre
Aarter, og endelig behakke og luge hver Frugt med Haanden.

Imidlertid er dog en Gientagelse af Brakken hvert tredie Aar ikke saa nødven-
dig, som man forhen antog, og Ageren kan, under visse Betingelser, ofte holdes be-
dre i Stand, naar man benytter Brakmarken til forskjellige Aarter, der give For-
ring, hvorved den kan faae meer Giødning, end om man hvert tredie Aar brakker
den. Men dertil kræves da fortrinlig Flid og Opmærksomhed, flere arbejdende
Kræfter og et gunstigt Veirligt, for at bearbejde Jorden saameget muligt i Mellem-
rummet mellem Høst- og Saaetid. Hertil giver især det færdigede Bygs sildige Ud-
sæd Leilighed, hvilket i al Fald tilstedes en tre Gange gientagen Ploining om For-
aaret, foruden den første om Efteraaret. Virkelig er denne halve Brak i de Egne,
hvor man først efter Sommerens Midte pleier at begynde med Bearbejdningen af den
ordentlige Brak, virksommere end denne. Derfor er dette sildige Byg, der ofte ikke

saas førend midt i Junii, dog meget at anbefale til saadanne Avlsbrug, uagtet det er usikkert om det lykkes. Kommer nu hertil en meget omhyggelig i det ringeste fire Gange gientagen Pløining i varmt og tørt Veir, i det Aar hvori der virkelig holdes fuldkommen Brak, saa kan Jorden blive i Kraft og Reenhed, og der kan da uden Betænkning dyrkes Bælgfrugter, Klover og andre Brakfrugter i et eller to efter hinanden følgende Brakaar.

§. 310.

Sammenfat
Trevangssystem.
kem.

Dette er Oprindelsen til det mere sammensatte Trevangssystem eller rigtigere Sex-, Ni- eller Tolvvangssystem, hvilket følges temmelig nøiagtigt i mange Avlsbrug. Disse Systemer have følgende Rotationer:

- 1) Brak. 2) Vintersæd. 3) Vaarsæd. 4) Urter og Klover. 5) Vintersæd. 6) Vaarsæd.

Eller:

- 1) Brak. 2) Vintersæd. 3) Vaarsæd. 4) Klover. 5) Vintersæd. 6) Vaarsæd. 7) Urter. 8) Vintersæd. 9) Vaarsæd.

Eller ogsaa:

- 1) Brak. 2) Vintersæd. 3) Vaarsæd. 4) Klover. 5) Vintersæd. 6) Vaarsæd. 7) Brak. 8) Vintersæd. 9) Vaarsæd. 10) Urter. 11) Vintersæd. 12) Vaarsæd.

Smidkærtid finder man sielden, at opmærksomme og tænkende Landmand nøie binde sig til disse Rotationer. De rette sig meget mere ved Brakkens Sagttagelse eller Skk-iagttagelse efter den Tilstand, hvori de hvert Aar finde deres Ager, saae kun Klover, naar Ageren ved Bygsæden viser sig flør, pulveriseret og fri for Ukrud, og Bælgfrugter kun under samme Betingelse; udvælge til begge den reneeste Deel af Ageren og binde sig ikke til en streng Følge. Kun dette gjøre de sig til Lov: ikke oftere end hvert niende Aar at bringe Kloveren paa den samme Plet, fordi Erfaring har lært dem, at den mislykkes ved oftere at komme igien, og naar de saaede Bælgfrugter, enten formedelst ugunstigt Veirligt, eller fordi de dog have bedraget sig i Hensende til Agerens Bestaenhed, ikke komme yppigt frem og bedække Ageren med et tæt Grønt, saa benytte de disse til grønt Foder, eller pløie dem ned og give da Ageren en fuldstændig Brakning. Un-

Under disse Betingelser kunne saadanne Kulsbrug holde deres Jorder i god Stand og rose sig af gode Sædafgrøder. Derimod er Misværet hos dem, der drive dette Kulsbrug med alt for stor Sparsommelighed, hyppigere end man offentlig erfarer, eller Skylden skydes paa andre Aarsager; derfor finder man saa mange erfarne Trefangsbrugere, som vende tilbage til det rene orthodoxe System, eller advarede af deres Naboers Exempel, aldrig have forladt det; ja endog avle deres Urter og den fornødne Kløver i Sommermarken og holde derefter reen Brak. Forsigtigere Godseiere, underrettede af erfarne Landmænd, gjøre det ofte til en Betingelse for Forpagterne, aldeles ikke at besaae Brakmarken om Sommeren eller dog kun en bestemt Deel deraf, og derfor indbefattes Brakmarkens Benyttelse i Almindelighed heller ikke i Forpagtningsvurderingerne. Mange forsigtige Landmænd ansee altsaa endnu Brakken, som Grundvolden for et sikkert og vedvarende fordelagtigt Kulsbrug.

Nogle lykkelige Egne, der, formedelst Jordens Blanding af Leer, Kalk og vegetabilsk-animaliske Dele, ere saa skikkede til Sæd, Kløver og Bælgfrugter, at disse Frugter kunne overvinde alt Ukrud og dets enkelte Planter let udryddes; hvor denne Jord i Folge dens indvortes, ved Giødsning let fornyede Giæring af sig selv falder hen i et fint Pulver, og derfor kan taale en aarlig Besaaening — kunne formedelst deres Sielendehed ikke her komme i Betragtning. Paa dem har den Forbandelse ikke virket, der ramte Jorden ved Adams og Evas Udtrædelse af Paradiset.

§. 311.

Uagtet det rene Trefangssystem maa lade en Trediedeel af dets Mark, eller dog den største Deel deraf ligge ubenyttet, saa har man dog ofte forsvaret det som det fortrinligste og endog som det eneste muligt gode Marksystem, og af følgende Grunde:

1) Dette Systems Velde og Almindelighed beviser dets Fortrinlighed, da det ikke er tænkeligt, at et fejlfuldt System skulde have erholdt alle Nationers og Tidsalderes Bifald, udbredt sig saa almindeligt og kunnet vedvare.

2) Intet andet bekiendt eller hidtil udtænkt System avler meer Sæd end dette; men det er jo Sæden der udgjør Menneskenes Hovednæring og det hvortil de meest trænge, derfor søges den ogsaa meest, betales dyrest og er i stadigt Priis. Om det end frembringer færre dyriske Produkter, saa er jo dette netop et Bevis paa dets

fortrængelige Fordeelagtighed, da en Ager ved vegetabiliske Produkter i det ringeste frembringer tre Gange saa megen Næring til Menneskene, som ved dyriske. Det er altsaa lige velgiørende for Menneskeheden, Staten og den enkelte Landmand.

3) Dette System fordeler bedst sine Arbeider. Imellem Saaes-, Waarsæds- og Vintersæds-Tid, er der tilstrækkelig Leilighed til at bearbejde Brakken og at forrette Giødningsskorselen. Ageren kan altsaa tids nok være i Orden til at modtage Vintersæden, der er den fortrinligste og meest indbringende. Dertil fordres altsaa det ringeste Antal Spænd.

4) Alle dets Arbeider ere simple og kunne derfor uden Forskiel forrettes af sædvanlige Arbeidere; og dertil behøves ogsaa kun de simpleste og bekendteste Redskaber.

5) Det grunder sig paa Jordernes gjeldende Inddeling og Eiendomsret. Alle de, Agerdyrkningen angaaende Love, Anordninger og Vedtægter, hiemlede Rettigheder og Servituter staae i den fuldkomneste Forbindelse dermed, og Systemet selv kan ikke ændres, uden at tilintetgjøre alle disse.

§. 312.

Eiendomsret af de til dets Forsvar anførte Grunde: Dets Velde og Almindelighed.

Men ved næiere Prøvelse forsvinde disse Grundes stoffende Skin.

Til 1). Dette Systems Velde og Almindelighed er ikke underkastet nogen Tvivl. Det nedstammer fra Romerne, og disse havde indført det i deres fiernere Provindsler, især i dem, hvorfra de egentlig hentede den fornødne Sæd, uagtet der i den nærmere Omæng af den store Stad og i denne hele stærkt befolkede Deel af Italien kun herskede een Agerdykning, Høvekulturen liig med hensigtsmæssig Usværling af Afgrøder. Den romerske Geistlighed, der fornemmelig tilligemed andre Kunster, ogsaa udbredte Agerdykning blandt de raare Nationer, lærte dem at kiende dette som det hensigtsmæssigste System. Hos dem var der endnu Overflodighed af Agerland, uagtet det forhen saa yndede Dybrud af den udeelte ødeliggende Jord og Omvankningen med Dvæghjorderne ikke meer fandt Sted.

I Carl den Stores Capitulare de villis & curtis imperatoris bliver Sagttagelsen af Trefangsbruget bestemt foreskrevet hans Embedsmænd. Det var altsaa intet Under, at dette System udbredte sig saa almindeligt over den kristne

Ver-

Verden, i Tider hvor Autoritet gieldte alt, Forstanden blindt hen underkastede sig enhver positiv Forfærd, og Eiendommens formæssige Indretninger saavel som Markpolitiet aldeles grundede sig paa dette. Det er naturligt, at deri intet blev forandret i de paafølgende mørke og urolige Tider, i hvilke Agerdyrkningen var alene i den i Slædighed og Trældom nedfunkne Bondes Hænder, under Opsyn af de Triggivnes lavere Klasse. Vedtægt herskede længe med uimodstaaelig Magt over Kunster og Videnskaber, og den ringeste Tvivl imod dens Fornuftmæssighed, blev i ethvert Fag anseet som Kixterierie. Derfor er ogsaa først i de nyeste Tider Spørgsmaalet om dette Systems almindelige Fornuftmæssighed bragt paa Bane, og kun paa enkelte smaae Pletter, i Nederlandene, og Holsteen og i nogle af Engellands Grevskaber, havde et andet Agerdyrkningssystem tidligere uddannet sig paa en anden Maade. Dette er nok til at fuldkaste Beviset for dette Systems Rigtighed, som føres af dets Velde og almindelige Udbredelse.

§. 313.

Til 2). Det har sin Rigtighed med den større Udsæd, af de egentlige Korn. ^{Storre Udsæd.} sorter, som dette System tillader paa et liges stort dyrkeligt Areal, og Trevangssystemet ^{adl.} staar deri kun tilbage for det af fire og fem Marker. Men hvis man hertil foier Græsmarkens Areal af Eng og Dverdrev, hvilket det behøver for at underholde det Avog, der med Hensyn paa Giødningen er det uundværligt, altsaa beregner hele dets Areal og tænker sig dette som dyrkeligt, var det endog kun i Henseende til Dverdrevet, saa bliver den mulige Udsæd anderledes. Kun under den Forudsætning, at denne Græsmark er tilstrækkelig og ikke brugbar til afvejlende Dyrkning, kan altsaa hiin Paaastand indrømmes, og under denne Betingelse gives der vist nok Tilfælde, i hvilke man for denne særegne Lokalitet maa give dette System Fortrinnet.

Men Udsæd og Indhøstning er to meget forskellige Ting, og kun af den sidste fremkommer den rene Fordeel for Landmand og Stat, efterat Udsæden og alle Omkostningerne ere stadraagne; og herved ville andre Systemer i de allerfleste Tilfælde bevise deres Fortrin. Men hvis vi endnu hertil foie andre vegetabiliske Produkter, der tiene til Menneskers Næring og Fornødenhed, af hvilke andre Systemer uden Skade for Korndyrkningen frembringe langt flere, saa er Fortrinnet end siensynligere.

Man

Man indrømmer andre Dyrkningssystemers større Benyttelse af Dvæget, men tillægger denne kun en ringe Værd, og anseer den for ubetydelig, saavel for Landmanden, som for Staten. Saalænge der i udyrkede Egne var en stor Dverflodighed af naturlige Græsgange, og disse udelukkende vare bestemt til Dvægavl, stod Dvæggets Pris i et lavt Forhold til Sædens. Hiin stiger, ligesom Kulturen tillægger og man lærer at benytte Jorden fordeeltigere med Ploven, deels fordi mindre bliver liggende til Græsning, deels fordi større Velhavenhed udbreder sig i alle Klasser og enhver sættes i Stand til at betale den kraftigere omendkiøndt dyrer Føde. Da bliver Søgningen efter dyriske Produkter saa stor, at man kan bestemme kultiveret Jord og kunstigt frembragte Produkter for Dvæget og ved disse benytte Ageren ligesaa høit, som ved Sædavl, fordi man nu forstaaer at føde det paa et langt mindre Areal. Landmanden beregner, hvormeget Giødningen, foruden den rene Indtægt af Dvægforingen, er værd, ved den derved forøgede Sædproduktion og finder sig bevæget til bestandigt at forsøge den dyriske Produktion, indtil Efterspørgselen nu saa tilstrækkelig kan tilfredsstilles ved den forøgede Frembringelse, at Prisen paa dyriske Produkter atter falder; i dette Tilfælde anvendes atter mere paa Frembringelse af Sæd og andre Væxter der kunne sælges, hvilket nu vil kunne skee med desto mere Held, da Ageren er sat i større Kraft ved den forøgede Dvægavl. Dette er den Gang, som det usladige Forhold mellem Dvægavl og Agerdyrkning almindelig har taget og nødvendig maa tage, hvor voldsomme Indgreb ikke forstyrre Naturens Gang, og denne er lige nyttig for Nationen i enhver Rigdoms Grad, og for den producerende Landmand. Kun i Engelland syntes en Tidlang det rette Forhold imellem Sæddykning og Dvægavl at være opnaaet, da Prisen paa dyriske Levnetsmidler kom til at staae i et næsten alt for lavt Forhold til Sædens. Her er det endnu langt fra ikke kommet saavidt og vi kunne endnu betydeligen forhøje den dyriske Produktion og med denne tillige vore Kornafgrøder, før vi erholde en Dverflodighed af hiin og deri blive uafhængige af andre Lande. Et System der gjør dette, uden beviisligt at formindste Produktionen af andre Frugter og forhøier Agerens Frugtbarhed, har derfor upaatvivlelige Fortrin.

§. 314.

Til 3). I sin simple og rene Tilstand kan dette System mageligen forrette sit ^{Mindre Ar-} Arbeide, naar det har Kraft nok til Dyrknings- og Høstarbejderne. Men uden ^{beide.} for disse Tidsrum har det for lidet at bestille for de til hine Arbeider fornødne Kræfter og kan ikke virksomt nok beskæftige dem ved Avlsbruget, hvorfor ogsaa større og mindre Agerbrug maae tænke paa Bihaandteringer, om deres Spænd skal kunne betale dets tilstrækkelige Underhold. Men hvis det gøres mere indviklet ved en større Benyttelse af Brakken, saa maae dets arbejdende Kræfter strax forøges, eller det bliver i de travle Tidsrum tilbage med Arbeidet og lider derved mangfoldig Skade. Det Fortrin, som Trækdbyrenes og Arbeidernes ligeligere Beskæftigelse, giver andre Systemer for dette, bliver indlysende for Enhver, der seer hvorledes Arbeidet ved dem til enhver Aarstid er fordeelt.

§. 315.

Til 4). At Daarskhed og Indolenz befordres ved et System, kan vel umuligt ^{Dets Gaand-} roses ved det. Saamegen Kunstfærdighed, som der udfordres til enhver anden ^{greds Sim-} Dyrkningsmaade, kan bibringes endog det ensfoldigste og stiveste Menneſte, naar man kun selv har Villie og Virksomhed dertil. Udfaldet vil vise, at den Interresse, som ethvert Menneſte har for Frugterne af sit Arbeide, især da, naar dette forekommer ham mere kunstigt, forøger Virksomheden og Opmærksomheden. Om Redskaberne have vi allerede talt paa et andet Sted. Bistnok er denne Kunstfærdighed og dette Bekendtskab til Redskaberne endnu ikke almindelig udbredt; men er det en Grund, til at modsætte sig Udbredelsen af en erkendt god Sag, at den endnu ikke er udbredt?

§. 316.

Til 5). Hine Indretninger gjøre det vist nok i de fleste Lande vanskeligt og endog ofte umuligt for enhver Landmand at ombytte dette System med et andet. ^{Giaendende} Man kan derfor heller ikke fortænke den insigtfuldeste og virksomste Landmand, om ^{lovmaessige} han ikke vil udsætte sig for de uendelige Vanskeligheder som ofte ere forbundne dermed ^{Indretning-} eller foretage sig det Umulige, og jeg har ofte erklæret, at man kan være en fortrefelig Landmand, og dog blive ved dette System; ja at man maaſkee endog røbede ^{ger.} Ufor-

Uforstandighed om man under nærværende Omstændigheder vilde gaae over til et andet. Men naar Taten er om almindelig Gavnlighed og Fortrinlighed, saa komme kun Naturens Love, ikke Menneskenes i Betragtning, da disse paa en fornuftig Maade maae underkaste sig hine og bringes i Overensstemmelse med dem. Dette kan og vil skee allevegne; hvor Eierne have klare Begreber om Stats- og Landoeconomie. Det er en dræbende Cirkelslutning, naar man siger: ved den nærværende Indretning er et forbedret Avlingsystem ikke fordeelagtigt, og fordi Systemet ikke er fordeelagtigt, saa sonner det heller ikke Umagen, at forandre hine Indretninger! — Ikke desto mindre horer man daglig Embedsmænd raisonnere efter denne Slutningsmaade.

§. 317.

Jordeiendoms
mens Udskyt-
ning.

De Indretninger, som giøre dette Systems Forandringer vanskelige og for det Enkelte ofte umulige, bestaae fornemmelig i enhver Jordeiendoms Udskytning, der grunder sig paa dette System, og i saa lang Tid har vedligeholdt dette usforanderligt. Enhver Jordeiendom har ikke alene et i Almindelighed lige stort Areal liggende i enhver Trediedeel, hvori hele Bymarken er indeelt, men de Eiendommen tilhørende Agre ere endnu underligt adskilte og blandede i større og mindre Stykker i den samme Deel af Marken. Herved følger den Nødvendighed for Enhver at følge den eengang bestemte Orden i disse Markers Dyrkningsmaade; deels fordi der ikke gaae Veie til hver enkelt Stykke, og deels fordi de stode saaledes paa og til hverandre, at den andens Sæd vilde lide ved Plovvendingerne, om enhver behandlede sit Stykke efter eget Dylke, men fornemmelig fordi der, til den almindelige Dyrknings-tid og umiddelbar efter Høsten, ofte endog naar Høbene endnu staae paa Marken begyndes en fælleds Bogtning af alle Interessesenternes forskellige Slags Dvæg paa hele Bymarken (hvortil ogsaa ofte horer et Naboesogn og Andre, som slet ikke ere Græsning) hvilken Brakmarken bliver underkastet hele Aaret igiennem. Denne Indretning er ligesaa gammel som Systemet selv, og grunder sig derpaa, at enhver enkelt Eier ikke særskilt kunde benytte Græsningen paa hans Ager, uden at flade de Øvrige. Denne Græsning paa Stubben og paa Brakmarken er ved Agerlandets Forøgelse og de øvrige Græsganges Formindskelse stedse bleven en større Nødvendighed,

hed, fordi Dvæget uden denne aldeles ikke kan ernæres om Sommeren. Derfor vaages der af enhver Interessent ligesom af Fællesskabets Forstandere med Skiafhyge over enhver Formindskelse eller Indskrænkning deraf.

Altsaa kunde denne Indretning, der nedstammer fra en lav Kulturgrad og næsten almindelig er udbredte, selv ved Erkiendelse af et bedre Nolsbrug, vanskeligt ophæves der, hvor enhver liden Lodseier allerede tidlig er bleven fri og arvelig Besidder. Kun i saadanne Lande hvor Godseieren forbeholdt sig sine Rettigheder over Bønderne og deres Jorder, og kun overlod dem disses Dyrkning under visse Betingelser, havde han Magt til at affondre Hovedgaardens Mark og anvise Bønderne deres, hvor det syntes ham passende; hvorfor ogsaa kun enkelte tydske Provindser ikke lide af denne Markudstykning, ligesom disse ogsaa derfor tidligere have naaet et hensigtsmæssigere Agerdyrkningsystem.

§. 318.

Et Palliativmiddel har man anvendt mod hint Onde; man inddrog nemlig en Deel af Brakmarken, i Almindelighed den nærmeste ved Landsbyen, fra Bevogtning og Græsning, og fremmede derved Foderurters og andre Værters Dyrkning; hvilket dog kun kunde fremvirkes ved et retfærdigt Magtsprog af Regjeringerne eller af den lovgivende Magt, som Schubarts giennemtrængende Stemme, ikke uden Græsnings-Interessenternes hæftige Reklamationer, opfordrede dertil herved er noget, men ikke alt afhiulpet.

I nogle Stater har nylig den oplyste souveraine Magt handlet med den største Energie og ubetinget forbudet al Bogtning og Græsning paa andens Ager, saasnart han dyrker den, og saaledes gjort en hidtil blot indskrænket Jordeier til en fuldkommen. Kan der antages, at ingen anden end Grundeiere besidder Græsningsret, saa erstattes det ene med det andet. Ingen's Rettigheder kræntes; blot deres Misbrug til Andens og Statens Skade ophæves. Men derved bliver Staldforingen vel for største Deel til en ubetinget Nødvendighed, da ingen Eier er forpligtet til at indfrede sin besaaede Ager, men derimod enhver, som vil drive sit Dvæg ud, maa indestaae for hele Skaden, ja endog at den Enkelte, som driver sit Dvæg ud, er forpligtet at erstatte den

første Deel.

R n

Skad

Skade, som der i det Nabolaug stæer paa en Afsgrøbe, selv om det ikke kan bevises, at det er deres, der har forvoldet den.

Om denne almindelige Indførelse af Staldføringen i hine Stater saa hurtigen er mulig, og om Dvægholdet ved dette Budts strange Haandhøvelse ikke til Skade for Agerdyrkningen alt for meget maa formindskes, er et Spørgsmaal, som man uden noie Kundskab om Lokalteten ikke kan besvare. Ikke heller hæves herved alle Hindringer for et forbedret Agerdyrkningsystem.

Udførelsen, men ogsaa af større Virkning og ingenlunde umulig, er Jordernes almindelige Udskiftning, hvorved enhver faaer anvist sin Jord efter billig Erstatning af Quantiteten ved Qualitet, i een eller nogle sammenhængende Flader, hvilke han da efter eget Tykke kan indhegne og benytte. En herved kan en Nations og hver Enkelt Agerbrug have sig til den største Fuldkommenhed og i ethvert det System indføres, som fremvirker denne Fuldkommenhed. Men Hindringerne for denne almindelige Udskiftning ere vanskelige at overvinde — dog maaskee ikke saa meget i fysisk, som i moralsk og politisk Henseende — naar fuldkommen Eieendomsret eengang er betrygget enhver Klasse af Grundeiere.

Et andet, men vist nok ogsaa blot palliativ Hjelpe middel tænker jeg mig ved følgende Indretning, der faaer forskellige Modifikationer efter Lokalet. En Byes Jorder i tre Marker deles i ni lige Dele, og sex eller syv Aar efter hverandre — ligesom Græsningsretten var mere eller mindre udstrakt — overlades enhver Eier i enhver Afdeling den vilkaarlige Benyttelse af hans Markstykker, uden at han kan forbyrres deri ved nogensomhelst For- eller Eftergræsning, hvilken altid er af ringe Betydning. Kun forpligte man ham til at giøde til den næstsidste Afsgrøbe i det femte eller siette Aar, og med den sidste Afsgrøbe at faae hvid Klover. I de øvrige to eller tre Aar bliver Jorden da til fælles Græsning, hvilken i Folge sin Qualitet maa have et afgjort Fortrin for enhver foregaaende Brak- og Stubgræsning, og har efter tilbagelagte Græsningsaar gjort Ageren meer skikket til Sædavl ved Grønspærens Forraadnelse og ved det græsende Dvægs nu mere concentrerede Giødning. Agerdyrkerens mangfoldige frie Forsøg vil snart vise den Rotation, der efter Jordens Betsaffenhed og Avlingsforholdene er den fordeeligste, og denne vil uden Tvivl indføres

føres af de Fleste. Jeg indseer ikke, hvilken Banstelsighed denne Indretning kan have, naar den ved Markernes Inddeling iværksættes alvorligt og med Overlæg, især i Henseende til Veiene, der, saavidt muligt, maae føre til alle Markerne.

§. 319.

Imidlertid er allerede med alle Interessenternes Samtykke ofte foretaget Forandringer i Trevangsbrugets Frugtsølge, endog paa saadanne Grundstykker, som i Henseende til Bevogtningen vare fælles. Saaledes kiender jeg adskillige Landsbyer, hvor man har 1) Brak, 2) Byg, 3) Urter, 4) Rug, 5) Havre, 6) Rug, og derefter igjen Brak, eller man giøder og tager 1) Byg, 2) Rug, 3) Brak, 4) Rug, 5) Urter, 6) Byg, 7) Rug, 8) Havre, 9) Brak.

Paa meget stærke Jorder frygter man, at Vintersæden gaaer i Leie efter giødet Brak, og saaer derfor heller først Byg, om hvilken man her forsikker, at den ikke til saa megen Skade gaaer i Leie, som Hveden. Desuagtet bestemmer man sig ikke til i det Hele at afvige fra Trevangsbruget.

§. 320.

Firevangsbruget er allerede fra umindelige Tider indført nogle Steder paa Fælledsjorderne. Man dyrker der, efter Brakken, 1) Vintersæd, 2) Baarsæd, 3) Vinter- eller Baarsæd, maafløe endog Urter i denne Mark, og brakker derefter igjen. Dette sidste er den meest oeconomiske Udsæd, der lader sig tænke, da Urterne, naar de tilbørligen dyrkes, ere en saa fortreffelig forberedende Afgrode for Sæden, at Ageren ingenlunde behøver den derpaa følgende Brak.

Men mange private Godseiere have ogsaa saavel for deres egen Person, som for deres Bønder indført et Firemarksystem, af hvilket mange lovede sig ualmindelig stor Virkning. Det forekommer mig, at denne Idee beroer paa en Misforstaaelse af Engellændernes Firemarksystem. Thi det bragtes især paa Bane, da Frederik den Anden erkiendende det engelske Agerbrugs Fortrin, ønskede ved Engellænderen Brown og nogle Ulskyndige, som han sendte til Engelland, at indføre dette, først paa sine Domainer, og dernæst ved betydelig at understøtte andre drivtige Godseiere, at gjøre det almindeligen i sine Stater. I Begyndelsen trængte man efter en Kløvermark, foruden Brakken, om hvis Benyttelse, der tillige taltes.

Men siden vilde man tage Sædafgrøderne efter hverandre, og nu have Klover i den fjerde Mark, hvilken naturligvis lykkes lettere, end i Trevangsbruget. Nu dyrkes der i Almindelighed tre Sædafgrøder i saaledes inddelte Marker, derefter bræktes; og jeg kender kun et eneste Gods, som paa en Deel af sine Marker allerede i 25 Aar virkelig brugte den Sædfolge, 1) behakkede Frugter, 2) Byg, 3) Klover, og 4) Vintersæd.

§. 321.

Femmarks-
bruget.

Paa nogle Stæder finder man ogsaa Landsbyjorderne deelte i fem Marker med mangfoldig Forskiellighed i Frugtfolgen. Hvor man efter Brakken dyrker 1) Vintersæd, 2) Urter, 3) Vintersæd, og 4) Vaarsæd, der er dette Agerbrug ikke et af de sletteste, saafremt Brakken bearbejdes fuldstændigt. Med smaae Forandringer kunde dette Fire- og Femmarksystem lettere bringes til en rigtig Frugtvoxel, end Trevangsbruget, da Foderdyrkingen finder en passende Plads deri.

Om de Forhold, hvori Trevangsbruget i Henseende til Arbejde, Glødning og Afgrode staaer til sig selv og til andre Aulingsystemer, vil den almindelige tabellariske Udsigt over de forskjellige Slags Aulsbrug, ved Enden af dette Kapitel, udbrede større Lyg.

Bexelsystemet, Bang- og Kobbelbruget, det Meklenborgske og Holstenske Agerbrug.

§. 322.

Det Aulsbrug, i hvilket Ageren i en Rad af paafølgende Aar tjente til Sædavl, og dernæst til Græsgang i en anden Rad af Aar, undertiden ogsaa til Høavl, er steds kaldet Bexelbrug, saavel af Tydske, som af Engellændere og Italienerne, og for tiener fortrinligt dette Navn. Jeg har ogsaa i det første Bind af mit engelske Agerbrug brugt Ordet i denne Betydning, og det er ikke min Skyld, at man siden udelukkende ved dette Udtryk har villet betegne en anden Frugtfolge, og ligesom antaget det derfor. Nu udtrykker man sig vist nok forstaaeligere for de fleste, naar man betiener sig af hine Navne, i Stedet for Bexelbrug. Men de ere tvetydige og betegne hos Andre kun et særegt Slags af hiint System.

Bed

Ved Wange forstaaer mange ikke en sammenhængende Mark, men undertiden adskilte Jordstykker, der hvert Aar dyrkes paa eens Maade, eller ogsaa den Orden, i hvilken Jorderne ere inddeelte. Kobbel bemærker derimod hos dem et sammenhængende Stykke Jord, om endog forskellige Afgrøder dyrkes derpaa i et og det samme Aar. Mange giver blot et indhegnet Stykke Land dette Navn. Andre ville derfor ubelukkende kalde det holstenske Agerbrug Kobbelbrug, og det meklenborgske Wangbrug, fordi Indhegninger ere brugelige ved hiint, derimod ikke ved dette. I de Egne, hvor dette Agerbrug er indført, bruge de fleste disse Udtryk, som eenstyldige. Ved Wange tænker jeg mig Agerlandets Fordeling efter en vis Frugtselge, saa at enhver Mark, efterat et Antal af Aar, Markernes ligt, er forløbet, atter findes i den Tilstand, hvori de vare ved Omlobets Begyndelse, men jeg fordrer ikke ubetinget den locale Sammenhæng af hver til een Wang hørende Mark, der allermindst er nødvendig ved Staldføring, hvor meget mere Adskillelse under visse Forhold kan være gavnlig. Kobbel kalder jeg derimod en Mark, der ogsaa staaer i local Sammenhæng. For at undgaae al Misforstand, og blive almeen forståelig, kalder jeg dette Agerbrug, hvorom vi nu tale i Almindelighed Beyerbrug med Græsgang, og for at adskille dets særegne Afarter, kalder jeg det Kobbelbrug, naar det udøves efter den hidtil sædvanlige Maade; og holstensk, naar det er indrettet saaledes, at Græsgangsaarene ere flere, men meklenborgsk, naar Sæd- og Brædmarkerne ere det.

§. 323.

Det er sandsynligt, at dette Agerbrug her i Norden nedstammer fra de Tider, om hvilke Tacitus siger: arva per annos mutant et superest ager (de forandre aarlig Agrene, og der er Overflodighed af Jord). Udentvivl gik man i hine Tider uden al Orden fra een Plet Jord til en anden, naar den hidtil dyrkede var udtæret, og ikke mere lønnede ved rigelige Afgrøder. Thi der var Jord nok til at opbryde, som havde tiend til Græsgang. Men da Giendommen ved forøget Folkemængde fik Grændser, saa man sig nødt til at vende tilbage til den forladte Ager, sandt, at den ved at hvile og ved Giødningen af det græssende Dvæg havde gienvundet sin Kraft, og lod nu den senere opbrudte atter ligge til Græsning. Af denne Omvevling siude vi

Kobbelbrugs
Historie.

endnu

endnu i mange Egne Spor, da man under gamle Ege tydeligt kan kiende den oppløiede Jord. Sandsynligviis havde denne Fremgangsmaade vedligeholdt sig i den nordligste Deel af Tydskland, paa den danske Halvø, og var der blevet til et regulairt System, for atter derfra at udbrede sig til tilgrændsende Provindser. Landdrosten von der Lühe lærte der, i Begyndelsen af det forrige Aarhundrede, at kiende dette Systems Fortrin, og begyndte i Aarene mellem 30 og 40, at indføre det paa sine Godser i Meklenborg, dog med visse Modifikationer. Han tildrog sig derved heftig Mødsigelse, Tvist, Spot og Fiendskab, hvilke siden efter, i Anledning af hans Stridigheder med Hertugen, sandsynligviis tildeels gav Anledning til den Forsølgelse, hvis Offer han blev, der bragte hans Uvisbrug i Uorden, og ødelagde hans Formue. Derfor fandt han i lang Tid kun hemmeligen Efterlignere, der uden at ville bemærkes, indførte dette System med nye Modifikationer paa deres Godser, men offentlig maaſkee endog talte derimod. Pludselig kom det for Dagen, at mange Godser, der ved Trevangsbruget vare blevne ganske udtærede, og derfor havde maattet indskrænke det Areal, de kunde giøde, til stedse mindre Stykker, vare hævede ved dette System, paa ny satte i Kraft, og havde opnaaet ulige større Afgrøder. Men under og efter Syvaarskrigen erholdt det først almindeligt Bifald, og udbredte sig over den største Deel af Meklenborg, og derfra til enkelte Nabo-Propindser. Fra disse Læder ere ogsaa de første Skrifter, som vi have derom *).

Denne Dyrkningsmaades Fordele, især paa Godser, hvis Giødfkning vare komne i Aftagende, var nu saa indlysende for enhver, at man ansaae dette System, som det fuldkomne blandt alle mulige, og priste sig lykkelig i saadanne Egne, hvor man formedelt Bondernes fuldkomne Afsængighed uden Vidtløstighed kunde sammenlægge sine Agre i Kobler. Nu begyndte man først at sætte Priis paa Jorden, hvorved da mangen Bønde vist nok ganske eller tildeels mistede sin.

§. 324.

*) S. Cr. Von Segesack zur Aufnahme der Landwirthschaft, Berlin 1766.

Rosenows Versuche einer Abhandlung vom Ackerbau in der Kobbelwirthschaft.

Schumachers gerechtes Verhältniß der Viehzucht zum Ackerbau aus der mecklenburgischen Wirthschaftsverfassung.

Gedanken von der mecklenburgischen Wirthschaft und Ausführungskunde von Tensow.

§. 324.

Ligesom Tilfældet her gjorde dette System bekendt og var dets Udbredelse gunstig, faldt ogsaa i andre Egne tænkende Hoveder derpaa. Den hviiilte Jord's fortrinlige Kraft, dens Afgroders Bighed og Størrelse, ligesom og den rigelige Græsning paa høie Græsgange, der, ikke udtærede i nogle Aar, blive urørte af Ploven, i Sammenligning med andre, der i mange Aar laae uopbrudte, maatte henvende Sagttagers Dpmærksomhed paa Fordelene ved denne Berel. Camillo Tarullo foredrog dette System, i hans Ricordo d'agricultura, og i dets større Fuldkommenhed hvilende paa rationelle Grunde. Efter ham skulde Græsmarken opbrudes ved en otte Gange gientagen Pløining og benyttet til Sædavl, uden at bringe Giødning, det maatte da være Kalk, derpaa, førend med den sidste Sæd, med hvilken da skulde saaes Kløver og hensigtsmæssige Græsarter, og Jorden i en Rakke af Aar blive liggende til Græsning eller Dvægsfoder. Ogsaa Bertrand i Orbe i Schweiz lærte dette System i hans elements d'agriculture, og beviste Fortrinene af den paa Algeren fremkomne Grønsvær, frem for den paa gamle Græsgange, og atter den Frugtbarhed, som Grønsværens Forraaduelse meddeler Frugter, der siden dyrkes. Man finder det ogsaa indført i Schweiz og i nogle af Tydsklands sydlige Egne, jeg veed ikke fra hvilken Tid.

§. 325.

Desuagtet har dette System fundet megen Modsigelse af andre, der dog, som oftest, manglede et fuldstændigt Begreb derom. Man troede, at Sædavlens derved blev alt for indskrænket, og ansaae det for Kulturens Skændsel, at lade saamegen Jord blive liggende udyrket. Man troede, at Arbejds Formindskelse var den eneste Grund til det Bifald, som det hist og her har vundet, beraabte sig paa Bøndergaardens Inddragelse i Mecklenborg, og forsikkrede, at det, ved at formindste Nærings og Fortieneste for Menneskene, vilde umiddelbar i høieste Grad forringe Folkmængden.

Det Kongelige Videnskabers Akademie i Berlin udsatte derfor i Aaret 1791 Priis-Spørgsmaalet om Kobbelsbruket's Anvendelighed, fornemmelig i Mark-Brandenburg, til hvis Besvarelse mange Skriver indløbe; de Stridigheder dette

opvaf-

opvakte, især de Forelæsninger, som Statsministeren Greve af Herzberg holdt over dette Emne, hvori han erklærede sig mod Kobbelbruget, gav Anledning til flere. Disse Skrifter ere af forskellig Værd, og have maaskee i vis Henseende alle Fortienester. Men de stille hverken Avlsbrugenes Forhold tydeligt nok imod hverandre, ikke heller give de fleste deraf en tilstrækkelig Anskuelse af Kobbelbruget til dem, der slet ikke kiende det.

Det væsentligste ved Kobbelbruget, men som oftest ubemærket af dets Modstandere, er, at hele dets Areal, som formedelst dets physiske Egenkab paa nogen Maade kan bringes under Ploven, optages i dets Værel. Det har ingen Plet Jord, som det jo dyrker, naar det er i Stand til at modtage Kultur. Kun den alt for vaade Grund, hvorfra Vandet ikke kan bortledes, er bestemt til Eng; den alt for steile og maaskee alt for sierne udelukkende til Skov. Det behøver ingen Græsning paa Enge, eller benytter i det mindste ikke disse dertil, uden i det Tilfælde, at det om Foraaret eller om Efteraaret var ganske uskadeligt for disse. Men dets Skovstrækninger ere fuldkommen sluttede, og intet Stykke Dvæg nedtræder den unge Opvært, eller gnaver paa de allerede opløbne Træer. Sarskilte Dverdvæge til Græsning indrømmer det aldeles ikke, men alt det, der i en Rad af Kar, har tient til Græsning, kommer nu, sat i Kraft ved Giødningen af det græssende Dvæg og ved Grønsvarens Forraadnelse, i en anden Rad af Kar til at bære Sæd. Den Ager, der har haaret Sæd, men ikke bør være udmagret, nedlægges derimod til Græs, for at give Dvægget Næring og erholde ny Kræfter ved Græsvarthen og ved Dvægs Giødning.

I mange Tilfælde er det allerede i og for sig selv urigtigt, at dette Avlsbrug faaer mindre Sæd, end Trevangsbruget. Der gives mange Tilfælde, i hvilke denne er blevet forsøgt ved Overgangen til Kobbelbruget, da den forhenværende til Dvægets Ernæring uundværlige Græsgang, især den ødeliggende og kun med enkelte purrede Træer befattede Skovgrund blev lagt til Wangene, ofte til stor Fordeel for Skovdyrkningen selv.

Men ved den rigere og dyrkede Græsgang er det nu i Stand til at holde saameget mere Dvæg, at nære det bedre og med større Sikkerhed. Foruden dennes høiere Benyttelse vinder det nu tilstrækkelig Giødning, og Ageren faaer selv den der

falder

falder paa Græsgangen, der ved Bangbruget er næsten aldeles tabt for Sædavlens. Da nu Sædafgrøderne saa aldeles beroe paa Agerens Kraft, saa forøges disse ved lige Udsæd saa betydeligt, at de, i de fleste Tilfælde, om Udsæden virkelig formindskes, snarere forøges end forringes. Man har derfor næsten almindelig maattet tilføje, at en Ager som ligger i Berel, ved lige Giødsning og Frugtfolge, giver eet Korn meer efter Hvilen, hvilket som reen Gevinst, er af stor Vigtighed.

Men hertil kommer endnu den høiere Benyttelse, som Kobbelbruget har af Dvæget, da det hele Sommeren kan give dette en tilstrækkelig og uforandret Græsnings, og formedelt dennes større Omfang eller Kraft næsten i ethvert Tilfælde holde meer Dvæg. Den høiere Benyttelse af Dvæget, som almindeligt indrømmes, kun altsaa, om Sæbindtagten endog kun blev lige, stedse ansees som et Fortrin ved dette Agerbrug, i Sammentigning med Bangbruget.

S. 326.

Forholdet, efter hvilket Agerne veeler mellem Sædavl og Græsleie, er meget forskielligt ved disse Agerbrug, og fra disse forskiellige Forhold tilligemed alle deres mere eller mindre betydelige Følger udspringer dette Agerbrugs mangfoldige Forskieligheder.

Først om Forskiellen imellem det hollandske og mecklenborgske Agerbrug, Forskiel mellem det hollandske og mecklenborgske Agerbrug. der kaldes saaledes formedelt deres Almindelighed i disse Provindser.

Ved det første er Græsleie og Dvæghold betydeligere end Agerdyrkingen, eller har dog en mærkeligere Deel i det Heles Indtægt, end i det mecklenborgske Agerbrug; Hollænderen dyrker ikke alene mindre Jord, men anvender endog mindre Arbejde derpaa. Efter det oprindelige, vel nu ikke mere almindelige, men dog endnu jevnlige Nationalagerbrug, holdes ingen fuldstændig Brak, ligesom ingen Sommerpløining finder Sted. Man har i det ringeste i lang Tid taget i Betænkning, ved alt for megen Pløining at ødelægge Grønsværen og Græssets Spirekraft eller at svække den naturlige Græsvæxt for Fremtiden. Græsmarken brakkes derfor ikke, naar den opbrydes, men ofte saaes der strax Havre efter een Pløining eller, paa mere sandet Jord, Voghvede. Denne saakaldte Grønfordshavre have ogsaa de, — og jeg troer med Føie — beholdt, der, overbeviste om Gavnligheden af en fuldkomnere

Bearbejdning, brakte Jorden efter denne. Ogsaa da, naar man udlægger Jorden til Græs, undgaaer man sædvanlig at gjøre den for stjør eller for meget at odelægge Urterne, ploier derfor med velberaad Hu kun een Gang til den sidste Afgrøde — sædvanlig Havre — og kalder denne Havre Haardjordshavre, fordi Jorden skal derved blive haard.

S. 328.

Det Holstenske.

Holsteneren — det forstaaer sig, at Talen steds er her om Fleerheden, da man i Holsteen finder enkelte Kulsbrug, aldeles paa meklenborgsk Wiis — har flere Kobler og et længere Omløb. Han dyrker i Almindelighed flere Sædsgroder efter hverandre, men lader da ogsaa Ageren saa meget længere ligge til Græs.

Det sædvanligste Forhold i Holsteen, er at en Femtedeel ligger til Vintersæd, en Femtedeel til Vaarsæd og tre Femtedeile til Græs. Bruger man Braß, hvilket nu stjør hyppigere formedelst den almindelig indførte Mergling, saa udgjør denne dog kun en Tiendeel. Man tager da sædvanligt:

1) Grønjordshavre.

2) Braß.

3) Vintersæd.

4) Vaarsæd.

5) Vintersæd eller Vaarsæd og dernæst fem Aars Græsleie. Førre end 10 Kobler har man stjelden eller aldrig; men man finder ogsaa Inddelinger i 12, 13 eller 14 Kobler, der have de Aar, hvori ploies og hvori Jorden ligger til Græs, i Aar, og da med et endnu større Forhold af Græsleie til ploiet Jord, thi mere end fem Afgrøder dyrker man vel aldrig efter hverandre.

Til Koblernes Omlægning bestemmer man sig mindre i Holsteen end i Mecklenborg, fordi enhver Kobbel er indhegnet, med Grøft og Vold, med en derpaa plantet Hække, som man pleier at kalde Knick og i et Kulsbrug, der saa fortrinlig er beregnet paa Græsgang, ansees for noget saa Væsentsligt, at mange satte hele Forskiellen mellem meklenborgsk og holstensk Kulsbrug netop i disse Knicke. Derfor er da ogsaa Striden om disse Knickes Gavnlighed eller Skadelighed ført med saa me-

gen

gen Varme. De afhugges hver Gang Koblerne opbrydes, vore da langsomt til i Sædaarene, og giøre unægtelig megen Rytte i den Tid Marken ligger til Græs.

For disse Knickers Skuld, hvis første Anlæg er majsommeligt og kostbart, bestemmer man sig altsaa ikke lettelig til at omdanne Koblerne, og paa Godsse, hvor disses Antal syntes for stort, har man hellere taget een eller anden ud af Omlobet og dyrket denne for sig selv, omtrent saaledes som Mecklenborgerne pleie at giøre med deres Vikobler.

Da Holsteneren holder ulige mere Dvæg end Mecklenborgeren, og saavel om Sommeren som om Vinteren nærer dette bedre, saa samler han i Almindelighed langt mere Gødning og holder sin Jord derved, og ved den længere Hvile i langt større Kraft. Herved erholder han, uagtet den ringere Bearbejdning, ofte større, men, i Almindelighed, maastee mindre sikke Afgrøder.

Da denne Dyrkningsmaade er her i Holsteen ældgammel, og Jorden derved maatte fra Aar til Aar tiltage i Kraft, saa synes dens Grundbæffenhed oprindelig at være meget god, omendstændt den, vi tale om, naturligtviis, med Hensyn paa den egentlige Jordblanding, intet Fortrin har hverken for Mecklenborgs eller for mange andre nordtydske Provindsse. Men Rigdom af Muld (Humus) og en yppig Vegetation træffer man ofte paa Jord, hvor Sanden prædominerer saameget, at den ved en anden Kultur kun vilde fremstille Ufrugtbarhedens Billede. Heraf kan man forklare sig den vidunderlige Virkning af det paakjorte mergelagtige Leer, (en Operation, som man nu kan regne til een af det holstenske Agerbrugs Særegenheder), hvilken man i andre Egne ikke kan vente i saadan Grad, saalænge man ei kan giøde stærkere.

Den største Opmærksomhed henvendes paa Meieriet, som man saavel i Holsteen som i Mecklenborg pleier at kalde Hollænderiet, da man i Almindelighed regner, at Halvdelen af hele Avlingsfordelen og undertiden mere, end af Sædavlens selv, fremkommer herved.

Da Koblernes Benyttelse ville vi anføre det Bæsentligste i den almindelige Udsigt over de forskjellige Avlsbrugs gjensidige Forhold.

S. 328.

Det meklen-
borgske.

Meklenborgeren anvender derimod en langt større Opmærksomhed paa Sæd-
avlen og paa Jordens Behandling, og hans Avlsbrug er overhovedet mere indviklet
og mangfoldigt. I ethvert Omlob holder han een eller to Gange fuldkommen reem
Brak, hvilken i Almindelighed allerede opbrydes om Efteraaret og bearbejdes siden
hese Sommeren igiennem med den største Flid. Af denne Aarsag har han naturlig-
viis mindre Græsmark og et mindre Antal Dvæg, og dette sødes flettere saavel om
Sommeren som om Vinteren, hvorfor ogsaa Dvægets Indtagt er ulige ringere i
dette Avlsbrug, end i det hollstenske.

Af samme Aarsag giøder han ogsaa svagere, og søger tildeels at erstatte den
manglende Giødning ved en stærkere Bearbejdning af Jorden, hvorved han vist nok
ofte tilveiebringer bedre Sædafgroder end Hollsteneren efter stærkere Giødning, men
ogsaa udmagrer Jorden mere. Denne Mangel af Giødning har man imidlertid med
megen Flid stræbt at erstatte ved en omhyggelig Benyttelse af den af Naturen selv
frembragte og bevarede Giødning, fornemmelig ved den Muld, der i Kartusjude-
havde opdyngtet sig paa lave Steder, undertiden ogsaa ved at bruge Vandplanter,
især Tang, hvorved man paa mange Godser har hindret Jordens Udtøring.
Brugen af det mergelagtige Leer udbreder sig vel ogsaa med megen Fordeel paa mange
Godser i Meklenburg, som ere holdte i Kraft, men vil ikke der gjøre den Lykke,
som paa den kraftigere hollstenske Grund.

Naar Hollsteneren som oftest dyrker alle sine Kobler i een Rotation, saa finder
man derimod paa de meklenborgske Godser flere forskellige Delinger, og man afskil-
ler følgende tre Slags.

S. 329.

Forstikellige
Inddelinger.

1) I Hovedmarkerne. Til disse vælges den kraftigere Stedse endog under Tre-
vangsbruget bedre giødede Ager. De ligge nærmest ved Gaarden og stode enten til
samme, eller ere dog ved korte Veie forbundne dermed. De udgiøre Godsets Ho-
vedbestanddeel, og Græsningen herpaa er som oftest bestemt for det mælkende Dvæg.

2) I Udmarkerne. Disse bestaae af den flettere eller meer forsømte Jord,
hvilken man ved Bangsystemet pleier at kalde fer- eller niaarig Rugjord, og de ere en-

ten

ten fremkomne heraf eller af forhen opbrudt og udmagret Jord. Græsningen er her paa for knap for Hornqvæget, for langt bortliggende, og derfor bestemt til Skæferiet, som Holstenerne i Almindelighed aldeles ikke har, som Meklenborgeren beholdt fra Trevangsbrugets Tid, men hvoraf han, ved ganske at forsømme det indtil de seneste Tider, vel kun havde en saare ringe Indtægt. Medrette tilkom disse Udmærker i det mindste Faarenes Følgdning; men da Indmærkerne som oftest altfor meget trænger til denne, saa undrages den dem ofte, og de faae aldeles ingen Gødning, men maae bære nogle Afgrøder ved Hielp af den saakaldte Hvile. Denne Hvile hjælper imidlertid kun lidt, fordi ingen Grønsvær danner sig og det græssende Dvæg altsaa kun taber liden Gødning.

3) I Vikobler. Disse bestaae for det meste af fortrinlig nær ved Gaarden liggende Jord, ere som oftest indhegnede, og kunne sættes lige med Bangbrugets Doster. Deres Hensigt er fornemmelig at give Træddyrerne eller Huusholdningsqvæget Græsning, hvilket sidste man adskiller fra Hollænderqvæget, der som oftest er bortforpagtet. Dernæst tiene de ogsaa til Foderavl og Høstet og kaldes derfor vel ogsaa Kloverkobler. Dog benyttes de ogsaa afværende til Sæd. Mange have nylig begyndt at dyrke dem efter Frugtfølgen Regel og have især valgt den fireaarige Rotation af 1) behakkede Frugter, 2) Byg, 3) Klover, 4) Vintersæd. Dog underkastes de overhovedet ikke en almindelig og regulair Dyrkning, men man behandler dem vilkaarlig efter ethvert Aars Behov og som en Bihielp for Hovedkoblerne. Deres Størrelse er for det meste indrettet overeensstemmende med Forholdet af de fornødne Træk- og Huusholdningsdyr, fordi de oprindeligt kun vare bestemte til Græsgang for disse.

Der kunde man nemlig bedre pleie Trækstuden og have dem nærmere ved Gaarden, naar man behøvede dem. I Almindelighed finder man tre saadanne Kobler, af hvilke, efter den oprindelige Indretning, den ene dyrkes med Sæd, den anden høstes til Høe, den tredje bruges til Græsning, og saaledes alle skifte hvert andet eller tredje Aar.

§. 330.

Efter den Tilstand, hvori Bangene findes, kaldes de 1) Græs- 2) Sæd- eller 3) Brakmarker. Hvor der brakkes to Gange i et Dmløb, den ene Gang umiddelbart efterat Græsmarken er opbrudt og den anden mellem de forstieilige Afgroder, der kaldes den første den grønne Brak, og man siger da, at Ageren, fordi den ikke giødes her, bærer ved Hvilen, men rigtigere ved Grønsvarens Forraadnelse. Den anden kaldes den skjøre Brak, og fordi den giødes, Giødningsbrakken eller den fede Brak.

§. 331.

Sæbtfistet.

Disse Marker gøre saavel i holstenske som i det meklenborgske Avlsbrug en Cirkel eller et Dmløb, saa at den ene aarlig træder i den andens Plads. Dette Dmløb varer saa mange Aar, som der er Marker, og i det Aar, hvori Dmløbet sluttet, maa enhver Mark findes paa det Sted og i den Tilstand, hvori den var ved dets Begyndelse. Deraf følger da ogsaa, at der hvert Aar er lige mange Marker af hvert Slags. Herved fremkommer hvert Aar den saa gavnlige Lighed og Regularitet i Avlsbruget, der ikke alene saa meget letter Ovsigten, men endog beskytter en uforandret Indtægt af Avlsbrugets forstieilige Grøne; saa at Orden og Forsfatning ikke med mindre Møie kan iagttages og bestemmes ved noget Slags Avlsbrug, end netop ved dette, naar det eengang er indrettet paa tilbørlig Maade. Men derimod er ogsaa Indretningen vanskeligere og fordrer modnere Overlæg end ved ethvert andet Avlsbrug, fordi neppe nogen Forandring er mulig derved, uden at det Hele omdannes og den forrige Orden aldeles forstyrres.

§. 332.

Kobternes
Forbindelse,
efter deres
Nummer.

Hvor det nogenlunde er muligt lægger man Kobterne efter deres Nummere og Følge, endog lokalt, i en Kreds, saa at naar man f. Ex. har 11 Bange grændser No. 11 igien til No. 1. Derved opnaaer man at Græsmarkerne ligge ved siden af hverandre, at Dvæget kan græsse paa dem alle, eller dog, uden Veie, kan komme fra den ene til den anden. For at spare nyt Hegn lader man ogsaa een og samme indhegnede Kobbet, paa hvilken Dvæget opholder sig om Natten, tiene til Natkobbel, saalænge den ligger til Græs; hvilket desimod andre forkaste, fordi denne Kob-

bel

bel begunstiges derved paa de øvriges Bekostning, med Hensyn paa den derpaa fallende Giødning, med mindre man havde særdeles Aarsag til at forbedre en saadant Kobbet fremfor andre. Desforuden er det for Wandingsstædernes Skyld af Bigtighed at Græskoblerne hænge sammen, fordi man da kan have nok af eet til to eller tre Kobler. Disse Wandingsstæder kunne ikke altid letteligen indrettes, og komme derfor ved Koblernes locale Indretning i særdeles Betragtning.

§. 333.

Efter Reglen bør Koblernes Fladeindhold være lige. Men man har ofte, naar ^{Koblernes} ^{Lighed.} Grunden var forskiellig gjort de flettere forholdsmæssig større, for om muligt hvert Aar at have lige megen Sæd og lige Græs. Da den flettere, som oftest sandigere Jord er lettere at dyrke, saa vil Forskiellen i Arbeidet heller ikke være mærkelig, og da man ogsaa pleiede at sorøge eller formindste Udsæden overensstemmende med Jordens Godhed, saa var ogsaa deri den af ældre Deconomer saa høit agtede Lighed. Men Giødning fattedes nu saameget mere, da denne kun strøes tyndere paa en større Kobbet, uagtet den flettere Jord behøver at giødes stærkere, naar den skal bære lige med hiin. Man har derfor som oftest været nødt til, anderledes at behandle den flettere Deel af disse større Kobler, at lade den ligge længere til Græs, tage færre Afgrøder deraf, og kun at bruge den som Supplement til nogle Afgrøder. Eller man har ogsaa hiulpet sig ved Biskoblerne og ikke giødet nogen af disse, i det Aar, hvori denne større og flettere stod for Touren at giødes, for at kunne anvende saa meget mere paa denne.

§. 334.

Naar Jorden ellers er forskiellig, og man ikke desto mindre vil tage den i een Rotation, saa indretter man det, saavidt muligt saaledes, at enhver Kobbet faaer en næsten lige Deel af hvert Slags Jord. Dette forarsager ofte mange Vanstælligheder, og nøder til at give Koblerne andre Former, end dem man i geometriske Henseende vilde have valgt. Et lille Stykke slet Jord, som man for Localets Skyld maae tage ind i en Hovedkobbet, søger man at forbedre ved stærkere Giødning, eller bedre ved at fiøre en frugtbar Jordart derpaa.

Man

Man har undertiden fundet det nødvendigt alligevel at tage en Kobbel af bestemt flattere Bestaffenhed med i Notationen, men at slaane den. Man lader den nemlig ligge eet Kar længere til Græs og tager derimod en anden under Ploven, der kan taale det. Den første haver da en Afgrøde mindre i Notationen; den sidste derimod har en kortere Hvile og bærer een Afgrøde meer, hvorved hiin da naturligvis ophjælpes, men denne svækkes. Dette er en Rodhjælp, som kun med stor Forsigtighed tør anvendes, men som misbrugt kan bringe hele Avlsbruget flere Notationer igiennem i Uorden. Man maa især passe paa, at Forpagtere, for hvem dette Kunstgreb kan være ualmindelig fordeelagtigt, ikke tillade sig saadant, med mindre at hele Indretningen allerede ved Anlægget var beregnet derpaa. Man paastaar, at ogsaa mange egennyttige Godsseiere i Mecklenborg have anvendt dette Kunstgreb i Kar der vare gunstige for Udførselen.

§. 335.

Koblernes
Beliggenhed

Koblernes Beliggenhed er ogsaa ofte afhængig af det Locale, af hele Kreatets Figur og af Avlsgaardens Beliggenhed. Men der er ogsaa andre Hensyn, som ikke maae forglemmes og som ofte ere Karsag til en langt mere blandet Inddeling, end Figuren synes at gjøre nødvendig. Koblernes fuldkomneste Beliggenhed er uden tvivl den, naar de ligge i en heel eller halv Cirkel omkring Gaarden, næsten forene sig nærmest ved denne i Kileform, og derpaa bestandig udbrede sig mere. Men hertil er en gunstig Beliggenhed af Gaarden aldeles nødvendig og en temmelig Lighed, tilligemed en uafbrudt Sammenhæng af Agerlandet.

§. 336.

Koblernes
Figur.

Bedst er det naar enhver Kobbel kun er begrændset af fire Sider og ikke har Vinkler, der altid gjøre Dyrløningen vanskelig. En regulair Kvadrat eller Oblong fortiente vist nok Fortrinnet, men kan ikke finde Sted ved hiin Beliggenhed, og Formen af en astumpet Triangel har kun faae Mangler.

For smalle maae de ikke være eller blive henimod Gaarden, fordi Uærploiningen herved bliver vanskeligere, og forarsager at Hestene træde over paa den tilgrændsende Mark, eller at man faaer en Forploining, som man gierne undgaar.

Bed

Ved en lang og smal Figur forlænges desuden Grændsen med Naboloblet, og der udfordres altsaa større Hegn, eller det bliver vanskeligere at tilbageholde Dvæget.

S. 337. En Beliggenhed hvorpaa aldeles intet var at udsætte er kun sielden mulig, for medelst Gaardens Beliggenhed og det Heles Figur. Man maa ofte tilveiebringe Forbindelsen imellem Koblerne og Gaarden ved een eller flere sælles Veie, kun lade Koblerne støde til en saadan Wei og saavidt muligt undgaae, at ikke den ene Kobbel ligger bag den anden, og saa at man ikke kan komme til hiin, uden over denne. Ogsaa maa man paa den korteste Wei kunne komme til enhver.

S. 338.

Man maa saavidt muligt forebygge, at den ene Kobbel ligger længere fra Gaarden end den anden, hvilket ellers vilde forvolde en stor Forskiellighed i hvert Mars Arbejder; men dette er ikke altid gjorligt. Naar Torberne danne en lang smal Figur og Gaarden desuden ligger ved en smal Side, saa er dette Unde uforanderligt.

Det er ellers almindeligt, ikke at dele en Kobbel og at lade den bestaae af flere. I det mindste er dette meget vigtigt ved de Aulsbrug, hvor Dvæget græsses, omendskiøndt ligegyldigere og ofte raadeligere ved Staldføring.

Ved hiin Beliggenhed kunde man imidlertid maaſkee hielpe sig derved, at man f. Ex. gjorde 14 Kobler af 7 Marker, og at enhver havde sin første Kobbel liggende saameget nærmere, som den anden laae længere borte. Det forstaaer sig, at Markerne ikke maatte være for smaae.

S. 339.

Men Arealets physiske Beskaffenhed gjør sammenhengende Marker ofte umulige, fordi disse adskilles af Bække, Sumper, Moser og Søer. Her er Forskielligheden uendelig, og man maa saavidt muligt iagttage de almindelige Regler. Ved modent Overlæg, og ved ofte at betragte Arealen saavel i Naturen som paa Chartet falder man paa mange Ideer, af hvilke man da maa vælge den, der i de fleste Henseender er den bedste, uden at forlange absolut Fuldkommenhed. Dersom saadanne Steder ikke ere brede, saa gaaer man i Almindelighed tværs igiennem dem med Koblernes Grændser og stræber at vedligeholde Forbindelsen ved Broer og Dæmninger,

men hvor dette ikkeer giørligt, maa man tage Vand eller Moradser til Vangenes Grændser.

§. 340.

Grøfter og
Wei.

Hvor det er nogenlunde muligt gjør man de nødvendige Afledningsgrøfter og faa til Grændsegrøfter. Dette samme er Tilfældet med Weiene, hvilke man almindeligviis indfatter med Grøfter og lægger i saavidt muligt lige Linie, for at tabe mindre Jord og have den korteste Wei fra den ene Punkt til den anden. Da imidlertid en Wei maae føre til hver Kobbel, og man ikke gierne lader denne gaae over en anden, faa blive Omveie undertiden nødvendige.

§. 341.

Wanffelighe-
der, som Wøn-
dermarkerne
ofte volde.

Der hvor Avlsgaarden hænger sammen med Landsbyen, forvolder Wøndermar-
kernes Beliggenhed de største Wanffeligheder. I Meklenborg, hvor man endnu var uindstranket Herre over Bymarken, har man hyppigt udshyttet Landsbyerne, og anvist dem deres Marker der, hvor de ikke vare i Wei en for Gaardens Indretninger. Hvor Godseieren har tabt Eiendom paa Wønderjorderne, uden at een Agerdyrkningen begunstigende Lovgivning tillader Jordernes Sammenlægning og Mageflifte, maa man arbeide sig frem igiennem mange Wanffeligheder.

§. 342.

Er Jorden saa afverlende forskjellig, at man ikke hensigtsmæssigt kan benytte den i een Rotation, faa maa man indrette flere, og i dette Tilfælde bør man mere see paa Jordens Lighed, end paa Markernes Beliggenhed. Der komme da Koblerne af forskjellige Rotationer til at ligge imellem hverandre, alt eftersom Grunden forandrer sig, og de giennemkrydse hverandre ofte paa en besynderlig Maade. Her at gjøre en god Indretning, er noget, som især fordrer Overlæg, og om man lader Drøget græsser maa man om muligt indrette det saaledes, at de tilgrændsende Kobler af forskjellige Rotationer, komme til at ligge til Græs, i et og det samme Aar.

Dersom Jordsmønnen hyppigt afverler paa et Gods, og tillige er af saadan Godhed og Kraft, at det rigeligt vil lønne en hensigtsmæssig, omendskiøndt meget ind-

virket

villet Dyrkning, saa maae de Notationer mangfoldiggjøres saa meget, at man neppe mere kan bringe dette Avlsbrug under denne Kategorie.

§. 343.

Først opstaaer altsaa det Spørgsmaal, i hvor mange Notationer, og dernæst ^{Kobternes} ^{Antal.} i hvormange Kobler af ethvert Slags et Gods bør lægges. I Mecklenborg har man anseet disses Antal for et Hovedproblem i Agerbruget, og heftigen stridt om det Antal, der var det fordeelagtigste. Naturligviis er man ikke blevet enig derom og vil aldrig kunne blive det, fordi de Forhold, hvorpaa dette Antal beroer, allevegne er forskiellige. Derimod er det af stor Vigtighed i ethvert bestemt Tilfælde at finde det hensigtsmæssigste Tal.

§. 344.

Størrelsen af Gaardens Torder, deres Form, deres Beliggenhed imod Gaar^{Kobternes} ^{Udfelinger.} den, deres Afbrydelse og Jordsmønnets Forskiellighed bestemmer fremfor alt, om det Hele skal bringes i een Notation, eller om man bør dele det i flere Ind- og Udmarker. Anlægget af Parcelgaarde for de længere bortliggende Dele af et stort Gods, har i Mecklenborg kun fundet ringe Bifald, og Hovedgaardsmarkerne ere næsten for store for een Gaard. Derfor har man ofte maattet gjøre saadanne Marker til Udvange, det er, til forsømt Agerland, der efter sin naturlige Godhed ikke fortiente denne Skiebne, og ved hvilket det næsten alene kom an paa at oprette en Avlsgaard, for efter kort Tid at bringe det til lige Afgrøder med Indmarkerne.

Disse Udmarker forsømmes meget formedelst deres Fraliggenhed, gjødes lidet eller intet, og ere fornemmelig bestemte til Faaregræsgange. Dertil passe de vist nok ogsaa bedst i deres nærværende Forfatning, da Faarene ikke alene nøies med slet Græsning, naar de kun have tilstrækkelig Plads, men endog mere end Dvæget forbedre ved deres Gjødning saadan Jord, som er udmattet ved at bære Sød, naar den kun længe nok ligger til Græs. Saae disse Marker den Frelsgjødning, der tilkommer dem, saa er denne den mest passende, fordi man, for Veiens Skyld, neppe kan tænke paa at føre Gjødning paa dem.

Wifobler. §. 345. **Wifoblerne** ere ofte uundværlige til Agerbrugets Opkomst og til at vedligeholde Ligevægt deri. De maae ophjælpe Besætningen og ved deres større Foderproduktion holde alle de øvrige Aagre i Kraft. Hvor de fattedes har man undertiden taget en Hovedkobel ud af Rotationen og deelt den i saadanne Wifobler.

Hovedkobler. §. 346. Skal Koblernes Antal i Hovedrotationen udfindes, saa bør man tage Hensyn:

1) Paa Jordarten. Den sandede forbedrer sig mere ved lang Hvile end ved ibelig Ploining, og en ofte gientagen og stærk Brakning gavner den kun lidet og kan snarere blive den skadelig. Den behøver ikke forend Winterne at opbrydes fra Græsleiet, men det er som oftest tidsnok midt om Sommeren. Den kan ogsaa uden Sommerploining behandles paa hollstenst Maade i det Aar, den opbrydes, og fordeelagtigt med Boghvede, der forbereder den næsten bedre til Winterfød, end Brakken. Den stærk lerede Jord derimod bringes kun til stor Frugtbarhed ved ofte gientagen Sommerploining. Derfor maae Brakningerne forsøges, alt i det Forhold som Agerens bedre Bestanddeel tiltager. Græsgangen kan derimod indskrænkes til en mindre Flaade, fordi denne Grund er mere græsrig. Tog man mange Sædafgrøder efter hverandre, vilde den alt for meget forvildes, og ved et alt for langvarigt Græsleie blive altfor bunden. Er Jorden kold, med et for Fugtigheden uigiennemtrængeligt Leerunderlag, saa kan det være Tilfældet, at man virkelig benytter den fordeelagtigere til langvarigere Græsgang eller Høeslet, end til Sædavl, især naar den er velgiennemgiødet og indeholder en Stamme af gode Græsarter. Lige der saadanne enkelte Strækninger imellem Koblerne, saa ombrydes de undertiden ikke med det Øvrige, men tiene til Enge, paa samme Tid som Koblerne bære Sæd, og man tager da een eller to Afgrøder mindre af dem, undertiden kun Havre.

2) Paa den Quantitet Giødning, der udfordres til at giøde en Brak og paa Muligheden af dens Tilveiebringelse. Hele den fede Brak skal nemlig giødes og dens Størrelse maa altsaa rette sig efter Avlebrugets Giødningeproduktion. Denne har man, som overalt, ogsaa i Mecklenborg beregnet efter Avægets Antal,

men

men ogsaa, ligesaa ofte som andenledes, bedraget sig. Man har der temmelig almindeligt antaget, at eet Dvæghoved gav Giødning til 6400 □ Alen. Saa mange Stykker Dvæg altsaa, saa mange Gange 6400 □ Alen Brak. Naar nu et Dvæghoved behovede 19200 □ Alen Græsgang, saa maatte der være en saadan Græsgang for at 6400 □ Alen kunde giødes. Behovede det, overensstemmende med Jordens Beskaffenhed eller i Følge dens Udtæring, større Græsgang, saa maatte ogsaa Antallet af Græskoblerne forøges. Saaledes have mange regnet, der troede at have regnet meget grundigt. Men Giødningens Dvantage — thi kun Wintergiødningen kommer her i Betragtning — stiones hverken af Græsgangens Størrelse eller af Dvægets Antal, men ene af det aflede og oeconomist anvendte Foders Mængde. Det kommer altsaa fornemmelig an paa Hø- og Halmproduktionen; ved hvilket Antal og ved hvilken Mark-Rotation Brakken tilstrækkeligt kan giødes: først da kommer det Dvægs-antal i Betragtning, som fordeelagtigst kan fortære det, og nu maa der beregnes, hvormegen Græsning det behøver, for tilligemed Giødningen at forskaffe den største Fordeel. Man maa altsaa ikke saaledes, som mange have paaستاet, her blot see paa Agerens Beskaffenhed og større eller mindre Evne til at give Græs, men meget mere paa Engenes Mængde og Egenskaber og paa Vikoblerne, der maaskee benyttes til Foderværter's Dyrkning. Eller man maa ogsaa avle Winterfoder i een af Hovedkoblerne og altsaa forøge deres Antal med Een. Men dette finder man kun sielden ved det sædvanlige Kobbelbrug og paa sædvanlig Grund kan det næsten kun iværksættes, naar man følger Regelen for Frugtverølen, da Ageren efter tre eller flere Kornafgrøder ikke pleier at være i en Forsatning, som er Kløveren gunstig.

3) Paa Arbejdet. Dette forøges med Størrelsen af de enkelte eller dobbelte Brakninger, og formindskes ved den længere Hvile. Det kommer altsaa an paa, om det er gavnligt at forøge eller forringe Arbejdsdyrenes Antal.

4) Paa Beregningen og paa Sammenligning af Indkomsterne ved Kornavlens og Dvægbenyttelsen. Naar Udsæden formindskes, saa forringes Sædproduktionen ikke i lige Forhold, da den, efter længere Hvile, især paa løs Grund, pleier at være saa meget stærkere, eller dette har dog ikke Sted i saadan

Grad,

Grad, at den ikke undertiden tilstrækkelig erstattes ved Dvægets højere Benyttelse og ved de sparede Arbeidsomkostninger.

5) Paa Engens Forhold, om der nemlig derpaa kan høstes saameget Høe, at Gavnvæget paa Græs kan have nok deraf til Vintersfoder, efterat det er fradraget, som Arbejdsdyrene behøve, og om tillige den fornødne Gødning deraf kan frembringes.

Endelig 6) som allerede er sagt, paa Godsens Størrelse, Markernes Beliggenhed og Jordbundens Forskiellighed. Gaardens fordeelagtige Beliggenhed mod Jorderne kan undertiden være en Aarsag til mere at indskrænke Antallet af Koblerne, fordi de ellers vilde blive for smalle, der hvor de nærmede sig Gaarden.

S. 347.

Meklen-
borgs Mark-
inddeling.

De sædvanligste Indretninger ved de forskjellige Markinddelinger ere følgende:

Inddelingen i sex Bange. Denne har en stor Brak, dyrker tre Sæd- og tre Græsmarker. Den yndes paa de Gods, som have rigelige Enge og frugtbar Grund til Græsning. Den behøver megen Gødning, deels for Brakkens Størrelses Skyld, deels fordi en toaarig Hvile er mindre virksom end en længere til at giengive Jorden Kraft. Hvor man formedelt den større Kornavl indførte den paa Gods, hvis Jorder vare mindre i Kraft, har Udfaldet været slet.

Inddelingen i syv Marker har een Brak, tre Sæd og tre Græsmarker. Den er nu een af de meest yndede, da Jorden, som man pleier at sige, udhviler sig tilstrækkeligt i tre Aar, er i det tredje Aar i den bedste Græsvart, og Brakken lettere kan fuldkommen gødes end i den foregaaende, ligesom at den til at give tre Afgrøder netop faaer den fornødne Kraft. Den kan vel komme ud med mindre Engbund end den foregaaende, men dog ikke uden en betydelig Høavl. Nogle have nylig begyndt at bruge den med fire Sædmarker, hvilket dog maae fremvirke Udmagring, naar man ikke har høist frugtbare Græsgange eller Foderavl i Vikobler; med mindre man vælger en forbedret Frugtfolge. Herom kunne vi først siden tale, og have her kun den sædvanlige for Die.

Den

Den i otte Marker har sædvanlig een Brak, fire Sæd- og tre Græsmarker. Den fordrer en stærkere Giødskning til sine fire Afsgrøder, hvilken kun kan fremkomme ved en betydelig Høavl, da tredje og fjerde Afsgrøde kun yder lidet. Man træffer den ogsaa med fire Græs- og tre Sædmarker paa Godser, der maas udhvile sig, efterat være udmagret, eller ogsaa ved de bedre Udmarkers Rotationer.

Den i ni Marker. Denne har som oftest een Brak, fire Sæd- og fire Græsmarker. Ved Inddelingsmaaden med enkelt Brak har denne den mindste Brak, og da Jorden ved denne har hvilet i fire Aar, saa behøver den mindst Giødning. Denne kan altsaa hielpe sig med et ringere Forhold af Eng, men vil da vist nok kun svagt kunne vinterfore det Dvæg, der kan holdes paa den betydelige Græsning. Men man har ogsaa taget Sæd fem Gange efter hverandre og har kun havt tre Græsmarker: en Indretning, som kun den fortrinligste Jord kan udholde, men dog snarere synes at grunde sig paa Sierrighed end paa sand Deconomie.

Den i ni Marker med to Brakmarker træffer man nu neppe mere, omendstændt den forhen ikke var sielden og ydede fortrinlige Sædafgrøder paa bindende Jord, som en stærkere Bearbejdning var gunstig.

Fem Græsmarker, tre Sædmarker og en Brak finder man kun paa Udmarker.

Den i ti Marker med to Brakmarker, fire ved den store Brak adskilte Sæd- og fire Græsmarker hører til de sieldne. Dog kan den ved det ringeste Forhold af Eng temmelig bevare sin Kraft, og Inddelingen i ti Marker synes mig særdeles sikket til en forbedret Frugtsølge. Naar den ellers, som man har forsøgt, tager fem Gange Sæd efter een Brak, saa arbejder den sin Udelæggelse imøde.

Den i elleve Marker. Den tager to Afsgrøder efter den sædvanlige ugiødede raa Brak, tre Afsgrøder efter den giødede og har følgelig fire Græsmarker. Forhen var den mest yndet i Mecklenborg og mange fortryde endnu ikke at have beholdt denne. Paa god leret Jord, som Hvile og Brakning erstatter den sieldnere Giødskning, kan den hielpe sig med mindre Giødning, altsaa med ringere Engbund, og maadeligt oversfodre sit Dvæg.

Den i tolv Marker, som tager tre Afsgrøder efter hver Brak, nærmer sig i sine Forhold til den i sex Bange. Frembringer den ligesaa megen Giødning, som

denne,

denne, saa kan den give nogen Giødning til den første Brak, for netop desto stærkere at giøde den anden, og synes mig da at have et Fortrin for den i sex Marker; thi her forsmindstkes Giødningen, hvor den er mindre nødvendig, og maaskee endog kunde give Leiesæd, men gives desto stærkere der, hvor Jorden behøver den. Kan den kun giøde een Brak, eller hver tolvte Aar ikkun een Gang, saa vil dens store Udsæd kun give forholdsmæssig ringe Afgrøde og Jorderne dog udmagres.

§. 348.

Den Orden, hvori Afgrøderne følge, er med saa Undtagelser, at man efter Brakken kun tager een Gang Vintersæd, men derefter to, tre og, i nogle Tilfælde, fire Gange Vaarsæd, sædvanligvis først Byg og derefter Havre. Vælgrugter dyrkes i det Hele kun lidet, og ofte tog man Væterne, naar man dyrkede disse, til sidste Halm. Dises Afgrøder paa dette Sted kunde kun lidet opmuntre hertil. Nu dyrkes de som oftest til tredie Halm, hvorefter Ugeren nedlægges med Vintersæd til Græs. Endnu er det sieldent at saadanne Frugter dyrkes, som ere indførte ved nyere Forbedringer, og ikke kunne komme i Betragtning, naar Talen er om det i Mecklenborg herskende Udsædbrug.

At lade Ugeren ligge længere til Græs end fire Aar, har man i Mecklenborg aldrig fundet raadeligt, fordi dens Sivtighed allerede meget aftager i det fjerde Aar, efter hvilket Jorden bærer for meget Møs og kun slet ernærer Dvæget. Aarsagen hertil er vel mindre Klimatets og Jordmonnets Forskiellighed i Mecklenborg og Holsteen, end den mere udmagrede Forsatning hvori Jorden i hiint Land nedlægges til Græs. Man forkaster der Camillo Tarellos Princip, først at nedbringe Giødningen med den sidste Afgrøde eller vel endog at strøe den paa den unge Grønsvær, og Dvergangen til denne Methode, ved hvilken man først anlægger Giødningen i Jorden, ligesom en Kapital, vilde vist nok forvolde et alt for stort Tab i Kornafgrøden, om endskiøndt den i Fremtiden vilde tilstrækkelig erstattes ved den rigere Græsgang og derefter ved de Afgrøder, man vilde faae, naar Jorden atter opbrødes.

At faae hvid Klover med den sidste Sæd er i nyere Tider næsten blevet almindeligt, og der gives nu kun Saa, som forsømme dette af Ligegyldighed eller af Bæghængenhed til gammel Bedtægt, og indrømme den ringere Nytte for det græssende

Dvæget,

Dvæg, end det naturlige Græs. Men Hollænderne eller Meieriforpagterne, hvis Stemme dog vel heri er afgjørende, erklærede sig saa bestemt derfor, at de gjøre denne Besaaening til Betingelse, naar de skulle give en hoiere Forpagtningafgiyt for en Ko. I Særdeleshed gjør det en stor Forskiel i det første Græsningsaar, om denne end ikke er saa mærkelig i det andet og tredje. Hvorledes man bør vurdere Græsgangens Afgrøde efter Jordarten, og dens Græsvæxt efter de den affordrede Afgrøder og efter Græsningsaaet, viser den S. 287 tilføiede Tabel.

S. 349.

Med denne Dyrkningsmaade har et betydeligt, i Folge alle ældre Folks Ud- Denne Dyrkningsmaades udfarb. sagn, ved Trevangsbruget udfuget Land, i en Mennekkelæder naaet en ulige hoiere Frugtbarhed, stærk Sædudforsel, tredobbelt forøget Dvæghold og stor Velhavenhed. Dette er et saa paafaldende Beviis for dette Systems Fortrin fremfor et andet, at det har tildraget sig alle nordtyske Provindsers Opmærksomhed, og alle vegne fundet saare mange Efterlignere, hvor de Lænker, som gamle Indretninger lagde paa Grundejendommens frie Benyttelse, tillade det, og hvor Gudsernes Størelse lønnede en saadan Forandring, der aldrig kan finde Sted, uden Vidtløstighed og uden Dpoffrelse af rene Fordele i de første Aar.

S. 350.

Til dette Kobbelbrugs Fortrin hører især følgende. Det sparer meget Ar- Dens Fortrin. bejde, og det anvendte Arbejde lønner sig paa hver Plet langt mere, end ved Trevangssystemet, hvor det ugiødede Land kun alt for ofte dyrkes forgievs, da deraf kun vindes lidet over Udsæden. Arbejdet skrider frem i en meget regelmæssig Orden, og er ikke alene hvert Aar det samme, men endog vel inddeelt efter Aarsstiderne. Ethvert Slags Arbejde kan foretages i den Tidspunkt, der er meest passende for det, og ved Bearbejdningen af den allerede om Høsten opbrudte Brakmark kan man vælge det Beirligt, der er gunstigt til Pløining og Harvning, hvorfor enhver ogsaa tilstaaer, at man maa bereise Mekklenborg, for at see fortrinlige Brakmarker. Giødningen meddeles Ageren i rette Tid og blandes paa det nøieste med Jordsmønet, saa at den yttre sin fulde Virksomhed paa Afgrøderne. Kobbelbrugeren er i Almindelighed færdig til rette Tid med sin Agers hele Tilberedning til Vintersæd, og

kan vælge det første gunstige Saaevir, hvorpaa saameget bevoer, hvilket man ved andre Avlsbrug har mindre i sin Magt.

Man har bebreidet det, at det alt formeget formindsker Arbeidet ved Ugerdyrkingen, derved svækker Nationens Virksomhed og skader Befolkningen. Men denne Bebreidelse kan kun gøres af dem, hvilke ikke betænke, at det ikke taalor øde Strækninger, men tager enhver under Dyrkning til det, hvortil Naturen har skabt den. Havde Befolkningen end aflaget i Meklenborg siden dets Indførelse, hvilket dog ikke er beviist, saa maatte dette kun tilskrives Gudsfernes alt for store Omfang og Mangelen paa smaae Næringsveie.

Ligesom Arbeidet, saa er Høsten — usædvanlige Aar fraregnet — altid lige, og det ikke alene i Henseende til det Areal, der skal høstes, men ogsaa til de virkelige Afgrøder. Forskiellen i Aarenes Frugtbarhed er i det mindste ikke her saa stor, som i andre Avlsbrug. Vintersæden mislykkes saare sielden, formedelsk dens hensigtsmæssige og tidlige Saaening. Man kan næsten gøre en sikker Regning, naar ikke særdeles Uheld indtræffe. Men netop derfor hører man sieldnere om en usædvanlig stor Afgrøde, som man engang har havt paa en Deel af Marken, og som man neppe selv veed at forklare sig. Derfor regner man her med større Paalidelighed paa en bestemt reen Indtægt, som et Gods aarlig kan give.

Saa mange Kundskaber og saa meget Overlag Markernes første Anlæg og dette Avlsbrugs første Indretning fordrer, om det ellers skal være hensigtsmæssigt og kunne bestaae, saa let er det at drive, naar det eengang er blevet indrettet. Meget store Avlsbrug af dette Slags kunne holdes i Gang og i Stand med ringe Opmærksomhed. Alt har sin foreskrevne Orden og sin altid lige Følge efter Sted og Tid. Derved er kun lidet andet at iagttage, end den indførte Mechanisme af Pløining, Harvning, Saaening, Meining, Samling, Indgning o. s. v., og dette er saa bekiendt i de Egne, i hvilke dette Avlsbrug er herskende og virkelig i sit Slags saa godt, at hver Bondeskarl, som Ladefoged, eller enhver saakaldet Skriver — der i Almindelighed hverken kan skrive eller regne — er i Stand til at bestyre det.

Besætningen er i Almindelighed bortforpagtet, og Hollænderen, der da er meget opmærksom paa Høsten, og meget gierne befrier Avlingsbestyreren for det

der-

hermed forbundne Arbejde, naar han kun lader ham raade, drager Omforg for Dvæget. Dette har sin tilmaalte Græsning om Sommeren, og faaet om Vintren af det avlede Hø og Halm, hvad der bliver tilovers fra Arbejdsdyrene. Om det endog i de mindre frugtbare Aaringer fødes knapt dermed, saa veed man dog, at det faaer sin Rodtorft, og det øvrige andser Avlsbrugets Herre ikke. Hollænderen har allerede sluttet sin Kontrakt saaledes, at han til Nød ogsaa kan bestaae derved.

Men ved dette Avlsbrugs bestemte Gang og ved dets Indtægts Jevnhed, er i Almindelighed den egentlige Fordeel af Næringsdriften ringere. Et Gods giver sin bestemte Revenüe, og denne efter flere Aars Middeltal næsten liig Avlsbrugets rene Indtægt. Man kjober et fuldkommen indrettet Gods, om det endog ikke har særdeles hidtil uopdagede Kilder, med temmelig Sikkerhed, men kan ikke heller have mere end denne Revenüe deraf, saalange man bliver ved denne Dyrkningsmaade; det maatte da være, at Kornpriserne ved overordentlige Konjunkturer stige meget høit.

Seg paaftaaer derfor ikke, at det spekulerende Hoved paa mangen et enkelt Gods ei skulde finde Leilighed til at forskaffe sig betydelige Fordele ved Forbedringer. Men dette er noget andet, end den egentlige Avlsdrift, og finder kun Sted under særegne Omstændigheder. Uagtet at meget saadant er opsogt af dette Slags, og ikke nu mere saa let at finde, saa er dog vist nok endnu et og andet skjult paa Godser, som bruge Kobbeldrivt.

§. 351.

Dette Avlsbrugs bekvemme Regelmæssighed anbefaler det især paa meget store Godser. Er det indrettet, saa kunne 2000 Tønder Land ofte dyrkes med meget ringere Opmærksomhed og Omhu, end 200 Tønder Land, paa en anden Maade. Det almindelige Opsyn er saare let der, naar man kun eengang har erhvervet sig en Udfigt over det Hele. Ethvert Arbejde har sit bestemte Maal og sin bestemte Tid. At det maa være tilendebragt til rette Tid med de eengang tilmaalte Kræfter, veed Ladefogden eller Avlskarften, og han indretter sig derefter. Man vogte sig i vingeftte Maade at forstyrre Forretningernes Gang, ellers kommer Alt ud af Orden, og paaser ikke mere. Det er en Maskine, i hvilken en enkelt Deels Forvirring forvirrer

rer Alt, og i hvilken det er vanskeligt at gjøre en Forandring, som maa strække sig til alle Dele, uden i et Dieblit at bringe Alt i Stilstand og i en ganske ny Orden. Forandrer eller forstyrer man derimod intet, saa gaaer den regelmæssigen, og opfylder den forventede Virkning. Derfor frygte ogsaa Mange, ikke uden Grund, at foretage den ringeste Forandring, skiondt de selv erkiende den som fordeelagtig. At dyrke 10 Tønder Land med Klover eller Kartofler paa en Brakkobbel af flere 100 Tønder Lands Størrelse, kan allerede forstyrre dens regelmæssige Bearbejdning, og den bliver derved for sildig i Stand til Vintersædens Saaening, eller mindre fuldkommen tilberedt dertil.

Med den bestemte Gang er det ikke engang vanskeligt, endog fraværende selv at bestyre store Godser paa denne Maade, uden at have en duelig Ophynsmand paa ethvert især. Det er nok fra Tid til anden at eftersee, om Maskinen ikke gaaer i Staae, og i al Fald at gyde lidtolie til den. Regnskabsførelsen kan være i højeste Grad simpel og alligevel nøiagtig nok. Man har i Mekklenborg kiendt Tiere og Forpagtere paa flere store Godser, der førte hele deres Regnskabsvæsen med Kridt paa Døren.

Dernæst er Arbeidet ikke alene mere ordnet og jevnere, men vist nok ringere, end ved enhver anden Dyrkningsmaade. Derfor passer det fremfor alle andre i saadanne Egne, hvor der er saa Arbeidere, men i Særdeleshed der, hvor ingen overordentlige ere at faae. Man behøver Kar ud og Kar ind det samme Antal af Arbeidsdyr og Mennesker, og disses Arbeide er saa godt, som muligt, inddeelt efter Karstidene. Om end de Folk, som man behøver i den ene Periode, ikke kunne beskæftiges i en anden, saa ere de eengang vante til, da ikke at have nogen Fortieneste ved Avlbruget, og opsøge sig en Bihaandtering eller sove.

I mindre kultiverede og befolkede Lande, hvor, ved de store endnu ubenyttede Jordstrækninger, et extensivt Ugerbrug unægteligt er raadeligere end et intensivt, anvendes Kobbelbruget fremfor alle andre, med den største Nytte, og jeg vilde i dette Tilfælde for det første neppe forandre noget i den sædvanlige Form.

Det har det store Fortrin, at det siden let tillader en fuldkommen Forandring, letter og tildeels forbereder Overgangen til enhver anden Dyrkningsmaade; ja end-

og bedst kan indlede en hensigtsmæssig Udparcellering af større Gøbser, da Spret-
telsen af et særskilt Udsædbrug er saa let at udføre paa enhver Kobbel, der har
hvilet.

§. 352.

Men fra den muligste Fuldkommenhed i Almindelighed og uden Hensyn til ^{Dette Mangel}
særdeles Lokalteter, der overhovedet hindre denne, er det endnu meget snermt. Es-
ter den hollandske Methode er Indtægten af Sæd dyrkningen alt for ringe, i Forhold
til Agerens Kraft, hvilket man ogsaa almindelig erkjender. Ved den meklenborgske
Maade er Feilen ved Dvægbesætningen ingenlunde det alt for ringe Antal — thi
dette har man ofte gjort alt for stort — men Mangel paa tilstrækkelig Næring der-
til, saavel om Sommeren, som om Vinteren. Heraf følger ikke alene en alt for
ringe Dvæg-Benyttelse, men, hvad maaskee er vigtigere, Mangel paa Gødning,
ved hvis Tilveiebringelse en langt større Sædproduktion tilligemed, en Forøgelse af
Agerens Kraft kunde erholdes, da man saa vel bearbejder den.

Fremdeles formindskes i begge disse Udsædbrug Høsten overmaade meget, saa-
vel af Kiærne, som af Halm, derved, at tre, fire og flere Sædasgrøder uafbrudt
følge efter hverandre; og om Meklenborgeren end avler saamegen Vintersæd paa sin
fortreffelig behandlede Brakmark, som Jorden i Folge sin Kraft formaaer at yde,
saa slaae dog de andre Afsgrøder, især den tredje og fjerde saa meget seil, at man i
det Hele kun kan regne 4 til 4 $\frac{1}{2}$ Fold i Meklenborg.

Ved at avle mere Foder og ved en anden Sædsolge, vilde uidentivul Sædas-
grøderne saavel i Henseende til Kiærne, som til Dvægbenyttelse, betydeligt forøges,
naar, som mange allerede have begyndt, en anden Besaaening af de dyrkede Marker
indsføres, uden at man derfor behøvede betydeligt at forandre den eengang indførte
Markinddeling, eller Staldføring at indrettes, hvorved Mange tænke sig saa store
Uanskeligheder.

For tydeligen at fremstille disse Forandrings Hensigtsmæssighed og Maa-
den, hvorpaa de bør iværksættes, maae vi her foreløbigen søge at sætte een af de
vigtigste Læresætninger, den om Frugtbevælsen, i et klarere Lys, omendskiøndt
den egentlig først skulde foredroges ved den almindelige Lære, om den vegetabiliske
Produktion.

Frugt-

Frugtverøsen.

§. 353.

Gamle Erfaringer til Fordeel for Frugtverøsen.

Allerede fra Aarhøjs Tid have Ager- og Have dyrknings opmærksomme Sagtkaar bemærket, at Jorden frembringer Barterne i langt større Fuldkommenhed, naar man afværler dermed, og at een Folgeorden deraf har Fortrin for en anden, efter Jordmonnets Forskiellighed. Indskrænkede man Dyrkningen til enkelte Barter eller Bartarter, saa sandt man altid nødvendigt, at Jorden efter nogle Afgrøder maatte have Hvile eller Tid til at samle Næringskræfter til denne Art af Barter, og at Giødsfning og Bearbejdning vel lettede og hurtigere fremvirkede dette, men at der dog fordrødes Tid, i hvilken Naturen kunde beredes disse passende Næringsstoffer. Gartneren, der jevnlig vørløse med Frugtafgrøderne, behøvede ikke denne Hvile; men Agerdyrkeren, der kun vilde tilveiebringe Korn af en vis Art, maatte selv ved stærkere Giødsfning give sin Ager denne. Hvor Jordens Barteri var stegen, tilligemed den høiere Agerdyrkningskultur, var det oienfyndigt, at denne Forskiel ikke kunde grunde sig i Naturlovenes Forskiellighed ved Ager- og Havejorden, men kun deri, at Gartneren, tilligemed en omhyggelig Bearbejdning af sin Jord foretog en Afværling med Frugterne. Gamle Nationer have allerede indrettet deres Agerbrug efter denne paafaldende Erfaring, derved bragt det til større Fuldkommenhed, ja endog ofte med Held dyrket to Afgrøder i eet Aar, paa den samme Grund. Romerne vidste vel, hvor gavnligt det var slittigen at brække og lufte Ageren, og at udsætte den for Solens Indvirkning, naar den kun skulde bære Hvede, Byg, Havre eller lignende Frosorter; men de vidste ogsaa, at:

Mutatis quoque requiescunt fructibus arva,

Nec nulla interea est inaratae gratia terrae.

Altsaa hvile Agerne ogsaa for Dig ved forandrede Frugt,

Uden at Du taber Renten af den ørkesløse Draak.

Men nu opstod det Spørgsmaal, hvilke Slags Frugter man fordeelagtigt kunde dyrke efter hverandre, og hvilken Frugt var den bedste Forberedning for den følgende. Det var saameget vanskeligere at afgjøre dette Spørgsmaal, som Erfar-

ring

ring ikke gav noget tilfredsstillende Svar derpaa, hvilket naturligtvis heller ikke kunde skee ved Forskielligheden af Jordsmøn og Klima. Man stræbte derfor allerede i den spirende Naturvidenskabs tidligste Periode at besvare dette Spørgsmaal theoretisk efter Analogie og Induktion, og opkastede altsaa videre det Spørgsmaal: Om de forskiellige Plantearter behøvede hver et særskilt Næringsstof, for deraf at danne deres eiendommelige Safter, og om et Jordsmøn burde indeholde disse særskilte Næringsstoffer, naar et vist Slags Plante skulde komme fort deri. Saaledes som Spørgsmaalet var opstillet her, maatte det efter langvarigere Jagttagelser og Forsøg nødvendig besvares saaledes: at enhver Plante ikke behøvede et eiendommeligt Næringsstof, men at dens egen Organismus tilbereder dens særegne Safter af enhver Plantenæring. Planter af de forskielligste Egenstaber, de skarpeste og giftigste vore i een og samme Valle Jord, tilligemed de behageligste og gavnlige. Planter af de forskielligste Arter berøve hinanden Næringen, naar de staae ved Siden af hverandre, hvilket de ikke vilde giøre, om de levede af ganske forskiellige Næringsstoffer. Desuden bestaae alle Planter og alle disses forskiellige Dele og Safter af de selv samme Grundstoffer, hvilket man rigtig nok først senere opdagede. Alles Hovedbestanddele ere Kulstof, Ilt (Oxygène) Brint (Hydrogène) blandet som oftest med nogen Kvælstof (Azote), dog kun hos saa i betydelig Mængde, hvortil endnu føies lidet Jord og noget Kalk (Kali), hos nogle ogsaa Phosphor og Svovel. Disse Bestanddele finde de alle i ethvert frugtbart Jordsmøn, for saavidt de ikke erholde dem fra Atmosfæren. Disse Stoffers mangfoldige quantitative Forbindelse, hvoraf den uendelige Forskiellighed af den vegetabiliske Materie fremkommer, tilveiebringe Planterne ved den dem eiendommelige Organisme. Og heraf sluttede nu de fleste, at et Jordsmøn, der besad Frugtbarhed nok for een Plante, maatte ogsaa have den til en anden, og at maaskee blot Jordens physiske Egenstaber gjorde den gunstigere for den ene end for den anden.

S. 354.

Men, naar det her kammer an paa Theorie og apriorisk Raisonnement, saa er det allerede nok for den modsatte Mening, at Planterne have og maae sammensætte disse Grundstoffer i forskielligt Forhold. Deres Rodder have høist sandsynligt

Theoretiske
Grunde for
og imod
Frugtveksen.

en

en ubvælgende Evne, hvorved de tildrage og ubvælge Grundstofferne netop i det Forhold, hvori de behøve dem, overeensstemmende med deres Natur. Men, for at de fortrinligen kunne trives, er det nødvendigt, at de i deres Virkekreds allerede finde disse Stoffer i et passende Forhold, og maaskee i saadanne Forbindelser, der allerede ere hiin analoge. Finder dette Forhold ikke Sted, findes der vel nogle af hine Grundstoffer, men i ringere Mængde og i saadanne Forbindelser, som Plantelivets Virksomhed først maae opløse, for at kunne tilegne sig af hver især den Deel, som Planten behøver, saa gøres dette vanskeligere for den, den vorer langsommere og trives mindre. Fattes intet af de Stoffe, den behøver, aldeles i Jorden, men findes dog ei i tilstrækkeligt Forhold, saa maae den med sine Rødder saa at sige søge dem i en større Omkreds, at de kan tildrage dem i ethvert Dieblis, hvor de maatte behøves. Na det er endog sandsynligt, at Jorden kan indeholde det til en Plante nødvendige Stof i et alt for stort Forhold, og at Planterne, ved at frastøde dette eller ved dets Afskillelse fra de øvrige kan svækkes. Paa denne Raade lader det sig forklare, hvorfor Plantearter, som dyrkes ofte efter hverandre, komme til mindre Fuldkommenhed paa et Jordsmon, om det endog endnu indeholder alle de Næringsstoffer, som de behøve, og at de igien fuldkommen opnaaee denne Fuldkommenhed, efterat Jorden har hvilet, eller at en anden Frugt er dyrket derpaa. Man kan endog tænke sig, at en anden Plante, som behøver et modsat Forhold af Grundstofferne til sin Næring, netop ved at uddrage disse, kunde igien tilveiebringe det passende Forhold for en anden, saa at hiin nu bedre trivedes derpaa, end om denne ikke var voret eller ikke havde udtaget noget af Jorden. Næringsstof har hiin Plante vist nok ogsaa borttaget, men i et andet Forhold. Ved saadan Omverling kan altsaa Jorden endelig ganske udtømmes, og det saaledes, at den nu aldeles ikke mere ernærer nogen Plante; men for hver enkelt Plante udtømmes den senere, end om kun denne var bestandig avlet derpaa.

See Einhoff i Annalen des Ackerbaues 8 B. S. 321 o. v.

§. 355.

Vore flere Planter tillige paa den samme Jord, saa giver enhver vist nok ikke saa stort et Udbytte, som om den alene havde staaet paa Jorden. Thi endog uden

Gen-

Erfarings-
grunde.

Hensyn paa Pladsen, som den ene borttager over og under Jorden for den anden, behøver enhver noget af ethvert Stof, og undbrager det altsaa fra de andre. Men vi vilde komme tilbage til Erfaring. Her finde vi, at alle opmærksomme Gartnere og mange Agerdyrkere stemme overeens deri, at det er fordeelagtigt, at dyrke visse Planter imellem hverandre, og at man da faaer et større Udbytte af hver især, end om man dyrker enhver særskilt paa en egen Deel af det samme Stykke Jord. Hvor der hersker en meget vindskibelig Havedyrkning, der finder man undertiden fem til sex forskellige Frugter, som paa samme Tid vore imellem hverandre paa et og det samme Bed, og efter disse Gartneres eenstemmige Forsikkring, der og grunder sig paa lang Erfaring, vilde de langtfra ikke benytte deres Jord, Giødning eller Arbeide saa høit, om de hver Gang kun dyrkede een Plante særskilt. I det rigtige Valg af disse Frugter bestaaer, efter Sigende, deres største Kunst, hvoraf de gjøre en Hemmelighed, og hvori den ene stræber at overgaae den anden.

Men ogsaa ved Agerdyrkningen er Blandingers Fordeel i mange Egne almindelig erkjendt og afgjort. En Bølgfrugt, — Bønner, Urter, Bikkler — saet med en Kornart — Sommerrug, Havre eller Byg — giver en rigere Afgrøde end een af disse dyrket alene. Ja, man har allerede for længe siden bemærket, at Bølgfrugter imellem Sæd, uden mærkeligt at skade denne, giver en god Afgrøde, paa saator Grund, at de alene aldeles ikke vilde lykkes derpaa. Efter almindelig Erfaring lykkes Hveden, naar den saaes imellem Rugen, paa Ager, hvor Hveden alene ikke trives; man har endog i denne Blanding fundet Hvede-Afgrøden større, end hvor der blot var saet Hvede. Denne Blanding lykkes ogsaa, naar den saaes i Hvedestubben, i hvilken Hveden alene, efter almindelige Erfaringer, aldeles ikke lykkes, om Jorden end er den mest paafønde.

Saaledes bekræfter Erfaringen vist nok hiin Hypothese: at det ophævede rette Forhold af Grundstofferne for een Sædart kan igien tilveiebringes ved en Mellemfrugt af en anden Art. Hveden lykkes, som allerede sagt, aldeles ikke i Hvedestubben. Ogsaa efter Byg bliver Hveden svag, — det maatte da være paa ualmindelig kraftig Jord, som man maatte søge at svække. Bedre gaaer det an med Rug efter Rug; men Kiærne-Afgrøden forringes dog meget. Men bringer man nu imel-

tem disse Frugter en Vært af Diadelphist-Klassen: Urter, Viller, Bønner eller Klover, og derefter hiin anden Sædart, saa lykkes den ganske. Ja, har man afhugget hiin Mellemafgrøde grøn eller nedpløiet den anden Klover slet, saa bliver den anden Sædafgrøde ofte bedre end den første. Disse og andre deslige Erfaringer ere saa almindeligen erkjendte, og saa paasaldende for enhver Jagttager, at jeg afholder mig fra at anføre flere og vidtløstigere at tale derom, saameget mere som jeg ved Væren om de enkelte Planters Dyrkning maa komme tilbage hertil.

S. 356.

Havedyrkningen indeholder utallige Beviser, at Jord kan for det første blive uduelig for een Vært, medens den derimod endnu meget godt kan bære andre. Mistbænkjorden er, efter at den eengang er brugt til en Vært, f. Ex. til Melonerne, aldeles ikke mere duelig dertil, inden den i flere Aar har lagt udsat for Atmosfæren og igien er bleven giennemarbeidet med frisk Giødning. Derimod kan den endnu bære Bønner, Laktuk og andre Urter. Lururerende Blomster, f. Ex. Nelliker, behøve, at Jorden ofte fornyes i Potterne, om den end synes oversflodig feed, og Blomstereskæren tager aldrig den samme Jord igien til det samme Blomsterlags. Unge Frugttræer bør ikke plantes paa det Sted, hvor et gammelt Træ af samme Slags har staaet. Ved Træskolerne er det en almindelig Regel, at bytte med Jordstykkerne.

Jeg og min afdøde Ven Einhof, havde flere Gange gjort Anstalt til Forsøg for at udfinde den Forandring, som Mulden (Humus) undergaaer i Jorden, naar en vis Planteart indtil Udtæring blev dyrket derpaa. Men vi bleve forstyrrede deri, og saadanne Forsøg ere underkastede mange Vanskeligheder og Hindringer, som man, uden bestandig Opmærksomhed, ikke let overvinder, fordi de maae anstilles under aaben Himmel.

Mangt et Tilfælde kan ikke afværges, som i eet eneste Dieblit tilintetgjør flere Aars Arbejde, saa at intet paalidsigt Resultat kan naaes. Dertil behøves en særskilt vel indhegnet Have, der ene er bestemt til disse Forsøg, fra hvilke man endog maatte kunde forvise Fugle og Insekter.

S. 357.

Det er en almindelig Jagttagelse, at naar en Sæd mislykkes, ikke formedelst Jordens Svaghed og Feil, men af andre tilfældige Aarsager, eller at den giver kun en saare ringe Afgrøde, da lykkes den i det følgende Aar, i det ringeste bedre end

den

den ellers vilde have gjort i sine egne Stubbe. Men omvendt lykkes en Frugt bedre i Stubbene af en til samme passende foregaaende Afgrøde (f. Ex. Hveden efter Klover eller Bønner) alt mere og mere, jo yppigere denne stod. Den samme Væxt er altsaa udtærende for sig selv ved stærkere Afgrøde, for en anden er den det derimod ikke, men snarere berigende.

§. 358.

Kiærrens Ansættelse, Dannelsen af det meelagtige Frø og Substant er det, der synes mest at udtømme Jordens Kræfter. Dersom Planterne afhugges og bortføres grønne, medens de i deres yppigste Væxt staae i Blomster, saa berøve de Jorden lidet eller intet af sine Kræfter og synes snarere, under visse Betingelser, at berige den — en Sandhed, hvorom nye Bemærkninger aarligen end mere overtøye mig og enhver opmærksom Sagtager. Endnu er det ikke afgjort, om Værterne medens Frøet modnes uddrage flere af Jordens Kræfter især Kulstof. Men vist er det, at hele Plantens Forraad af Slim fortæres medens Frøet dannes og modnes, og at hiin omdannes til et trævlet Straa. Det er altsaa en stor Forskiel om Ageren beholder en fastig Stub og Rod eller blot en henvisnet, og om denne Rod endnu ved fuldkommen Livsvirksomhed affætter kulsur Gas i Jorden. Hvor meget disse tilbageblivende Rødder virke, har man blandt andet mærket ved Spergelbyrkeningen. Hugges den grøn, saa forbedrer den Jorden mærkelig; øprykkles den derimod, som undertiden skeer, skal den stærkt udmagre. Heri ligger maaskee ogsaa det særdeles udtærende ved Hørrøen. Disse Kiendsgierninger ere saa almindelig bekendte, at den Tvivl som nogle, maaskee af Lyst til Nødsigelse, nylig have villet opvække, aldeles intet Indtryk kan gjøre, og derfor ikke heller behøver at giendrives.

§. 359.

Imidlertid gaaer jeg ikke saa vidt, som Rogle, der paa staae at enhver Frugt der ikke kommer til at sætte Kiærne, aldeles ikke undtdrager Jorden noget, naar den indhøstes. Alle Knold- og Røevæxter samle i deres Stammerod ligesom en Forraad af nærende Stoffer til at underholde deres Væxt i det følgende Aar. Denne Rod er paa en vis Maade et Magazin for disse, efter deres Natur toaarige Planter, hvoraf de i det næste Foraar skal underholde deres Blomsterstub. Dersom disse

Rødder blive i Jorden, vilde de vist nok giøde meget kraftigt, hvilket Erfaring og selv praktiske Forsøg i det Store vise. Uddrages de deraf, berøve de vist nok Jorden Næringsstof, omendskiøndt de i andre Henseender forbedre den mekanisk, ved den til deres Dyrkning nødvendige Bearbejdning, og ere til stor Nytte, som Forberedning til andre Frugter. Naar Røtter af dette Slags, hvortil ogsaa kan regnes forskellige Handelsplanter, efterlade deres Rødder, Stengler, Stikke og en Deel af deres Blade i Jorden, saa give de den en Deel af Næringsstoffet tilbage.

§. 360. De Afgrøder, der med deres tilsluttede bladrigge Top bedække Jorden, frembringe en chemisk Forandring paa dens Overflade, eller en Bælevirkning med de atmosfæriske Stoffer. Under den mørke Skygge, som Urter, Bikkler og Klover give, finde mangfoldige Forbindelser Sted mellem Jordens Partikler og de Gasarter, som Planterne udaande og indsuge, hvilke vi vel ere paa Spor, men dog endnu ikke bestemt nok have lært at kiende. At en mephitisk Luft er under disse Planter Dække, derom kan man ved den blotte Lugt overtøde sig. Winden bortfører ikke lettelig disse Luftarter og Uddunstninger, Lyset decomponerer dem ikke og en stadigere Temperatur vedligeholder sig derunder. Derfor finder man ogsaa, at det meest bindende Jordsmønt er løst, porøst og drevet i Veiret ved den indre Siæring, strax efterat en saadan tæt og bladrig Afgrøde er afhugget. Dets Overflade har en sortere Farve. Det er fri for Ukrud, og man seer i de første Dage intet andet derpaa end Jord og Stubbe. Men alt grønnes snart, og den yderst levende Vegetation af vilde Urter, som fremkommer derpaa, bevise, at det har indsuget en Rigdomsfulde af nærende Stoffer, der ere stikkede til hurtigt at gaae over i Planterne; derfor er det saa vigtigt ret hurtigt at omploie det, at holde det reent, og benytte sig af Overfladens Skiorhed. Jordsmøntet er i en ganske anden Forfatning, efter at en halmhærende Sædafgrøde er afmeiet. Dets Overflade er fast bunden, overdraget med en Skorpe, tør, og desuden stult af alt Slags Ukrud, saa at det fordrer en gien- tagen Ploining, førend det kan blive stillet til paa ny at modtage Sæd.

Men

Men disse Bærers stærke Rødder, der trænge dybt ned i Jordbønnen, ytre ogsaa, foruden den chemiske Virkning, en meget fordelagtig mekanisk paa en bindende Grund. Hensønde, men endnu ikke forraabnede, danne de lutter hule Rør, der adskille Jorden, holder den stiv, og forskaffe den atmosfæriske Luft Udgang. De træde derved i Stedet for en gientagen Løsning med Ploven, og gjøre een Pløining tilstrækkelig.

Disse Bælgfrugter synes altsaa, efter almindelig Erfaring, kun at berøve Jorden lidt, som de ikke giengive den paa en anden Maade, om de endog bære modent og nærende Frø, selv da naar man ikke vil antage, at de behøve et forskieligt Forhold af Grundstoffer. Afhugges de derimod grønne førend Frøet har dannet sig, saa er det øiensynligt, at de virkelig berige Jorden og sætte den i Stand til at bære en Frugt, hvortil den før var udygtig. Men det er en ueftergivelig Betingelse, at de staae tætte og frodige, da de ellers ikke forskaffe disse Fordele, men meget mere fremvirke det Modsatte ved at gjøre Jorden tæt og haard. Derfor er det nødvendigt at saae dem, medens Ugeren er i fuld Kraft, og i det mindste kun paa saadan Grund, der er særdeles passende for dem, saaledes som det kalkholdige Leer. Og da det dog er meget uvisst, om de trives, saa vil den Landmand, der tænker længere frem, afhugge dem grønne, eller nedpløie dem, saasnart det er afgjort, at de mislykkes.

§. 361.

Om end de Bærter, som vi indbefatte under Benævnelsen af Frugter, der skulle behaltes, og ligeledes tælle blandt de forbedrende Mellemfrugter, berøve Jorden en Deel af dens nærende Stoffer, og altsaa, om dette ikke skal kunne mærkes, fordrer en stærkere Giødsning end ellers vilde være nødvendig, naar man uden disse havde holdt reen Brak, saa træde de dog i Stedet for Brakningen ved den Bearbejdning, som man med hensigtsmæssige Instrumenter saa beqvemt kan give dem. De gjøre endog dette ved langt ringere Arbeidskraft, og Jordens Skjærning og Pulverisering, dens Udsættelse for Luften, Blandingen af dens Bestanddele og — om man vil — dens Jordybelse, ved at opløse en Deel af Underlaget, Ukrudets Udeløggelse, opnaaes derved, naar man gaaer frem paa rette Maade, ligesaa godt som ved
Brak-

Brakken. Men den store Mængde dyrisk Næring, som de give, erstatter i Giødning næsten dobbelt den Kraft, som de tillegne sig. Og hvis man — saaledes som det vel ikke oekonomisk, men dog til stor Besparelse skeer i Engelland — lader dem fortæres paa Ageren selv af foldet eller tøret Dvæg, saa kan man sætte deres Dyrkning liig en ny og stærk Giødning. (Naar Engellænderne tale om mange paa hverandre følgende Sædafgrøder uden nogen paakjort Giødning, saa dyrkes altid saadanne Værter derimellem.) Denne Fremgangsmaade har dog altid den Fordeel, at Fødeqvæget i det ringeste betaler Jordafgiften tilligemed Arbeidet, da Brakken derimod giver næsten ingen Indtægt, men forarsager betydelige Omkostninger.

De Rodværter, der især henhøre til denne oekonomiske Planteklasse, have det Særegne, at de ere en meget god Forberedelsesfrugt for Bygget, og, efter mange Sagttagelser, i denne Henseende endog overgaae den rene Brak; derimod passe de ikke til umiddelbart at dyrkes foran Vintersæden, hvilket vel tildeels, men dog ikke ganske, synes at beroe derpaa, at denne Sidste kommer for sildigen i Jorden. Ikke desto mindre lykkes dog Vintersæden fortreffeligt endnu i det samme Omløb, uden at der giødes paa ny, naar Vælgfrugt blot er dyrket i Forveien.

Dyrker man derimod en Vælgfrugt i Stedet for en Rodvært, og behandler den paa lige Maade med Hestehakken, hvortil Hestebønner især skikke sig paa leret Grund, saa bliver Vintersæden ligesaa god som efter Brakken, eller, efter Nogle Paastand, endog bedre. I Grevskabet Kent, hvor der dyrkes saa saare megen Hvede, ere derfor radsaaede Bønner erkiendte som den fortrinligste Frugt til at dyrkes foran Hveden.

Forstiellige Handelsværter, især den plantede og radsaaede Kaps kunne dyrkes i Brakken, naar man først dertil har indsamlet en tilstrækkelig Mængde Giødning, og har for meget Dvægfoder.

§. 362.

Meget vigtig er end videre Sædarternes Omverling med Hensyn paa Ukrudets Undertrykkelse, da visse Sædarter lettest blande sig med visse Slags Ukrud, lade saadanne komme i Veiret, til Modenhed og ere deres Formerelse gunstige; hvorimod andre taale aldeles ikke dette Ukrud. Det er meget vigtigt, naar et Jords-

mon

mon er opfyldt med særegne Ukrudsarter, at tage Hensyn herpaa ved Valget af Frugtverelen, og naar denne er tilbørlig indrettet kan Ageren ganst erenses.

§. 363.

Disse Erfaringer og Grunde bestemme de Regler, som man bør følge ved Frugtverelen. Men hertil kommer det Hensyn man maa tage paa Dvægfoder, hvilket igien er dobbelt, nemlig: 1) den umiddelbare Bindning, og 2) den Giødning, som deraf erholdes,

Frugtverelens Love forlange vel aldeles ikke, saaledes som mange have indbildt sig, at Halvdelen af Ageren skal anvendes til Foderdyrkning. Selv i England gives der hele Egne, der fra umindelige Tider regelmæssigen have iagttaget Frugtverelen, men dog ikke dyrke et Halmstraa til Dvægfoder, ja endog sælge deres Halm til Byen, og overhovedet intet Dvæg holde, fordi de have Giødning nok, ja til Overflod, af de dyndfulde med Muslinger opfyldte Søplanter, som Strømmen fører til deres Kyster, og som de samle med stor Omhu. De dyrke fornemmelig afværende med Sæd, radsaaede Bælgfrugter, hvilke de tildeels sælge grønne i London. Men en rigtig Deconomies Love fordrer dog i Umindelighed, at en stor Deel af Ageren anvendes til Foderdyrkning, for saaledes at tilveiebringe Giødningen til en desto fordeelagtigere Sædavl. Om man hertil skal anvende mere eller mindre, bestemmes af Deconomien's øvrige Forhold, især af Mængden af saadan Jord, der kun stikker sig til Græsvert og vel ogsaa ved andre Midler til at skaffe sig Giødning. Derfor er det ogsaa ofte Tilfældet, at man maa vælge en Frugtverel, ved hvilken $\frac{1}{2}$ $\frac{2}{3}$ $\frac{3}{4}$ af det Hele bestemmes med den varigste Fordeel til Sædavl; hvortilmod $\frac{1}{4}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ i andre Tilfælde allerede er nok, saa at alt det Øvrige kan dyrkes med Produkter til Salg, og ikke destomindre efter Frugtverelens Regler.

§. 364.

Det er endnu alt for kort Tid siden disse Regler for Frugtfølgen bleve fremstillede, og derfor ere dens særegne Love og Modifikationer endnu langt fra ikke tilfulde udforskede. Der er ingen Tvivl om, at vi med Tiden bestandigt ville erholde flere Oplysninger om den Folge, der er den fordeelagtigste for de mangfoldige Frembringelser. Men Jordbundens, Giødningens og Behandlingsmaadens Forskiellig-

hed

hed gjør en stor Forskiel, som man ikke maa tabe Sigte af, naar man vil anfille Forsøg i denne Anledning. Enkelte Aaringer kunne heller ikke give noget sikkert Resultat, da et særegent Veirigt kan have Indflydelse derpaa. Saaledes har man f. Ex. i det magdeborgske iagttaget, at Byg lykkes mindre efter Gulerødder end efter andre Rodvæxter, men at Væter derimod bleve fortreffelige, og at Bygget da efter disse lykkedes uden ny Giødning.

Men i Henseende til de vigtigste og sædvanligste Frugter og Afgrøder have vi allerede Erfaringer, der ere saa upaatvivlelige, at vi deraf kunne udbrage veiledende Grundfætninger. Flere af disse ere allerede fra gamle Tider erkjendte, kun ikke nøiagtigen iagttagne. At man maae væle med Sædarterne selv, veed enhver. Man veed, at Hvede aldrig lykkes efter Hvede; og at Hvede falder meget maadelig ud efter Byg, med mindre at Jorden maatte være for geil. Skylden er ikke alene Jordens utilstrækkelige Behandling, da den lykkes vel efter Væter og altid bedre efter Havre end efter Byg, der dog ellers binder Jorden mindre. Da Vinterbygget høstes tidligt, giver det endnu Leilighed til en tre Gange gientagen Pløining; men man veed, at Hvede bliver altid slet derefter. Af denne Aarsag dyrker man i de fede Marklande altid først en anden Frugt, Kaps eller Bønner, i dets Stubbe, og da først Hvede eller Byg igien. Havre taaler derimod bedre at dyrkes flere Aar i Ræk, især paa en Jordbund, der er opbrudt fra Græsleie, hvor den ofte tre Aar i Ræk bestandig har givet bedre Afgrøder. Rug saaes vel ofte efter Rug, men dog med ringe Udbytte af Kiærne, om den endog paa et Jordmon, der har uopløst Giødning fra forrige Aar, skyder det andet Aar stærkere i Halm end det første. Byg er i Almindelighed fordeelagtigere efter Vintersæd end omvendt. Men hvis man dyrker en Mellemfrugt mellem begge, saa synes det, efter mange Forsøg, netop at forholdes sig modsat.

Langstraaede Frugter, som følge umiddelbart efter hverandre, opnaae overheadet aldrig den Fuldkommenhed eller sætte saa stærkt Kiærne, som naar de afvæxle med Afgrøder af en anden Klasse; hvorfor man allerede for længe siden, hvor man i Markbruget begyndte at besaae Brakken, dog fandt Grund til, i den at dyrke andre Frugter.

§. 365.

Saa aabenbart dette end var, faldt dog kun Saa paa den Tanke, at forandre Sædfølgen, og, f. Ex. ved Firevangsbruget i Stedet for 1) Vintersæd, 2) Vaarsæd, 3) Urter, at saae: 1) Vintersæd, 2) Urter, 3) Vaarsæd, og da at brække. Nogle, der gjorde dette, fandt ulige bedre Regning derved. De høstede mere Kiærne og mere Straae. Mange tydske Landmænd — blandt disse den praktiske v. Eckart, i hans saakaldte Experimental-Oekonomie — vare Tingen meget nær. Men i disse Læder blendede Fordommen endnu saa meget, at man ikke saae det, der laae lige for Øinene, eller ikke troede sine egne Øine, naar det, man saae, stred mod den paa Autoritet grundede Mening.

Allerede Wölnner, ja endog Germershausen anførte Grunde for hiin Indretning af Frugtfølgen. Men omendskiøndt Mange lærte, at de efter hinanden følgende Afgrøder lykkedes saameget bedre, jo forskelligere deres Urter vare og Ingen nægtede denne Lære, hvad Theorien angik, sit Bifald, forsagede dog Ingen Trevangssystemets Sædfølge. Vel forhindrede de fleste deri ved det indførte System, der var blevet til Lov; men dog gives der mange saavel større som mindre Godseiere i Tydskland, som kunde skaffe med deres Godser efter Tykke.

Mig selv har hverken Estertante eller engelske Skrioters Læsning, men blot Tilfælde og Trang forst ledet til denne Frugtfølge, og da man i Tydskland har gjort mig den Ære, at kalde mig dette saakaldte Systems Fader, saa tør jeg her vel fortælle den ubetydelige Omstændighed, der ledte mig dertil. Jeg var en ivrig Tilhænger af Kloveravl og Staldfodring, efter det Schubartske System, og vilde sætte hiin igiennem i det tredje eller Brækningsaaret. Men Kloveren mislykkedes, Ageren blev fuld af Dvæler, og Vintersæden, der saaedes efter een Pløining, slog aldeles fejl, uagtet Kloverstubbene enten gjødedes endnu een Gang, eller Kloveren fik en Dvæls Gjødsning om Vinteren. Ved Hielp af en maabelig Lucerne- og Havregræsmark fik jeg vel tilstrækkeligt grønt Foder til Sommeren, men intet Hø til Vinteren, hvilket jeg dog havde gjort Regning paa at erholde af min Klovermark. Kun med de Kartoffer og Røer, som jeg havde dyrket i en opploiet Lucerneager, tilligemed et lidt Parti Hø, som jeg havde høstet, behjælp jeg mig en heel Vinter. Af Taknemmelighed herfor opploiede jeg til Kartoffer en Deel af den Mark, jeg havde besaaet med Klover, men som stod stet. Indhøstningen af disses rigelige Afgrøde blev sidigt tilendebragt, og det vaade Veirlygt tilfod mig ikke at saae Rug, hvilket jeg ellers vilde have gjort, jeg tog derfor Byg. Da jeg imidlertid ubetinget vilde have Forraad af Klover, saae jeg denne atter meget tyk i Bygget. Dette lykkedes overordentligt, og opvakte Forundring paa en Mark, der kun sjelden har maabeligt Byg.

I det følgende Aar havde jeg her for første Gang god Klover; derimod ydede en anden Mark, paa hvilken Kloveren var saet i anden Halm, kun Syrer, uagtet Kloveren var blevet overglødet om Vinteren. Denne Mark blev, efter en udsæt Slet, ploiet tre Gange til Rug, men den første kun een Gang efter to Slet og Rugen blev umiskendelig bedre paa denne end paa hiin. Denne Erfaring bestemte min Frugtfolge for Fremtiden. Jeg var imidlertid langt fra at tillægge den et høiere Værd, end at være mig særdeles gavnlig. Meget mere undsaar jeg mig ved, i Stedet for en Likhænger af Pfeifers, Meyers, Gugemuffs og Schubarts Lære at være blevet en Kartoffeldyrker og en Efterligner af de smaae Gartnere, der i mit Nabolag omtrent paa samme Maade benyttede sig af deres halve Tonde Land. Jeg udspurgte dem imidlertid om deres Erfaringer, og fandt, at de stemmede overeens med mine. Kun saldt jeg paa den Idee, ved min vidtloftigere Kartoffelavl at betjene mig af en meklenborgsk Krog til Hjørring, af hvilken jeg senere dannede det Instrument, som man nu saa hyppigt bruger i Tyskland til Kartoffeldyrkingen.

§. 366.

Hvorfor man har givet denne Frugtberel Navn af det engelske System.

Siden saldt nye engelske Skribenter mig i Hænderne, der betragtede netop denne eller en lignende Frugtfolge som Grundvolden for ethvert høiere Agerbrug. De lærte, at Brakken blot kunde erstattes ved en omhyggelig Bearbejdning af meer buskede Væxter dyrkede i Rader; de paastode at Kloveren kun da var sikker og ved Jordens fuldkomne Beskygning forbedrende, naar den saaedes med første Halm, paa en Ager, der var fuldkommen skior og renset ved hine Frugters Dyrkning; kun i denne Forsatning kaldte de Kloveren en vitgørende Forberedelsesfrugt for Hveden, men erklærede det for en Forbrydelse mod alle et rigtigt Agerbrugs Grundsaetninger at saae Hvede i en slet Klovermark, naar den ikke var fuldkommen udhvilet eller ikke først renset ved Sommerploining. Disse Læresætninger og mange af Engælændernes mærkværdige men hidtil ukiendte Erfaringer, der stemte overeens med mine egne, bevægede mig til at forelægge det tydske Publikum disse, først i det hannoverske Magazin og dernæst i mit Værk om det engelske Agerbrug.

Ikke ganske uden Grund har man derfor kaldet denne Frugtfolge det engelske System, omendskiøndt det slet ikke var almindeligt i England, men kun brugeligt i nogle Grevskaber; derimod findes det nu i alle oplyste, Forbedringer yndende, Landmænds Jordbrug, hvorfra det stedse meer udbreder sig.

Det store Bisald, som denne Lære fandt, der foredroges i hint Værk, opvakte den og saa mange Modstandere, der netop fandt en Grund til at forkaste den, i den

Dm-

Omstændighed, at den nedstammede fra England. Af Mangel paa Kundskab om alle engelske Forhold tilskreves de dette System den Sædmangel, som England just den Gang leed i nogle Aar, omendskiødt alle engelske Skribenter eenstemmigen påstode, at dette, nu da Befolkningen tiltog, ene var en Følge af det endnu herskende Trefangsbrug, af de store, øde Græsgange, som dette udfordrede, og af de altfor mange Græsgange, der laae uopbrudte eller hvilede altfor længe. Disse Skribenter viste enstemmigen, at hiin Mangel blot kunde afhjælpes ved videre at udbrede Frugtfolgens System, da de saa og smaae Grevskaber, der ere dets Hiem, fornemmelig forsynede den nyere Hovedstad og de mange andre Handels- og Fabrikstæder med Sæd, ja endog hele Fabrik-Grevskaber, f. Ex. Norfolk det langt større Lankaster.

Er end — indvendte fremdeles Modstanderne — dette System passende for en Nation, der fortærer saa meget Kiød som Engländerne, saa er det dog ikke saa for de Tydske, der for største Delen leve af Vegetabilier; thi dette System fordrer, at Markens halve Deel anvendes til Dvægsoder. Kobbelerugerne kunde ikke gjøre denne Indvendning, fordi ogsaa disse i det ringeste anvendte Halvdelen til Dvægets Underhold. Men Trefangsbrugerne beraabte sig paa deres større Udsæd. Dog kan man let bevise dem, selv uden at tage Hensyn paa den store Plads til Græsning og de Enge de behøve, naar deres Udsæd skal blive i nogenlunde Kraft, at de end ikke anvende Halvdelen af deres dyrkelige Ager til Mennekesføde, thi de maae næsten ene underholde deres Arbejdsdyr med Kiærne og ofte ophielpe deres Gavnqvæg dermed. Derimod kan al den Sæd, der frembringes ved dette System, anvendes til Næring for Mennekesne, da Foderindhøstningen er tilstrækkelig til at underholde den stærkeste Besætning. Til de Berelsfrugter, som optage Halvdelen af Ageren, hører alle Bælgfrugter, især behakkede Bønner, Erter og Vikler. Endeligen ere mange Handelsplanter, som taale at bearbejdes, medens de staae i Bært, saaledes som allerede flere Gange er bemærket, forberedende Frugter for Sæden; saasnart nemlig et Udsæd er kommet i en saadan Giødningstilstand, at det, uden at udmagre Ageren, kan dyrke disse og behjælpes sig med en ringere Giødningproduktion.

§. 367.

To ypperlige Skribenter have grundigt foredraget dette System, modificeret det passende til vores Forhold og viist den store Nytte, som dets almindelige Indførelse vilde have. Disse ere Amtsraad Karbe i hans Einführung der engelschen Wechselwirthschaft, og Hertug Frederik til Slesvig Holsten-Beck, i hans Skrivt über die Wechselwirthschaft in Verbindung mit der Stalfutterung. For nærværende Tid ere utallige Exempler fremstillede herpaa i Danmark, Schlesien, Mark-Brandenburg, Sachsen, Franken, Westphalen, ja selv endog i Kurland og Estland. Udsaldet bekræfter overalt dette Systems Værd, omendstiondt man ofte er gaaet overilet til Værks ved Overgangen dertil, og kun saa alerede ere indtraadte i det andet Omlob, i hvilket det først paafaldende kan vise sin hele Virkning.

Ikke destomindre gjør man sig endnu ofte altfor eensidige Forestillinger, og troer, at derved forstaaes et bestemt Antal Wange, og en vis Orden, hvori Afgrøderne skulle følge paa hverandre. Een mener, at det ikkun kan forenes med Staldforing; en Anden, kun med Græsgang. Men det kan meget hensigtsmæssigt forenes med begge, og kan formodentlig ene lægge en sikker Grund til Staldforing i det Store; ligesom det forskaffer de Udsædbrug, der ere beregnede paa Dvægets Græsning, en fuldkommen Winterforing dertil, og høiere Benyttelse af Dvæget. Men det tilstedes derimod en større Mangfoldighed end Kobbelbruget, saavel i Henseende til Wangenes Antal, som Sædflisternes Længde og Forholdet imellem det Land, der anvendes til Sædavl og det, der bruges til Foderavl; det betinges kun ved locale Forhold, og den Hensigt man har.

§. 368.

Dette Systems væsentlige Egenheder ere følgende:

1) I Almindelighed bortfalder en ubenyttet Brak. Men efter visse Aars Forløb dyrkes i Stedet for denne, deels til Foder, deels til Salg, saadanne Afgrøder, der, medens de staa i Væxt, og selv for at befordre denne, tillade at lette Plove eller Hestehakker og Skuffelplove gaae imellem deres Rader, enten blot paa langs eller ogsaa paa tværs, hvorved Jorden nyder alle de Fordele, som Brakken kan meddele den. Jeg i det mindste har ikke kiendt noget saa bindende eller saa for-

vil-

Dette Systems karakteristiske Egenheder.

vildet Jordsmon, at det ikke er blevet ligesaa fliort og pulveriseret ved en tilbørlig Bearbejdning af disse Afgrøder, med dertil passende Redskaber, som det visde have været ved den rene Brak. Imidlertid ville vi dog tilstaae, at der kunde gives et Jordsmon, der ved Sædskiftets Begyndelse kunde behøve at brakkes, men er Brakningen een Gang givet paa tilbørlig Maade, kan den aldrig mere behøves. Denne Gang saarer Hovedgiødsningen, der, overensstemmende med den Lquantitet, som dette Kulsbrug deraf kan give, vilde være for stærk for enhver anden Afgrøde; derimod kan den aldrig blive det for Frugter af dette Slags. Den virker da tilligemed Bearbejdningen til at gjøre Jorden fliort og til at udrydde Ukrudet.

2) Efter disse behakkede Frugter følger i Almindelighed Baarsæd, deels fordi deres sildige Indhøstning ikke tillader at Vintersæden saaes tidlig, deels fordi Erfaring har lært at Baarsæden giver her, paa den almindelige muldede Leer, en større Indtægt end Vintersæden, og desuagtet efterlader Jorden kraftig nok, til siden at bære Vintersæd. Denne Baarsæd kan være Foraarsheve, Havre eller Byg. Det sidste er dog det sædvanligste, og egentlig det store toradede Byg eller ogsaa det skaldede og Himmelbygget, der her giver ligesaa store, som visse Afgrøder. Men skulde Jorden ikke være blevet fuldkommen fliort og reen, fordi man enten havde forsømt tilstrækkeligen at behakke Brakfrugterne, eller fordi Sommerveitliget havde været vaadt og i høieste Grad ugunstigt, saa fortiente det smaae ferradede, i dette usædvanlige Tilfælde, Fortrinnet, fordi der kunde endnu pløies nogle Gange om Foraaret, inden det blev saaret. Dog er denne Pløining i Almindelighed saa lidet nødvendig, at Sæden kan fuldkommen vel nedlægges om Foraaret, blot ved een eller to Gange at bruge Gæstirpatoren og Harven, hvorved Arbeidet lettes overmaade meget i denne travle Aarstid.

Mange nære den Frygt, at Baarsæden, der saaes i en saa kraftig Jord, vil lægge sig, hvilken Erfaring dog noksom beviser at være ugrundet, naar man kun ikke saarer for tykt, som her vilde være ei blot oversflodigt, men endog skadeligt. Jordens dybe Bearbejdning betrygger mod Leiesæd. Og naar Jordsmonnet skal gøres dybere, saa stær det ved at tilberede den til de Frugter, der behakkes, for

hvilke

hvilke den dybe Ploining aldrig bliver skadelig, og i hvis Skygge den oppløiede Jord forbedres.

3) Dernæst iagttages den Hovedregel, at to halmbærende Afgrøder aldrig komme umiddelbart efter hinanden, men steds adskilles ved en Mellemfrugt. Skeer der en Undtagelse heri, maae det være ved Sædskiftets Slutning, naar Frugter, der skulle behakkes, følge derefter, ved hvilke Jordens Forvildelse eller dens Hårdelse blev uskadelig. Valget af denne Mellemfrugt beroer paa Bøgenes Antal og Avlingsforholdene. Den kan være Klover; den kan bestaae af Bølgfrugter, Dlieplanter, eller af enhver anden, der kun ikke hører til Græsarterne. Da det imidlertid for

4) er en ubetinget Forbring, at Kloveren nedlægges i et fuldkommen reent, stærkt bearbejdet og giødet Jordsmon, saa saaes den som oftest i den Afgrøde, der følger de behakkede Frugter, og finder altsaa sin Plads i det tredie Kar efter disse. Her vil den saare fielden mislykkes, naar man ellers forholder sig rigtig ved dens Saaening. Den giennemtrænger dette endnu i Dybet flere Jordsmon saaledes med sine Rødder, at Vinterens Umildhed aldeles ikke kan blive den skadelig. Og naar man ellers siger, vist nok overeensstemmende med Erfaring, at Jorden trættes ved at bære Klover, saa er dette aldeles ikke Tilfældet her, da tyveaarige Forsøg have lært, at den steds er blevet bedre og bedre ved at komme igien hvert fjerde Kar. Denne Klover kan enten benyttes i eet Kar eller tiene til Høstet i to Kar. I det første Tilfælde tilberedes den i Almindelighed til Vintersæd ved een Ploining, hvilket bedst skeer med Snitploven. I det andet Tilfælde kunde man undertiden give Vaarsæd Fortrinnet, især naar man ønskede at hugge Kloveren tre Gange, eller om Efteraaret vilde benytte den til Græsning. Imidlertid er dog denne toaarige Kloverstubb saa passende for Vintersæden, at man som oftest giver denne Fortrinnet. Den kan ogsaa ved Hielp af Snitploven og ved siden at bruge den lille Grytkrator tilberedes paa det fuldkomneste. I nogle Tilfælde kan denne Klover endnu blive liggende til Græsning i det tredie Kar, hvorefter der da maa følge Havre, eller Ngeren ploies flere Gange til Vintersæd.

5) Ved længere Dmløb, eller naar man vil frembringe Foring og Giødning i største Mængde og bringe Ugeren til den høieste Kraft, er det meget fordeelagtigt at endnu en saadan Afgrøde bringes ind imellem, som ikke modnes, eller sætter Kiærne, og afhugges medens den endnu er grøn, hvortil Vikler og Boghvede, fremfor andre Værter, ere passende. Deres Stubbe efterlade Jorden i en saadan Tilstand, at den nu er fuldkommen forberedet til at give de rigeste Afgrøder af Vintersæd. Ved Dyrkingen af disse Værter finde fornemmelig ogsaa

6) to Afgrøder Sted i eet Aar. Vel kan man ved dette Avlingsystem ogsaa anbringe dem i forskjellige andre Bange; imidlertid kunne dog disse dobbelte Afgrøder i vort Klima og i større Aalsbrug, der ikke ere overslodigt forsynede med arbejdende Kræfter, ikke saa almindeligt anvendes, som Mange have paastaet. Koerne lykkes vel undertiden meget godt hos os, naar de saaes i Vintersædens Stubbe, men deres Saaening maa hurtig fuldendes i den saa travle Høst. Den Fremgangsmaade, man nylig har anprøvet, om Foraaret at saae Gulerødder i Vintersæden, kender jeg ikke af Erfaring, og finder den heller ikke omtalt hos Englænderne, som dog stræbe hyppigt at frembringe dobbelte Afgrøder. Hvor en dobbelt Afgrøde, efter min Erfaring, uden Nøie kan finde Sted, er paa en radsaaet og behakket Bønne eller Maismark, hvor der med megen Fordeel kan saaes Koer imellem Raderne, efter at hines Bearbejdning er tilendebragt. Vikkeageren bærer først grønne Vikler og derefter Boghvede, der ligeledes afhugges grøn og i Almindelighed lykkes ganske fortreffelig, eller ogsaa Vandrer, som kunne saaes betimeligt nok og rigelig lønne deres Bearbejdning.

7) Skal ved de længere Dmløb giødes to Gange, saa gives den anden Giødning aldrig til en Sædafgrøde, men helst til en saadan, som skal afhugges grøn, fordi dennes Væxt aldrig kan blive for frodig, deels ogsaa fordi Ufrudet, der ikke modnes, her paa en uskadelig Maade skyder i Veiret. Giødningen blandes og forenes her paa det nøieste med Jordsmonnet, naar de grønne Stubbe hurtigt omploies, og den taber her sin første Geilhed, ved hvilken den fremdriver de unge Planter for stærkt, og først og fremmest forarsager Leiesæd.

8) Det er ingen væsentlig Betingelse, at Halvdelen af Ageren skal anvendes til Avægfoder, men vel, som stionnes af det allerede Sagte, at kun Halvdelen bærer egentlig Sæd. Af Handelsplanter kan der overhovedet dyrkes langt meer, om man vil, og, saasnart man har tilstrækkelig Forraad af Giødning, da det Slags, som er det meest indbringende. Kun er det for at forskaffe sig denne Overflødighed af Giødning, der her, i Forening med den fuldkomneste Bearbejdning, tilveiebringer en saa forunderlig Virkning, som oftest nødvendigt i det første Omlob at nøies med Halvdelen af sælgelige Frugter, for at kunne dyrke Foder i tilstrækkelig Mængde.

§. 369.
 Dette Stykkes Betingelser ved Indførelsen.
 Følgende ere de nødvendige Betingelser for et Avægsbrug, grundet paa denne Frugtvelesens Regel, uden hvilke dets Indførelse vil være umulig eller dog blive et usfuldkomment Fragment.

- 1) Fuldkommen Eiendomsret og Markens frie Benyttelse; Befrielse for alle Servituter eller Rettigheder, som Andre kunne have derpaa, eller i det mindste disses hensigtsmæssige Indskrænkning.
- 2) En god Beliggenhed af Agrene, der ikke maae være for meget adspalttede eller ligge for langt fra hverandre. Det Modsatte foraarsager i det mindste store Vanskeligheder ved denne Dyrkningsmaade, der fordrer uafbrudt Opmærksomhed.
- 3) Ved Indførelsen ikke altfor udmagret Agerland eller særegne Hielpemidler til at forskaffe sig den første kraftfulde Giødning. Uden saadanne at ville indføre dette Agerbrug paa et afkræftet Agerland, fordrer i det ringeste store Dyppfrelser eller en betydelig Kapital, da man i Begyndelsen meget maa indskrænke Dyrkningen af saadanne Frugter, som kunne sælges, for at kunne frembringe Foring nok, d. e., Material til Giødning. Dets Indførelse er derfor i Almindelighed meget lettere efter det sædvanlige Kobbelsbrug, der vedligeholder Jorderne i større Kraft, end efter det som oftest udmagrende Trefangsbrug, og under mange Tilfælde er det raadeligt, igiennem hiint at skride frem til det høiere Avægsbrug. Om de hensigtsmæssigste Hielpemidler ved Overgangen ville vi siden tale.
- 4) Større Arbeidskraft. Som oftest vil det samme Menneskestal, der i Markbruget behøves til hurtigen og tilbørligen at bestride Høstarbeidet, være tilstræk-

keligt til at fuldende alle de ved dette Agerbrug foreskaldende Arbeider, men de maae holdes i en større og uafbrudt Virksomhed. Arbeidet kan saaledes inddeles i hele Aaret, at det giver uafbrudt Bestæftigelse og vedvarende Fortieneste for Arbeiderne, selv for svage Gamle og for Børn. Det fordrer disse Arbeider ingenlunde en Kunstfærdighed, som vanskelig opnaaes; imidlertid finder dog en større Fordeling af Arbeidet Sted, ligesom en deraf følgende større Øvelse deri, og i Brugten af visse Slags Værktøi, hvorved Arbeidet bliver mindre møjsommeligt og bedre Kiøb. At Drivten til at foretage flere Forbedringer sædvanlig finder Sted ved dette Aalsbrug, og at dertil atter fordrer flere Arbeidere, har ingen umiddelbar Sammenhæng med det. Det kan ikke blive nødvendigt at forøge Antallet af Arbeidsdyrene, uden fordi der bliver meer Gødning at udbringe, større Afgrøder at bringe i Huus og flere Produkter at bortkiøre. Jordens Pløining og øvrige Dyrkning lettes snarere derved. Thi endskiøndt nogle Foretagender komme til, som ikke ere sædvanlige ved de andre Aalsbrug, saa spares derved andre, der ere langt møjsommeligere. Desuden ere disse Arbeider med Hest og Vogn til alle Aarets Tider ligeligen fordeelte.

5) En meget opmærksom, virksom, estertænkfuld og bestemt Ophynsmand ved Aalsbruget. Denne Betingelse er uomgængelig nødvendig, da man, ved nøiagtigt at iagttage Tiden til hver enkelt Forretning, ofte kan afsøge fra den gamle Glendrian og anvende mange Afveklinger ved Dyrkningsmaaden, ved Høsten og ved Besætningens Behandling, for saaledes at frembringe den størst mulige Fordeel. Forskiellen imellem et eengang indrettet Kobbelsbrug og vort er i denne Henseende meget stort.

6) Det passer kun der, hvor man har tilstrækkelig Affætning paa alle Produkter og hvor sølgelig Jorden har den rette Værdi i Forhold til Arbeidet. Hvor dette er meget dyrt i Forhold til hiin, eller hvor man kun har Leilighed at lade alle Arbeider forrette paa en fordelagtig Maade ved Høveri, hvilket ikkun er anvist til de sædvanlige Arbeider, der er det uanvendeligt.

7) At hertil udfordres en større Drivtskapital og et større Inventarium forstaaer sig selv.

§. 370.

Denne Regel for Frugtverelen kan ligesaa vel anvendes der, hvor Dvæget græsser paa en Deel af Marken, som hvor det fores paa Stald. I hint Tilfælde hæves Kobbelfruget derved til sin hoieste Fuldkommenhed, og denne Maade har unægtelig Fordele under saadanne Forhold, som gjøre Staldforingen vanskelig. Men kun i Forbindelse med Staldforing kan Jorden yde det størst mulige Produkt. Maaſkee det dog ikke altid forholder sig saaledes med den største Fordeel af den anlagte Kapital og af Arbeidet.

Vi betragte altsaa først:

Verelbrug med Græsgang eller Verelbrug efter Frugt- følgens Regel.

§. 371.

Med denne Dyrkningsmaade bliver altsaa en Deel af Jorden liggende til Græsning for Hornqvæget, eller, om man vil, kun for Faarene. Men Jorden nedlægges i fuldkommen og stærk Giødningkraft og besaaes med de til Græsgang meest passende Uter. Det yder altsaa en meget mere nærende og rundeligere Græsning, der enten nærer mere Dvæg paa den samme Flade, eller det samme Antal paa et meget mindre Areal. Men desforuden avles her i Almindelighed andet Foder, enten blot til Winterbehov, eller for dermed om Sommeren at føde en Deel af Dvæget enten udelukkende paa Stald eller i Forening med Græsgangen. I ethvert Tilfælde maae det være i saa tilstrækkelig Mængde, at Græsgangen aldrig behøver at benyttes for tidligt om Foraaret, eller at besættes for stærkt.

§. 372.

Dette System passer egentlig ikke paa et mindre Antal af Bange end otte. Skulde Sædavlens ikke indskrænkes alt for meget, og vilde man endnu tage een Bang til Foderurter, saa kunde Græsmarken ikke ligge længe nok. Med Undtagelse af ganske smaae Avlsbrug — for hvilke Staldforing overhovedet altid er mere passende end Græsgang — vilde jeg bestandigt i visse Henseender omdanne de i sex og syv Bange til saadanne i tolv og fiorten, hvorved Overgangen saa meget mere lettedes.

Dette Bange er altsaa de færreste vi antage, og her vilde jeg foreslaae følgende Sædsfølge:

Tegnet ** betyder saavel her som i det Efterfølgende stærk, * derimod svag Giadning.

1) a ** Radsaaede Bønner.	b ** Kartoffler.
2) a Vintersæd.	b Vaarsæd.
3) a Slaae-Kløver.	b Slaae-Kløver.
4) a Vaarsæd.	b Vintersæd.
5) a * Urter.	b * Vikker.
6) a Vintersæd.	b Vintersæd.
7) Græsgang af hvid Klø-	
8) ver og Græs.	

Eller ogsaa:

1) a Grønjordshavre.	b ** Kartoffler.
2) a ** Radsaaede Bønner.	b Vaarsæd.
3) a Vintersæd.	b * Urter.
4) a * Vikker.	b Vintersæd.
5) a Vaarsæd.	
6) a Slaae-Kløver.	
7) } Græsgang.	
8) }	

I ni Bange:

1) Grønjordshavre.	6) * Urter og Vikker.
2) ** Radsaaede og behakkede Frugter.	7) Vintersæd.
3) Byg.	8) } Besaaet
4) Kløver.	9) } Græsgang.
5) Vintersæd.	

- Eller:
1) Grønjordshavre.	6) Slaae-Klover.
2) ** Behakkede Frugter.	7) } Græsgang.
3) Byg.	8) }
4) * Urter og Bifler.	9) }
5) Vintersæd.	

I ti Bange:

1) Grønjordshavre.	6) * Urter og Bifler.
2) ** Behakkede Frugter.	7) Vintersæd.
3) Byg.	8) } Besaaet Græsgang.
4) Slaae-Klover.	9) }
5) Vintersæd.	10) }

Vilde man have meere Klover til at slaae og mindre Græsning, maatte man benytte hien i to Aar og derimod have een Græsmark mindre.

Eller:

1) ** Raps og Urter.	6) Vintersæd.
2) Baarsæd.	7) Baarsæd.
3) * Behakkede Frugter.	8) } Græsning.
4) Byg.	9) }
5) Klover.	10) }

Eller paa sandig Grund:

1) Boghvede.	6) Rug.
2) Rug.	7) } Græsning.
3) ** Behakkede Frugter.	8) }
4) Havre.	9) }
5) Sperget.	10) }

I elleve Bange:

1) Havre.	7) ** Kaps.
2) ** Behakkede Frugter.	8) Vintersæd.
3) Byg.	9) } Græsning.
4) Kløver.	10) }
5) Vintersæd.	11) }
6) Grønne Vikker.	

Det forstaaer sig, at der ikke maatte begyndes med at dyrke Kaps, førend Kvæbruket var rigt paa Gødning. Ellers tager man her atter Rug efter Vikkerne og faaer da fire Græsmarker, hvis man ikke foretrækker at lade Kløveren i det fjerde Aar blive staaende i det femte.

Eller:

1) ** Kaps.	7) Urter og Vikker.
2) Vintersæd.	8) Vinter- og Baarsæd.
3) * Behakkede Frugter.	9) } Græsning.
4) Byg.	10) }
5) Kløver.	11) Græsning indtil midt i Sommeren.
6) Vintersæd.	

I tolv Bange:

1) Vikker.	7) * Urter.
2) Vintersæd.	8) Vintersæd.
3) Staae-Kløver.	9) } Græsning.
4) Havre.	10) }
5) ** Behakkede Frugter.	11) }
6) Byg.	12) }

Her kan ligeledes No. 12 opbrydes midt om Sommeren og der kan faaes Kaps i No. 1, dersom Gødningen tillader det.

Eller:

Eller:

1) Bifker.	7) * Rabsaaede Bønner.
2) Vintersæd.	8) Havre.
3) ** Behakkede Frugter.	9) Slaae-Kløver.
4) Byg.	10) } Græsning.
5) Urter.	11) }
6) Vintersæd.	12) }

I fiorten Bange:

1) ** Raps.	8) Kløver.
2) Vintersæd.	9) Vintersæd.
3) Urter.	10) Havre.
4) Vintersæd.	11) } Græsning.
5) ** Behakkede Frugter.	12) }
6) Byg.	13) }
7) Kløver.	14) }

Eller ogsaa:

1) Havre.	8) Byg.
2) ** Behakkede Frugter.	9) ** Behakkede Bønner.
3) Byg.	10) Hvede.
4) Kløver.	11) } Græsning.
5) Kløver.	12) }
6) Vintersæd.	13) }
7) Urter.	14) }

De Omlob, der have mange Bange, kan man betragte som Fordobling eller Mangfoldiggjørelse af de i færre, der mangfoldigen gribe ind i hverandre. Her tilføier jeg endnu blot et i fire og tyve Bange, hvilket for nærværende Tid indrettes paa et Gods, hvis tre Parcelgaardes Marker grændse til hverandre, saa at alt vel udgør kun eet Helt, men dog drives fra disse Gaarde paa et Areal af omtrent 1500 Tønder Land. Det er følgende:

1) **

1) ** Raps.	13) Grønjordshavre.
2) Vintersæd.	14) ** Radsaaede Bønner.
3) * Kartofler.	15) Vintersæd.
4) Byg.	16) Slaaeklover.
5) Slaaeklover.	17) Vintersæd.
6) Slaaeklover.	18) * Grønne Bikker, siden Roer.
7) Vintersæd.	19) Vaarsæd.
8) * Urter og Bikker.	20) Urter.
9) Vintersæd.	21) Vintersæd.
10) } Græsning.	22) Klover til Græsning.
11) } Græsning.	23) Græsning.
12) } Græsning.	24) Forgræsning og dernæst opbrudt til Raps.

Derfor det skulde være nødvendigt ved dette Omløb at give Jorden en fuldkommen reen Brak, maaskee for at paakjøre Mergel eller Kalk, saa kan det altid skee paa een af de undværligere Bange, og den kan dog maaskee tildeels benyttes i For- eller Efter sommeren ved at tage grønne Bikker eller Roer deraf.

Det sidst omtalte Volsbrug er fornemmelig beregnet paa et meget stort ædelt Skæferi, og al Græsningen bestemt til dette; derimod vil Hornqvæget sandsynligviis blive holdt paa Stald.

Staldforingsystem.

S. 373.

Det Væsentligste derved er, at Qvæget hele Aaret igiennem fornemmelig fødes ved afhugget Foder, der tilbringes det, og at det enten aldeles ikke græsses, eller dog kun en kort Tid ved Sommerens Ende. Det holdes virkelig bestandig i Stalden, eller fodres paa een dertil indrettet Gaard, eller ogsaa i særegne bevægelige, store og høie Folde, hvis Plads aarlig forandres og hentlægges til den fornemste Foderdervang. I visse Henseender kan man ogsaa hertil regne Løvingen, som er brugelig

Staldforings-System.

lig

lig i nogle Egne. Her er ikke Stedet til at tale om Fordelene ved den ene eller anden Methode, da vi her kun betragte denne Foringsmaade med Hensyn paa de almindelige Avlingsforhold. De Tydske have forresten ikke noget Ord, der udtrykker denne Foringsmaade, ved hvilken Foderet tilbringes. Engellænderne kalde den Soiling, uden Hensyn paa Sted og Maade, hvor og hvorpaa den skeer.

S. 374.

Stallforings
generel Fordeel.

Dette Avlsbrugs større Fordele ere følgende:

1) Det behøver et meget mindre Areal til at føde Avæget.

a) Fordi det paa tilbørlig Maade tilbereder det til Foderavl bestemte Agre, og ikke overlader Græssets Frembringelse blot til Naturen, men frembringer saadanne Værter derpaa, hvad enten dette skeer ved Saaening eller Plantning, som fuldkommen svare saavel til Jordens særegne Beskaffenhed, som til det Avægs Natur hvortil de ere bestemte. Herved benytter det sig saa meget muligt af Naturens Produktionskraft, og uddrager en meget større Quantitet Næring af et Stykke Jord, end dette ellers vilde frembringe.

b) Fordi det lader disse Foderplanter opnaae deres fulde Væxt, og den største passende Grad af Udvikling, i hvilken de saavel med Hensyn paa Mængde som Beskaffenhed give den største Afgrøde. De fleste Foderværters Udvikling og Udvidelse skrider nemlig frem indtil et vist Punkt, og skeer hurtigere og stærkere, jo mere de nærme sig dette højeste Punkt. I deres første Ungdom er denne Tilvæxt ringe i en vis bestemt Tid, men bliver stærkest, naar Blomsten begynder at udvikle sig. Dersom denne Tidspunkt, hvilket er Tilfældet ved Græsningen — ikke oppebides, saa kan den største Afgrøde ikke opnaaes. Saasnart Blomstringen derimod er gaaet for sig, voxer Toppen ikke meer, og i det Frøet danner sig, forringes Toppens nærende Evne. Denne heldige Tidspunkt kan selvfølgelig kun tilbørligt iagttages ved Afhugningen. Usvækkede, ved ikke at have sat Kærne, gjør da ofte disse Værter foregede Skud, som man da atter lader komme til den samme Grad af Fuldenelse.

c) Fordi derved afværges, at Avæget ikke nedtræder nogen Plante eller hindrer dens Fremvæxt, hvilket til megen Skade finder Sted ved Græsningen.

Her.

Overeenstemmende med Erfaring opnaaer man herved, at Dvæget kan fores ligesaa rigeligt og fuldkomment paa i det høieste Halvdelen af det Areal, der udfordres, naar det græsses, — forudsat at Ageren er af samme Godhed og i samme Kraft — og at man følgelig sparer i det mindste Halvdelen af Arealen til andre Dierne eller til derpaa at føde mere Dvæg.

§. 375.

2) Giødningen, for hvis Skyld Dvæget for det meste holdes, kan kun ved dette Avlsbrug paa det fuldkomneste benyttes.

Ved ethvert Græsgangsbrug tabes altid den største Deel af Sommergiødningen. Paa Markbrugets vedvarende Græsmarker taber Agerbruget den ganske, selv uden at den betydeligt ophjælper hine, da vi ikke bemærke, at gammel uopbrudt Overdrev, hvor Hornqvæget bestandig græsses, tiltager i Kraft i Forhold til den derpaa faldne Giødning. Denne har ofte kun den Virkning, at den gjør de Steder, hvorpaa den falder, i flere Aar modbydelige for Dvæget; derfor har man ogsaa ofte opmuntret Røgterne til at samle denne Giødning og benytte den til deres Fordeel. Ikke saa ganske tabes den paa Kobbbrugets Græsmarker. Imidlertid bortdøbles dog den allerstørste Deel deraf, og Ageren faaer ikke den Kraft, som den vilde erholde, dersom den samme Giødning, tilbørligt tilberedet, blev indblandet i den. Da den udspreddt ikke kan komme i en saadan Giæring, som fremvirker en consistent Mæsse, saa opløses den for størstedelen i gasformige Dunster, og Resten bortstøves eller fortæres af Insekter. Tabet bliver større, jo længere Ageren ligger til Græs; derimod benyttes den bedre, der snart nedpløies. Giødningen kommer dog aldrig saa meget til Gavn, som naar den tilbørligt blandes og nøie forbindes med Galm, hvorved denne selv bliver til en virksom Giødning. Kun ved Staldforing opfanger man alt hvad Dyrene lade falde, bringer dette forbundet med Stroelsen til den rette Grad af Giæring, og forebygger den alt for tidlige Oplosning og alt for stærke Bortdunsten. Endelig har man det i sin Magt at bringe denne Giødning i sin rette Giæringsperiode paa den Ager og paa den Plet, hvor den sifter størst Nytte, og hvor man til hele Avlsbrugets Læve, mest behøver den.

§. 376.

3) Staldforingsbruget kan hurtigere verke med den Jord, som det bruger til Dvægfoder og til Sædavl og følgelig i desto høiere Grad opnaae alle Verdens Fordele. Det kan dyrke Foderet i den Orden og Folge, at Dyrkningen af sælgelige Frugter, især af Sæden, ogsaa i denne Henseende tilføies saa lidet Afbræk som muligt, nemlig derved at det tager Foderafgrøderne kun som Forberedelse til Sæden, og vedligeholder Ageren derved i fuldkommen Reenhed, Skiorhed og Kraft, hvorved Brakken altsaa saa meget mindre behøves, og dens Virkning rigelig erstattes.

§. 377.

4) Det kan til alle Aarets Tider give Dvæget en stærk, kraftig og velsmagende Næring — naar det nemlig paa tilbørlig Maade indretter Forholdet og den Orden, hvori de dyrkede Foderverter følge paa hverandre — altsaa kan det stedse holde det ved lige Kræfter og Sundhed, og følgelig i en høiere Grad af Gavnlighed. Det Volsbrug derimod, som græsser Dvæget, kan formedelt Aarens ulige Frugtbarhed ikke gjøre det samme, uden en stor Overflødighed af Græsgange.

Staldforingsbruget er nemlig i Stand til at spare en Deel af Sommerfoderet fra det ene Aar til det andet, fra det rigere til det fattigere, da det er meget gavnligt og behageligt for Dvæget, naar de om Sommeren faaer tørt Foder tilligemed det grønne. Derved altsaa kan det ikke alene fremvirke hiin altid lige Næring, men endog holde alle andre Volsforhold i den fuldkomneste Ligevægt, da det tør gjøre Regning paa en lige stor Mæsse Siødning i hvert Aar, ligesom det, naar det har Foder i Forraad, ogsaa har det i sin Magt, at holde en større Besætning, saafremt dette syntes fordeelagtigt, enten med Hensyn paa Fordelen deraf eller paa Siødningen.

§. 378.

5) Endelig er det ikke alene vist og afgjort ved utallige Erfaringer, at Dvæget ved tilbørlig Behandling kan blive fuldkommen og ligesaa længe frisk paa Stald, — især naar man undertiden lader det bevæge sig paa en aaben Plads, ved Vanding eller Foring, — men beskyttes endog derved mod mange af de farligste Sygdomme, for hvilke det græssende Dvæg er udsat. Det er saaledes f. Ex. ikke udsat for

for den farlige Miltbetændelse og langt meer betrygget imod smittende Eygdomme, saa at man i Egne, hvor Staldforing overalt er indført, ikke behøver at frygte for disses almindelige Udbredelse. I det mindste har Staldforingen i denne Henseende afgjorte Fortrin for Markbrugets Græsning, om end mange maatte ansee Dvæget for ligesaa fuldkommen beslyttet ved en sund Kobbegræsning.

§. 379.

Uagtet disse, Staldforingens umiskendelige Fordele har man havt mange Betænklichkeiten og gjort flere Indvendinger derimod, der synes vigtige nok til at hindre den almindeligere Indførelse. Forbigaaende dem, hvis Urigtighed og Ugrund af sig selv falder i Øinene, ville vi her kun undersøge dem, som synes at være af større Vigtighed. Disse ere følgende:

1) Foderurternes Dyrkning fordrer flere Hænder og flere Arbeidsdyr end det i mange lokale Forhold kunde være oekonomisk rigtigt at anvende derpaa.

Svar: Dyrkningen af de til Sommerstaldforing brugelige Værter forarsager en ganske ubetydelig Forøgelse af Arbejde. Ved Kløveren kommer intet videre i Beregning end netop dens Saaening, og, hvis man selv avler Frøet, da ogsaa Tærstningen, hvilken især er meget ubetydelig, naar man til eget Brug kun aftarstler Høvederne og udsaaer Frøet i Åvnerne.

Dyrkningen af Fodervikkerne er ikke betydeligere, da Pløiningen dertil ikke var mindre nødvendig paa Brakmarken. Arbeidet ved andre Foderværternes Dyrkning, hvorpaa man lægger stor Vægt, kan ikke tilregnes Sommer- men Winterforingen, hvorom her egentlig ikke tales.

§. 380.

2) Foringen paa Stald eller i Dvæggaarden udfordrer, fordi Foderet skal hugges, tilføres fra Marken og lægges for Dvæget, ligesaa vel som Stroeringen og Siødningens Udkiørsel, et betydeligt større Antal Mennesker og flere Arbeidsdyr, end det græsende Dvægs Pleie.

Svar: Denne Indvending er vel den vigtigste, da man aldeles ikke kan nægte, at dermed er mere Arbejde forbunden. Imidlertid er Forfælleren dog ikke saa stor, som den forekommer dem, der ikke ere bekendte med en god Indretning og Frem-

gangsmåde. Foderets Hugning til 80 Dvægshoveder — naar Kloveren eller flaaer godt — dets Paalæsning og Tilførsel kan en Karl og et Fruentimmer eller en Dreng fuldkomment forrette og desuden, saa meget behøves, hjælpe ved Forvingen. Vi antage altsaa, at tre Personer, foruden Malkerpigen, ere fornødne til 80 Stykker Dvæg — ogsaa til 100 kunne de være tilstrækkelige. — Naar der kun holdtes eet Slags Dvæg paa Græsgangen, saa at det malkende ligesaa lidt var flitt fra det gamle, som det unge fra det gamle, saa vilde een Hyrde vist nok være tilstrækkelig. Tænke vi os derimod, at det er fordeelt i flere Hiorde, saa vil Forvielsen blive ringere. Disse Personer ere ogsaa tilstrækkelige til at forrette Stroevningen og Mugningen, naar dette Arbejde skeer paa bedste Maade ved Hjælp af en Skuffe. Derimod er Pigernes Arbejde mindre ved Staldforingen, naar vi antage lige megen Melk, fordi den lange Dei og den Tidspilde, som har Sted, naar Dvæget græsser, bortfalder her; ikke at tale om, at et langt noiagtigere Ophyn er muligt ved Malkning her, end paa Græsgangen, og at her spildes eller staaes mindre af Melken. Det grønne Foder hjembringes bedst, enten ved Køerne selv, der passe sig saa vel dertil, eller ved visse Stude, som blive fuldkommen fede herved, da de æde paa Stalden og paa Marken, og dette maadelige Arbejde kun befordrer Fordielsen, saa at de altsaa ved Sommerens Ende ret vel betale deres Foder. At man faaer meer Giødning af ubløere, vil vel ikke lettelig ansees som en Byrde, skiondt Staldforingen vist nok betydelig forøger denne.

Imidlertid indrømmer jeg gierne saadanne Forhold, der kunne gjøre det vanskeligt om Sommeren at bruge to Mennesker meer ved 80 Køer; men saadanne Tilfælde, ved hvilke det var umuligt at tilveiebringe disse to Mennesker meer, kunne ikke ofte forekomme. Der hvor man paa alle Maader maa spare Folk, har man gjort den Indretning, kun at fortsætte Staldforingen til Høsttiden, og da at drive Dvæget paa Marken for at kunne benytte Græsningen paa Kloverstubben og den anden Dvært.

§. 38r.

3) Staldforingen fordrer en kunstigere og mere sammensat Staldindretning, større Plads, for at bevare Foderet, og mangfoldige Redskaber; sølgelig en langt større staaende Kapital. Svar:

Svar: Ved denne Indvending har man uden Tvivl forestilt sig Vanskelighederne større, end de virkelig ere. En hensigtsmæssigt indrettet Stald gjør vist nok Sagen meget lettere. I en saadan kan Foderet længere bevares, uden at tage Skade, og meget lettere fordeles mellem Dvæget. Men man vil i enhver Stald kunne finde en Plads til denne Bevaring, naar man kun holder et Par Dvæghoveder mindre. Den Bogn eller Karre saavel som Lyen, Riven og Leen, der behøves her til, kunne vel neppe komme i Betragtning. De, som gjøre denne Indvending, tale ogsaa om store Kieldere og Maskiner til at skære Foderet, hvilke dog ikke egentlig kunne tilregnes Sommerstaldforingen, hvorom her blot tales.

§. 382.

4) Er Besætningen liden, saa kan Forøgelsen af Omkostningerne ved Staldforing imod Græsning være ganske ubetydelige. Men de større Arbeidsomkostninger tiltage her med Dvægets forøgede Antal i et større Forhold end ved Græsgangen. Ved Kobbeldbruget gjør det desuden næsten ingen Forskiel, om en Hyrde vogter 20 eller 200 Stykker. Ved Staldforingen voxer derimod Antallet af de Mennesker, som derved skulde beskæftiges i samme Forhold som Dvægets, og til hvert halvt hundrede behøves een Mand mere. Er altsaa Staldforing fordeelagtig i smaa Avlsbrug, saa vorder den det stedse mindre, jo større disse blive.

Svar: Denne Indvending siger egentlig ikke andet, end at Staldforingen er endnu fordeelagtigere ved Avlsbrug af maadelig Størrelse og ved Parcelgaarde, end ved store Avlinger, uden dog overhovedet at kunne nægte dens Fordeelagtighed. Denne Indvending er desuden allerede giendrevet ved Svaret paa den første og anden.

§. 383.

5) Omkostningen ved Foderets Hiemkørsel forøges ogsaa bestandigen ved vidtloftige Markstrækninger, fordi Fodermarkens Afstand der er større. Denne større Afstand kommer derimod kun lidt i Betragtning, naar Dvæget gaaer paa Græs.

Svar: Laae Fodermarkerne meget langt borte, vilde Staldforingen vist nok blive vanskeligere. Men ved en Markinddeling, der grunder sig paa denne, kan dog altid gøres en saadan Indretning, at man har en Deel af den Kløver eller Bils-

lmark,

remærk, som er bestemt til grønt Foder, nær ved Gaarden. Man har vel ogsaa undertiden afhjulpet denne Vanskelighed ved at opføre en Stald paa en af de længste bortliggende Foderkøbler.

§. 384.

6) Paa store Godser er Jorden som oftest af forskjellig Bestaffenhed, og naar Kløveren og andre Foderværter ved et almindeligt Omløb komme paa en Plads, der ikke passer for dem, saa staae de fare for at mislykkes, eller give dog ikke et lige stort Udbytte. Her kan altsaa ingen regulair Bangorden finde Sted, eller man kan ikke gjøre Regning paa tilstrækkeligen at kunne fore en lige stor Besætning, og vil i visse Aar, i hvilke man kommer med Kløveren paa en tør Kobbek, nødes til at holde et mindre Antal Dvægshoveder.

Svar: Naar der, ved Markinddelingen, ikke tages Hensyn paa Jordens Forskielighed — som undertiden er Tilfældet ved Kobbekbruget — saa foraarsager dette vist nok stor Vanskelighed. Men da er det samme ogsaa Tilfældet ved at lade Dvæget græsse, og Omstændighederne maatte være særdeles gunstige, om det græssende Dvæg ikke skulde lide derved, hvilket ikke her, saaledes som ved en velindrettet Staldforing, kan hjælpes ved det fra forrige Aar sparede Foder. Derimod er en hensigtsmæssig Mark Inddeling, i Forhold til Jordens Godhed, lettere mulig for Staldforingsbruget, fordi hver enkelt Bang ikke saa nødvendigvis behøver at hange sammen med en anden ester Nummer, og man derfor meget let kan gjøre den Indretning, at der aarligen nær nok ved Gaarden tilfaaes een til Foderværterne passende Mark.

§. 385.

7) Ved en god Dyrkning kan man vel være temmelig vis paa, at Kløveren lykkes, men dog ikke i den Grad, at man kan være aldeles ubekymret i Henseende til Muligheden af dens Misvært, og denne vilde jo forvolde hele Agerbrugets Undergang.

Svar: Omendkjøndt Kløveren vel vil blive det vigtigste Sommerfoder, saa vilde det dog være saare urigtigt, ene at stole paa denne, da det vel kunde hændes, at den, om den ved en omhyggelig Dyrkning end ei aldeles mislykkes, dog ei gav tilstrækkeligt Foder, eller at det ei var raadeligt at anvende den dertil. Kløveren

kom-

Kommer egentlig ikke tidlig nok, for dermed at kunne begynde den grønne Føring, og imellem den første og anden Slet deraf indtræder en Periode, hvori den enten bliver for gammel eller endnu er for ung til at bruges med Fordeel. Efter den anden Slet fattes Foderet ganske, om man ellers vil saae Vintersæd derefter. Et velindrettet Staldforingsbrug maa altsaa uomgængelig have forskellige Værter, der, naar det behøves, kunne træde i Stedet for grøn Klover, men ellers benyttes paa anden Maade, hvortil fornemmelig Vikker, og, paa tør Grund, Boghvede og Spergel passe sig; dersom man ellers ikke har særskilte Foderkøbler besaaede til flaararig Brug med Lucerne og Esparcette, eller kunstige Græsenge. I det Tilfælde at Kloveren bortfryser, hvilket man neppe kan tænke sig ved en god Dyrkning, kan denne Mark strax besaaes stykkeviis med Vikker, hvoraf man saa meget lettere kan have Sæd i Forraad, da de kunne holde sig i ti og flere Aar.

§. 386.

3) Efter de Erfaringer, som man især i Holsteen har gjort, er Smør af det staldforede Dvæg ikke saa godt og holder sig ikke heller saa længe, som Græsmørret. Og da det ved en stor Besætning er Landmanden saa vigtigt, at vedligeholde en fordeelagtig Mening om sit Smør, og ikke at komme i Forlegenhed i Henseende til dets Uffætning, saa er allerede dette en gyldig Indvending imod Staldforingen.

Svar: Ved de saa Forsøg, som man i Holsteen har gjort med Staldforing i det Store, har dette virkelig været Tilfældet. Men ved et af de meest bekendte er det notorisk, at man ikke har iagttaget den Reenlighed, ved hvilken de holsteenske Meierier ellers udmærke sig. Desuden var ogsaa Foderet slet og bestod, formodentlig den slet valgte Sædsølge, meer af Ugerkaal og andet Ukrud, end af Klover. Dist nok er det vanskeligere at holde Kærnes Yvre rene ved Staldforing end ved Græsning, og der maa altsaa tages flere Forholdsregler for at undgaae Ureenlighed i Melken, hvilket man ikke, uden den strengeste Opsigt, kan vente af Folt, som ere Sagen siendste. Men hvor den tilbørlige Foranstaltning skeer, har Melk og Smør en lige saa aromatisk Smag ved Staldforingen, som naar Dvæget græsser; det er ligesaa fedt og har alle andre Egenskaber, saa at man sikkert kan vente, at saadant Smør, tilberedt med den i Holsteen almindelige Omhyggelighed, holder sig lige-

ligesaa godt som Græsmørret derfra. Vel kiender jeg endnu intet bestemt Exempel derpaa, fordi Smørret, der hvor man staldforer i det Store, strax om Sommeren sælges med større Fordeel.

§. 387.

9) Endelig har man sagt, at dersom Staldforingen blev almindelig indført i et Land, vilde Torvene overlæses med Kiøb- og Fedevarer, og Priserne herpaa altsaa falde saa meget meer, da Uffætningen herpaa aldrig kan være saa stor som paa Sæd. Den større Capital, der i Agerbruget anvendes til Staldforing, vilde selvfølgelig bære mindre eller endog ingen Renter, altsaa være tabt for Privat- og Nationalformuen og undbraget Agerbruget eller andre Næringsveie. Selv Jordens Capitalværd vilde snarere tabe end vinde derved.

Svar: Uden at indlade mig paa den falske statsøconomiske Anskuelse, hvorfra denne Indvending maae være udsprungen, vil jeg blot besvare den i privatoconomisk Henseende. I de fleste Lande ere Torvene flere for Kiøb og Smør end for Sæd, fordi hine Vares Transport ved lige Værdi er mindre kostbar. I mange Egne har man derfor ofte fundet det fordeelagtigt at opføre Sæden til Dybræt og Fedeqvæget, fordi den da bortføres af dette Produkt selv. Vel har dette i en Række af Aar ikke været Tilfældet, formodentlig de politiske Konjunkturer og fordi Sædproduktionen ingensteds har oversteget det, man selv behøvede; men fordem ofte i det sydlige Tydskland og i nogle franske Provindser. Det let transportable Smør kan aldrig savne Uffætning, naar det er godt. I Holsteen, hvor Smørproduktionen i de sidste 15 til 20 Aar betydeligen har tiltaget, endog, efter Nøgles Paastand, over en Trediedeel, er Smørets Priis ikke bestomindre stedse steget, uagtet paa samme Tid Udførselen deraf fra Mecklenborg saare meget forøgedes. For 8 Aar siden aabnede sig for hiint Land et nyt og meget fordeelagtigt Smørmarked i Ostindien, hvorhen det sendtes i smaae Leerkrukker. Smørets og Fedevarernes Priis er i Almindelighed steget, selv i Forhold til Sædens, hvilket synes at komme deraf, at udyrkede Egne, der hidtil ene benyttedes til Dvægavl, ere ved en forøget Folkesmængde bleve mere opdyrkede og anvendte til Sædavl. Herved maa man ogsaa tage Hensyn paa Uldens høiere Priis, hvis forøgede Frembringelse vel ikke umiddelbart,

bart, men dog middelbart kan fremvirkes ved Staldforingen, da derved større Græsgange blive tilovers til Faarene. Om de dyriske Produkter for Resten ved en høiere Kultur skulde falde i Forhold til andre Ting, er endnu problematisk, da Konsumtionen deraf tiltager i Forhold til den større Mængde, hvori de frembringes, fordi Nationaløconomie og Rigdom, saavel som Befolkningen paa samme Tid tiltager dermed. Men i intet Tilfælde kunne de falde under deres naturlige Pris, d. e. den, der erstatter Omkostningerne ved deres Frembringelse og giver en billig Fordeel, fordi den mere anstrængte Frembringelse deraf i samme Måle vilde ophøre. Staldforingsbruget stræber desuden ikke alene at frembringe en større Mængde dyriske Substantier, men ligesaa meget at spare Jord til vegetabiliske Frembringelser og til Forøgelse af den dertil nødvendige Giødning.

§. 338.

Det synes altsaa, at de Grunde man anfører mod Staldforingen og den dermed nødvendigen forbundne høiere Agerdyrking — om hiin ellers skal være af Værdighed — at være uden Vigtighed, naar man betragter dem hver for sig. Imidlertid kunne de dog tilsammentagne, i enkelte Tilfælde, for det første stræbe dens Indførelse og forsvare Avægets Græsning ved en god Markinddeling. I de Egne, hvor man endnu er ganske ubekendt med Grebene ved Staldforingen, hvor man møder Fordomme og Modbydelighed derfor saavel hos Tjenestefolk, som hos dem, til hvilke man maa overdrage det specielle Dyrskyn, udfordres i det ringeste et meget strengt Tilfyn, som maaskee ikke ethvert Individ kan ofre denne Green af Voldsbruget, især naar endeel andre nye Indretninger foretages. Der maa man enten først selv danne Folkene dertil eller lade Formanden for Avægets Røgtning komme fra en anden Egn.

Ikke i og for sig selv, men med Hensyn paa det høiere Agerbrug som forbindes dermed, fordrer Staldforingen en betydelig større Dyrsk Capital. Men især vil den være mindre anvendelig der, hvor man aldeles ikke behøver at spare paa Jord, men har endog til Overflodighed deraf, fordi man, selv ved dens mindre intensive Dyrkning, ikke er i Stand til at tilvejebringe det Arbeide og det Udlæg, som udfordres dertil. I dette Tilfælde vil Brevbrug med Græsgang i det mindste

i Begyndelsen være mere passende, hvorfra man da saa meget lettere kan gaae over til Staldforing. Derimod bliver denne steds fordeelagtigere i det Forhold, hvori Jordens Værd stiger, og hvori man gjør større Udlæg for Agerbruget.

Staldforingen passer allermindst paa en meget sandet Grund, som indeholder mindre end 25 Procent Leer og Muld. For dette Jordsmøn er den saakaldte Hvile- eller Græsvært og Græsgang særdeles gavnlig, at den derved kan faae det Sammenhold, som den ved for megen Bearbejdning ganske taber.

Denne Jord passer sig ogsaa mere for Faar end for Hornqvæg, da hines Staldforing for det første endnu ikke vil udbrede sig og i det mindste ikke passer paa denne Grund. Dyrkningen af Foderværter til Brug om Sommeren er i tørre Aarsager meget usikker paa denne Grund, selv da naar man har tilstrækkelig Gjødning, hvor sikkert end Foderrødder derpaa kunne avles til Winterbrug.

§. 389.

Man skielner mellem heel og halv Staldforing. Ved denne sidste forstaaer man ikke — hvilket ellers undertiden finder Sted — at en Deel af Besætningen bliver staaende paa Stald, medens den anden græsser, men at Dvæget daglig tildeels græsser, tildeels staldfores. Denne halve Staldforing have mange anseet for den fordeelagtigste i Henseende til Dvægets Benyttelse, og derved havt den største Fordeel af Meieriet. Det er ogsaa naturligt, at Dvæget faaer mere Lyst til at æde ved denne Forandring, og at dets Fordøielse styrkes. Den fortjener især at anbefales der, hvor man formedelst muligt indtræffende Oversvømmelse eller af andre Aarsager ikke med mere Fordeel kan benytte et for langt bortliggende Dverdrej, der dog ikke forstaaer til Sommeren over fuldkomment at nære det nødvendige Hornqvæg.

§. 390.

Staldforings Forbin-
delse med for-
skjellige Markt-
systemer.

Staldforingen kan foretages og forbindes med forskjellige Dyrkningsystemer. I denne Henseende maae vi gjøre en tredobbelt Forskiel.

Den første og ældste Maade til at frembringe Foder er den i egne Foderkøbler eller Kloverhaver. Dertil har man som oftest valgt saadanne Købler, der laae nær ved Gaarden og deri dyrket treaarig Klover, som for det meste benyttedes grøn, allerede i det første Aar, da den var saet med Sæden, eller man har ogsaa brugt

brugt Lucerne, om Grunden passede dertil. Naar disse Foderværter udbæ, dyrkes Rødder eller Kaaiværter i eet eller to Aar deri, maaskee man ogsaa tager en Afgrøde af Sæd eller Bælgfrugt, og nedlægger derpaa Jorden igien til Foderurter. Men disse Foderkøbler fortærer en stor Deel af Giødningen, da Kloveren uden stærk Giødning ikke saa ofte kan lykkes derpaa. Foderavlens og Staldforings Hovedhensigt, at forskafe hele Arealen en saameget rigeligere Giødning, tilintetgjøres, og den ellers urimelige Indvending med Foderavlens, at den fordrer for megen Giødning, er i dette Tilfælde paa en vis Maade grundet. Dernæst bortfalder ogsaa den anden Hovedfordeel, nemlig Afvekslingen mellem grønne og kærnebærende Afgrøder. Brakken maa blive liggende ubenyttet, eller Ageren forvildes. Kun i hele Marken og bragte i det almindelige Omlob kunne grønne Afgrøder, foruden Jordens kemiske Forbedring, ved Giødningen tillige fremvirke den mekaniske, ved at skiorne den, og paa samme Tid vedligeholde dens Reenhed.

Derfor kan Foderdyrkningen i særskilte Købler kun ansees som et meget feilfuldt Hielpemiddel, hvorved man i Mark- og Kobbelsbrug skaffer sig nogenlunde Hielp til Dvægfoder, men som derimod er aldeles hensigtsstridig ved den almindelige Staldforing i det Store. En forholdsmaessig liden Kobbels nær ved Gaarden, besaaet med perennerende Foderurter, f. Ex. Lucerne eller andre Græsarter, der kunne slaaes, kan undertiden være ganske beqvem endog ved den fuldstændige Staldforing, da den kan bruges til at give Foder imellem begge Kloverflaet.

§. 391.

Det andet Foderdyrkningsystem er det, ved Trevangsbruget at tage disse Planter i og i Stedet for Brakken. Vi have allerede talt om dette fornemmelig ved Schubarts udbredte System, om dets Muligheder og Vanskeligheder. Herved mister Agerbruget ingen Giødning; meget mere giver Kloveren Ageren nye Kræfter, naar den kun staaer godt, reen og tætsluttet. Men dette kan man ved bemeldte Sædflaet kun vente paa en meget strugibar og for Kloveren særdeles passende Grund, og dog kun under den Betingelse, at den blot hvert niende Aar kommer igien paa samme Mark. Det har kun alt for ofte vist sig, hvor usikker Klovens heldige Fremvæxt er, og hvor utilstrækkelig dens Afgrøder ere, i de Aalsbrug der fattes Enge,

til Sommer og Vinter at kunne fore Dvæget lige stærkt. Dette System kunde derfor ikkun vinde Fremgang i enkelte lykkelige Egne, men maatte som oftest opgives, tilliges med dette, selve Staldforingen. Mislykkedes Kloveren tilfældigviis eet Aar, hialp vindfibelige Landmænd sig frem ved at saae Vikker eller andet Blandingsfoder, eller ved at opføre Urterne. Men da dette Uheld jevnlig indtraf og ikke syntes at være afhængigt af Tilfældet, men tydelig at ligge i Sagen selv, saa var man nødt til at forlade det, omendstiondt mange i lang Tid haardnakkethang ved det, indtil deres Marker vare ganske forvilde.

§. 392.

Det tredie, blandt de hidtil forsøgte eneste heldige System, hvorpaa man ved at indføre Staldforingen ene kan gjøre Regning, er Frugtvevselen. Ved dette dyrkes Kloveren steds i en stærk og dyb bearbejdet Jord, som endnu besidder Gødningens hele Kraft, og der kunne som oftest flere Foderværter om Sommeren komme den til Hielp ved Staldforingen, og atter andre følge om Efteraar og Vinter, saa at Dvæget hele Aaret igiennem forsynes med en rigelig og saftig Næring. Vi have allerede udførligen udviklet de Grunde, hvorpaa dette System berouer, og ville sige det Dvæget, naar vi komme til at tale om hver enkelt Plantes Dyrkning og Dvægets Foring, saa at vi ikke behøve her at sige meer derom.

§. 393.

Derfor ville vi her kun angive de Sædskifter, som man efter Wangenes Antal bør vælge, for med den ringeste Dpofrelse af sælgelige Frugter, at kunne forskaffe sig den største Mængde Foder og Gødning. Vi forudsatte en leerblandet Grund, som i det mindste indeholder 30 Procent Leer og Muld, der kunne afflykkes, og i det høieste 70 Procent Sand, og i Almindelighed kaldes Hvedejord af anden Klasse eller Byggjord af første og anden Klasse, eller og god Middeljord. Paa en mere sandet Grund, der indeholder 25 a 30 Procent afflykkeligt Leer, lykkes Kloveren i de fleste Aar ved tilstrækkelig Gødning, men er dog saa usikker i tørre Aaringer, at man ikke tør gjøre Regning paa den, naar hele Arealen eller enkelte Bange bestaae af for løs Grund; derfor vil det, som allerede er bemærket, være sikkest at græsse Dvæget paa Gødsel af dette Slags. Forresten maa man ved Valget af de Frugter,

ter, der forekomme i disse Omlob, tage Hensyn paa, hvormeget meer eller mindre Leer Jorden indeholder, saavelsom hvorvidt denne er blandet med Kalk, hvor riig den allerede er paa Muld, og herefter tage forskillig Bestemmelse, hvilket først siden nøiere kan bestemmes.

I fire Bange:

1) ** Behakkede Frugter til Foder	3) Kløver.
og maaskee radsaede Bønner.	
2) Byg.	4) Rug eller Hvede.

Denne Frugtfolge, der er meget brugelig i mange engelske Agerbrug og som jeg forhen har anvendt ved en mindre Avling, har mange, ved en ubegribelig Misforstaaelse, anseet som den eneste Form for et Frugtverksbrug. Den passer egentlig kun for de mindre Avlsbrug, og ethvert stort vil hensigtsmæssigere inddele sine Bange i flere Nummere.

I fem Bange

tages endnu Havre efter Vintersæden, hvilket man kan gjøre uden Betænkning, da derefter følger rensende Sæd. Imidlertid fandt jeg ved et dermed ansat Forsøg, at Havren i Forhold til de øvrige Frugter ikke betalte sig saa godt, at jeg burde blive derved. Hvor man derimod først vilde skaffe sig en stor Forraad af Foder, der kunde Kløvermarken benyttes i to Aar.

I sex Bange:

Fra 1) til 4) som ovenfor.

5) * Urter og grønne Bikkler efter Behov.
6) Rug.

Som oftest indrømmer jeg i disse Omlob, den sikkert fordelagtigere Vintersæd, der især giver mere Halm, en Dvervægt over Vaarsæden, og dette saa meget mere, da dens Dyrkning efter de forberedende Afgrøder saa let kan bestrides til rette Aars-tid, naar man dertil bruger hensigtsmæssige Redskaber. Hændtes det derimod, at man ikke kunde blive færdig med Vintersædens Saaening, saa kunde man altid endnu saae Vaarsæd paa en Deel af Bangen.

I syv Bange:

I syv Bange:

I syv Bange: Her kan man endnu tage Havre efter Rugen. Men i de fleste Tilfælde lader et Avlsbrug, der vil sætte sig i fuld Kraft og paa det fuldkomneste sikre sin Vintersæd, hellere Kløveren ligge i to Kar og nøies med to Marker til Vintersæd, en til Baarsæd og $\frac{1}{2}$ eller $\frac{2}{3}$ Wertemark. Her og overalt, hvor der i den første Bang synes at være for meget af behakkede Frugter, kan der i en Deel deraf tages radsaaede og behakkede Bønner, imellem hvilke man efter tilendebragt Behandling meget hensigtsmæssigt kan saae Koer, der for Resten ogsaa finde en god Plads efter de grønne afhuggede Bikker, hvor de dog for Vintersædens Skyld maae tidligt optages.

I otte Bange:

1) ** Behakkede Frugter.	5) * Erter.
2) Byg.	6) Rug.
3) Kløver.	7) Bikker.
4) Havre.	8) Rug.

Efter:

1) ** Behakkede Frugter.	5) Rug.
2) Byg.	6) * Erter og Bikker.
3) Kløver.	7) Rug.
4) Kløver.	8) Havre.

I ni Bange:

1) ** Behakkede Frugter.	6) * Erter.
2) Byg.	7) Byg.
3) Kløver.	8) Bikker.
4) Kløver.	9) Rug.
5) Rug.	

I ti Bange:

1) ** Behakkede Frugter.	6) Hvede.
2) Rug.	7) Erter.
3) } Kløver,	8) Rug.
4) } opløiet efter første Slet.	9) * Bikker afhuggede grønne.
5) * Raps.	10) Rug.

Det

Det forstaaer sig, at man, for at dyrke Raps, der er særdeles fordeelsagtigt i denne Frugtverel, maa først have Giødning nok, hvortil man snart bringer det ved en Foderavl, som denne.

I elleve Bange

wilbe der kun endnu tages Havre efter Rugen.

I tolv Bange:

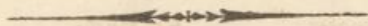
1) ** Behakkede Frugter.	7) Hvede.
2) Byg.	8) Urter og Vikker.
3) Kløver.	9) Rug.
4) Kløver.	10) * Radsaaede Bønner, hvorefter Koer.
5) Kløver opløiet efter den første Slet.	11) Byg.
6) * Raps.	12) Rug.

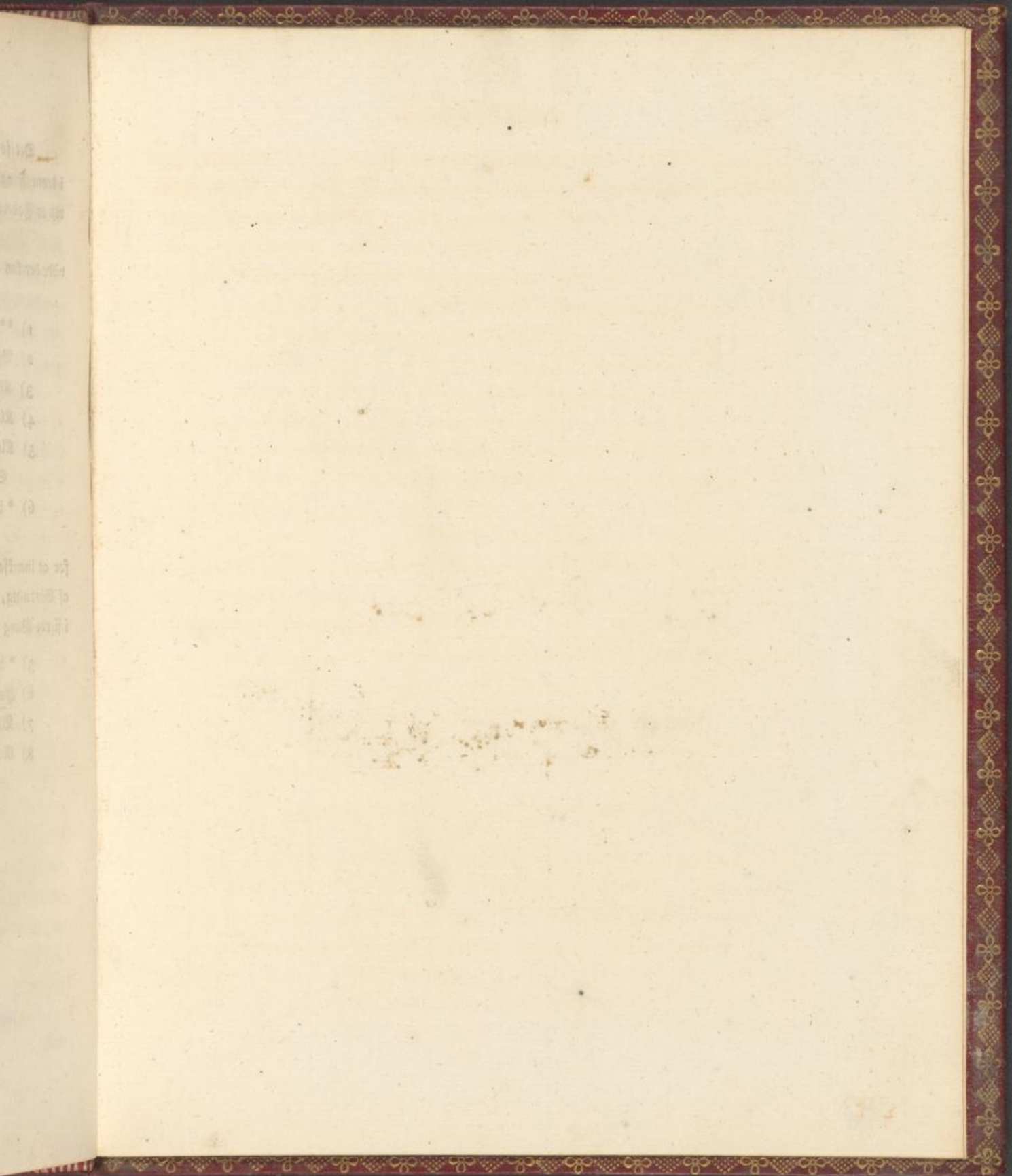
Eller ogsaa:

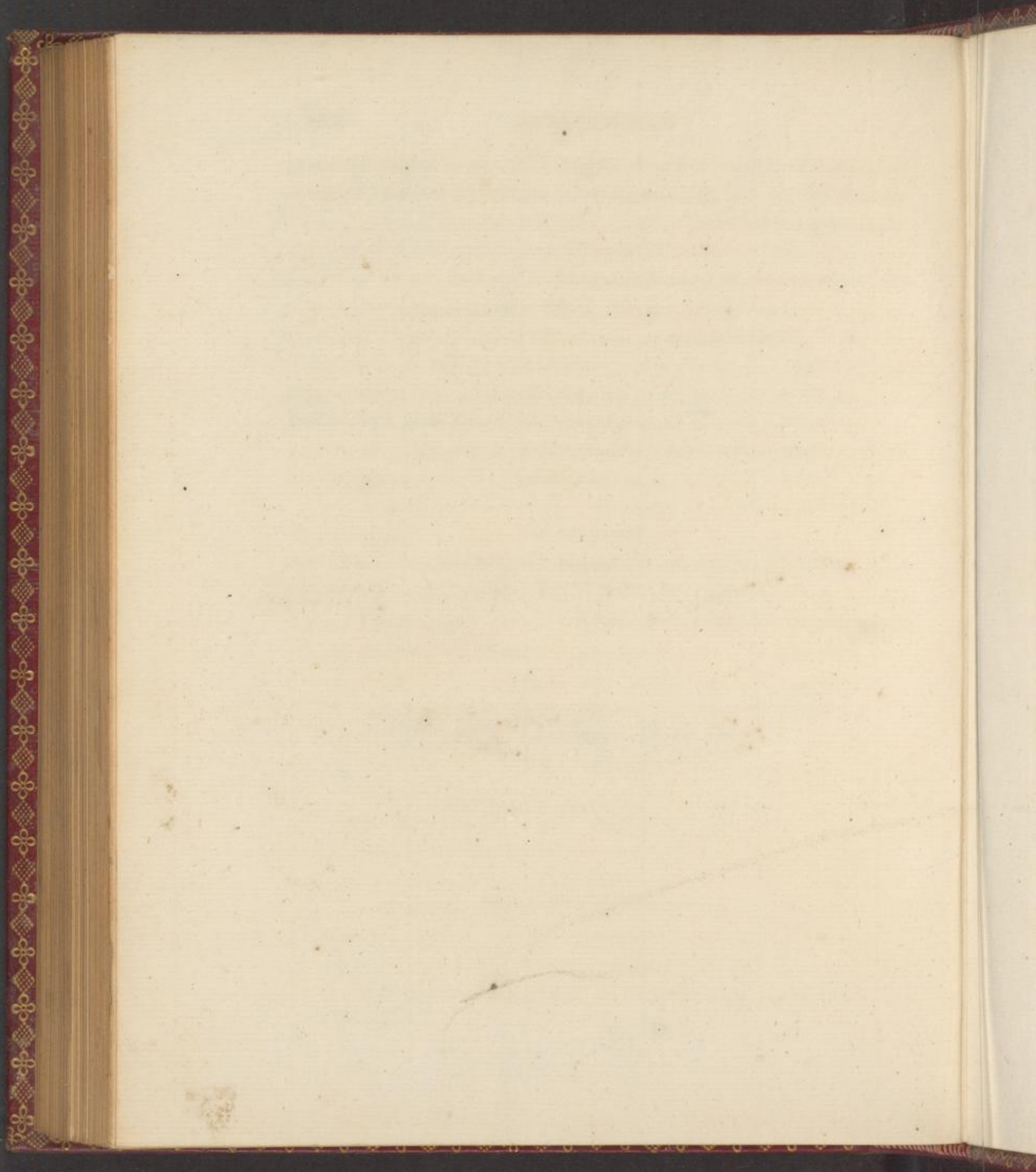
for at iværksætte en endnu stærkere Dyrkning af Handelsplanter, naar den Overskud af Giødning, som forrige Rotation tilveiebringer, tillader det, da Kløvermarken i fjerde Bang opbrudt efter den første Slet og

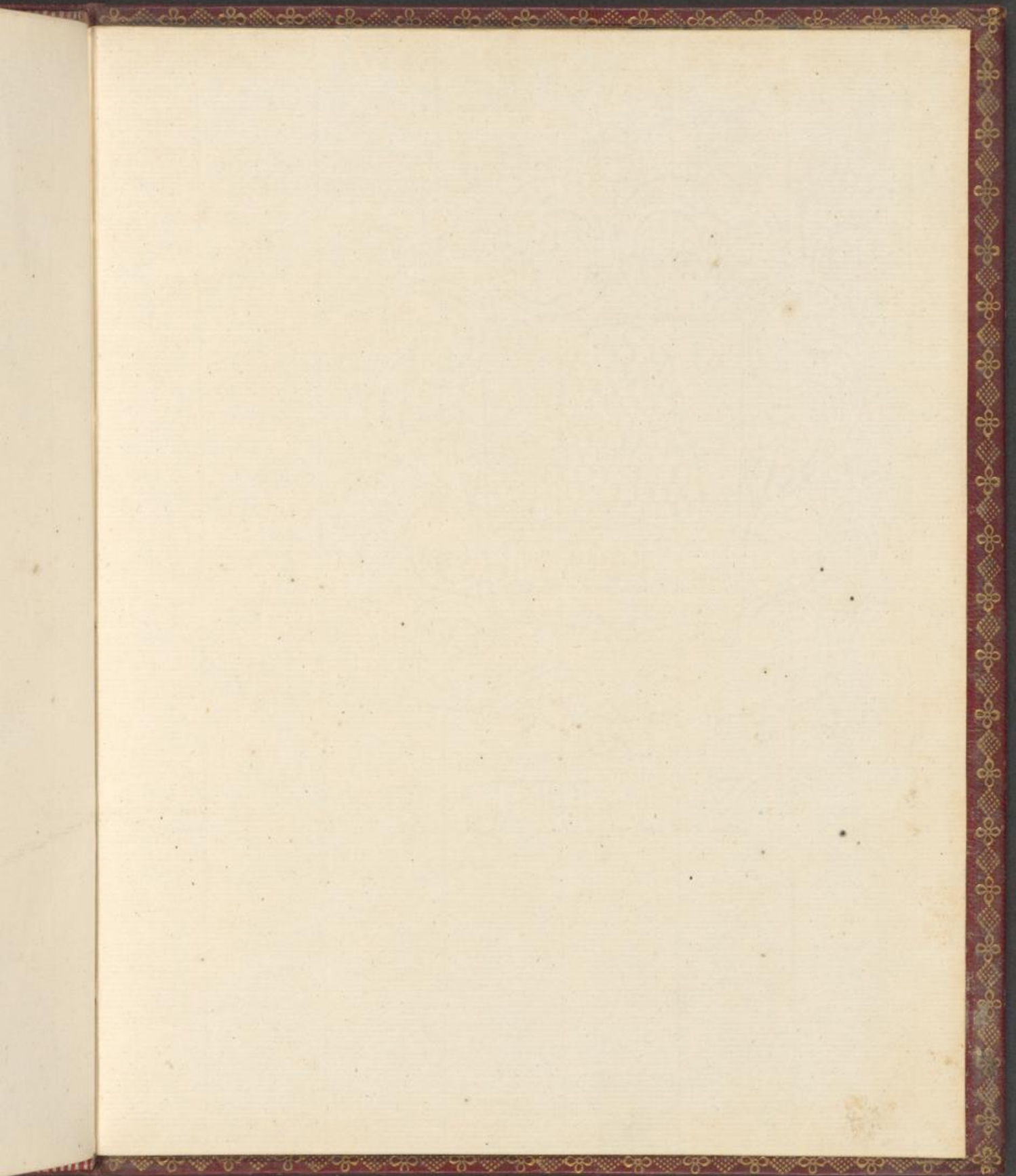
5) * Raps.	9) ** Tobak.
6) Hvede.	10) Hvede.
7) Vikker.	11) Bønner og dernæst Koer.
8) Rug.	12) Byg.

Fortættelsen af denne Materie i næste Bind.

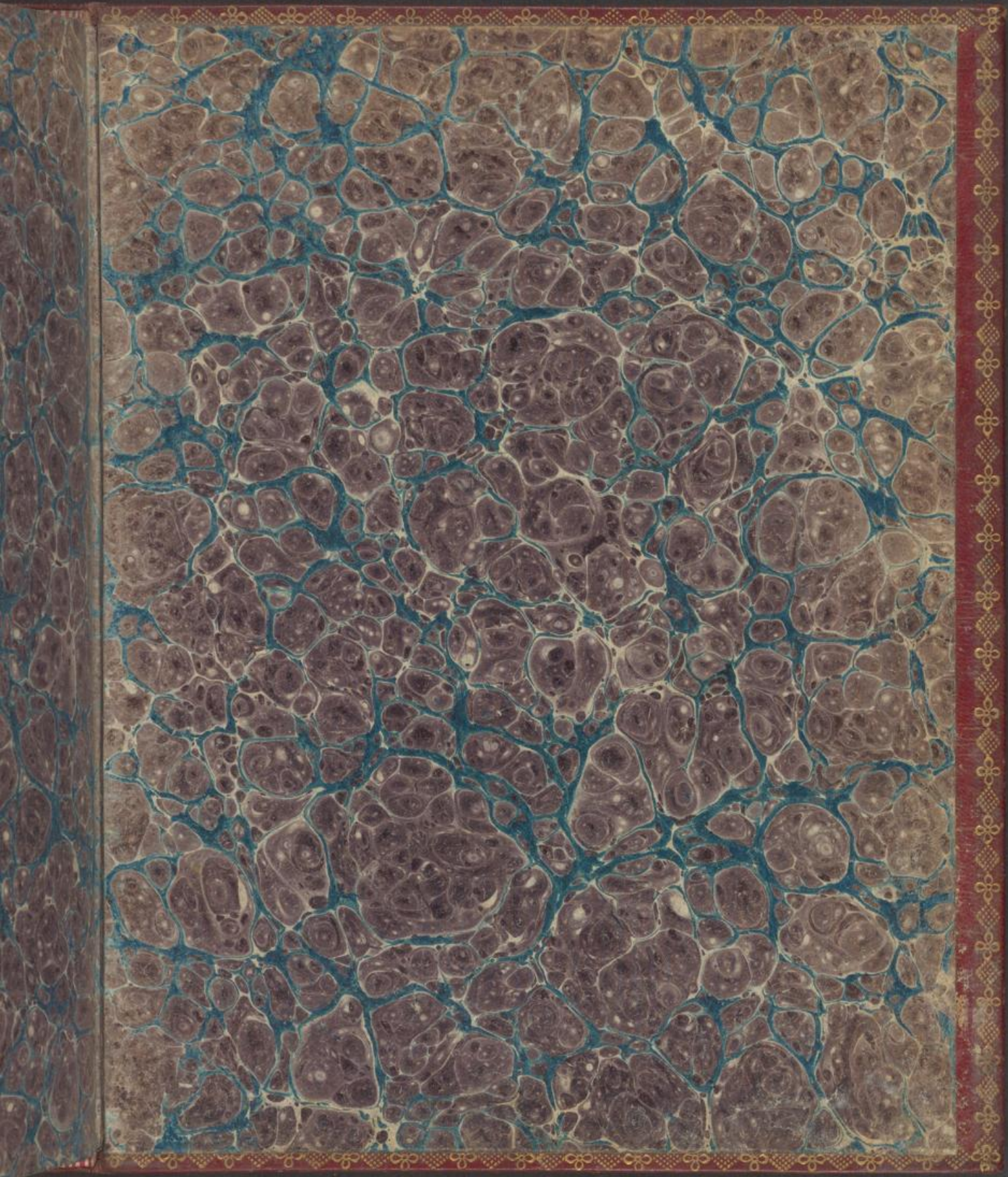

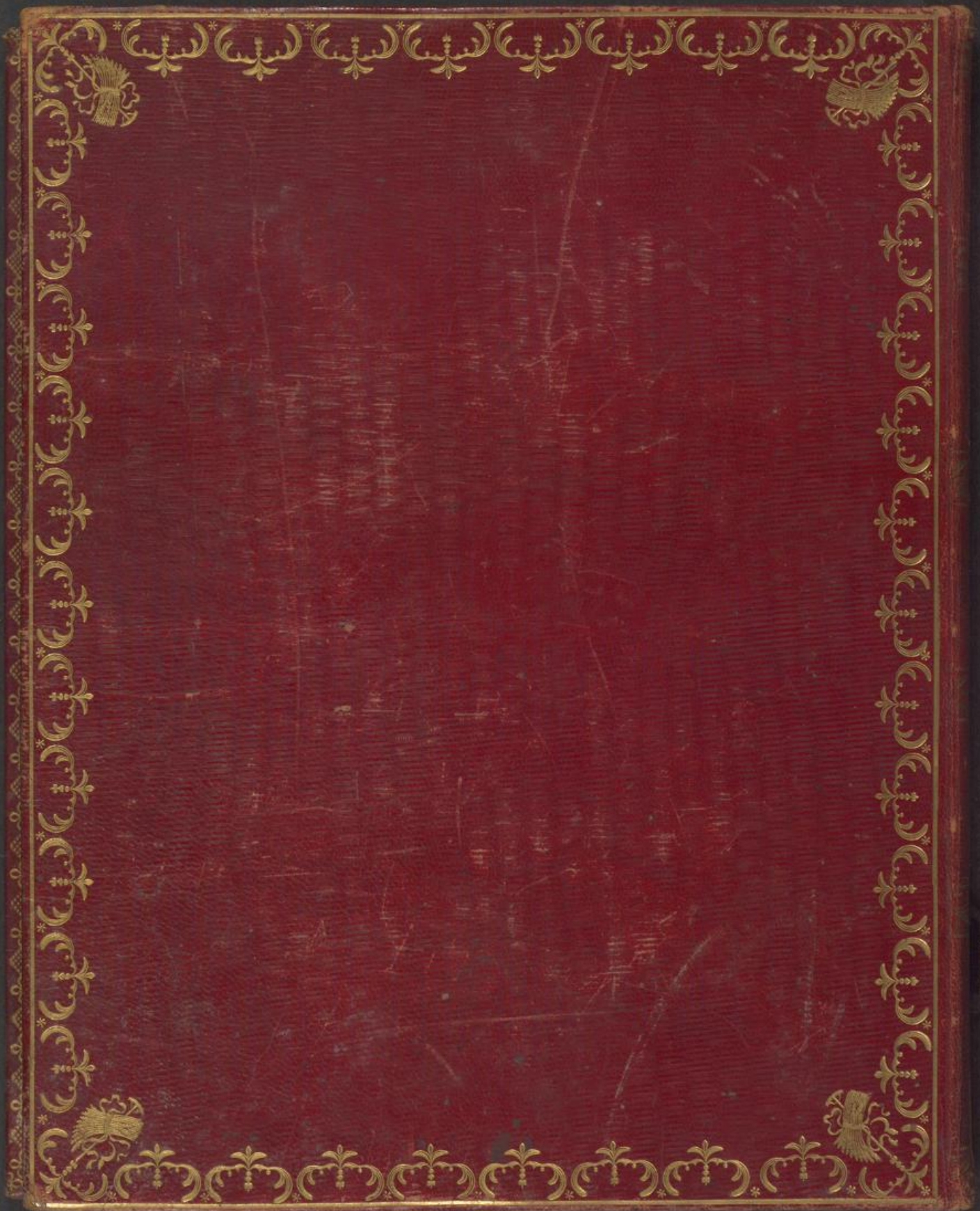

Thaers
Grundsætninger
for
Landoeconomien

2266.

Handwritten in pocket in blue ink

sign: Fräulein Thora Nic
Korsballevej, Nr. 24.
Køpmansgade

franco

DE

4 Odense.

Dänemark.

E. Møller Absender.

